RERVM ANGLICARVM LIBRI QVINQVE,

Recens ceu è tenebris eruti, & in ſtudioſorum gratiam in lucem dati:

Auctore

GVLIELMO NEVBRIGENSI.

Cum rerum memorabilium luculentiſſimo INDICE.

ANTVERPIÆ,
Ex officina Gulielmi Silvij, typographi Regij. M. D. LXVII.

D. ELISABETHÆ SERENISS. ANGLIÆ, FRANCIÆ, HYBERNIÆ REGINÆ.

AVCTOREM hunc ab amico nactus, primùm ipſe paginas aliquot percurrẽs, lectione deuoraui: mox opere nõnihil degustato illud vni & alteri ex familiaribus meis viris ſanè prudẽtibus & inſigniter eruditis, meo more expẽdendũ, & diligẽter examinãdum dedi, magno ab ipſis ſtudio contendens, ne ſuum me de hoc Chronico iudicium cælare vellent. nam temere quidquid obtruditur, in lucem dare, eſſet nõ ſolum temerarij & inconſiderati hominis, verum etiam in promouenda re litteraria parum diligentis & officioſi. Poſtea vero illi ipſi, quibus hanc prouinciam demandâram, ita mihi pro voto reſpondêrunt, ſic opus cõmendârunt, vt vix aliud magis vnquã, cum propter doctrinam, prudentiam & grauitatem, tum verò maximè, quod plurima deprehẽderent his tẽporibus ſcitu digniſs. quę pręcipue in hoc auctore commendãda ſummiſq; laudibus extollenda cenſerẽt, & in primis quod apertè, ingenuè citraq; omnem fucum aut adulationẽ hiſtoriam ſuã proſequeretur, nunc hos, nunc illos pro merito, ſine vllo reſpectu aut laudans aut vituperãs. Itaque

cum in hoc libro plurima essent, quę in hunc vsque diem veluti altiss. tenebris obruta delituêrunt, visus sum mihi officium & regno & Ma.[te] tua non indignum facturus, si opus hoc prima occasione in lucem ederem, omnibusque legendum exponerem, vt si forte ipsorũ fortitudinem in suscipienda aduersus perpetuos Christiani nominis hosteis, expeditione imitari recusarent; saltem admirarentur ac iustis laudarent encomijs tantos principes, qui relictis Regnis amplissimis & Imperijs, minime veriti sunt vel ob sumtuum magnitudinem, vel etiam ob periculosi itineris difficultatem, grauiss. bella suscipere, vt quoquo modo regnum Hierosolymitanum cum vicinis prouincijs Euangelicæ redderent libertati, ac tanta mala perpessos Christianos a contemtu vindicarent. His ergo & eiusmodi reb. gerendis cum præ cæteris omnibus & splendore, & animi magnitudine, cum in adeundis, tum etiam in contemnendis periculis Anglorum Reges excelluerint, non immeritò tuæ Regiæ Ma[ti]. inscribendum opus duxi, quæ non solum regni huius ampliss. sed etiam omnium virtutum pręclariss. hæres exstitisti, ita vt parem nostro in orbe Reginam inuenire difficile iudicemus, siue linguarum peritiam, siue animi dotes, aut recte gubernandi scientiã, quis spectare

velit,

velit. neque dubitandum eſt quin tanta Patrona fultus noſter NEVBRIGENSIS magno cum applauſu, & alacritate in lucem ſit proditurus. Deum Opt. Max. oro vt veſtram Ma.tem Regnumque illud ampliſs. multa, perpetuaque felicitate decorare dignetur. Antuerpiæ IIII. Idus Mart. M.D.LXVII.

S.mæ V. M.

deditiſs.

Gulielmus Silvius.

GVLIELMI NEVBRIGENSIS *ad E. Abbatem Rieuallis epiſtola, qua inſtituti ſui rationem perſequitur.*

AMANTISSIMO patri domino E. Abbati Rieuallis, ſuus G. ſeruorum Chriſti minimus. Cum apparuerit Princeps paſtorum, immarceſſibilem percipere gloriæ coronam, litteras ſanctitatis veſtræ ſuſcepi, quibus mihi ſtudium & operã rerum memorabilium, quæ noſtris temporibus copioſius prouenerunt, ad notitiam cautelamque poſterorum conſcribendarum dignatur ingerere: cum ex illo venerabili filiorum veſtrorum collegio plures vobis ſuppetant, qui hoc opus cõmodius

valeant atque elegantius adimplere. Sed vt video pia prudentia veſtra proprijs filijs circa obſeruantiam militiæ regularis ſudantibus in hac parte ducens parcendum: indultum miſericorditer infirmitati meæ ocium non patitur eſſe ocioſum. Et quidem veſtræ circa me dignationi tanta ſum deuotione aſtrictus: vt etiam ſi fortiora iubeatis non audeam continere. Nunc autem cum tanta diſcretio veſtra nõ altis ſcrutandis, myſticiſque rimandis inſiſtere, ſed in narrationibus hiſtoriatis præcipiat ſpatiari ad tempus, tanquam pro quadam (ex facilitate operis) recreatione ingenij; tanto magis excuſandi mihi occaſio tollitur. Itaque in adiutorio Dei & Domini noſtri, in cuius manu ſumus nos & ſermones noſtri, fretus orationibus veſtris, & ſanctorum filiorum veſtrorum, qui præcepto ſanctitatis veſtræ non contemnendas preces dignati ſunt ſociare: opus iniunctum aggrediar, pauca ſane, quæ ad rem pertinent, ante hiſtoriæ ingreſſum prælibans.

PROE-

PROEMIVM SEQVENTIS HISTORIÆ.

HISTORIAM *gentis nostræ, id est, Anglorum: venerabilis presbyter & monachus Beda conscripsit. Qui nimirum præsumto altius exordio, vt ad id quod specialiter intendebat, competentius accederet: etiã Britonum, qui nostræ insulæ primi incolæ fuisse noscuntur, celebriora subtili grauitate gesta perstrinxit. Habuit gens Britonum ante nostrum Bedã proprium historiographum Gildam. quod & Beda testatur, quædam eius verba suis litteris inserens: sicut ipse probaui: cum ante annos aliquot in eiusdem Gildæ librum legendum incidissem. Cum enim sermone sit admodum impolitus atque insipidus: paucis eum vel transcribere vel habere curantibus: raro inuenitur. Integritatis tamen eius non leue documentum est: quia in veritate promenda propriæ genti non parcit, & cum admodum parcè bona de suis loquatur, multa in eis mala deplorat, nec veretur, vt verum non taceat, Brito de Britonibus scribere, quod nec in bello fortes fuerint: nec in pace fideles. At contra quidam nostris temporibus pro expiandis his Britonum maculis scriptor emersit, ridicula de eisdem figmenta contexens, eosque longe supra virtutem Macedonum & Romanorum impudenti vanitate*

tate attollens. Gaufridus hic dictus est, agnomen habens Arturi: pro eo quod fabulas de Arturo ex Priscis Britonũ figmentis sumtas, & ex proprio auctas per superductum Latini sermonis colorem honesto historiæ nomine palliauit, qui etiam maiori ausu cuiusdam Merlini diuinationes fallacissimas, quibus vtique de proprio plurimum adiecit, dum eas in Latinum transfunderet, tanquã autenticas, & immobili veritate subnixas prophetias vulgauit. Et hunc quidem Merlinum patre incubo dæmone ex fœmina natũ fabulatur, cui propterea tanquam patris sancti filio excellẽtissimã atque latissimã tribuit præscientiam futurorum: cum profecto & veris rationibus & sacris litteris doceamur, dæmones a luce Dei seclusos futura nequaquam cõtemplando præscire: sed quosdam euentus futuros ex signis sibi quàm nobis notioribus, coniiciendo magis quàm cognoscendo colligere. Denique in suis quamuis subtilioribus coniecturis sæpe falluntur & fallunt: cum tamen per diuinationum præstigia apud imperitos, quam vtique non habent, præscientiam sibi arrogent futurorum. Sane diuinationum Merlini perspicua fallacia est in his quæ in regno Anglorum contigisse noscuntur post mortem prænominati Gaufridi: qui diuinationum illarum nænias ex Britannico transtulit, quibus vt non frustra credatur, ex proprio figmento multum adiecit. Porro ad ea, quæ vel ante ipsum, vel in diebus eius euenerunt,

ta-

taliter sua, quod vtique facile poterat, temperauit figmenta: vt congruam possent interpretationem recipere. Præterea in libro suo, quem Britonum historiam vocat, quàm petulanter & impudenter fere per omnia mentiatur, nemo nisi veterum historiarum ignarus, cum in librum illum incidit, ambigere sinitur. Nam qui rerum veritatem nō didicit, fabularum vanitatem indiscretè admittit. Omitto quanta de gestis Britonū ante Julij Cæsaris imperium & aduentum homo ille confinxerit, vel ab alijs conficta, tanquam autentica scripserit. Omitto quæcunque in laudibus Britonum contra fidem historicæ veritatis delirauit, a tempore Julij Cæsaris sub quo Britones ditionis Romanæ esse cœperūt: vsque ad tempus Honorij Imperatoris, sub quo Romani a Britannia propter vrgentiora Reipub. negotia sponte recesserunt. Certe Britones, Romanis recedentibus sui iuris effecti: imo ad suam perniciem sibi relicti, Pictisque & Scottis ad prædam expositi: Regem Wortegirnum habuisse leguntur, a quo ad tuitionem regni Saxones vel Angli Duce Hengisto in Britanniam venerunt, irruptiones barbaricas pro tempore depulerunt, postea vero explorata insulæ fertilitate, & indigenarum inertia: rupto fœdere in ipsos, a quibus fuerant inuitati, arma verterūt, quibus paulatim profligatis: miseras eorum reliquias, quæ nunc Walenses vocantur, in inuijs mōtibus & saltibus coartârunt. Habueruntque per

seriem

seriem successionis reges fortissimos, & latè dominantes. è quibus fuêre Echelbertus, Hengisti pronepos, qui protēso a Gallico mari vsque ad Humbrum imperio: leue Christi iugum Augustino prædicante suscepit. Ailfridus, qui Northabumbranis præsidens Britones simul & Scotos vasta cæde perdomuit. Edwinus, qui Ailfrido succedens, Anglis simul & Britonibus præfuit. Oswaldus eius successor, qui cunctis Britanniæ populis imperauit. Hæc cum iuxta historicam veritatem a venerabili Beda expositam constet esse rata: cuncta, quæ homo ille de Arturo & eius successoribus, vel post Wortegirnum, prædecessoribus scribere curauit, partim ab ipso, partim & ab alijs constat esse conficta, siue effrænata mētiendi libidine: siue etiam gratia placendi Britonibus, quorum plurimi tam bruti esse feruntur, vt adhuc Arturum tanquam venturum exspectare dicantur, eumque mortuum nec audire patiantur. Denique Wortegirno facit succedere Aurelium Ambrosium, deuictis expulsisque Saxonibus, quos Wortegirnus accersierat, in tota Britannia egregie imperātem. illique dat successorem Vtherpendragon fratrem eius, nō impari potentia gloriaque regnantem, plura de Merlino suo profusa mentiendi libertate interserens. Defuncto quoque Vtherpendrago facit succedere Arturum filium suum in regno Britanniæ, a Wortegirno quartum, sicut noster Beda ponit Echelbertum,

Au-

Augustini susceptorem in regno Anglorum, ab Hengisto quartum. Itaque regnum Arturi & ingressus in Britanniam Augustini: concurrere debuêrunt. Sed quantum mera historiæ veritas hoc loco composita præiudicet falsitati: vel lippiẽtis mentis acie clare videri potest. Ipsum Arturum autem facit præclarum & spectabilem super omneis homines, tantumque illum in gestis vult esse: quantum sibi libuit fingere. Denique in primis facit eum de Anglis, Pictis, & Scotis, ad libitum triumphare: Denique Hiberniam, Noricam, Orchades, Gothiam, Daniam, partim bello, partim etiam solo terrore nominis, ditioni suæ subiugare: His quoque addit Islandiam: quæ vltima Thule secundum quosdam dicitur, vt ad Britonem illum in veritate spectare videatur: quod Augusto Romano a Poëta nobili: adulatorie dicitur, Tibi seruiet vltima Thule. Deinde facit eũ bello pulsare Gallias, & de ipsis in breui subactis felicissime triumphare: quas Iulius Cæsar cum summis periculis atque laboribus annis decem vix potuit subiugare, scilicet: vt minimus digitus huius Britonis: grossior videatur lumbis magni Cæsaris. Post hæc cum triumpho multiplici reducit eum in Britanniam, & facit eum cum subactis regibus: & principibus festum celebrare sanctissimum: præsentibus tribus Britonum Archiepiscopis, scilicet Lundoniarum, Urbis legionum, Eboraci: cum ne vnum quidem Archiepiscopum

vnquam

vnquam habuerint Britones. Primus enim Augustinus accepto a Romano Pontifice pallio, Archiepiscopus in Britannia factus est. Barbaræ vero nationes Europæ etiam olim ad fidem Christi conuersæ, contentæ Episcopis: de Pallij prærogatiua non curabãt. Denique Hybernienses, Norici, Dani, Gothi, cum olim Christiani fuisse & Episcopos habuisse noscantur: nostris temporibus Archiepiscopos habere cœpērũt. Inde Fabulator ille, vt suum Arturum ad summum euehat, facit eum Romanis bellum indicere, ante hoc bellum singulari certamine miræ magnitudinis Gigantẽ prosternere: cum post Dauidica tempora de nullo Gigante legatur. Consequenter profusiore mentiendi licentia facit aduersus eum conuenire cum Romanis Reges magnos orbis terrarum: scilicet, Græciæ, Africæ, Hispaniæ, Parthorum, Medorum, Itureorũ, Libyæ, Ægpyti, Babylonis, Bithyniæ, Phrygiæ, Syriæ, Beotiæ, Cretæ, omneisq; refert vno prælio ab illo deuictos: cum Alexander ille Magnus & omnibus seculis clarus, per annos duodecim, quibusdam tantorum regnorum principibus superandis sudauerit. Profecto minimum digitum sui Arturi, grossiorem facit dorso Alexãdri Magni, præsertim cum ante hanc victoriam de tot magnis regibus, faciat eum commemorare suis in concione subactionem triginta regnorum, a se & illis iam factam. At non inueniet Fabulator noster tot regna in orbe nostro: præter

regna

regna memorata, quæ vtique nondum ille subegerat, An alium orbem somniat infinita regna habentem in quo ea contigerint, quæ supra memorauit? Quippe in orbe nostro nunquam talia contigerunt. Quomodo enim historiagraphi, quibus ingenti curæ fuit, nihil memorabile scribendo omittere, qui etiam mediocria memoriæ mandasse noscuntur, virum incomparabilem eiusque acta supra modum insignia silentio præterire potuerunt? Quomodo, inquã, vel nobiliorem Alexandro Magno Britonum monarcham Arturum, eiusque acta, vel parem nostro Esaiæ Britonum prophetam Merlinum, eiusque dicta silentio suppresserunt? Quid enim minus in præsciẽtia dumtaxat futurorum tribuit suo Merlino, quàm nos nostro Esaiæ: nisi quod eius vaticinijs non audet inserere, Hæc dicit Dominus, & erubuit inserere, Hæc dicit Diabolus: Quippe hoc debuit congruere vati, incubi dæmonis filio. Cum ergo nec tenuem de his veteres historici fecerunt mentionem; liquet a mendacibus esse conficta, quæcunque de Arturo atque Merlino ad pascendam minus prudentum curiositatem, homo ille scribẽdo vulgauit. Et notandum, quod eundem Arturum postea refert in bello letaliter vulneratum: regno disposito ad curanda vulnera sua abijsse in illam, quam Britannicæ fingunt fabulæ insulam Auallon: propter metum Britonum non audẽs eum dicere mortuum, quem adhuc verè bruti

Brito-

Britones exspectant venturum. De successoribus vero Arturi pari impudentia mentitur, tribuēs eis vsque ad septimam fere generationem Britāniæ monarchiam: faciensque eorum subregulos & ministros: quos venerabilis Beda fortissimos dicit fuisse Reges Anglorum, vniuersæ Britanniæ nobiliter imperantes. Vt ergo eidem Bedæ, de cuius sapientia & sinceritate dubitare fas non est, fides in omnibus habeatur; Fabulator ille cum suis fabulis incunctanter ab omnibus respuatur. Sane post Bedam non defuêre, qui ab ipso seriem temporum atque euentuum nostræ insulæ, ad nostram vsque memoriam ducerent, illi quidem minime comparandi; pro religiosa tamen opera, & fideli, quanquam minus diserta narratione laudandi. Nostris autem temporibus tanta & tā memorabilia contigêrunt: vt modernorum negligentia culpanda merito censeatur, si litterarum monumentis ad memoriam sempiternam mandata non fuerint. Et forte hoc opus ab aliquo siue aliquibus iam vel inchoatum est, vel patratum: sed tamen viri venerabiles, quibus mos gerendus est, hoc ipsum & meæ paruitati dignantur iniungere, vt & ego, quia cum diuitibus non possum, saltem cum paupercula vidua aliquid de tenuitate mea mittam in gazophylacium domini. Quoniam vero Anglicanæ ordinem historiæ a quibusdam vsque ad decessum Regis Henrici primi nouimus esse deductum, sumto ab aduentu Nor-

Normannorum in Angliam exordio; media tempora ſuccincte percurram, vt a ſucceſſore eiuſdem Henrici Stephano, cuius anno primo ego G. ſeruorum Chriſti minimus, & in Adam primo ad mortem ſum natus, & in ſecundo ad vitam renatus: narrationem (Deo volente) incipiam producere pleniorem.

CAPITA LIBRI PRIMI.

De

LIBER PRIMVS.

De Guillelmo Notho, primo ex Normannis Rege Anglorum. CAP. I.

ANNO a plenitudine tẽporis quo verbum caro factũ eſt & habitauit in nobis M. LXVI.
1066. Guillelmus cognomẽto Nothus, Dux Normannorum, Haraldo Regi Anglorũm, vel dominandi libidine, vel cauſa vlciſcendi iniurias, bellũ intulit: quo Haraldo bellica ſorte abſumto, Angliſque expugnatis atque ſubactis; Ducatui Normannię regnum Anglię ſociauit. Cumque peracta victoria, tyranni nomẽ exhorreſcens & legittimi Principis perſonam induere geſtiens, a Stigando tunc temporis Cantuarienſi Epiſcopo in Regem ſolemniter conſecrari depoſceret; ille, viro (vt aiebat) cruento & alieni iuris inuaſori; manus imponere nullatenus adquieuit. Altredus vero Eboracenſis Archiepiſcopus vir bonus & prudens, hoc munus impleuit: acutius intelligens, cedendum eſſe tempori, & diuinæ nequaquam reſiſtendum ordinationi. Denique hoc modo hominem ferociſſimum ſpirantem adhuc minarum & cædis in populum; mitem reddidit, & religio-

ſis pro conſeruãda republica, tuendaque eccleſiaſtica diſciplina ſacramentis aſtrinxit. A quo poſtea loco patris ita colebatur, vt cum ille cæteris imperaret: ab eo ſibi imperari æquanimiter ſineret. Contigit aliquando eũdem Pontificem in quadam petitione a Rege repulſam paſſum: iratum auertere ſcapulam, recedentem & maledicentem pro benedictione comminari. Cuius motus ille non ſuſtinens: ad pedes eius procidit, veniã petijt, ſatisfactionem ſpopondit. Cumque optimates qui aderant ſuaderent, vt regem proſtratum erigeret, ſinite, inquit, illum iacere ad pedes Petri. Plane in hoc & quanta fuerit ferociſſimi Principis erga Præſulem reuerentia, & quanta eiuſdem Preſulis circa Principem auctoritas atque fiducia; ſatis declaratum eſt. Porro idem Rex à Stigando Cantuarienſi, vt dictum eſt, irritatus, cum vitium ordinationis eius, & vitę dedecora poſtea cognouiſſet, honeſtam de ipſo voluit habere vltionem. accerſitus enim Regijs litteris ad diſponendam eccleſiam Anglicanam, concilium in Anglia Apoſtolicæ ſedis legatus celebrauit: in quo Stigandi ſceleribus patefactis, infructuoſam arborem ſecuris Canonicę animaduerſionis ſuccidit. Locum vero ſucciſæ ſuſcepit Lanfrancus ex monacho Beccenſi, Abbas Cadomenſis,

natione Longobardus vir præter religiosæ vitę meritum, in vtraque litteratura seculari scilicet & diuina clarissimus. Aldredo quoq; Eboracensi ad patres suos apposito Thomas successit. Guillelmus autem postquam regnú fortiter adquisitum per annos 21. nobiliter tenuit: cum iam sub extrema sorte decumberet, treis filios designauit hæredes. Et quidem Robertum primogenitum suum quia paternę pietati inofficiosus & rebellis exstiterat, ducatu contentum esse voluit: sui vero nominis filio, in quo sibi melius complacebat, regnum Anglię assignauit. Porro iuniorem Henricum cuius indolem propensius laudabat; multa summa donatum bene acturum prędixit. Dormiuit ergo cum patribus suis homo ab annis adolescentię armis acer, animo ingens, successu felix, singulare Nothorum decus: sepultusque est Cadomi in monasterio Protomartyris Stephani, quod ipse a fundamentis exstruxerat, egregieque ditauerat. In eius vero sepultura quiddam memorabile contigisse fideli narratione cognoui. Cum enim expleta exequiarum solemnitate corpus eius in loco ad hoc præparato esset condendum; quidam accedens omnipotentis Dei pręcentor terribiliter nomine eum ibidem sepeliri prohibuit, terra, inquiés, ista auito mihi iure competit.

petit: quam idem Rex dum monaſterium conſtrueret, violenter mihi abſtulit, nec vnquam poſtea mihi ſatisfecit'. Obſtupuêre omnes qui aderant, iudicio Dei, ad declarandam tranſitorię dominationis vanitatẽ, actum conſiderantes: vt Princeps potentiſſimus qui tam late dominatus fuerat viuus locum corporis ſui capacem ſine querela nõ haberet mortuus. Denique querela illa adeo mouit omneis: vt prius illi cani viuo, tanquã meliori, ad votum ſatisfacerent; ac deinde circa leonem mortuum iuſta cõplerent. Sane quod idem Chriſtianos innoxios hoſtiliter Chriſtianus impetijt, & tanto ſibi ſanguine Chriſtiano regnum parauit. quantę apud homines glorię; tantę etiam apud Deũ noxę fuit. Cuius rei argumentum eſt quod a teſtibus fide dignis accepimus. in loco ſiquidem vbi victi Angli occubuêrunt conſtructum eſt a victoribus monaſterium nobile beati Martini de bello nuncupatum; quod ſcilicet & ad homines ęternus foret Normãnicæ victoriæ titulus: & ad Dominũ propiciatio pro effuſione tãti ſanguinis Chriſtiani. Denique in eodem monaſterio locus ille vbi Anglorum pro patria dimicãtium maxima ſtrages facta eſt, ſi forte modico imbre maduerit; verum ſanguinem & quaſi recentem exſudat: ac ſi aperte per ipſam rei euidẽ-

tiam dicatur, quod adhuc vox tanti ſanguinis Chriſtiani, clamet ad Dominũ de terra; quę aperuit os ſuum & ſuſcepit eundem ſanguinẽ dę manibus fratrũ, id eſt Chriſtianorũ.

De Guillelmo Rufo, ſecundo ex Normannis Rege Anglorum, & de expeditione Ieroſolymitana. CAP. II.

ANNO a plenitudine temporis quo veritas de terra orta eſt M. LXXXVII. Robertus primogenitus in Ducatu Normanniæ & Guillelmus qui agnominatus eſt Rufus in regno Anglię patri defuncto ſucceſſêre, ordine quidem prępoſtero, ſcilicet per vltimam patris (vt dictum eſt) voluntatem cõmutato. Vnde factum eſt, vt quibuſdam optimatum Roberto propenſiorem, tãquam iuſto hæredi & perperam exhęredato, fauorem pręſtãtibus, ſtatumque regni turbantibus; Guillelmus in principio infirmius laborioſiuſque imperaret, & ad conciliandos ſibi animos ſubditorum modeſtior mitiorque appareret: at poſtquam perdomitis hoſtibus & fratre mollius agẽte roboratum eſt regnũ eius: exaltatũ eſt illico cor eius, apparuitque ſuccedentibus proſperis; qualis latuiſſet, dum premeretur aduerſis, homo vecors & incõſtans in omnibus vijs ſuis, Deo indeuotus, ęcclęſię grauis, nuptiarũ ſpernens, & paſſim

1087.

laſci-

lasciuiens, opes regni vanissima effusione exhauriens, & eisdem deficientibus subditorum fortunas in hoc ipsum corradens. Homo turgidus typo immanissimæ superbię, & vsque ad nauseam vel etiã derisionem doctrinæ euangelicę, temporalis glorię fœdissima voluptate absorptus. Frater vero eius senior Robertus, cui nimirũ ordine naturali regni successio competebat: minus quidem elati & ferocis animi fuit: sed in minori administratione scilicet Ducatus Normannici claruit, quod regno amplissimo administrãdo nunquam idoneus fuerit. Qui tamen armis tantus fuit, vt in illa magna & famosa expeditione Ierosolymitana inter fortissimos totius orbis proceres clarissimæ militiæ titulis fulserit. Porro Henricus frater iunior laudabilem præferens indolem duris & infidis fratribus militabat. De suo quippe nihil ei largientes: ea etiam quę pater illi testamento reliquerat abstulêrunt. Cumque fratri minimo paulatim ad prouectum tendenti inuiderent; eorum ille insidias in tuto se continens prudenter eludebat. Circa hoc tempus Lanfranco Cantuariensi Episcopo viam vniuersæ carnis ingresso: Anselmus Abbas Beccensis successit, natione & ipse Longobardus, Lanfrãci olim discipulus, vir sanctus & excelsus in verbo gloriæ. Ebora-

cenſis quoque Eccleſię Prępſulatum Thoma defuncto Gerardus ſuſcepit. Sane ſub memorati Regis principatu; ſuſcitauit Dominus Spiritus Chriſtianorũ cõtra Sarracenos occulto Dei iudicio longo iam tempore tãquã iure hęreditario poſſidentes ſanctuariũ Dei, id eſt loca ſacra, in quibus redemtio noſtra celebrata eſt. Factus eſt ergo per Vrbani Pontificis Romani, & aliorum ſeruorum Dei religioſam operam, magnus populi Chriſtiani concurſus. fortiſsimi duces charactere Domini inſigniti, & numeroſiſsima ſtipati militia, expeditione laborioſiſsima Orientis regna penetrantes: Niceã Bithynię, Antiochiã Syrię vrbeis ampliſsimas, & ad vltimũ ſanctam ciuitatem, pio & felici ſudore ceperunt. è quibus fuit Robertus Dux Normannię in primis clarus. Qui nimirum cum eidẽ expeditioni neceſſaria præpararet, & pecunia illi minus copioſa ſuppeteret, accepta a fratre Guillelmo ſumma non modica Normanniam illi appoſuit, ſicque cum reliquis Principibus Chriſtianis laudabile iter arripiens: cunctis proſpere geſtis, poſt annos aliquot domum repedauit. Rex autẽ Guillelmus prolongãs iniquitatem ſibi, & in exitiũ proprium contra ſtimulũ calcitrãs; venerabilem Anſelmum cum modeſtia eum corripientem, & enormia, quæ ab eo vel ſub eo

gere-

gerebãtur, corrigere volentem non pertulit, ſed ſpoliatum rebus fere omnibus tanquam regno cõtrarium ab Anglia expulit. Verum dum in oriente a noſtris proceribus fortiter atque feliciter ageretur: idem Rex propellẽtibus eum ad interitum malis ſuis, condignũ effrenatę ſuperbiæ finem incurrit. Quippe in venatione ſagitta proprij militis homo feròciſſimus pro fera confoſſus interijt, completumque in eo eſt illud. Vidi impiũ ſuper exaltatum & eleuatum ſicut cedros libani, & tranſiui & ecce non erat, quæſiui eum & non eſt iuuentus locus eius.

De Henrico tertio ex Normannis Rege Anglorũ, & de quibuſdam quæ ſub eius regno contigerũt.

CAP. III.

ANNO a plenitudine temporis quo miſit Deus filium ſuum in mundũ M. C. regi Guil- 1100.
lelmo infeliciter mortuo, frater ſuus Henricus ſucceſſit, filiorũ quidem Guillelmi magni ordine natiuitatis nouiſſimus, ſed pręrogatiua primus. Quippe alijs in Ducatu patris natis: ſolus ipſe ex eodem iam rege eſt ortus. Hac ratione inducti, & præterea laudabili eius indole illecti Pontifices & Proceres Angliæ fratrem Robertum in Oriente adhuc conſtitutum, quem ex Ducatu non bene adminiſtrato conſtabat regno adminiſtrando

Anſelmus ab exilio revocatur.

minus idoneum, exſpectãdum minime cenſuêrunt, eumque quem aptum eſſe regimini ſignis non fallacibus colligebant, in Regem ſolemniter ſublimârunt. Qui mox ſalubri vſus cõſilio venerabilem Anſelmum ab exſilio reuocauit, prauas conſuetudines quæ ſub fratre inoleuerant, abrogauit: pacis & ęquitatis iura, quatenus regem adhuc nouitiũ decuit, firmauit, multa enim adhuc pro tempore prudenter diſſimulabat: ne rigore ſubito ſubditi terrerentur, caute preuidens poſt reditum fratris tumultus ſcilicet publicos minime defuturos, quod & contigit. Cum enim ille ex Oriẽtis partibus cum vxore quã ſibi in via deſponderat, reuerſus, Normanniã recepiſſet; inſtigantibus eum quibuſdã Anglię proceribus, quibus iam Henricus formidabilis eſſe cœperat, fratri bellum, niſi regnũ ſibi reſignaret, indixit, armatam claſſem in Angliam duxit, cui & mox adiuncti ſunt qui a fratre deſciuerãt. Sed prudẽtia fraterna homo leuis & inconſtans deluſus: infecto negotio regnãdi ſecuritatẽ fratri cum regno reliquit, & in Normanniã rediјt. Cũque per annos aliquot Normanniæ incubans eam ſua mollitie perderet, & improbi nullo publicæ diſciplinę metu coërciti libere graſſarẽtur; inuitatus a maioribus eiuſdẽ prouinçię Rex Henricus ciuili magis animo quàm hoſti-

hoſtili affuit, plurima eius parte in deditionem recepta, tandem fratrem fuſis eius copijs apud Tenerchebrai in bello cepit. Sic itaque vir magnus & magnorum in remotis mundi partibus operũ, fortunæ inuidia prędìtus, in manus iunioris fratris, quem olim irritauerat, incidit. & poſt tantã militiæ claritatem in fratris quidẽ, ſed tamen minus fraterna cuſtodia inglorius reliquum vitæ ſuæ tempus exegit. Henricus autẽ regno Angliæ ſocians Ducatum Normannię, ſicut pater olim Ducatum Normannię regnũ ſociauerat Anglię, nomẽ celebre & grande adeptus eſt, iuxta nomen magnorum qui ſunt in terra. Porro venerabilis Anſelmus Cantuariẽſis ex Gallicano exſilio ad propriam ſedẽ regreſſus: & poſt annos aliquot viam vniuerſę carnis ingreſſus: ſortitus eſt nomen grande iuxta nomen magnorum qui ſunt in cęlo. Succeſſit ei Radulphus Abbas Sagienſis vir religioſus & prudens. Gerardo vero Eboracẽſi defuncto Thomas ſecundus ſucceſſit, ætate quidem iuuenis: ſed grauitate & ſynceritate morũ prædeceſſori ſuo valde diſſimilis. Idẽ enim Gerardus homo quidem acutus & litteratus fuiſſe dinoſcitur: ſed vita lubricus. in emungendis per indecoras etiam occaſiones ſubditorum marſupijs callidus, & vt plurimi aſſeuerant, maleficijs etiam aſſuetus: Deo &

ho-

hominibus inuiſus inuentus eſt. quod & eius mors horrenda & poſt mortem corpori eius negata Pontificalium exequiarum ſolénitas declarauit. Quippe apud Suthwellam cum pranſus in horto iuxta cubiculum clericis prope ſpatiantibus ſuper ceruical ſub dio quieſceret: letali ſopore diriguit. Corpus eius raro agmine Eboracum delatum: neque clericis neque ciuibus cum pōpa exequiali ex more occurentibus, ſed pueris (vt dicitur) ſandapilam lapidantibus extra eccleſiam ſine honore ſepulturę eſt traditum. Ille autem qui ei ſucceſſit, exemplo eius tetritus, lauāſque manus ſuas in ſanguine peccatoris, laudabiliter in officio conuerſatus eſt. Prolixiores vero annos non vidit, raptus, vt credo, ne malitia mutaret intellectum eius. De quo nimirum rem memorabilem viro veraciſsimo referente cognoui: quam non ſilebo. ægrotanti a medicis dictum eſt, vt fœminæ pro remedio miſceretur, pronuntiantibus hoc ſolo morbum fore curabilem. Inſtabant amici vt fieret: proteſtantes Dominū minime offenſum iri: dum hoc pure pro remedio, non pro voluptatis illecebra fieret. Viſus eſt aſſentiri ne contriſtaret amicos. Fœmina decentis formæ in ſecretum eius intermittitur. Poſtea vero vrinam inſpicientibus medicis: aſſenſio illa pro placandis amicis ſimu-

latoria

latoria fuiſſe declaratur. Obiurgantibus ergo eum amicis, quod quaſi ſemetipſum occideret, qui medicorum præcepto non pareret, ſilete, inquit, nullus veſtrũ mihi vlterius verbi huius virus inſibilet, nam propter ſalutem carnis tandem morituræ immortale decus pudicitiæ non amittam. Huic ergo ex eadem ægritudine, vt creditur, feliciter mortuo, pro qua curanda Dominum offendere noluit: Truſtinus vir bonus & prudens ſucceſsit. Porro Radulpho Cantuarenſi appoſito ad patres ſuos, Guillelmus, qui regulariũ clericorũ apud Chieçhiam prior exſtiterat, cathedram eius ſuſcepit. Has fuiſſe nouimus Metropolitanorum ſucceſsiones ſub Rege Henrico. Idem autem Rex ex Matilde religioſa regina geminam in ſexu diſpari ſuſceperat ſobolem. Et filiam quidem materni nominis iam nubilem Henrico Imperatori Romano petenti deſpondit, filium vero auiti nominis, qui ſucceſſor ſperabatur, iam puberem ſiniſter caſus abſtulit, cum turba nobilũ iuuenum marinis beluis eſcam datũ. Et quoniam Matildis regina iam obierat: procreandorum cauſa hæredum Rex filiam Ducis Lotharingiæ duxit vxorem, de qua liberos nõ ſuſcepit. Vnde filiam, poſtquam Imperator non relictis ex ea hæredibus in fata conceſſerat, ex Alemannia reuocatam, illuſtri

illuſtri Comiti Andegauenſi Gaufrido deſpondit, vt vel nepotes ex ea ſucceſſuros haberet. Factoque concilio: eidem filiæ ſuæ & ſuſceptis vel ſuſcipiendis ex ea nepotibus, ab Epiſcopis, Comitibus, Baronibus, & omnibus qui alicuius videbantur eſſe momenti, regnum Angliæ cum Ducatu Normanniæ fecit adiurari. Regnauit autem in multa felicitate & gloria annis xxxv. & mẽſibus aliquot, quibus expletis: dormiuit cum patribus ſuis; homo multis quæ decerent Principem bonis ornatus: quæ tamen plurimum denigrabat in concupiſcẽtia fœminarum imitando petulantiam Salomonis. Feras quoque propter venationis delicias plus iuſto diligens, in publicis animaduerſionibus ceruicidas ab homicidis parũ diſcernebat. Corpus eius cerebro & inteſtinis eiectis ſalitum corijſque inſutum, a Normãnia in Angliam delatum & apud Radingum in monaſterio, cuius ipſe deuotus fundator largusque ditator exſtiterat; ſepultum eſt. Porro ille qui precio magno conductus, cerebrum eius extraxerat: intollerantia fætoris (vt dicitur) infectus atq; extinctus eſt, ſicque cum Heliſęi mortui corpus viuificauerit mortuum, illius iam mortui corpus mortificauit viuum.

Quo-

Quomodo Stephanus contra iuſiurandum inuaſit regnum Anglorum. CAP. IIII.

ANNO a partu virginis M. C. XXXV. de- 1135.
functo ſed nondum ſepulto clariſſimo Rege Anglorũ, & Duce Normannorũ Hẽrico, Stephanus Comes Bononienſis eius ex ſorore nepos regnum Anglorum inuaſit. Si quidem Stephanus maior Comes Bleſenſis maioris Guillelmi filiam memorabilẽ fœminam vxorem duxerat, & ex ea quatuor ſuſceperat filios. Quo nimirum in partibus Oriẽtis defuncto; mater mirabilis primo genito, quod remiſſioris ingenij & tanquam degener videretur, prudenter amoto, Theobaldũ filium in quo ſibi bene complacebat, ad plenitudinem hæreditatis prouexit. Stephanũ adhuc impuberẽ Regi auunculo nutriendũ promouendumque direxit, quartũ vero Hẽricum ne ſoli ſeculo genuiſſe liberos videretur apud Cluniacũ tonſorauit. Proceſſu tẽporis Rex Hẽricus vnicam Comitis Bononienſis filiam, ad quam tota ſpectabat hæreditas nepoti Stephano copulauit: in Anglia plurima eidem collargiens. Fratri autẽ eius Henrico Cluniacenſi monacho dedit Abbatiam Glaſtonienſem, ac poſtmodum Epiſcopatum adiecit Wintoniẽſem. Cum ergo vt prędictum eſt, Rex Hẽricus obiſſet: idem Stephanus ſacramẽti, quod filię eius de cõſer-

Periuri Epi regem periurum in vngunt

ſeruãda fidelitate prȩſtiterat Preuaricator regnum arripuit, annitẽtibus Prȩſulibus atque Principib⁹ codẽ ſacramẽto aſtrictis. Denique Guillelmus Cantuariẽſis Archiepiſcopus qui primus iurauerat, vnxit eum in Regẽ aſſiſtẽte & cooperãte Rogerio Saleſberiẽſi Epiſcopo, qui ſecundus iurauerat, & iuraturis ſingulis iuramẽti formã expreſſerat. Et Archiepiſcopus quidẽ eiuſdem, vt creditur, periurij merito, ipſo prȩuaricatiõis ſuȩ anno defecit. Epiſcopus vero poſt annos aliquot, ipſo Rege diuinȩ in illũ vltionis miniſtro, miſerabili exitu vitã finiuit, vt plenius ſuo loco dicetur. Forte tamẽ arbitrati ſunt obſequiũ ſe prȩſtare Deo, dũ ſuo periurio tanquã diſpẽſatorio Eccleſiȩ regniq; profectibus melius prouiderent: eo quod in defuncti Principis moribus & actibus plura ipſis merito diſplicuiſſent, quæ Princeps mero ab eis creatus beneficio, eorum (vt credebant) libenter emẽdaret cõſilio. Stephanus ergo vt contra ius humanũ pariter & diuinũ; Humanum ſcilicet quia legittimus hæres nõ erat, & diuinũ, id eſt violata iurisiurandi religione ſublimaretur in Regẽ, pactus eſt quæcunq; Præſules & Proceres exigere voluêrunt, quæ poſtea per eius perfidiã in irritũ cuncta ceſſêrunt. Dei enim iudicio bona minime venire debuerunt: propter quȩ ſapiẽtes potẽteſq; illi malũ tã enorme faciendum decreuêrunt.

Quod

Quod Stephanus fauſta habuerit regni principia. CAP. V.

DVos quidem priores regni ſui annos Rex Stephanus fauſtos habere viſus eſt, Rege Scottorũ Dauid qui Norhthũbriam trans fluuium Tinum irruperat, magnis viribus repulſo, & domito: Baldenwino de Rednerijs, qui contra eum rebellare cœperat, expugnato atque in exſilium acto: rebus quoque in Normannia fortiter & fæliciter geſtis. Anno vero tertio & quarto cœperũt contra periurum & pactorum etiam quę in promotione ſua fecerat, preuaricatorẽ mala increſcere, plurimi & fortiſſimi rebellare. ipſe iam exhauſtis auunculi theſauris minus poſſe & mollius agere. Initia malorum hæc. Cum ergo in Auſtralibus Angliæ partibus contra eos qui a ſe defecerant, & hoſtiliter agebant caſſo labore ſudaret; Scottorum rediuiuus furor erumpens Northũbriam crudeliſſima depopulatione exinanitã obtinuit, & amne Tino tranſmiſſo. neque ſexui neque ætati parcens, vſque ad fluuium Teſam peruenit: non quidem ibi debachãdi ſibi limitem ſtatuens, ſed totam Deĩrorũ prouinciam cum Eboraca ciuitate ſpe iam non dubia poſſidens. Prouinciales vero cũ nullum vel a Rege vel à Tranſhumbranis

prouincijs ſperarent auxilium: bonæ memoriæ Truſtini Archiepiſcopi monitis animati pro animabus ſuis, pro coniugibus & liberis pugnandũ duxêrunt, atque vnanimiter conglobati contra multitudinem immanitate terribilem non longe a flumine Teſa in cãpo ſtetêrunt, numero quidem longe impares: ſed pię iuſtæque cauſæ fiducia multum præſtantes. Denique Scotti mane caſtris incenſis flumen tranſeunt, & obiectam paucitatẽ deriſui habentes: audacter in pugnam ruunt. At non diu prælium tractum eſt, vbi nihil aut parum gladijs actum. Leuis enim armaturę homines, confodiẽtibus eos eminus iaculis, mox terga dedêrunt, noſtriſque cum victoria campum reliquêrunt. Cęſa referuntur in illa vel pugna vel fuga Scottorum multa milia, & Rex Dauid raro quidẽ milite ſed multo dedecore comitatus: refugit in propria. Hoc bellum Deo propicio aduerſus Scottos feliciter geſtum eſt anno Regis Stephani quarto, menſe Auguſto. Et poſt menſes aliquot Albertus Hoſtiẽſis Epiſcopus Apoſtolicæ ſedis legatus, concilium Lundonijs celebrauit; vbi Theobaldus Abbas Beccenſis Rege conniuente cathedam Eccleſiæ Cantuarienſis ſuſcepit.

De Rogerio Salesberiensi, & Alexandro Lincolniensi Episcopis, & quomodo capti sunt a rege Stephano. CAP. VI.

POST hæc Rex Oxenefordię constitutus pessimis cõsilijs ita est deprauatus, vt Ecclesiasticorum virorum inhiando pecunijs impias eis manus inijceret, & sacris non deferendo ordinibus, personę regię inexpiabilẽ næuũ inureret. Quippe Rogerium Salesberiẽsem & Alexandrũ Lincolniẽsem nobilissimos & potẽtissimos tunc in Episcopis Anglorũ, cũ eos paulo ante ad se venienteis hilari facie suscepisset; repẽte tanquã personas vilissimas atrociũ iniuriarũ reas, captos inclusit, artauit, pecunijs & castellis nudauit. Sane de huius Rogerij primordijs atq; progressibus quoniam se prębet occasio pauca dicenda sunt: vt in fine eius miserrimo altitudo diuini consideretur iudicij. Idem sub regno Guillelmi iunioris sacerdos admodũ tenuis (vt dicitur) in quodã suburbano Cadomensi de officio viuebat. Eodẽ tempore Hẽricus iunior fratri Regi militans, casu ex itinere cũ comitibus diuertit ad Ecclesiã in qua ille ministrabat; petijtq; sibi celebrari sacra: Sacerdos vero petitione suscepta ad incipiendum promtus, & ad finiendum succinctus: in vtroque sic militibus placuit, vt dicerent tam aptũ militibus reperiri non pos-

ſe Sacellanum. Cumque regius ille iuuenis diceret, ſequere me: non ſecus illi adhæſit quàm Petrus olim Regi cæleſti idem dicenti: Pètrus enim relicta nauicula Regem Regum; ille vero relicta Eccleſia ſecutus eſt iuuenem Regium: factuſque illi & eius militibus Sacellanus ad libitum; cæcus prꝑſtabat cꝑcis ducem. Et cum eſſet fere illiteratus; innata tamen aſtutia ita callebat vt Domino ſuo in breui carus exiſteret, & ſecretiora eius negotia procuraret. Poſtquam autem idem Dominus eius regnum ſortitus eſt; eum tanquam ante regnum & in regno bene de ſe meritum ad Saleſberienſem prouexit Epiſcopatũ: quinetiam illi tanquam in multis probato, fideli & induſtrio publicas adminiſtrationes cõmiſit, vt eſſet non tantum in Eccleſia magnus; ſed etiam in regno a Rege ſecundus. Denique amplas exercẽdæ auaritię occaſiones nactus, ex vtroque officio, ſcilicet Eccleſiaſtico & Seculari; ingenteis coaceruauit diuitias, non diſpergendas dandaſque pauperibus: ſed vaniſſimis vſibus applicandas. Duo enim nobilia ſumptuoſiſſimo opere caſtella ſcilicet Diuiſas & Scireburnam cõſtruxit, vaniſſime ſatagens ne reciperent comparationem in regno. Alexandro nepoti ſuo Rege ſibi nihil negante Lincolnienſis

enſis Eccleſiæ ſedem obtinuit, qui cum eſſet cordis latiſſimi auunculum æmulans duo & ipſe non ignobilia expenſis profuſiſſimis caſtella exſtruxit. Et quoniam huiusmodi exſtructio Epiſcopalem honeſtatem minus decere videbatur: ad tollendam illius exſtructionis inuidiam & quaſi expiandam maculam totidem monaſteria conſtruens, collegis religioſis impleuit. cum autem inclutus Rex Henricus a ſingulis regni Præſulibus atque Proceribus de conſeruanda Filię ſuæ in ſucceſſione regni fidelitate ſacramentum exigeret; memoratus Saleſberienſi idem ſacramentum vti ſuperius dictum eſt non ſolum in propria perſona verum etiam alijs pręſtituris tanquam vir prudens & à Rege ſecundus ad nutum regium caute deſtinxit. Sed Rege defuncto qui ei tantæ in hoc ſeculo claritatis auctor extiterat, circa legittimos eius hæredes infidus; vt Stephanum ſacramento illo æque aſtrictum alliceret, non ſolum non eſt veritus incurrere periurium, verum etiam alijs inſigne peierandi præſtruxit exemplum. Eidem quoque ſublimato in Regem ſe talem exhibuit; vt obſequiorum gratia præclaram apud illum habere fiduciam videretur. Tantis ille beneficijs ingratus, & in ipſum Epiſcopum, cuius opera nunquam epiſcopalia fuêre, vl-

tor diuinitus ordinatus: eundétanquã exigui hominé momenti primo carcerali cuſtodia, poſtmodum etiã cibi inopia, & nepoti eius qui Cancellarius fuerat regius intentato ſupplicio ita coartauit, vt duo illa præclara caſtella in quibus theſauri eius erant repoſiti reſignaret. Quo facto claruit, ex vi doloris; quantum eius cor infecerit mundani virus amoris. Nã iuxta veraciſsimã beati Gregorij ſententiã quantũ, cum habentur tẽporalia, hæret amor; tãtum cũ ſubtrahũtur vrit dolor. Deniq; grandæuus Epiſcopus ex eorũ amiſsione, in quorũ exſtructione vel congeſtione Dominũ vehementer offenderat, vi doloris abſorptus, atq; in amentiam verſus, ita vt indecẽtia vel faceret vel diceret; perſpicuo Dei iudicio vitã longo tẽpore ſplendidiſsimã infeliciſsimo fine concluſit. Alexãder vero Lincolnienſis qui cum eo captus fuerat; eiſdẽ quibus ille modis ad reſignãdas munitiones, quas exſtruxerat angariatus eſt, quibus reſignatis ęgre relaxatus eſt, diuinum circa ſe iudicium ſi ſapuit venerans & ſaniora meditans. Sed nec ipſi Regi quẽ virgam furoris Domini fuiſſe conſtat, erga memoratos Epiſcopos in proſperum cedebat; quod inſtigante vel odio perſonarum vel ambitu pecuniarum, ſacris minime ordinibus deferebat, idque ſequentia declarabant.

Quomodo

Quomodo Stephanus regiam auctoritatem amiſerit cum Normannia. CAP. VII.

PAVCIS ſiquidem diebus elapſis Matildis olim imperatrix filia Regis Henrici in Angliam venit, & contemplatione iuramenti olim de Regno ſibi præſtiti, multorum procerum corda commouit, cum ſe iã plurimi proprio inſtinctu contra Regẽ Stephanum erigere minime formidarent. Itaq; diuiſum eſt regnum quibuſdam Stephano, quibuſdam vero dictæ imperatrici fauorem opemque præſtantibus; & completum eſt illud Dominicum, Omne regnum in ſe diuiſum deſolabitur. Ita enim per diſcurſus excurſuſque hincinde hoſtileis, rapinis & incendijs paulatim dilaniata atque attenuata eſt Anglia; vt ex regno florentiſsimo infeliciſsimum videretur. Iam omnis Regij nominis terror, iam omnis diſciplinæ publicæ vigor in vẽtum abierat, & ſublato legum metu, libido & licentia paſsibus æquis currebant. Malis ergo quotidie creſcẽtibus, iam verſa erat in luctũ Eccleſiæ Cithara, & populus ſub multiplici gemebat iactura. Rebus in Anglia ſe ita habentibus, Andegauenſis Comes Normanniam cũ exercitu peruagatur: totamque in breui vxoris & filij nomine in ſuam poteſtatem redegit, ne-

git, nemine ſe opponente qui eius valeret impetum ſuſtinere. Cum Rege quippe Frãcorum qui Regi Stephano fœderatus videbatur, prudenter colluſerat, ne quid ab eo impedimenti pateretur, quo minus proſperaretur, in his quæ intendebat.

Quo modo Rex Stephanus captus eſt in bello apud Lincolniam. CAP. VIII

SEXTO regni anno Rex Stephanus caſtrum Lincolnienſe obſedit: quod Rannulphus Comes Caſtrenſis dolo intrauerat, & tenebat: protractaque eſt obſidio a diebus Natalis Dominici vſque ad Epiphaniam Domini. Idem autem Comes vt obſidionem ſolueret, Glauceſtrenſem Comitem Regis Henrici filium Nothum, ſuũ vero ſocerum, alioſque fortiſsimos Proceres cum ingentibus copijs ſecum adducens: Regi, ni cederet: bellum denuntiauit. Rex vero eorum aduentu præcognito, vireis vndecunque contraxerat: & turmis extra vrbẽ diſpoſitis, vt reciperet venienteis, prælium cum multa fiducia inſtruebat. Nam & ipſe bellator erat robuſtiſsimus, & militum numero ampliore ſubnixus. Huc accedebat quod hoſtilis exercitus longo & hiemali itinere fatigatus, otio, quo recrearetur, quàm prælio, quo periclitaretur: magis

gis

gis idoneus videbatur. Qui tamen numero quidem & apparatu impar, ſed ſolis animis præſtans, eo quod ſibi tam longe progreſſo a proprijs nullum in hoſtium finibus videretur eſſe locum effugij, conſtanter in bellum prorupit. Rex ipſe cum ſua turma amotis equis in pedes conſiſtens, equitum turmas ad dandos vel excipiendos primos belli ictus in fronte diſpoſuerat, quibus primo hoſtilis equitatus impreſſu victis atque in fugam actis, totum pondus prælij in regiam turmam verſum eſt. Ibi quidem acerrime pugnatum eſt, Rege ipſo in primis fortiter agente, quo tandem capto & turma eius profligata, victor exercitus vrbem diripiendam ouans ingreditur, & captiuus inſignis dictæ imperatrici tranſmiſſus. apud Briſtou cuſtodiæ muncipatur.

Quomodo Rex Stephanus liberatus eſt per captionem Comitis Glouceſtrienſis.

CAP. IX.

IGITVR Regij caſus infelicitate comperta; imperatrix ad ſummum euehitur, & fere totius regni fauoribus honoratur. Verum ſtulta apparuit: poſtquam eleuata eſt in ſublim. Ita enim ex recenti felicitate ſucceſſuum corde intumuit & verbis intonuit

tonuit, vt intollerabili faſtu fœmineo optimatum contra ſe pendulos adhuc animos inflammaret. Ciues quoque Lundonienſes qui eam fauorabiliter prius ſuſceperant, expulerunt eam, ſuperbiam eius non ferentes. Vnde indignata Regem qui iudicio Dei in manum eius inciderat, & adhuc indulgentius cuſtodiebatur compedibus onerauit, eo ipſo diuini ſeueritatem iudicij circa eũ molliens, & vt poſtea claruit, liberationem eius accelerans. Euolutis enim diebus paucis cum auunculo ſuo Rege Scottorum & fratre ſuo Roberto turrim Wintonienſis Epiſcopi obſidẽs, fortunę inconſtantiam, & effrænatæ ſuperbiæ merito prioris iacturam gloriæ experta eſt. Denique idem Epiſcopus Regis Germanus homo multę in regno potentiæ callidus & pecunioſũs ſupra modũ, Apoſtolicę quoque ſedis legatus in Anglia; ad ſoluendam obſidionem, ex Cantia quam ſolam caſus non flexerat regius, Guillelmum Yprẽſem cũ Regina & ex alijs prouincijs plurimos dominationis fœmineę faſtu irritatos accerſiuit. Cumque iam immenſas contraxiſſet copias, per dies aliquot vterque exercitus excubabat in caſtris, & præter eos qui ex caſtris egreſsi pro oſtentatione virium exercebantur, vacare videbatur. Sed aduenientes magnæ ex Lundonijs

nijs

nijs copię, ita eorum qui dictæ imperatrici aduerſabantur auxêrunt exercitum, vt ipſa iam impar ad pugnam: ciuitate Wintonia relicta & direptioni expoſita, euadere curaret per fugam. Captus eſt in fuga illa Robertus frater eius Comes Glouceſtrenſis cū alijs plurimis. Porro Rex Scottorum ne incideret in manus hoſtium perſequenteis arte eluſit. & quibuſdam eum caute deducentibus cum multo metu atque periculo ad propria redijt. Sane inſignium captiuorum ſcilicet Regis & Comitis commutatio facta eſt. & perſeuerantibus inimicitijs vterque pro altero ſibi & ſuis eſt redditus.

Quo modo imperatrix fugit de Oxenſordia, & de concilio Lundonienſi. CAP. X.

CVm ergo Rex & imperatrix iugi diſcordia diſceptarēt, quādoque partes æquabantur, quandoq; vero præſtabat altera: fortunę volubilitatem in breui expertura, quod ex ſuppoſitis clarebat. Sequente autẽ anno Rex Stephanus apud Wiltonam Munitionẽ conſtruens, repentina hoſtium irruptione contritus, & plurimis ſuorum amiſſis in fugam actus eſt. Captus eſt ibidẽ Dapifer Regis Guillelmus, cognomento Marcellus: qui mox pro ſui corporis liberatione nobile caſtellum Schireburnenſe reſignauit. Eodem

anno

anno fortuna Retrograda Rex imperatricē in Oxenefordia per mēseis aliquot obsidione cōclusit. Illa vero diutinæ obsidionis impatiens occasionē fugæ ex tēporis qualitate nacta, noctis & niuis beneficio in veste alba Tamesim fluuiū crassa glacie superstratū trāsijt: & hoc modo euadens in tutiora se loca recepit. Rex autē oppidum memoratū obtinuit. Hoc successu priorū euentuū dedecus quantulūcumq; detergens, post tāta diuinæ vel districtionis vel miserationis experimēta viris ecclesiasticis de cętero mitior visus est: & concilio quod sequenti anno Lundonijs ab Hērico Wintoniēsi Episcopo sedis Apostolicę legato pro quiete & pręrogatiua ordinis clericalis celebratū est, benigne interfuit, & fauoris Regij suffragiū non negauit. Nā quia tunc in Anglia malis increscentibus parū sacris deferebatur ordinibus, eratq; fere in omnibus sicut populus sic sacerdos; in eodē concilio statutum est, vt quicunq; in clericum vel in monachū violētas manus inijceret, excommunicatus solēniter denuntiaretur. & ad Romanum Pontificē absoluendus mitteretur. Ipso anno nondū finito Cātuariensis Archiepiscopus super VVintoniensem Episcopum ordinariam potestatem habēs, & VVintoniensis super Cantuariensem Romanæ legationis potestatē exercens,

dum

dũ hæ duæ poteſtates ſe mutuo ſibi colliderent; Eccleſiarũ pace concuſſa Romanum Pontificẽ adiêrunt, & quæſtionẽ tanto gratiorẽ quanto põderoſiorẽ Romanis auribus intulêrunt. Et alter quidẽ in cauſa prę̃ſtãtior, neuter vero niſi exhauſto ſacculo reuerſus eſt.

De vita ſcelerata & morte condigna Gaufridi de magna Villa. CAP. XI.

EODEM tempore Rex Stehpanus cepit Gaufridum de magna villa in curia ſua apud ſanctũ Albanũ: non quidẽ honeſte & ſecundũ ius pro merito eius: & metu, ſcilicet, quod expediret, quàm quod deceret plus attẽdes. Erat enim idẽ Gaufridus homo audaciſſimus, & magnarũ virium, ſimul & artiũ præclaram illã arcem Lundoniẽſem cũ duabus alijs munitionibus nõ ignobilibus poſſidens, & ſubtili aſtutia ingentia moliens. Cũ ergo propter hæc ipſi eſſet Regi terribilis: acceptã ab eo iniuriã. Rex caute diſſimulabat: & tẽpus opportunũ, quo ſe vlciſceretur, obſeruabat. Iniuria vero quam Regi nequã ille intulerat; talis erat. Rex ante annos aliquot Epiſcopi, vt dictum eſt, Saliſberienſis theſauros adeptus: ſumma non modica Regi Francorum Lodouico trãſmiſſa ſororem eius Conſtantiã Euſtachio filio ſuo deſponderat, intendens affinitate tanti Princi-

pis

pis contra Comitẽ Andegauenſem eiuſq; filios ſucceſſurum ſibi filiũ roborare : erat hęc cum ſocru ſua regina Lundonijs. Cumq; regina ad alium forte vellet cum eadẽ nuru ſua locũ migrare; memoratus Gaufridus arci tũc præſidens reſtitit: nuruq; de manibus ſocrus pro viribus obnitentis abſtracta atq; retenta; illam cũ ignominia abire permiſit. Poſtea vero repoſcenti, & iuſtum metum pro tempore diſsimulanti Regi ſocero inſignẽ prædam ægre reſignauit. Et videbatur hæc iniuria obliuioni iã tradita, cum ecce congregatis per edictũ regium apud Sanctũ Albanũ proceribus, prædo ille inter cæteros affuit, quem Rex illico tẽporis opportunitatẽ nactus iuſtiſſimę indignationis loris aſtrinxit, eiq; arcẽ Lundonienſẽ cũ duobus reliquis quę poſſidebat caſtellis extorſit. Munitionibus ergo nudatus, ſed tamẽ relaxatus homo ille, quietis neſcius, animo ingens, aſtu vix cõparabiliter prędictus, & ſupra modum ſapiens, vt faceret malũ : collecta improborũ manu monaſterium Rameſeyenſe inuaſit, nec veritus expulſis monachis locũ tã celebrẽ & ſanctũ facere ſpeluncã latronũ, & Sãctuariũ Dei cõuertere in domiciliũ Diaboli : crebris eruptionib⁹ atq; excurſionibus vicinas infeſtauit prouincias. Deinde ſumta ex ſucceſſu fiducia lõgius progrediens Regẽ Stephanũ acer-

rimis

rimis fatigauit terruitque incursibus. Eo sic debacchãte videbatur dormire diuinitas, & non curare res humanas vel etiam suas, id est ecclesiasticas: dicebaturque a laborãtibus pijs, Exsurge, quare obdormis Domine. At postquã (vt ait Apostolus) sustinuit Dominus in multa patientia vasa ire apta in interitũ excitatus est (vt ait propheta) tãquã dormiens Dominus, & percussit inimicos suos in posteriora, i· in fine, quorũ anteriora felicia videbantur. Denique paulo ante impij illius interitum; sicut veraci multorum relatione compertum est, parietes Ecclesiæ quam inuaserat, & claustri adiacentis, verum sanguinem sudârunt: quo, vt postea claruit, significabatur & immanitas facinoris: & iam imminens iudicium eiusdem immanitatis. Verum cum improbi in reprobum sensum dati signo tam horribili minime terrerentur; nequã ille castellum hostile oppugnans inter consertas suorum cateruas vilissimi peditis sagitta in capite percussus est. Quo vulnusculo vir ferocissimus, quãuis illud primo derideret, post aliquot dies absumtus, ecclesiastici anathematis vinculum, nunquã ab eo absoluendus secũ portauit ad inferos. Duo etiam satellites eius crudelissimi, quorum vnus equitibus, alter peditib[9] præerat; diuersis casibus interijsse ferũtur.

tur. Ille enim equo decidens; eliſo ad terram capite excuſſoq; cerebro exſpirauit: Alter vero Rainerus nomine præcipuus eccleſiarum effractor atque incenſor, cum vxore ſua tranfretans, iniquitatum ſuarum pondere in medio mari nauim qua vehebatur fecit immobilem. Quod cum maximo nautis & alijs qui ſimul vehebātur eſſet ſtupori, antiquo exemplo iacta eſt ſors, & cecidit ſors ſuper Rainerū. Et ne forte hoc caſu accidiſſe videretur: iterū & tertio ſorte iacta & fideli inuenta, iudicium Dei declaratum eſt. Itaq; ne vniuerſi cum ipſo & propter ipſum perirēt; expoſitus eſt in ſcapha cum vxore & pecunia male adquiſita. Nauis ilico expedita eſt & curſu ſolito ferebatur. Scapha vero pondere peccatoris ſubſedit fluctibuſque abſorpta eſt.

De Roberto Marmiun & eius interitu.

Cap. XII.

SANE memorato inuaſori duo in Anglia cō ſimiles fuiſſe noſcūtur, Robertus ſcilicet cognomento Marmiun, qui expulſis monachis eccleſiā couētrenſem, & Guillelmus Albemarlenſis. qui excluſis regularibus clericis eccleſiam inuaſit & polluit Belingconiēſem. quorum alter ſcilicet Robertus diuini pondere iudicij contritus eſt: Alter

vero

vero.i.Guillelmus clemétię diuinæ respectu compunctus; largis crebrisque eleemosynis in pauperes expensis: & non ignobilium cõstructione monasteriorũ expiauit excessum: Denique Robertus Marmiun homo bellicosus, ferocia, astutia, audacia fere nulli suo tempore impar, cum iam multis late debacchando successibus clarus, præclaram illam Ecclesiam exclusis seruis Dei, intromissis satellitibus diaboli profanasset, Cestrensem quoque Comitem cui specialiter aduersabatur, crebris & magnis excursionibus fatigaret: eidem Comiti cum ingentibus copijs aduẽtanti insultaturus egressus est. Cũq; in conspectu suorũ pariter & hostium equo spumeo cum fastu nimio veheretur: suæ artis immemor (nã crebras vt dicitur in cãpo fossas fecerat, quibus hostes vel arcerẽtur vel impedirentur.) iudicio inquã Dei suæ artis & operis immemor, incidit in foueã quam fecit, fractoque femore emergere non valẽs, a quodam ignobili hostium partium satellite cunctis huic inuidentibus capite truncatus est, eisdem fere diebus, quibus super prędicto Gaufrido iudicium Dei celebratũ est. quod & in huius interitu pro caussa consimili claruit. Horum quidem exitio & perspicuo circa illos Dei iudicio pręnominatus Albemarlensis non est territus, quo minus

poſt annos aliquot ſcelus conſimile attentaret. Sed vt dixi miſericordiā non iudiciū de manu Omnipotentis Dei pœnitentiæ & ſatisfactioni reſeruatus ſuſcepit.

De varijs caſibus Regis Stephani.
CAP. XIII.

ANNO Regis Stephani nono, qui illorū duorum nequam interitu fuit inſignis, Idem Rex caſtrum Lincolnienſe quod Comes Ceſtrenſis obtinebat, obſedit. vbi dum munitionem exſtrueret, operarijs ſubita hoſtium irruptione prefocatis, confuſus abſceſſit. Verum anno ſequenti huius iacturæ maculam expiauit. Cum enim Comes Glouceſtrenſis & cęteri partis aduerſæ munitioné quantum ſibi vtilem, tantum etiam hoſtibus nocituram apud Ferendunum conſtruxiſſent, Rex cum ſua militia & Lundonienſibus copijs ocius aduolans, eadem munitione per dies aliquot fortiter oppugnata, tandem cum ingenti & cruento labore potitus eſt. Sic ergo circa parteis alternabat fortuna, & quibus per ſecundos paulo ante ſucceſſus arridebat, hos ſiniſtris repente caſibus eludebat. Verum hunc ſucceſſum, quo videbatur anni præcedentis dedecus expiaſſe, anni ſui vndecimi fœdauit infamia. Cum enim Rànnulphus Comes Ceſtrenſis pactis cum

eo celebratis. fidelis iam illi & deuotus effectus, apud VValingefordam profuſis eum iuuiſſet auxilijs, ille poſt modicum eundem Comitem ad ſe pacifice & ſecure venientem apud Norhamneriã in Curia ſua regiæ Maieſtatis & honeſtatis immemor hoſtiliter comprehendit, & caſtrum Lincolnienſe cum cæteris quæ vſurpaſſe videbatur, reſignare coëgit. Quo facto Comes relaxatus Regi perpes de cętero factus eſt inimicus.

De Truſtino Eboracenſi Archiepiſcopo, & origine Rieualbis & Fontium. CAP. XIIII.

CVM in Regno Angliæ talia prouenirẽt: ſanctæ recordationis Truſtinus Eboracenſis Archiepiſcopus poſt laudabilem annis plurimis adminiſtrationem officij, & pręclara pietatis opera: cum iam fere expletum militię ſuę tempus eſſe ſentiret, relicto honore & ſe excuſans ab onere, cũ monachis Cluniacenſibus apud Pontem fractum vltimos vitę ſuę dies exegit, & appoſitus eſt ad patres ſuos in ſenectute bona. Cuius inter cætera bona quæ operatus eſt, pio ſtudio & religioſæ induſtriæ potiſsimũ attribuenda eſt fundatio atque prouectio celeberrimi monaſterij Fontanenſis, cuius memorãdi operis talis fuiſſe occaſio perhibetur. Quidam Eboracenſes monachi numero duodecim vel tre-

decim feruentes ſpiritu, & ſcrupuloſam habentes conſcientiam, dum acutius inſpicerent quod iuxta traditiones vel Cluniacenſes vel alias conſimileis religioſam quidē vitam ducerent, ſed beati Benedicti regulam, quam profitebantur minus ad litteram obſeruarent, aliquid melius fortiuſque acturi, (nam Ciſtercienſis ordinis, qui nuper eſſe cœperat, fama iam celebris erat) ſuum monaſterium reliquêrunt. Quorum ſtudium Zelumque venerabilis Truſtinus amplexus, egreſſos paterne ſuſcepit, maternæ pietatis ſinu fouit, & in ſuis penetralibus pro tempore occultatos, donec eis prout animo conceperat, prouideret: tandem in loco paſcuæ collocauit. Et vocatur locus ille, Fontes: vbi ex tunc & deinceps tanquam de fontibus Saluatoris tam multi hauſêrunt aquas ſalienteis in vitam ęternam. Sane paulo ante a nobili viro Walterio Eſpec inuitati, & a felicis memoriæ Abbate Bernardo directi monachi Clareuallenſes in Eboracenſem prouinciam venerant, & in loco, qui nunc dicitur Rieuallis, tunc autē erat locus horroris, & vaſtæ ſolitudinis manſionem acceperant, pręfato viro tradente, & venerabili Truſtino Epiſcopalem cum affectu paterno fauorem præbente. Horum exemplo monachi illi Eboracenſes incitati, atque ad arripienda fortiora ani

mati

mati,memorati Abbatis (cuius memoria in benedictione eſt)magiſterio ſe tradidêrunt, & diſtincti locis non animis hi & illi arctã viam quæ ducit ad vitã paribus votis & ſtudijs infatigabiliter currere cœpêrunt. Benedixitque eis Dominus benedictionibus cęli deſuper,benedictionibus abyſſi iacentis deorſum.benedictionibusvberum vellerũque. vt non ſolum in Omnipotentis Dei ſeruitio copioſam multitudinem aggregarent,ſed etiam largioribus eleemoſynis in pauperes diſpergẽdis ſufficerent. Quod autẽ Dño Chriſto tanquam apes argumentoſæ ſeruirent,ex fructibus eorum cognoſcitur . numeroſis ſcilicet ſanctorum collegijs,quę ex ſe tanquam quædam rationalium apum examina emiſêrunt, & non ſolum per Anglicanas prouincias verũetiã in barbaras nationes ſparſêrũt.

De origine Bellelandæ. CAP. XV.

QVIA vero duorum inſignium monaſteriorum noſtræ Eboracenſis prouinciæ ſcilicet Rieuallis & Fontium feci,vt decuit mentionem , Bellelandę quoque originem debeo explicare,quę & loci propinquitate mihi eſt notior : nam vno tantum miliario diſtât a Neuburgenſi Eccleſia, quæ me in Chriſto à puero aluit.Vt aũt paullo altiꝰ exordiar:in Trãſmarinis partibus, ſicut a maio

ribus accepi, tres memorabiles viri vno tempore fuêre, ſcilicet Robertus cognominatus de Arbuſculo, Bernatdus & Vitalis. Hi non ignobiliter eruditi & ſpiritu feruentes circuibant per caſtella & vicos, ſeminantesque ſecũdum Eſaiam ſuper omneis aquas, de cõuerſione multorum fructus vberes colligebant: pio inter ſe placito conſtituto: quod Robertus quidem fœminarum communi labore ad meliora conuerſarum ſollicitudinẽ gereret, Bernardus vero & Vitalis maribus propenſius prouiderent. Robertus itaque famoſiſsimum illud monaſterium fœminarũ de Fonte Ebraudi conſtruxit: & regularibus diſciplinis informauit: Bernardus vero apud Tyrocinum & Vitalis apud Sauiniacum monachis regulariter inſtitutis: ſuos quiſque ab alijs per quaſdam prȩceptorum proprietates diſtinxit. Cumque ex his tribus quaſi radidicibus ſeruorum atque ancillarum Dei per diuerſas prouincias religioſa germina pullularent, quidam Sauiniacenſes monachi Bellelandam noſtram condiderunt. Qui cum eſſent numero pauci & pauperes, locumque aptum quærebant, vbi Deo propicio cum fructu aliquo habitarent: nobili viro Rogerio de Moubrai, qui & Neuburgenſem fundauit Eccleſiam, donante, locum prius anguſtum acceperunt, deinde ad locum alium,

de illo

de illo ad tertium, & de tertio ad quartum ſub eodem patrocinio, diuerſis ex cauſsis migrantes, ibidem fixis radicibus tandem reſedêrunt, Benedixitque eis Dominus, & de rebus auguſtis ad magnam iam amplitudinem peruenêrunt ſub patre Rogerio mirandæ ſynceritatis viro, qui adhuc ſuperſtes eſt, in ſenecta vberi, adminiſtrationis ſuæ annis circiter quinquaginta & ſeptem expletis. Fuit autem monaſterij huius initiũ poſt venerabilis Truſtini deceſſum, memoratis duobus ſcilicet Rieuallis & Fontium in bono iam ſtatu agentibus. Et quoniam ante annos iam plurimos Sauiniacenſes per cuiuſdam Abbatis religioſam inſtantiam in ritus Clareuallenſes tranſiêrunt; hęc tria monaſteria per vnitatem diſciplinę regularis, arctiori quoque animorum nexu cohęrent, & tanquam tria noſtrę prouincię lumina, ſacræ religionis prærogatiua refulgent. Quid autem ſentiendum eſt de his & alijs locis religioſis, qui in diebus Regis Stephani copioſius exſtrui, & florere cœpêrunt, niſi quod caſtra Dei ſunt hęc, in quibus contra ſpiritualia nequitiæ, Regis Chriſti excubant milites & exercentur tyrones: Eo quippe tempore, cum regię potentię omnis iam vigor deperiſſet; potentes regni, prout quiſque poterat, vel vt ſuos tutarentur, vel vt alienos fi-

nes peruaderent, munitiones conſtruebant. Malis ergo ſic pullulantibus atque abundātibus per mollitiem Regis Stephani, vel potius per malitiam diſcordias ſemper nutrientis diaboli, ſuperabundauit & glorioſe eminuit ſapiens & ſalubris prouiſio Regis magni, qui nimirum tunc temporis ſolito propenſius ad debellandum Regem ſuperbiæ, quales Regem pacificum decent munitiones ſibi noſcitur exſtruxiſſe. Denique multo plura ſub breuitate temporis, quo Stephanus regnauit, vel potius nomen Regis obtinuit, quàm centum retro annis ſeruorum & ancillarum Dei monaſteria initiũ in Anglia ſumſiſſe noſcuntur.

De Gilleberto de Sempringham & ordine quem inſtituit. CAP. XVI.

NEC ſilentio prętereũdus eſt venerabilis Gillebertus, vir plane mirabilis, & in cuſtodia fœminarum gratiæ ſingularis, a quo etiam ordo Sempringhamẽſis ſumſit exordium, & cum celeri prouectu celerem ſtatũ. Hic ab annis vt dicitur adoleſcentiæ propria nequaquam ſalute contentus, ſed lucrãdarum Chriſto animarum zelo ignitus, infirmiorem ſexum propenſius cœpit æmulari Dei æmulatione, pio auſu ſumto ex propriæ caſtitatis conſcientia, & gratię ſupernę fidu-

fiducia . Cumq; cœptis eius fauor videretur arridere diuinus, veritus ne forte in vacuum curreret, aut cucurisset, si erumpentem zelũ moderatrix scientia non condiret, pręsertim minus adhuc a maioribus institutus tam arduam sollicitudinem arripuisset, virum sapientiæ & sanctitatis titulis clarum venerabilem scilicet Abbatem Clareuallensem sanctum Bernardum adeundum putauit, cuius venerandis cõsilijs informatus, atque in suo proposito roboratus, tanto feruentius quanto confidẽtius pijs cœptis insistere non cessauit. Prosperatusque est in his quæ gerebat, & sicut de nobili patriarcha dicitur, ibat proficiens atque succrescens: donec magnus vehementer effectus est, tam in multitudine copiosa ad Omnipotentis Dei seruitium aggregata: quàm in adiectione rerum temporalium ad necessaria subsidia corporũ iuxta illud Dominicum: Quærite primũ regnum Dei, & iustitiam eius, & hęc omnia adijciẽtur vobis. Denique seruorum Dei duo, & ancillarum Dei octo, non ignobilia construxit monasteria, quæ & numerosis repleuit collegijs, & iuxta datam sibi sapientiam regularibus ornauit institutis. Et quidem circa seruos Dei instituendos abundauit indulta ei diuinitus gratia, in sollicitudine fœminarum. Quippe in hac parte meo iudicio

palmã tenet inter omneis quos inſtituendis regendisque fœminis religioſam operã impendiſſe cognouimus, & quidẽ ante annos aliquot ſpiritualibus lucris onuſtus, iamque decrepitus cæleſtis ſponſi paranymphus migrauit ad Dominum. Porro filiorum & filiarum eius numeroſitas permanet. potenſque eſt in terra noſtra ſemen eius. & generatio eius benedicetur in ſeculum.

Quomodo Guillelmus Eboracenſis electus, non accepto pallio depoſitus ſit. CAP. XVII.

VENERABILI Truſtino defuncto Eboracenſis Eccleſiæ pontificatum ſuſcepit Guillelmus eiuſdem Eccleſiæ theſaurarius, vir plane ſecundum carnem nobilis, & morum ingenua lenitate amabilis. Qui cum ad ſedem Apoſtolicam reſpõſales idoneos pro petendo ſolemniter pallio direxiſſet: emergentibus aduerſarijs & multa cõtra eum proponentibus negatum eſt. Iuſſuſque ad eandem ſedem in propria perſona accedere, & pro ſemetipſo tanquam ętatem habens allegare: cauſſis tamen ingraueſcentibus atque inualeſcentibus aduerſarijs, piæ quoque memorię Papa Eugenio contra eum, ſiue per veritatem ſiue per ſurreptionem implacabiliter irritato depoſitus eſt. Reuerſuſque in Angliam ſeceſsit VVintoniam, ibique à con

ſecratore ſuo Henrico honorifice ſuſceptus, & ſplendide exhibitus eſt, fere per decenniũ vel exceſſus vel caſus ſuos deplorans, atque in ſilentio temporum mutationẽ exſpectãs. Eo ſic amoto cathedrã Eboracenſem Henricus Fontanenſis ſuſcepit. annuente potiſſimum venerabili Eugenio: qui eius olim apud Clareuallem ſub patre Bernardo ſodalis & condiſcipulus fuerat, eiuſque vitam, mores & induſtriã optime nouerat. Deniq; electioni eius fauorem promtiſsimum præbuit, & ſolemniter conſecratum pallij prærogatiua inſigniuit. Quem reuerſum in Angliam Rex Stephanus recipere noluit, niſi præſtita ſibi iuratoria cautione de fidelitate ſeruanda. Negato autem ei fauore regio: nec ciues Eboracenſes eum recipere voluerunt, ſtudia in depoſitum Præſulem propenſiora habentes. Interdicta ergo propter hanc peruicaciam ciuitate, & ſuſpenſis Eccleſiæ organis, adueniens Euſtachius Regis filius ſacra officia celebrari pręcepit, & prętentis erroribus non cedentes, ciuitate extruſit. Propinqui quoque depoſiti & proprio furore & Regio fauore feroces, cunctis qui depoſitioni eius conſenſiſſe videbantur, erãt infeſti atque terribiles, in tantum vt ſeniorẽ Archidiaconum, qui forte in manus eorum inciderat, abſcindere minime vererentur.

Verum

Verum poſt annos aliquot Rege placato ciues Eboracenſes proprium antiſtitem cum gaudio recepêrunt, ſicque poſt diutinum diſcordię malū: illuxit deſideratę pacis ſerenū.

De cauſſa expeditionis Ieroſolymitanæ ſecundæ. CAP. XVIII.

ANNO regni ſui duodecimo, cum Rex Stephanus extorta (vt ſupra dictū eſt) de manibus Comitis Ceſtrenſis ciuitate Lincolnia potiretur, ibidem in celebritate natalis Dominici ſolemniter voluit coronari: vetuſtam ſuperſtitionem, qua Reges Anglorum eandē ciuitatem ingredi vetabantur, laudabiliter paruipendens. Denique incunctanter ingreſſus, nihil ſiniſtri ominis ſicut illa vanitas cōminabatur expertus eſt. ſed regię coronationis ſolemnibus adimpletis: per dies aliquot cum exſultatione & ſuperſtitioſæ vanitatis deriſione egreſſus eſt. Eodem anno turba magna quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus populis & tribub⁹ & linguis Chriſtianis ſub charactere crucifixi Domini Ieroſolymitanum iter arripuit. Cuius celeberrimę expeditionis talis cauſſa fuiſſe perhibetur. Eſt Moſopotamię trans flumen magnū Eufraten ciuitas nobilis, quæ quidem vulgo Roheſia, ſed rectius & antiquo nomine Ediſſa vocatur, a diebus Conſtantini Magni Chri-

Christianę religionis cultui dedita, & beatissimi Thomæ Apostoli allatis ex India reliquijs inclita; Huius ciuitatis tantus in fide Catholica feruor sub Valēte Imperatore Ariano fuisse memoratur, vt cum ab eodem missus aduenisset pręfectus, omnes qui ad Apostoli basilicam orandi studio conuenirēt gladio mactaturus, nullus domi resedisse referatur: sed omneis a minimo vsq; ad maximum, vt pro fidei veritate morerentur, illuc multo alacrius quàm ad epulas concurrisse. in tantū, vt quædam muliercula paruulū secum filium trahens dum properat, se simul & sobolem pro Christo expositura ad victimam, irrumperet officium iudicis illuc cum terrore maximo properātis. Denique a multis retro annis cum Sarraceni occulto Dei iudicio supra modum in Christianos grassari permissi captis ciuitatibus clarissimis, scilicet Alexandria, Antiochia, Ierusalem, Damasco, Ægiptum, Syriam, aliasque Orientis prouincias, in quibus Christus colebatur occupassent, atque in his omnibus Christianum nomen exterminassent, sola hæc ciuitas propugnatrix non tantum murorum, sed etiam finium suorum, in medio hostium innumerabilium, & ferocissimorum inuicta perseuerauit vsque ad tempus expeditionis Ierosolymitanę prioris: qua Ierusalē & Antiochiam

tiochiam

tiochiam Christiani expugnatis obtinuêre Sarracenis. Tunc enim Turcis incursantibus laborantes Edisseni, auxilium à nostro exercitu petiêrunt, & virum fortisimũ Baldevvinum fratrem illustrissimi Ducis Godefridi, primum Gallici generis Ducem accepêrunt. Quo in Regem Ierosolymitanum post fratrem Godefridum sublimato: Principatus Edissenus per alios strennue administratus est, vsque ad Iocelinum: cuius lubrici hominis petulantia atque lididine actum est, vt ciuitas Christianæ religionis titulo fere per nongentos insignis annos in manus Turcorum & sacrę fidei exterminiũ vnius ciuis perfidi proditione traderetur. Is erat genere Armenius, eiusdem ciuitatis ciuis indigena: & iure hæreditario habitabat in quadam turri muro coniuncta. Huius filiam prænominatus ciuitatis Princeps formę captus illecebra vi abstraxit, & stupro polluit. Ille filiam dehonestatam dolens, & astute disimulatam doloris magnitudinem vt de vno vlcisceretur ad multorũ perniciem trahens: nocte sacratisimæ Dominicæ natiuitatis, cum sacræ in Ecclesijs more Christiano celebrarentur vigilię, inuitatos pactis clandestinis Turcos intromisit in ciuitatem. Qui nimirum Christianum sanguinem insatiabiliter sitientes: irruêrunt in populum se-

cure

cure in Eccleſia excubantẽ. Et Archiepiſcopum quidẽ (vt dicitur) altari aſsiſtentẽ mactârunt. Populum vero non reſiſtentem, ſed ſubiti caſus ſtupore rigentem gladio trucidârunt. Sic capta & in poteſtatem ſpurciſsimę gentis redacta eſt Ediſſa tantis retro temporibus ſemper inuicta, & antiqua fidei Chriſtianæ alumna. Latiſſimis quoque finibus eius pertinaci hoſtium furore peruaſis, & in eorum immundiſſimam poſſeſsionem cedentibus: Chriſtianæ Religionis cultus trans Eufraten funditus deletus eſt. Tanti mali fama exciti Chriſtiani nominis fortiſſimi principes, ſcilicet Conradus Italiæ atq; Germaniæ Imperator, & Lodouicus Rex Francię Dominicũ characterẽ mente promtiſſima ſuſcepêrunt, & cum eis multi nobiles populique innumerabiles ex cunctis prouincijs Chriſtianis.

De errore Eudonis de Stella, & quomodo perijt. CAP. XIX.

CIRCA idem tempus Eugenius Papa Romanus ad ſedis Apoſtolicæ regimen ex vitæ Regularis diſtrictione aſſumtus Eccleſiaſticæ ſtudio diſciplinæ in Gallias veniens, generale concilium inſtituit Remis: in quo dum ſederet cum omni frequentia Epiſcoporum atque nobiliũ, oblatus eſt ei quidam

quidam vir peſtifer, qui ſpiritu plenus diabolico præſtigiali aſtutia tam multos ſeduxerat: vt fretus ſequentium numero, per diuerſa loca formidabilis aberraret, Eccleſijs maxime monaſterijſque infeſtus. Diu itaq; multumque debacchatus: tandem a Reméſi Archiepiſcopo captus eſt, ſapientia vincente malitiam: & ſancto conſilio exhibitus. Eudo is dicebatur, natione Brito, agnomen habens de Stella, homo illitteratus & idiota, ludificatione dęmonum ita dementatus, vt quum ſermone Gallico (eun) diceretur, ad ſuam perſonam pertinere crederet, quod in eccleſiaſticis exorciſmis dicitur, ſcilicet per eum qui venturus eſt iudicare viuos & mortuos, & ſeculum per ignem. Ita plane fatuus vt eun & eum neſciret diſtinguere, ſed ſupra modum ſtupenda cæcitate crederet ſe eſſe dominatorem & iudicem viuornm & mortuorum. Eratque per diabolicas pręſtigias tam potens ad capiẽdas ſimplicium animas, vt tanquam ex muſcis aranearum opere irretitis, ſeductam ſibi multitudinem aggregaret: quę tota illum tanquam dominum dominorum indiuidue ſequeretur. Et interdum quidem mira velocitate per diuerſas prouincias ferebatur: Interdum vero morabatur cum ſuis omnibus in locis deſertis, & in vijs, moxque inſtigante diabolo erum

pebat

pebat improuiſus: eccleſiarum maxime ac monaſteriorum infeſtator: Accedebant ad eum plerumque noti eius & propinqui: erat enim non infimi generis, ſiue vt eum familiari auſu corriperent, ſiue vt, quomodo ſe circa eum res haberet, cautius explorarent. Videbatur autem eſſe circa eum ingens gloria, apparatus faſtuſq; regius, & qui cum eo erant ſollicitudinis laboriſq; expertes: pretio ſe indui, ſplendide epulari, & in ſumma lætitia agere videbantur, in tantum vt pleriq; qui ad corripiendum eum venerant: conſpecta eius non vera, ſed fantaſtica gloria corrūperentur. Fiebant enim, ſed fantaſticè per dęmones: a quibus ſcilicet miſera illa multitudo, non veris & ſolidis, ſed aërijs potius cibis in locis deſertis alebatur. Nam ſicut poſtmodum per quoſdā audiuimus, qui in eius fuerant comitatu, eoque ſublato tanquam agentes pœnitentiam per orbē vagabantur, in promtu eius erant, quotieſcunque volebat panes, carnes, piſces, & quique cibi lautiores. Verum quod idem cibi non ſolidi, ſed aerij fuerint, ſubminiſtrantibus inuiſibiliter ſpiritibus aeris huius, ad capiendas magis quàm paſcendas animas, hinc elucet, quod quantamcunque ex cibis illis repletionē modico ructu exinanitam, tanta mox ſequebatur eſuries, vt eoſdē cibos, illico repetere co-

gerentur. Quicunque forte ad eos accedens ex cibis eorũ,vel modicum guſtaſſet,ex participatione menſa dæmoniorum mente mutata ſpurciſsimæ multitudini continuo adhęrebat. Et quicunq; ab eis aliquid in qualibet ſpecie accepiſſet, periculi expers nõ erat. Denique fertur quondam militem propinquum illius peſtiferi acceſsiſſe ad eũ, & ſimpliciter monuiſſe: vt abiurata nephanda ſecta illa per communionem Chriſtianę gratiæ proprio generi redderetur. Ille hominẽ aſtute ſuſpendens, oſtendit ei in multiplici ſpecie fantaſticarum opum amplitudinem, vt blandiente viſarum rerum illecebra caperetur. Propinquus,inquit, noſter es,ſume de noſtro,quod & quantum vis. Verum homo prudens cum verba correptionis in ventum fudiſſet, exiuit vt abiret. Armiger vero eius conſpectum mirę pulchritudinis accipitrem in propriam perniciem concupiuit. Quo petito & accepto dominum ſuum iam abeuntem cum lætitia ſequebatur. Cui ille, abijce cito quod portas, non enim eſt auis,vt videtur:ſed dæmon ſic transformatus:cuius verbi veritas poſt modicum claruit. Cum enim inſipiens nollet audire monentem: primo conqueſtus quod accipiter ille vnguibus ſibi pugnum fortius ſtringeret: mox ab eodẽ per manũ in aërem ſubleuatus deinceps nõ com-

comparuit: Sane cum peſtifer ille ita debaccharetur (vt dictum eſt) ſæpius a principibus ad veſtigandum & perſequendum eum exercitus fruſtra mittebatur: quęſitus enim non inueniebatur. Tandem vero fraudatus ope dæmonum cum non amplius per illum debacchari ſinerentur (non enim niſi a ſuperioribus poteſtatibus iuſto Dei iudicio relaxantur) leui negotio a Remenſi Archiepiſcopo comprehenſus eſt, & populus quidem ſtolidus, qui eum ſequebatur, dilapſus eſt. Porro diſcipuli, qui ei arctius adhærebant, eiuſque cooperatores exſtiterant, cum ipſo capti ſunt. Cum ergo ſtaret in conſpectu concilij, interrogatus a ſummo Pontifice quiſnam eſſet, reſpondit. Ego ſum ille qui venturus eſt iudicare viuos & mortuos, & ſeculum per ignem. Habebat autem in manu ſua baculum inuſitatę formę, in ſuperiori ſcilicet bifurcum. Interrogatus quid ſibi vellet baculus ille, res, inquit, grandis myſterij eſt. Quamdiu enim ſicut nunc videtis duobus cælum capitibus ſuſpicit: duas orbis parteis Deus poſſidet, tertiam mihi partem cedens. Porro ſi eadem duo ſuperiora capita baculi ſummittam vſque ad terram, & inferiorem eius partem quę ſimplex eſt, erigam, vt cælum ſuſpiciat, duabus mundi partibus

mihi retentis, tertiam tantummodo partem Deo relinquam. Ad hæc riſit vniuerſa ſynodus, deriſitque hominem tam profunde datum in reprobum ſenſum. Iuſſus autẽ ex decreto concilij, ne peſtis iterum ſerperet diligẽter cuſtodiri, tempore exiguo ſuperuixit. Diſcipuli vero eius quos magnis inſignierat nominibus, alium ſcilicet vocans ſapientiã, alium ſcientiam, alium iudicium, & in hunc modum cęteros, cum ſanam doctrinã nulla ratione reciperent: potius obſtinatiſsime de falſis gloriarentur vocabulis: in tantũ, vt ille qui iudicium dicebatur, ſuis detentoribus vltricem infelici fiducia comminaretur ſentẽtiam. Curiæ prius & poſtea ignibus traditi, ardere potius quàm ad vitam corrigi maluêrunt. Audiui a quodam venerabili viro, qui interfuit dum hæc agerentur, quod audierit illum qui iudicium dicebatur, cum ad ſupplicium duceretur, crebro dicentem, Terra findere: tanquam ad oris eius Imperiũ, terra aperienda eſſet, & deuoratura ſicut Datan & Abiron, hoſteis eius. Tanta vis ſemel infixi cordibus erroris fuit.

Quomodo Conradus Imperator & Rex Lodouicus exercitũ duxêrunt in Orientem. CAP. XX.

1147. ANNO a partu virginis M.C.XLVII. tantæ expeditionis explicito apparatu: vterq; Prin-

Princeps iter arripuit,& exercitu bipertito. Imperator enim præcedebat itinere dierum aliquot,cum Italorum & Germanorum aliarumque gentium ampliſsimis copijs. Rex vero ſequebatur,Francorum,Flandrenſium, Normannorum,Britonum, Anglorum, Burgundionum,Prouincialium, Aquitanorum equeſtri ſimul & pedeſtri agmine comitatus. Ingreſsi Pannonias,illarum gentium placato Rege,vt exercitui venalia nō deeſſent,Danubiū tranſierunt:& per Thracias ſuppetēte venaliū copia proſpere vſque ad vrbē Cōſtātinopolitanam venêrunt. Ibi fixis extra vrbem tentorijs per dies aliquot exercitum recreantes: pactis tandem cum eiuſdem vrbis Imperatore conuentis, anguſtum illud fretum, quod Brachium ſancti Georgij dicitur, tranſmeârunt. Ingreſsique Aſiam minorem, cuius pars quędam Conſtantinopolitanę ditionis eſt: partem vero reliquam Soldanus Iconij poſsidet, Græci Imperatoris perfidiā experti ſunt, cuius tamen noſtri quibuſdam exceſsibus motum incurrerant, cum Omnipotentis Dei,ſuperbe & indiſciplinate agendo, contra ſe iracundiam accendiſſent. Legimus olim numeroſiſsimum Domini exercitum vnius hominis etiam occulte peccantis ſcelere ita inquinatum, & fauore diuino nudatum, vt eneruus & languidus appareret.

Conſultus Dominus, reſpondit populum anathemate pollutum eſſe, & adiecit. Anathema in medio tui eſt Iſrael, non poteris ſtare aduerſus hoſtes tuos, donec deleatur ex te qui hoc contaminatus eſt ſcelere. Porro in noſtro illo exercitu tanta tam contra Chriſtianam quàm contra Caſtrenſem etiam diſciplinam mala increuerant: vt mirum non ſit, quod eis tanquam pollutis & immundis fauor nequaquam diuinus arriſerit. Caſtra enim a caſtratione dicuntur luxuriæ. At caſtra illa noſtra caſta nõ erãt: in quibus vtiq; infelici quadam licentia multorum ſpumabant libidines. Præſumẽtes quoque de multitudine & inſtructu copiarum, atque ita carnem brachium ſuum ſuperbe ponentes, in Domini, pro quo æmulari videbantur, miſericordia atque potẽtia minus confidebãt, declaratumque in eis eſt, quia Deus ſuperbis reſiſtit: humilibus autem dat gratiam. Præterea in terra Chriſtiani Imperatoris cum quo fœdus percuſſerunt, & quo iubente, venalia vel afferebantur, vel abundabant, minus a rapinis temperabant. Immiſit ergo eis infenſus Imperator, hinc famem, inde hoſtem, tanti ſanguinis Chriſtiani periculum Chriſtianus minime perhorreſcens. Denique venalibus prohibitis, cum pro victualibus congerendis propter

pter hoſtiam inſidias noſtri non valerent excurrere: Primo, exercitus fame contabuit: Dêinde hoſtium exceptus inſidijs, vel Turcorum gladios inebriauit, vel Chriſtianæ ſtatum libertatis ignominioſiſsimæ atque infeliciſsimæ ſeruitutis ſorte mutauit. Nec ſuperbis atque immundis caſtigandis iræ defuêre cęleſtes, & plerumque (vt dicitur) effuſa deſuper intempeſtiuarum nubium inundatio de exercitu noſtro plus minuit, quàm hoſtilis gladius. Itaque duorum exercituũ maximorum parte longe maiore diuerſis caſibus & cladibus profligata, cũ parte reſidua duo illi magni Principes ægrè exitium euadentes Ieroſolymã venerunt, & nulla re memorabili facta, inglorie receſſerunt.

De Raimundo Principe Antiocheno, & captione Aſcalonis.

CAP. XXI.

Illis ad propria cum ignominia reuerſis, Sarraceni de cęſæ vel captę multitudinis Chriſtianæ ingentibus ſpolijs ditati, facti ſunt incliti. Denique ſucceſſu ſuperbi, & confidentia virium plus ſolito efferati Chriſtianis ſe finibus immerſerunt. Omne genus Chriſtianum in Ori-

in Orientis partibus abradere meditantes, atque huius molitionis quaſi fauſta principia interfecto Raimũdo Chriſtianiſsimo Antiochię principe prębantes. Quippe hic fuerat Chriſtiani nominis in Oriẽte fortiſſimus propugnator, atque inſignium geſtorum titulis veteris in ſe Machabæi trãsfuderat gloriã. Memini me (cum eſſem adoleſcentulus) vidiſſe quendam venerabilem monachũ ab Orientis partibus cum magnis ſuffragijs venientem, qui ex eiuſdem clariſsimi Principis olim militia fuerat. Hic inter plura quæ de ipſo memoranda referebat, eum ob inſigne virtutis Turcistam terribilem fuiſſe perhibebat: vt quotiens contra eum producturi eſſent exercitum contra eius gladiũ centum milites: & totidẽ contra eius lanceam ſcriberent. Cum ergo (vt dixi) ijdem hoſtes recentibus Chriſtianorum cladibus alacres fineis Antiochenos ſolito ferocius incurſarẽt, ille conuentum non ſuſtinens ſufficientium copiarum paullo inconſideratius ex virtutis conſcientia cum paucis ſe dedit diſcrimini, oppreſſuſque multitudine, poſt fortia geſta non ſecus quàm antiquus ille Machabæus occubuit. Cum autem hoſtes erectis vſque in cælum animis Antiochiam irrumpere cogitarent, audito Chriſtiani principis occaſu, magnanimus Rex Ieroſolymorũ

Balde-

Baldewinus cum Cruce dominica & militia templi ocior aduolat: & hostium molitiones præueniens, Antiochiā ciuitatē ingreditur. Hostes nihilominus irruunt, ciuitatē obsidione concludunt. Sed qui superbis paulo ante restiterat, humilibus illis dedit vberem gratiam. Deo enim propicio paulatim respirantes atque inualescentes, hosteis iam crebris successibus tumidos non solum obsidionem deserere: sed etiam finibus suis cum dedecore excedere compulērunt, viribusque paulatim crescentibus non multo post hostium fineis ingressi: eos qui paulo ante aliena inuaserant: propria cum summo periculo tueri coēgērunt. Denique post annos aliquot militia templi Gazam antiquissimam Palestinę ciuitatem olim dirutam reparauit, & fertilissimos eius fineis obtinuit. Inclytus quoque Rex Baldewinus Ascalonā eiusdem prouinciæ, & florentissimam atque munitissimam ciuitatem, quę nunquam antea a Christianis expugnari poterat, cū multa gloria expugnauit & cepit. sicque tota Palestina in ius & potestatem Christianorū redacta est.

De inteſtinis malis Angliæ ſub Rege Stephano.

CAP. XXII.

INTEREA dum circa noſtros vel a noſtris in Oriente talia gererentur, Anglia inteſtiuis malis exanguis & ſaucia tabeſcebat. Et quidem de quodam tempore plebis antiquæ ſcriptum eſt. In diebus illis non erat Rex in Iſraël, ſed vnuſquiſque quod rectum ſibi videbatur faciebat. At in Anglia ſub Rege Stephano peius fiebat. Nam quia tunc impotens erat Rex: & per Regis impotentiam languida lex, quibuſdã quod rectum ſibi videbatur agentibus, multi quod inſita ratione malum eſſe ſciebant, ſublato Regis & legis metu procliuius faciebant. Et primo quidem videbatur regnũ Angliæ ſciſſum eſſe in duo, quibuſdam Regi, quibuſdam vero imperatrici fauentibus. Nõ quod vel Rex vel Imperatrix ſuæ parti potẽter imperaret, ſed quod ſuorum bellicis quiſq; ſtudijs pro tempore niteretur. Neuter enim in ſuos imperioſe agere & diſciplinæ vigorem exercere poterat, ſed vterque ſuos, ne a ſe deficerent, nihil negando mulcebat. Sane inter parteis (vt ſuperius dictũ eſt) diu multumq; certatum eſt, alternãte fortuna. Proceſſu vero tẽporis inter eos iam ſæpius fortunæ infidelitatem expertos, remiſsiores motus eſſe

cœpêre: quod tum Anglię non ceſsit in bonũ. Illis quippe diutinę concertationis pertęſis, & mollius agentibus, prouinciales diſcordantium Procerũ motus efferbuêre. Caſtella quippe per ſingulas prouincias ſtudio partium crebra ſurrexerãt, erantq; in Anglia quodammodo tot Reges, vel potius tyranni: quot Domini caſtellorum, habentes ſinguli percuſſurã proprij numiſmatis, & poteſtatem ſubditis, regio more, dicẽdi iuris. Cumq; ita ſinguli excellere quęrerẽt, vt quidã ſuperiorem, quidã vel parẽ ſuſtinere non poſſent, feralibus inter ſe odijs diſceptantes rapinis atque incendijs regiones clariſsimas corrupêrunt: & in fertiliſsima olim patria fere omne robur panis abſumſêrunt. Aquilonaris vero regio quę in poteſtatem Domini Regis Scottorum, vſq; ad fluuium Teſam ceſſerat; per eiuſdẽ Regis induſtriã in pace agebat, ad quem Hẽricus ex nepte eius Matilde olim Imperatrice Andegauẽſis Comitis filius, & Anglię Rex futurus a matre miſſus iã pubes acceſsit: at ab eo apud Lugubaliam (quæ vulgo Carleil dicitur) cingulum militare accepit: pręſtita prius (vt dicitur) cautione, quod nulla parte terrarum, quę in eiuſdem ex Anglia ditionem tranſiſſent; eius vllo tempore mutilaret hæredes.

De

De Rege Scottorum David & filio eius, & filijs filij eius. CAP. XXIII.

IISDEM temporibus iuuenis clarißimus, & quod in homine latas seculi vias ambulante inuenire difficile est, cum morum suauitate, eorundem etiam synceritate conspicuus, Henricus scilicet memorati Domini Regis filius, Northumbriæ Comes, & regni successor speratus: cum ingenti Anglorum simul & Scottorũ luctu morte immatura rebus excesit humanis, relictis ex cõiuge, quę Guarennensis fuerat Comitis filia, tribus filijs & totidem filiabus. Casus quidem acerbißimus viscera pij patris concußit, sed constantis animi pondus, (erat enim vir bonus & sapiens) decentem doloris modum fecit, complexusque nepotes duos, nam tertium (ni fallor) grauida nondũ mater ediderat: filium in eis viuere reputans: consolationem recepit. Denique post annos aliquot generale debitum soluturus, Malcolinum filij primogenitũ adhuc impuberem regni successorem declarauit, fratri eius Guilellmo comitatum Northumbriæ aßignauit. Et maior quidem natu, tam morum similitudine, quàm corporis habitudine patrissare magis, minor vero matrissare, i. materni generis imaginem in vultu & moribus prætendere

dere videbatur. Dormiuit ergo Scottorum Dominus cum patribus ſuis, vir magnus & glorioſus in ſeculo: nec minoris glorię in Chriſto. Nam ſicut accepimus a fide dignis teſtibus, qui eius vitam actuſque nouêrunt; vir fuit religioſus & pius. Vir multę prudentię, ſummique moderaminis in adminiſtratione temporalium, & nihilominus magnæ deuotionis in Dominum. Vir poſt regni negotia ad diuina nequaquam officia ſegnior: vel propter diuina quibus inſiſtebat officia, ad negotia regia obtunſior. Poſt honorabiles nuptias & thorum immaculatum, ex quo illi vnicus natus eſt filius, qui ſimillimis moribus patrem exprimerét, annis plurimis in cælibatu permanſit, in pijs largitionibus tam profuſus, vt prętter copioſam diſperſionem in pauperes, eleemoſynas illius enarrét ab ipſo fundatæ, dicatæ, & ornatæ multæ eccleſię Sanctorum. Sane cum illi, quem Dominus pronuntiauit ſe inueniſſe virum ſecũdum cor ſuum, cum titulo vocabuli in multis ſimillimus fuerit: in quodam etiam non paruo inter multa & pręclara bona exceſſu ab eius ſimilitudine non receſſit. Sicut enim ille poſt multa virtutum inſignia in adulterium ſimul & homicidium, in altero eneruis, in altero nequam incidit: ita & iſte aliâs quidem bonus & pius, Scottorum gentem

ex cf-

ex effręnata barbarie ſanguinis auidam, & neque ętati, neque ſexui, licet eo nolente & fruſtra prohibente parcituram, Anglorum immiſit prouinciæ, dum pro nepte ſua olim Imperatrice, cuius iuſtam, vt credebat, partem fouebat: plus iuſto æmularetur. At ſicut ille per excubantem electoris ſui gratiã vulnus illud vel potius vulnera pia humilitate ſanauit; ita etiam iſte tanti exceſſus reatum dignis (vt credimus) pœnitentię fructibus expiauit: Itaque non ſolum in executione piorum operum, verumetiam in actione fructuoſæ pœnitentiæ; regiam antiqui Dauid formam nouus iſte Dauid Rex, non barbarus barbaræ gentis impleuit. Notandum etiam quod ſicut ille poſt pœnitentiam ob prioris peccati meritum diuinitus caſtigatus eſt, per nequiſſimum filium; ita iſte quoque quamuis longe mitius per quendam pſeudomonachum & Epiſcopum. Quem nimirum ego poſtmodum apud Bellelandã noſtram ſæpius vidi, actuſque eius inſolentiſſimos cum digniſsimo didici. Quæ vtique ſilentio præteriri non debent: vt cognoſcãt & poſteri quomodo in homine illo glorificatus ſit, qui ſuperbis reſiſtit, & humilibus dat gratiam.

De

De VVimundo Epiſcopo, & quomodo occæcatus fuerit. CAP. XXV.

IDEM obſcuriſſimo in Anglia loco natus, cum perceptis literarum rudimentis non haberet vnde in ſcholis ſubſiſteret: artis ſcriptoriæ ſciolus quibuſdam religioſis antiquarij officium pro toleranda inopia impendebat. Deinde apud Furneſium tonſuratus, & regularem vitam profeſſus, cum nactus eſſet ſcripturarum copiam, cum otio competenti, adiutus triplici bono, ſcilicet acri ingenio, illabili memoria, apto eloquio, ita in breui profecit, vt magnæ ſpei eſſe videretur. Euolutis diebus in inſulam cum fratribus miſſus: ſuauitate eloquij, & iocunditate faciei, cum eſſet etiam producto & robuſto corpore, ita barbaris placuit: vt ab eis in Epiſcopum peteretur, & eorum quidem completum eſt deſiderium. Mox ex ſucceſſu intumuit, & grandia moliri cœpit. Nec contentus epiſcopalis dignitate officij: animo iam ambulabat in magnis & mirabilibus ſuper ſe, eratque ei corde vaniſsimo os loquens ingentia. Deniq; congregans viros inopes & audaces: iudiciũ veritatis non veritus, propoſuit ſe filiũ Comitis Murauenſis, hręeditate patrũ ſuorum a Rege Scottorum ſpoliatum, cordi ſibi eſſe non

ſolum

ſolum ius ſuum perſequi, ſed etiam vlciſci iniurias, illos ſe velle & habere periculi & fortunæ conſortes, rem quidem eſſe aliquãti laboris & periculi, ſed magnæ claritatis, & plurimi emolumenti. Accenſis ergo omnibus, atque in verba eius iurantibus: per vicinas cœpit inſulas ferociter debacchari, eratque iam quaſi Nembroth robuſtus venator coram Domino: dedignatus iuxta Epiſcopalis officij debitum hominum eſſe piſcator cum Petro. Augebatur indies ſatellitum copijs, inter quos nimirum ipſe eminens fere ab humero & ſurſum, tanquam dux magnus omnium animos accendebat. Excurrebat in prouincias Scotiæ: rapinis & homicidijs cuncta exterminans. Cumque aduerſus eum regius exercitus mitteretur: in remotioreis ſe ſaltus recipiens, vel in Oceanum refugiens, omnem illum apparatum bellicum eludebat, & recedente exercitu, rurſum ex locis abditis, ad infeſtandas prouincias erumpebat. Cum ergo in omnibus proſperaretur, eſſetque iam ipſi etiam Regi terribilis: quidam Epiſcopus vir ſimpliciſſimus mirabiliter eius impetum ad tempus repreſſit. Cui cum ille bellum denuntians exterminium minaretur, niſi vectigal penderet: voluntas, inquit, Dei fiat. nam meo exemplo nunquam

aliquis

aliquis Epiſcopus alterius Epiſcopi fiet tributarius. Cohortatus ergo populum ſuum, illi cum furore venienti ſola fide maior, nam in cęteris longe impar occurrit, & pro ſuorum animatione primum ipſe belli dans ictum; iactata ſecuri modica, hoſtem in frōte gradientem Deo volente proſtrauit. Quo caſu confortatus populus: in prædones fortiter irruit, & eorum magna parte cæſa: ducem ferociſſimum eneruiter fugere compulit. Solebat autem hoc ipſe poſtea inter amicos cum iocunditate narrare tanquam glorians, quod ſolus eum Deus per ſimplicis Epiſcopi fidem vincere potuiſſet. Ego quoque hoc ipſum, quodam qui de numero ſatellitum eius fuerat, & cum cæteris qui euaſêre, fugerat; referente cognoui. Reſumtis autem viribus: per inſulas atque prouincias Scotię debacchatus eſt vt prius. Quamobrem Rex compulſus eſt placare prędonem; ſaniori plane vſus conſilio: vt cum hoſte tumido callidoque cum quo fortiter agi non poterat, ſapienter ageretur. Cedens ergo illi quandam prouinciam cum monaſterio Furneſienſi, excurſiones eius interim ſuſpendit. Cum autem per ſubditam prouinciam tanquam Rex valēte exercituglorioſe ferretur, ipſique monaſterio, cuius monachus fuerat ſupra modum grauis exiſteret, de conſenſu

nobilium inſidiati ſunt ei quidem prouinciales, qui eius vel potétiam vel inſolentiam exoſam habebant. Nactique tempus opportunum cum præmiſſam ad hoſpitium multitudinem lento pede & raro ſtipatus ſatellite ſequeretur; comprehenſum vinxêrunt: vtrumque illi oculum, quia vterque nequã erat, eruêrunt, cauſamque virulenti germinis amputantes, eum pro pace regni Scottorum non propter regnum cælorum caſtrauêrunt. Qui poſtea Bellelandam noſtram venit, ibique annis plurimis vſque ad obitũ quietus permanſit. Fertur tamen tunc dixiſſe quia ſi vel paſſeris oculum haberet, inimici eius de actis in eum minime exſultarent.

De Malcolino Chriſtianiſſimo Rege Scottorum. CAP. XXV.

MEMORATO ergo Scottorum Regi Dauid, Malcolnius maior natu nepotum eius ex filio nondum pubes ſucceſſit. Qui venerabilem auum in multis bonis exęquans, in quibuſdam etiam glorioſę ſuperãs in medio nationis barbarę, & peruerſæ tanquam ſydus cæleſte refulſit. Præuentus enim a Deo in benedictionibus dulcedinis, vt a tenero ſuperni amoris feruorem conciperet, in tota vita ſua candore pudicitie, titulo humi-

mi-

militatis & innocentię, puritate conſcientię, morum ſuauitate pariter & grauitate ita excelluit, vt inter ſeculares (quibus ſolo habitu congruebat) monachus, & inter homines, quibus imperabat, terrenus quidẽ Angelus videretur. Mira quidẽ hæc in Rege, & rege gẽtis tam barbarę, quam vtique Deo cuncta opera eius dirigente ita regędat, vt propter illa virtutum inſignia barbaris non eſſet deſpectui, ſed potius admirationi & amori: dũ per regiam auctoritatem & ſeueritatem improbis & audacibus maximo eſſet terrori. Non enim defuêre, qui nouis motibus intumeſcentes vel eum impetendum cenſerent, vel conſueta illi denegarent. Quos nimirum Deo ſibi manifeſte cooperante ita vel contriuit vel domuit; vt omnes deinceps formidarent moleſti eſſe viro, cum quo erat Deus. Sed nec defuêre illę in ingreſſu pubertatis, quidã immiſſi a Sathana, qui cum in ſeipſis caſtitatis iacturam pro nihilo ducerẽt; eum quoque & ad carnalis experientiam voluptatis auſu improbo & virulẽtis ſuaſionibus titillarẽt. Illo vero, qui iam ſequi agnum cupiens quocunque iret, ſanctę integritatis Zelum toto pectore hauſerat, & theſaurum iſtũ in carne fragili tanquam in vaſe fictili caute cuſtodiendum, nullo quidem homine, ſed Deo tantũ intus docente ſciebat: indecoras

coæuorum vel etiam eorum quos loco magiſtrorum colebat ſuaſiones primo contemſit; ac deinde cum nondum quieſceret; voce & vultu cum quadam auctoritate ita repreſſit, vt eorum nullus de cætero talia illi auderet ingerere: at in his repulſus hoſtis ſtimulante inuidia non quieſcit, fortioreis cõtra puerum Dei inſidias ſtruit, Matrem adornat, quę illi virus occultum tanquam conſilium maternæ pietatis inſibiler, & non ſolum blandiendo alliciat: ſed etiam imperijs vrgeat, Regem, nõ monachum eſſe moneat, ætati & corpori eius amplexus puellares maxime congruere doceat. Matris importunitate vinctus magis quàm victus: aſſentiri viſus eſt, ne contriſtaret parentem. Læta illa cubantis iam filij lecto aſſiſtens: virginem ſpecioſam & nobilem ad latus non obluctãtis collocauit. Ille egredientibus conſcijs ſecretum nactus, & charitatis magis quàm carnis igne ſuccenſus, illico ſurrexit, & cubile regium toto noctis ſpatio virgini cedens: opertus pallio in pauimento dormiuit. Eo mane a cubicularijs ſic inuento, & conſueto virginis teſtimonio: vtriuſque eſt declarata virginitas. Matrem poſtea vel obiurgare vel blandiri adijcientem, quadam conſtantis animi auctoritate compeſcuit, vt ſuper hoc audendum vlterius non putaret. Dicãt quod

voluerint veneratores ſignorum, & ex miris merita metientes: & ex ſola ſignorum claritate ſanctitatis titulum tribuentes: Plane ego illud in Rege iuuenculo, ſic impugnatę ſed inexpugnatę integritatis miraculum, pręferendum cenſeo non ſolum illuminationi cæcorum, ſed etiam ſuſcitationi mortuorum.

De inſtitutione Hugonis Dunelmenſis Epiſcopi, & reſtitutione Guillelmi Eboracenſis, & de morte eius. CAP. XXVI.

VT autem a Scotia paululum regrediar, defuncto Guillelmo de Sancta Barbara Dunelmenſi Epiſcopo viro religioſo: Hugo Eboracenſis Eccleſiæ theſaurarius, propter nobilitatem generis (erat enim propinquus Regis Stephani) ad Pontificatum Dunelmẽſis eccleſię electus eſt: venerabili Henrico Eboracenſi Archiepiſcopo, ad quem Dunelmenſis Epiſcopi ſpectabat conſecratio, plurimũ obnitente, atque obtendente & minus canonicam electi ætatem, & minus probatã morum eius grauitatem. Aſcendêrunt ergo maiores ex electoribus cum ipſo electo ad ſedem Apoſtolicam, pro negotio tam electionis quàm conſecrationis, iam dicto Archiepiſcopo pro ſe reſponſalem mittente:

qui & electioni contrairet, & conſecrationem impediret. Sed venerabili Eugenio, qui eiuſdem Archiepiſcopi apud Clareuallem condiſcipulus fuerat, ex hac luce paulo ante ſubtracto: inuenērunt Anaſtaſium ſedi Apoſtolicæ pręſidentem. Tres quippe viri memorabiles, & in vita ſua amiciſſimi tempore illo decedentes, in morte quoque breuibus interuallis ſeparati, ſcilicet Eugenius Papa Romanus, Bernardus Clareuallis Abbas, Henricus Eboracẽſis Archiepiſcopus, è quibus Eugenio & Bernardo prius abſumtis, Hẽricus e ueſtigio ſecutus eſt. Vulgato autem duorũ tranſitu, tertio adhuc ſupertiſte, Guillelmus olim Eboracẽſis, qui Wintonię morabatur, ſpe recuperationis cõcepta (nam prior eum depoſuerat, ſecundus vt deponeretur egerat, tertius depoſito ſucceſſerat) ſedem Apoſtolicam celeriter adijt: iudiciũ non accuſans, miſericordiam humiliter poſtulauit. Et ecce certus de tranſitu ex Anglia Eboracenſis Epiſcopi nuntius ſuperueniens: verecundiſſimas eius preces multum adiuuit. Et quidẽ Dunelmẽſis electus, qui prior illuc venerat, a Domino Papa ſolemniter conſecratus: illius qui poſterior aduenerat pendente adhuc fortuna diſceſſit. Sed tandem prioris iudicij rigore ſublato Apoſtolicę manſuetudinis clementiam expertus: miſerante eius

canos Papa cum Cardinalibus, & satagente circa eius negotium maxime quodā Gregorio magni nominis Cardinali, homine facundissimo & profundissimę, astutiæ atque animi vere Romani. Itaque in integrum restitutus, & pallio, quod nunquam eatenus impetrare poterat, insignitus: Sabbato sancto Wintoniam redijt, ibique celebrata solemnitate Paschali, post albas ad ciuitatē propriam properauit. Occurêrunt autem ei extra ciuitatem minus pacifice Robertus Eboracēsis ecclesię Decanus, & Osbertus Archidiaconus, qui vt eū a desiderata sede arcerēt: propositis capitulis aduersus eum fortiter appellârūt. Ille nihilominus progrediēs, soléni occursu, & ingenti applausu a Clero & populo susceptus est. Prænominati vero eius aduersarij Theobaldum Cātuariensem Archiepiscopum, Apostolicas tunc in Anglia vices agentē, cōcite adeuntes, eiusdē fauore & suffragijs vtebantur. Porro ille receptā nō multo post albas Paschales ecclesiā decenti moderamine regēs, & ingenita lenitate nulli onerosus existēs: paucis post Pentecostē euolutis diebꝰ febre corripitur, & rapitur ex hac vita, ingenti tā clericis quā laicis ex mitissimi Pastoris occasu, luctu relicto. Sane propter inopinatū eius trāsitū a multis creditur veneno extinctꝰ asserētibꝰ eū ex sacro calice p quēdā ab aduersarijs

immiſſum vel pro eis æmulantē infecto, potū mortiferū (quod dictu horrendū eſt) & cū potū vitā hauſiſſe. At hoc mera quorundam opinione, quā tamē petulanter velut perſpicuam veritate ſparſêrunt in vulgus. denique ego proceſſu temporis cum fama iſta crebreſceret, quendam virum magnum & grādęuum, Rieuallis monaſterij monachum iā valetudinarium & morti vicinum; qui eo tempore Eboracenſis eccleſię Canonicus & memorato Archiepiſcopo familiaris exſtiterat, ſuper hoc cum adiurationibus percunctandum putaui. Qui conſtanter reſpondit, hoc eſſe mendaciſſimum conceptæ a quibuſdam opinionis commentum. ſe quippe cum ſcelus illud attentatum dicitur, præſentem atque Archiepiſcopo aſſiſtentem fuiſſe, nullo modo malignum quemquam inter circumſtāteis fideliſſimos ad aliquid tale audendum irrepere potuiſſe. Illud quoque falſum eſt quod dicunt eum amicis ſuadentibus antidotum guſtare voluiſſe: cum ab eis hoſtilis malicia in eum aliquid auſa putaretur. & ad hoc ſuum vel opinabile vel commentum firmādum fertur eum dixiſſe, quod cæleſti antidoto non adijceret humanum. Quod vtique quia vir ſapiens fuit, & Dominum non eſſe tentandum, diuina auctoritate edoctus: nec dixiſſe neque egiſſe cre-

dendus eſt. Ad hoc Simphorianum familiarem clericum eius, qui in eius obſequio non paruo tempore fuerat, & ægrotanti deuotus miniſter aſtiterat, audiui dicentem, quod amicis ſuadentibus antidotum ſumſerit, quod vtique ſapiens credēdus eſt. Ab eodem quoque audiui, amicos qui aderāt ob hoc maxime, adputandum quod mortiferum quid biberit, fuiſſe procliues; quia dentes eius qui candidi fuerant in extremo illo incommodo nigreſcere cœperāt. At hoc ridetur a medicis cum homines morituri paſſim nigreſcere ſoleant. Porro Eboracenſis Archiepiſcopi morte comperta; Robertus Decanus, & Oſbertus Archidiaconus annitente & cooperante Cantuarienſi Archiepiſcopo Apoſtolicæ ſedis legato Rogerium eiuſdem Archidiaconum ad Eboracenſis Eccleſiæ cathedram elegêrunt, magniſque ſuffragijs atque terroribus Eboracenſe Capitulum ad conſentiendum induxêrunt. Et de hoc quidem plenius ſuo loco dicemus.

De viridibus pueris. CAP XXVII.

NEc prætereundum videtur inauditum a ſeculis prodigium: quod ſub Rege Stephano in Anglia noſcitur euenisſe. Et quidem diu ſuper hoc cum tamen a multis prædicaretur, heſitaui, remque vel nullius

vel abditiſſimę rationis in fidem recipere ridiculum mihi videbatur: donec tantorum & talium pondere teſtium ita ſum obrutus, vt cogerer credere & mirari, quod nullis animi viribus poſſum attingere vel rimari. Vicus eſt in Eſtanglia quatuor vel quinque (vt dicitur) miliarijs diſtās a nobili monaſterio beati Regis, & martyris Edmundi. Iuxta quem vicum quædam antiquiſſimæ foſſæ viſuntut: quę ſermone Anglico Vulfputes, i. luporum foſſæ dicuntur, & vico cui adiacent ſuum uomen indulgent. Ex his foſſis tempore meſſis, & occupatis circa frugum collectionem per agros meſſoribus: emerſêrunt duo pueri maſculus & fœmina, toto corpore virides, & coloris inſoliti, ex incognita materia veſte operti. Cumque per agrum attoniti oberrarent, comprehenſi a meſſoribus ducti ſunt in vicum, multiſque confluentibus ad tantæ nouitatis ſpectaculum: per dies aliquot tenti ſunt cibi expertes. Cũ ergo inedia iam pæne deficerent nec tamẽ aliquid ciborum qui offerebantur attenderent: forte ex agro contigit fabas inferri: quas illico arripientes legumen ipſum in thyrſis quæſiêrunt, & nihil in concauitate thyrſorum inuenientes, amáre fleuêrunt. Tunc quidem eorum qui aderant, legu-

men ex corticibus erutum porrexit eis, quod ſtatim libenter acceptum, comedêrunt. Hoc cibo aliti ſunt per menſeis aliquot: quouſque panis vſum nouêrunt. Denique colorem proprium ciborum noſtrorum pręualente natura paulatim mutantes, & ſimiles nobis effecti: noſtri quoque ſermonis vſum didicêrunt. Viſumque eſt prudentibus, vt ſacri Baptiſmatis perciperent ſacramentum, quod & factum eſt. Sed puer qui minor natu videbatur poſt Baptiſmum breui viuens tempore, immatura morte deceſſit, ſorore incolumi permanente, & nec in modico a noſtri generis fœminis diſcrepante. Quæ nimirum poſt apud Lennam (vt dicitur) duxit maritum, & ante annos paucos ſuperſtes eſſe dicebatur. Sane cum iam noſtræ vſum loquelæ haberent: interrogati qui & vnde eſſent, reſpondiſſe feruntur. Homines de terra ſancti Martini, qui ſcilicet in terra natiuitatis noſtræ pręcipuæ venerationi habetur. Conſequenter interrogati vbinam eſſet terra illa, & quomodo exinde adueniſſent huc, vtrumque, inquiunt, neſcimus. Hoc tantum meminimus, quia cum quodam die pecora patris noſtri in agro paſceremus, ſonitum audiuimus, qualem nunc apud Sanctum Albanum cum ſigna con-

concrepare dicuntur, audire ſolemus. Cumque in ſonitum illum quem admirabamur animo intenderemus: repente tanquam in quodam mentis exceſſu poſiti, inuenimus nos inter vos in agro vbi metebatis. Interrogati vtrum ibidem vel in Chriſtum crederetur, vel ſol oriretur: terram illam Chriſtianã eſſe, & eccleſias habere dixêrunt. Sed ſol, inquiunt, apud noſtrates non oritur: & eius radijs terra noſtra minime illuſtratur, illius claritatis modulo contenta: quæ apud nos ſolem vel Orientem pręcedit vel ſequitur Occidentem. Porro terra quædam lucida non longe a terra noſtra aſpicitur amne largiſſimo vtramque dirimente. hæc & multa alia que retexere longum eſt, curioſe percunctantibus reſpondiſſe feruntur. Dicat quiſque quod voluerit & ratiocinetur de his, vt poterit, me autem prodigioſum mirabilemque euentum expoſuiſſe non piget.

De quibuſdam prodigijs. CAP. XXVIII.

ALIA quoque ęque mira & prodigioſa noſtris temporibus contigêrunt, ex quibus pauca retexam. Mira vero huiuſmodi dicimus non tantum propter raritatem, ſed etiam quia occultam habent rationem. Dum in lapicidina quadam petra ingens fer-

ramentis

ramentis finderetur: apparuêre duo canes, capacem ſui in eadem petra concauitatem replentes abſque omni ſpiraculo. Videbantur autem eſſe ex eo canum genere quos leporarios vocant, ſed vulru truces, odore graues, pilorum expertes. Et vnus quidem eorum, vt dicitur, cito defecit. Alterum vero ſtupendę, vt aiunt, edacitatis Henricus Wintonienſis Epiſcopus diebus plurimis in delicijs habuit. Refertur etiam quod in alia lapicidina, dum pro eruendis fabricæ neceſſarijs lapidibus altius foderetur: repertus ſit lapis formoſus duplex. i. ex duobus ſubtili agglutinatione compactus lapidibus. Mirantibus operarijs Epiſcopo qui non longe aberat exhibitus, diſsignari iuſſus eſt vt innoteſceret, ſi quid in eo lateret myſterij. Inuentaque in eius concauitate beſtiola quam bufonem vocant, cathenulam auream circa collum habens. Cunctis ergo qui aderant tam inuſitatę rei ſtupore ſuſpenſis, pręcepit Epiſcopus iterum ſignari lapidem, & lapicidinæ altitudini redditum ruderibus in perpetuũ operiri. In prouincia quoque Deirorum haud procul a loco natiuitatis meæ res mirabilis contigit, quam a puero cognoui. Eſt vicus aliquot a mari Orientali miliarijs diſtans, iuxta quem famoſæ illæ aquæ quas vulgo Vipſe vocant, numeroſa ſcaturigine terra

In carbonarijs fodinis agri noſtri Leodienſis, ſæpenumero ſilices ingẽtes, reperiuntur, rotundi, læues, prædu ri, intra quos viui bufones omnis ſpiraculi, quod videri poſſit, expertes, conditi latent. C. LANG.

e terra proſiliunt, non quidem iugiter, ſed annis interpoſitis, & facto torrente non modico: per loca humiliora in mare labuntur, quæ quidem cum ſiccantur, ſignum bonum eſt: nam earum fluxus futuræ famis incõmodum non falliciter portendere dicitur. Ex quo vico ruſticus quidam ad ſalutandum amicum in proximo vico commorantem profectus: multa iã nocte minus ſobrius remeabat. Et ecce, de proximo tumulo quem ſæpius vidi, & duobus vel tribus ſtadijs a vico abeſt, voces cantãtium, & quaſi feſtiue conniuãtium audiuit. Miratus quinã in illo loco ſolemnibus gaudijs intempeſtę noctis ſilentium rumperét, hoc ipſum curioſius inſpicere voluit, videnſque in latere tumuli ianuam patenté: acceſſit & introſpexit, viditque domum amplam, & luminoſam, plenãque diſcumbentibus, tam viris quàm fœminis, tãquam ad ſolemneis epulas. Vnus auté miniſtrantium aſpiciens ſtantem ad oſtiũ, obtulit ei poculum. Quo ille accepto conſulte noluit bibere, ſed effuſo cõtento: & continente retéto cõcitus abijt, factoque tumultu in cõuiuio pro ſublatione vaſculi, & perſequẽtibus eũ conuiuis, pernicitate iumenti quo vehebatur euaſit, & in vicũ cum inſigni ſe pręda recepit. Denique hoc vaſculũ materiæ incognitę, coloris inſoliti, & formę inuſi

tate,

tatę, Henrico ſeniori Anglorum Regi pro
munere oblatū eſt, ac deinde fratri Reginæ
Dauid ſcilicet Regi Scottorum cōtraditum:
annis plurimis in theſauris Scotię ſeruatum
eſt: & ante annos aliquot (ſicut veraci relatio
ne cognouimus) Hērico ſecundo illud aſpi-
cere cupiēti a Rege Scottorū Guillelmo re-
ſignatū. Hæc & huiuſmodi incredibilia vi-
derētur: niſi a dignis fide teſtibus, contigiſſe
probarētur. Si autē potuêrunt Magi per in-
cātiones (vt ſcriptū eſt) Ægyptiacas, & arcana
quædā operatione vtique malorū Angelorū
virgas cōuertere in dracones, & aquā in ſan-
guinē, nouas quoque ranas producere, quos
tamē (vt ait Auguſtin[9]) creatores draconū vel
ranarū non dicimus, ſicut nec agricolas ſege
tū. aliud eſt enim, ex intimo & ſummo cau-
ſarū cardine cōdere atque adminiſtrare crea
turam, quod qui facit ſolus creator eſt Deus.
aliud autem pro diſtributis ab illo viribus &
facultatibus aliquādo operationē forinſecus
aduouere, vt tūc vel tūc, ſic vel ſic exeat quod
creatur, quod nō ſolum mali Angeli & mali
homines poſsūt ſi, inquām, ali angeli per Ma
gos (Deo permittēte) ea potuêre: nō eſt mirū
ſi & illa de quibus nūc quęritur quadā ange-
licæ natuęr potentia, (ſi a ſuperiori poteſtate
permittātur) partī pręſtigialiter & fātaſtice vt
illud in tumulo nocturnū cōuiuiū, partī etiā

in veritate vt vel illos canes, vel bufonem illum cum cathenula aurea ſeu ſcyphũ illum valeant exhibere, in quibus homines ſtupore inutili teneantur, qui nimirum mali angeli libentius faciunt cum permittuntur in quibus homines pernitioſe fallantur. Porro puerorum illorum viridium, qui de terra emerſiſſe dicuntur, abſtruſior ratio eſt, quam vtique noſtri ſenſus tenuitas non ſufficit indagare.

De ſucceſſibus Henrici ſecundi in Anglia tempore Ducatus ſui. CAP. XXIX.

VT autem iam ad ſeriem hiſtoricę narrationis redeam, Henricus Matildis olim imperatricis ex illuſtri Andegauenſi Comite filius accepto, vt ſuperius dictum eſt, a matris auunculo Rege Scotorum cingulo militari: transfretauit, & venit ad patrem, eratque de cætero in obſequio eius prudentiæ & fortitudinis præclaram indolem præferens, & militaris glorię non trepidus ęmulator. Poſt annos vero aliquot patre in fata concedente: paterni iuris plenitudinem. i. Andegauenſem ſimul & Cęnomanenſem Comitatum, & materni iuris expeditam portionem .i. Normanniæ Ducatum recepit. Nam regno Anglię, quod ad ius ęque ſpectabat maternum

ternum Rex Stephanus quamuis remiſſe & languide, vt ſuperius expoſitum eſt, eatenus incubabat. Itaque patri ſuccedens, & patré in breui vel æquans vel etiam excedens: quocunque ſe vertiſſet induſtrius ſtrenuuſque apparuit: ita vt iam illis formidabilis exiſteret: qui felicibus eius initijs inuidebant. Cumque in partibus tranſmarinis omnia illi quieta iam eſſent: regno Anglię, quod iure ſibi perſpicuo competebat, fraudari non vlterius patiens, tam difficili & periculoſo negotio animum intendit. Metuens autem ne qua poſt egreſſum ſuum in Normanniam fieret irruptio a Rege Francorum, cuius Rex Stephanus affinitate gaudebat, nam ſororem eius iam pridem filio ſuo Euſtachio vxoré acceperat: fineis ſuos pręſidijs opportune diſpoſitis cautius credidit muniendos. Vnde factum eſt vt paruam ſecum manum in Angliam duceret, reputans terris tranſmarinis, quas quieto iam iure poſsidebat parum eſſe conſultum: ſi copias abduceret militares, neceſſaria ſibi pręſidia in Anglia minime defutura: ſi ſecus; certa incertis incōſulto poſtponi. Denique non amplius (vt dicitur) quā centum quadraginta equites, & peditum tria millia in Angliam cum eo venêrunt. Aduentu eius cognito, feruentibus ad eum animis conuenêrunt, qui matri eius ab ini-

tio fauerant. Auctus illico ingentibus copijs: munitionem Melbeſbirienſem, vbi Regis Stephani preſidium erat, obſedit. Tunc idem Rex conuocatis celeriter, qui ab ſe non defecerant, cum Euſtachio filio, accerrimo iuuene ocius aduolans, hoſtem ad pręliũ prouocauit. At ille in caſtris ſe continens, & cãpi diſcrimen, pro tempore conſulto declinãs, eo quod manum imparem habere videretur; hoſtili ferocię copiam pugnę non fecit. Rex 1
vero cum neque hoſtem cõmode poſſet impetere, neq; prolixiores circa caſtra hoſtilia excubias agere tutum videretur: ocioſe receſſit, & obſeſſa munitio, in poteſtatem obſidentis conceſsit. Augebatur idem indies, & militię numeris, & fauoribus ſociorum, deficientibus ad eum paulatim, qui hoſtilium partium fuerant regni optimatibus, ita vt iam incrementis virium & felicitate ſucceſſuum ducis gloria, (ſic enim vocabatur) ad- 2
uerſarij nomen regium adumbraret. Stanfordiam cum inſtructo exercitu adijt, qua celeriter expugnata & capta: munitionem quoque eiecto prędidio regio poſt aliquot dies obtinuit. Audiens autem Gipeſwic, 2
quæ ad eius ſe parteis tranſtulerat, obſideri a Rege, vt hoſte propulſato obſidionem ſolueret, ad Orientalium Anglorum prouinciam cum exercitu properabat. ſed accepto

poſt

post modicum de eiusdem loci deditione nuntio: diuertit, & irripuit super Notingeham, quę sita est super fluuium Trentam. qua mox expugnata atque opibus vacuata: recessit, oppugnandę munitionis, quę natura loci inexpugnabilis videbatur, operam inanem omittens, inde ad alia conuersus negotia, sibi tanquam fauore arridente diuino in omnibus prosperabatur.

De concordia inter Regem Stephanum & Ducem Henricum celebrata.

CAP. XXX.

DVM hæc sub euentu pendulo inter Regem & Ducem altercatio traheretur: Eustachius eiusdem Regis filius iuuenis clarissimus immatura secundum voluntatem Dei morte decessit, magnam seminandæ inter Principes pacis occasionem sui de medio ablatione relinquens. Eo quippe superstite partes concordia mediante componi, atque vniri minime potuissent, cum propter iuuenilem eiusdem acrimoniam, tum propter eiusdem præclaram quandam ex affinitate Regis Francorum fiduciam. Vtroque autem pacis impedimento per vnius

hominis mortem ſublato, quod Deo propicio prouenisse creditur, eo quod iam ſuper Angliam inteſtinis malis exanguem & ſauciam cogitaret cogitationes pacis & nō afflictionis: viri pacifici, de pace ſuadenda atque formanda propenſius cogitare cœpêrunt. Occaſu quippe filij, qui ſucceſſurus ſperabatur ſupra modum exulceratus pater: ad apparatus bellicos pigrius mouebatur, & voces ſuadentium pacem ſolito patientius audiebat. Duce quoque prudentum conſilijs ad hoc inclinato, vt honeſto & ſolido fœderi poſtponeret caſus ambiguos: placuit inter eos ſolenne & ſalubre colloquium celebrari. Vbi amicis mediantibus & circa bonum publicum pia & prudenti prouiſione ſatagentibus, pax inter eos & caute formata: & ſolide firmata eſt. Decretumque eſt, vt Stephanus decętero tanquam Princeps legittimus integre in Anglia, cum gloria & honore regnaret. Henricus vero ei tanquam hęres legittimus in regno ſuccederet. Hanc pacis formam tanquam vtilem & honeſtam Princeps vterque amplexus; abolitis omnibus quæ inter eos hactenus hoſtiliter acta fuerant, atque omni ſimultate perpetuæ tradita ſepulturę, in mutuos multis præ gaudio lachrymantibus ſe dedêrunt amplexus. Et Rex quidem ducem adoptâs in filium, eum ſo-

ſolemniter ſucceſſorem proprium declara-
uit. Dux vero Regem tanquam patrem &
Dominum in conſpectu omnium honora-
uit. Guillelmus autem Regis filius iunior iu-
bente patre duci homagium fecit. Dux quo-
que illi pactis interpoſitis ſatisfecit. Quibus
Deo propicio ſalubriter actis, Rex Angliam
& Anglia pacem recepit. Annis enim iam
plurimis, fere nudo Regis nomine inſignis;
tunc recipere viſus eſt huius rem nominis, &
quaſi tunc primo regnare cœpit, quia tunc
primo purgata inuaſionis tyrannicę macula
legittimi Principis iuſtitiam induit. Dux au
tem in Anglia poſt firmatę pacis ſolennia
modico tempore commoratus: transfretare
parabat, & Rex cum Guillelmo filio multiſ-
que alijs nobilibus celebri lætitia proſeque-
batur abeuntem. Cumque idem regius
puer in oculis patris: equo (vt aſſolet) conci-
tatius veheretur; contigit equo cadente ſeſ-
ſorē ad terrã grauiter allidi. vnde cum fracto
oſſe tybię reſurgere impotens, patri & om-
nibus qui adêrant dolorem incuſſit. Repor-
tatus ergo eſt Cantuariam, vt ibi curaretur.
Rex vero ſiniſtro caſu ſaucius: datis cum be-
nedictione mandatis, Ducem dimiſit, qui
feliciter transfretans: circa æſtatis initium
ad propria cum gaudio remeauit.

De diuortio inter Regem Francorum & vxorẽ eius celebrato, & quomodo ipſa nupſerit futuro Regi Anglorum. CAP. XXXI.

ISDEM fere diebus inter Lodouicũ Francorum Regem, & Alienorã reginam diuortium celebratum eſt: quibuſdam Epiſcopis atque proceribus conſanguinitatem illorum ſub teſtificatione iuriſiurandi ſolẽniter allegantibus. Eadem ſane regina ducis Aquitanici ſoboles vnica: ante expeditionem Ieroſolymitanam (de qua ſuperius dictum eſt) memorato Regi nupſerat, ſuoque coniugio ampliſſimum illum ducatum Aquitanię, regno Francię iunxerat. Quę nimirum ita ſibi in principio iuuenis animũ ſuæ formæ venuſtate præſtrictum deuinxerat: vt illius famatiſſimę expeditionis iter arrepturus, dum vxorem iuuenculam vehementius ęmulatur: eam nequaquam domi eſſe relinquendam, ſed ſecum ad prẹlia proficiſci decerneret. Quod exemplum ſecuti multi alij nobiles: vxores ſuas ſecum duxêrunt: quibus cum cubiculariæ deeſſe non poſſent, in caſtris illis Chriſtianis quæ caſta eſſe oportebat, fœminarum multitudo verſabatur, quod vtique factum eſt exercitui noſtro in ſcandalum: vt ſuperius oſtenſum eſt. Cumque idem Rex ab Oriente vna cum coniuge non

non ſine infecti negotij dedecore ad propria fuiſſet reuerſus, amore priſtino inter eos paulatim refrigeſcente: cauſę quoque diſſidij ſuccreſſere cœpêrunt, illa maxime moribus regijs offenſa, & cauſante, ſe monacho, non Regi nupſiſſe. Dicitur etiam, quod in ipſo Regis Francorum coniugio ad ducis Normannici nuptias ſuis magis moribus congruas aſpirauerit, atque ideo præoptauerit procuraueritque diſſidium. Itaque cauſis ingraueſcentibus, & illa quidem (vt dicitur) multum inſtante, illo vero vel non, vel remiſſius obluctante, per Eccleſiaſticæ legis vigorem ſolutum eſt inter eos vinculum copulæ coniugalis. Porro illa ſoluta a lege viri, & habens poteſtatem cui vellet nubendi: duabus apud patrem filiabus relictis, quę poſtea duobus illuſtriſſimi Comitis Theobaldi filijs, Henrico ſcilicet & Theobaldo paterna prouiſione nupſêrunt, deſideratis tandem poſt potita eſt nuptijs. Denique conuenientes Dux Normannię, & illa loco condicto: pactum coniugale iniêrunt, minus quidem ſolemniter ratione perſonarũ, ſed cautiori prouidentia, nequid ſcilicet impedimenti pareret ſolemnis præparatio nuptiarum. Mox Ducatus Aquitaniæ quia finibus Andegauenſium & Britonum ad Pyrenæos vſque monteis, Galliam

Hiſpaniamque dirimentes extenditur: Francorum ſe ditioni paulatim ſubducens rationatione coniugis in Ducis Normannici poteſtatem tranſiuit, Francis quidem inuidia tabeſcentibus: ſed impedire non valentibus eiuſdem Ducis prouectum.

De concilio Lundonienſi, & morte Regis Stephani. CAP. XXXII.

INTEREA Rex Stephanus faſtu regio, fineis Angliæ luſtrans, & ſe tanquam Regem nouum oſtentans: ſuſcipiebatur ab omnibus & decenti magnificentia colebatur, & incendebantur ante faciem eius, & quodãmodo liquefiebant ſicut cera a facie ignis, munitiones adulterę, quę erant improborũ receptacula, & ſpeluncæ latronum. Veniens autem in Eboracenſem prouinciam: quendam Philippum de Toleuilla, qui munitionem ſuam apud Drax incendere vel incendẽdam tradere videbatur, inuenit rebellem, fretum ſcilicet eiuſdem muntionis firmitate, commilitonum ſuorum ingentibus animis, & copioſo ciborum armorumque apparatu. Rex vero ex proximis prouincijs exercitu conuocato: munitionem obiectu amnium, ſiluarũ, atque paludum fere inacceſſibilem obſidione concluſit, & fortiter expugnatam in

in breui obtinuit. Erat autem tẽpus meſſis, & Rex in Eboracenſi ciuitate, & adiacente prouincia quę volebat expletis; ad Auſtrales prouincias remeabat, circa feſtum beati Archangeli Michaëlis, cum Epiſcopis & nobilibus Angliæ Concilium Lundonij celebraturus, tum pro regni negotijs, cum etiam pro negotio vacantis eccleſię Eboracenſis. Euocati ergo maiores eiuſdem eccleſię cum Abbatibus atque Prioribus ſubiectæ prouincię, affuêre, factoque in Rogerium Archidiaconum Cantuarienſem decreto: eum a ſuo Archiepiſcopo, cuius efficaci aſtutia omne negotium electionis eius proceſſerat, Rege conniuente ſolenniter petière. Quem cum facile a volente impetraſſent, licet eum idem Archiepiſcopus tãquam precibus obſtrictus cedere videretur: vel potius vellet videri, alias quoque preces adiecêre, ſcilicet vt eum non tanquam Cantuarienſis Archiepiſcopus, ſed tanquam Apoſtolicę ſedis legatus conſecraret. Hoc quoque a volente nõ difficulter impetrato: conſecratus eſt idem electus in Eccleſia beati Petri apud Weſmonaſterium. Qui ſoluto concilio ad eccleſiã propriam properauit, & poſt ſuſceptionis ſuæ ſolennia, rebus pro tempore diſpoſitis, eundi ad ſedem Apoſtolicam petendi pallij gratia, in propria perſona iter arripuit. Rex ve-

vero poſt concilium in Cantia conſtitutus morbo decubuit, quo ingraueſcente poſt dies paucos deceſſit, menſe Octobri, & ſepultus eſt apud Fauereſcham in monaſterio, a ſe ante aliquot annos conſtructo, anno regni ſui nonodecimo. Nuntium autem mortis eius Dux Normanniæ maturè accepit, qui forte tunc caſtrum quoddam, quod ab eo deſciuerat, cũ exercitu obſidebat. Cumque ab amicis moneretur relicta obſidione, ſub omni celeritate in Angliam tranſfretare, ne quid forte contra eum occaſione moræ inimici veteres molirentur, mira iuſtitiæ ſuę confidentia reſpondit, illos nihil auſuros. Et quamuis amici multum inſtarent obſidionem ſoluere noluit, donec factum eſt de caſtro obſeſſo quod voluit, expectãte illum cum deſiderijs Anglia, & nulla interim in cunctis finibus eius ſurgente procella.

Et huius quidem libri iſte ſit modus,
vt a regno Henrici ſecundi:
liber ſecundus incipiat.

CA-

CAPITA LIBRI SECVNDI.

Qua-

Qualia contigêrunt apud Albemarlam & Castellum nouum, & Vermillium.
CAP. XXVIII.

De his qui capti sunt apud Dolum.
CAP. XXVIIII.

De obsidione Lecestriæ, & Guerra Regis Scottorum. CAP. XXX.

De primordijs Regni Henrici secundi. CAP. I.

1154. ANNO a partu virginis M. C. LIIII. Henricus, Henrici maioris ex filia olim Imperatrice nepos, post mortem Regis Stephani a Normannia in Angliam venies, hęreditarium regnum suscepit, conclamatus ab omnibus, & consecratus mystica vnctione in Regem, concrepantibus per Angliam turbis, viuat Rex. Prioris quippe regni, sub quo tot mala pullulauerant, infelicitaté experti, de nouo Principe meliora sperabant, pręsertim cum praeclara illi prudentia atque constantia, cum Zelo inesse viderentur, & magni iam Principis in ipsis suis primordijs praeferret imaginem. Denique edicto praecepit, vt illi qui ex gentibus exteris in Angliam, sub Rege Stephano praedarum gratia, tanquam ad militandum confluxerant, & maxime Flandrenses, quorum magna tunc Angliae incubabat multitudo: proprijs regionibus redderentur, fatalem eis diem constituens: qué in Anglia sustinere certi foret discriminis. Quo edicto pauefacti: ita in breui delapsi sunt, vt quasi fantasmata in momento disparuisse viderentur, stupentibus plurimis: quomodo repéte euanuissent. Mox Castella no-

ua,

ua,quę in diebus aui ſui nequaquam exſtiterant: complanari pręcepit, præter pauca in locis opportunis ſita, quæ vel ipſe retinere, vel pacificis ad regni munimen retinere voluit. Publicę quoque diſciplinę in primis ſollicitudinem habuit, & vt legũ vigor in Anglia reuiuiſceret, qui ſub Rege Stephano extinctus ſepultuſque videbatur, cura propẽſiore ſategit, Ordinatiſque in cunctis regni finibus iuris, & legum miniſtris, qui vel improborum audaciã coërcerent, vel interpellantibus ſecundum cauſarum merita iuſtitiã exhiberent: ipſe vel in delicijs erat, vel maioribus negotijs regiam operam impendebat. Quotiens autẽ iudicibus mollius, indigniuſue agẽtibus, prouincialium querimonijs pulſabatur, prouiſionis regię remedium adhibebat: illorum competenter corrigens, vel negligẽtiam, vel exceſſum. Talia noui Principis initia fuêre, gratulantibus quidem & laudantibus pacificis: muſſitantibus vero & contremiſcentibus improbis. Fugiebãt lupi rapaces; vel mutabantur in oueis, aut ſi non vere mutabantur, metu tamen legum cum ouibus morabantur. Conflabantur gladij in vomeres, & lãceę in falces, nulluſque iã exercebatur ad prælium, ſed omnes olim optatę, & nunc Deo propicio indultæ pacis, vel fouebantur ocijs, vel intendebant negotijs.

Quomodo Henricus secundus dominia Regia ad pristinum reuocauit statum. CAP. II.

CONSIDERANS auté Rex, quod Regij redditus breues essent, qui auito tépore vberes fuerant, eo quod Regia dominia per molliciem Regis Stephani ad alios multosque dominos maiori ex parte migrassent, pręcepit ea cum omni integritate a quibuscunque detentoribus resignari, & in ius pristinum reuocari. Et hi quidem qui regijs oppidis seu vicis hactenus incliti fuerant: chartas quas a Rege Stephano vel extorserant, vel obsequijs emerant: quibus tuti forent, protulêrunt. Sed quoniam chartę inuasoris iuri legittimi Principis pręiudicium facere minime debuêrunt: eisdem instruméntis esse tuti minime potuêrunt. Itaque primo indignati, deinde côterriti, & contristati: ęgre quidem sed tamé integre vsurpata, & diu tanquã solido iure detenta resignârunt. Cúque in cunctis regni prouincijs, omnes vsque ad vnũ, de quo post pauca dicetur: voluntati regiæ paruissét, Rex Trãshumbranas prouincias adijt, Comitéqne Albemarlensem Guilielmum, qui ibidem sub Stephano Rex verior fuerat, de re consimili, eodé quo cęteros pondere auctoritatis côuenit. Ille diu hęsitãs multũque ęstuãs: tandé corde sacius potestati

suc-

ſuccubuit, & quæcunque ex Regio dominio pluribus iam annis poſſederat: cum ingenti anxietate reſignauit, maxime famoſum illud & nobile caſtrum, quod dicitur Scharcheburch cuius ſitum talem eſſe nouimus.

De ſitu Caſtelli de Scharcheburch.
CAP. III.

RVPES ſtupendæ altitudinis & amplitudinis, præruptis fere ex omni parte ſcopulis inacceſſa mare irrumpit, quo tota ambitur, exceptis tanquam faucium quarundam anguſtijs, quas aperit ad Occidentem, habens in ſummo planitiem ſpecioſam & herbidam, & ſpatioſam tanquam ſexaginta iugerum vel eo amplius, fonticulum quoque aquæ viuæ ex ſaxo profluentem. In ipſis autem faucibus, ad quas ſine labore non aſcenditur: turris regia ſita eſt, & ſub eiſdem faucibus vrbis initium eſt in Auſtrum & Aquilonem vtrumque latus ſpargentis, frontem vero ad Occidenté habentis, & a fronte quidem proprio muro, ab Oriente vero rupe caſtelli munitur. porro vtrumque eius latus mari alluitur. Sane hunc locum memoratus Comes Guillelmus cum in Eboracenſi prouincia plurimum poſſet caſtro conſtruendo idoneum contemplatus, ſumtuoſo o-

pere naturam iuuans, totam rupis planitiem muro amplexus eſt, & turrim in fauciũ auguſtijs fabricauit, qua proceſſu temporis collapſa arcem magnam & præclarã Rex ibidẽ ædificari præcepit.

De obſidione & deditione Brigiæ, & quomodo Rex Scottorum reddidit Regi Anglorũ Aquilonares Angliæ parteis. CAP. IIII.

REx igitur in eadẽ prouincia rebus ad votum geſtis ad ſuperiora Angliꝙ remeans: ſolum Hugonem de Mortuo mari virũ fortẽ & nobilem annis iam plurimis regio caſtro de Brigia incubantem, offendit rebellem. Qui cum iuberetur proprijs eſſe contentus, & reddere quæ de iure regio poſſidebat, peruicaciſſime renuit, ſeque quibus potuit modis ad reſiſtendum prꝙparauit. Sed quod ſuperbia & indignatio eius eſſet pulſquam fortitudo eius: conſequenter apparuit. Rex enim celeriter exercitu congregato: Brigiam obſedit, quam poſt dies non multos fortiter oppugnatam in deditionem recipiens: ei, cuius cor paulo ante quaſi cor leonis fuerat, humiliato & ſupplici veniam dedit. Regi quoq; Scottorum qui Aquilonares Angliæ regiones, ſcilicet Norhumbriam, Cubriam, Weſtmerilandam, nomine Matildis dictꝙ imperatricis & hꝙredis eius olim a Dauid Scottorum Rege adquiſitas, tanquam ius pro-

Propriuni poſſidebat: mandare curauit: Regem Angliæ tanta regni ſui parte non debere fraudari, nec poſſe patienter mutilari, iuſtum eſſe reddi quod ſuo fuiſſet nomine adquiſitum . Ille vero prudenter conſiderans Regem Angliç in hac parte cum potentia virium merito cauſæ præſtare, quamuis poſſet obtẽdere iuramentum, quod auo ſuo Dauid prçſtitiſſe dicebatur, cum ab eo cingulum acciperet militare: prænominatos fineis repetenti cum integritate reſtituit, & ab eo viciſsim comitatũ Huntedunenſem priſco ſibi iure cõpetentem recepit . His ita cõpoſitis, Anglia in cunctis finibus, ſuo ocio & ſecuritate pro tẽpore fruebatur. Regis enim ſupra omneis, qui hactenus in Anglia regnaſſe noſcebãtur, latiꝰ dominãtis (hoc eſt ab vltimis Scotiç finibus ad mõtes vſq; Pyrenæos) in cũctis regionibꝰ nomẽ celebre habebatur.

De bello VValenſium, & quomodo in gratiam Regis redierint. CAP. V.

VERVM non multis diebus elapſis inter Regẽ & Walenſes gentem inquietam & barbarã diſcordia oritur, dũ vel ille aliquid inſolitũ per potentiã ab eis exigere, vel illi ſiluoſis montibus vallibuſque ſuis plus iuſto confiſi, tanto Principi per inſolentiam ſolita denegarent, ſiue etiam propter inquietudinem & clandeſtinos in vicinos An

Angloru͂ fineis excurſus. Rex vero immenſis ex tota Anglia copijs congregatis: regionem Waliarum, qua facilior aditus videbatur ingredi ſtatuit. Porro illi conuenientes: excubabant in terminis: & in planum progredi vel aperto bello cum loricatis congredi leuis armaturæ homines caute declinantes, deliteſcebant in ſiluis, & viarum anguſtias obſeruabant. Sane Walenſes reliquię Britonum eſſe noſcuntur, qui huius inſulæ (quæ nunc Anglia dicitur, olim Britannia dicebatur) incolæ primi fuêre, eiuſdemque nationis & linguæ eſſe probantur, cuius & Britones tranſmarini. Cum autem gens Britonu͂ a ſuperuenientibus Anglorum populis exterminiu͂ pateretur, qui euadere potuêrunt, refugêrunt in Walias contra irruptioné hoſtium naturæ beneficio tutas, ibique hęc natio perſeuerat vſque in pręſentem diem. Regio quippe illa tractu propenſiori ad proſpectum Hyberniæ ſuper mare Occidentale iacens: alio latere regionibus Anglicis iungitur, & fere tota vel Oceano vel viuis ſaltibus alijſque difficultatibus cingitur. Ideoque difficillimos habet acceſſus ſiue ingreſſus. Introrſus autem inextricabiles quoſdam noſcitur habere receſſus, ita vt quam periculoſu͂ eſt potéti cuilibet ea͂ cu͂ exercitu ingredi, ta͂ impoſſibile ſit ea͂ interius cum exercitu per-

nagari. Gignit autem pro ſui natura homines moribus barbaros, audaces, & infidos, alieni ſanguinis auidos, & proprij prodigos, rapinis ſemper inhiantes, & tanquam tranſfuſo a natura odio genti Anglorum infeſtos. Habet quidẽ pro eo quod ſaltuoſa eſt, vberrimas alendis pecoribus paſcuas, ſed plani parum habens, & frugum infœcunda: alendis proprijs non ſufficit filijs, ſine inuecto ex intimis Angliȩ prouincijs cõmeatu. Quem nimirum quoniam ſine beneficio, vel permiſſu Regis Anglorum habere non poteſt, eiuſdẽ cogitur ditioni ſubiacere. Et ſi forte per latrocinales excurſus, a quibus propter effrænatam barbariem vix temperat, eum irritauerit: iram eius diu non ſuſtinens, cogitur eum placare. Igitur Rex fineis hoſtium cum natura & malitia locorum multum luctando ingrediens: infauſta negotij initia habuit. Pars enim exercitus per loca ſiluoſa & humida incautius gradiens, deliteſcentium iuxta viam hoſtium excepta inſidijs: periclitata eſt: ibique Euſtachius, Ioannis filius, vir magnus & grãdȩuus, atque inter primos Angliæ proceres diuitiarum & ſapientiæ titulis refulgens, cum Roberto de Curci ȩque nobili viro alijſque pluribus interijt. Qui vero euaſere periculum: Regem qui iã Domino propicio eruperat, & in tuto conſiſte-

bat, cum cęteris occubuiſſe putantes, eiuſque interitum aduentantibus adhuc & properantibus ad anguſtias ordinibus nuntiantes, non paruam exercitus partem, rumoris atrocitate attonitam eneruiter fugere compulêrunt, ita vt Henricus Eſſexenſis, vir inter primos inclitus, & iure hæreditario ſignifer regius: vexillo regio, cuius conſpectu exercitus animandus erat abiecto, fugæ ſe crederet, atque extinctum Regem occurrentibus proclamaret. Ob quod delictum poſtea a quodam viro nobili proditionis ei dedecus publice opponente, Regij vigore iudicij, duello addictus eſt, & ab eodem deuictus. Quem tamen Rex de miſericordia iudicio mortis ſubducens apud Redingum monachum fieri iuſſit, ampliſſimo autem patrimonio eius fiſcum auxit. ſed hoc poſtea. Cum ergo Rex ocius aduolans turbatum exercitum proprio exhilaraſſet aſpectu: reſumtis illico animis, viribus conſili ordines in ordinem coiêre, ſeq; aduerſus hoſtiles inſidias de cætero cautius inſtruxêre. Cumque Rex hoſteis etiã à mari inuadẽdos duceret, & claſſem non modicam præparari iuſſiſſet; legati hoſtium cum verbis pacificis affuêrunt, moxque illorum reguli ſupplices ad eum venêrunt. Qui cum ob promerendam tanti Principis gratiam quibuſdam fi-

nium ſuorum munitionibus traditis, hominium illi cum ſacramentis præſtitiſſent, pacis ſereno poſt belli nubilum gratius arridente, exercitus ad propria cum gaudio reuerſus, & Rex ad alia negotia, ſiue delicias eſt conuerſus.

Quomodo Nicolaus Anglicus factus eſt Papa Romanus. CAP. VI.

SANE anno primo Regis Henrici ſecundi: obijt Anaſtaſius Papa, ſucceſſor Eugenij, cum fuiſſet Pontifex anni vnius. Cui ſucceſſit Nicolaus Albanenſis Epiſcopus, imitans nomen cum omine, dictuſque eſt Adrianus. De quo dicendum eſt, quomodo tanquam de puluere eleuatus ſit, vt ſederet in medio Principum, & Apoſtolicum teneret ſolium gloriæ. Is enim natione Anglicus: patrem habuit clericum quendam non multæ facultatis, qui relicto cum ſeculo filio impubere, apud Sanctum Albanum factus eſt monachus. Ille vero adoleſcentiam ingreſſus cum propter inopiam ſcholis vacare non poſſet, idem monaſterium quotidianæ ſtipis gratia frequentabat. Vnde pater erubuit, verbiſque mordacibus ſocordiā eius increpitans, omni ſolatio deſtitutum cū graui indignatione abegit. Ille vero ſibi relictus, & forti neceſſitate aliquid audere co-

actus: Gallicanas adijt regiones, ingenue erubeſcens in Anglia vel fodere vel mendicare. Cumque in Francia minus proſperaretur: ad remotiora progrediens trans Rhodanum peregrinatus eſt, in regione quę Prouincia dicitur. Eſt autem in illa regione monaſteriũ nobile clericorum regulariũ, quod dicitur ſancti Rufi: ad quem locum ille veniens & ſubſiſtendi occaſionem ibidem inueniens: quibus potuit obſequijs eiſdem ſe fratribus commendare curauit. Et quoniã erat corpore elegans, vultu iocũdus, prudens in verbis, ad iniuncta impiger: placuit omnibus, rogatuſque canonici ordinis ſuſcipere habitum, annis plurimis ibidem reſedit, regularis in primis diſciplinæ æmulator. Cũque eſſet acris ingenij & linguæ expeditę: frequenti & ſtudioſa lectione ad ſcientiam atq; eloquentiam multũ profecit. Vnde factum eſt: vt Abbate defuncto fratres eũ cõcorditer atq; ſolẽniter in patrẽ eligerẽt. Qui bus cũ aliquãdiu præfuiſſet, pœnitẽtia ducti atq; indignati, quòd hominẽ peregrinũ leuaſſẽt ſuper capita ſua, facti ſunt ei de cętero inſidi atq; infeſti. Odijs itaq; paulatim crudeſcẽtibꝰ, vt iã grauiter aſpicerẽt, in qũo ſibi paulo ante bene cõplacuerat: tandẽ cõfictis & propoſitis cõtra eũ capitulis ad ſedẽ eum Apoſtolicã prouocârunt. Pię autẽ memoriæ

Euge-

Eugenius qui tũc arcẽ Pontificij tenebat, cũ rebellium filiorum contra patrem querelas audiſſet, & eius pro ſe allegantis prudentiã, modeſtiãq; animaduerteret paci inter eos reformandæ efficacẽ operam dedit, multũque imperãs, & ſępius inculcans vtrique parti, vt partes eſſe deſinerent, & vnitatem ſpiritus in vinculo pacis ſeruarent, recõciliatos ad propria remiſit. At non diu quieuit neſcia quietis malitia, grandiuſque intonuit rediuiua tempeſtas. Interpellatus eſt iterum idem venerabilis Pontifex: cuius iam aures fratrum illorum querelis & ſuſurris tinniebãt. Vtriq; ergo parti pie & prudenter proſpiciens: ſcio inquit, fratres vbi ſedes ſit Sathanę, ſcio quid in vobis ſuſcitet procellam iſtam. Ite colligite vobis patrem, cum quo pacem habere poſsitis, vel potius velitis: iſte enim non erit vobis vlterius oneri. Itaque dimiſsis fratribus Abbatem in beati Petri obſequio retinens, Albanenſem ordinauit Epiſcopum, ac non multo poſt ſumtis induſtriæ eius experimentis, ad genteis ferociſsimas Dacorũ & Norrenſium cum plenitudine poteſtatis direxit legatum. Quo ille officio in barbaris nationibus per annos aliquot ſapienter & ſtrenue adminiſtrato: Romã cum ſalute & gaudio remeauit, ſuſceptuſque a ſummo Põtifice & Cardinalibus cũ honore & gloria.

Euolutis diebus non multis Anaſtaſio, qui Eugenio ſucceſſerat decedente, omniũ in eũ votis cõcurrẽtibus Romanę vrbis Põtificatũ ſuſcepit factus ex Nicolao Adrianus. Qui nimirum ſuorũ non immemor rudimentorũ ob paternam maxime memoriã beati martyris Albani Eccleſiã & donarijs honorauit, & perpetuis inſigniuit priuilegijs.

De qua cauſſa Gaufridus, frater Regis deſciuit ab ipſo, & quomodo recõciliatus eſt. CA. VII.

Cum igitur Anglia ſedatis & ſubactis Walenſibus in pace & ſecuritate ageret, nunciatum eſt Regi fratrẽ ſuum Gaufridũ tumultuari in partibus trãſmarinis. Cauſſa motus fraterni hæc erat. Illuſtris ille Comes Andegauẽſis ex Matilde olim Imperatrice tres ſuſceperat liberos, Henricũ, Gaufridũ, Guillelmũ. Cum ergo ad Henricũ primogenitũ paterni materniq; iuris ſpectaret integritas: idẽ Comes prouiſionẽ reliquorũ noluit in totũ ex gratia fratris pẽdere, neſciens qualẽ ille foret ad fratres habiturus affectũ. Itaq; in extremis agẽs: medio filiorũ comitatũ Andegauenſem teſtamẽto reliquit: Sed quia tũc Anglia ſub euentu pẽdebat ambiguo: cũ Henricus, inquit, plenitudinẽ obtinuerit iuris materni. i: Normanniã cũ Anglia: fratri Gaufrido ius paternũ integræ dimittat. Interim vero idem Gaufridus tribus caſtellis nõ ignobi

libus

libus,ſcilicet Chinone,Lecduno,Mirabello ſit contentus.Et quoniā Henricus forte tunc aberat mature affuturus:Epiſcopos & nobiles qui aderāt adiurauit,ne corpus ſuū ſepulturę traderetur,niſi prius præſtito ſacraméto a filio,quod paternū minime violaret teſtamétū.Deniq; illo mortuo:ad celebrādas exequias mox filius affuit, admirationé illā paternā audiuit,diu hęſitauit.tandé cōclamantibus omnibus, ne ad ſempiternū & inexpiabile dedecus corpus patris ſineret inſepultū tabe corrūpi,victus ſuccubuit,& Sacramentū quod exigebatur,nō ſine fletu pręſtitit.Sepulto patre teſtamétū diſſignatū eſt.Ille vero pro tépore diſsimulauit doloré.Cū auté regnū eſſet adeptus,Romano Pōtifici(vt dicitur)qua neceſsitate,quod neſciebat iuraſſet, intimare curauit.Et quoniā extorta ſacraméta,vel vota nō obligāt,niſi forte ex ſubſequéti cóſenſu cōualeſcāt,facilé(vt dicitur)ab illo ſacraméto abſolutioné impetrauit. Ingeſta enim neceſſitas iurādi, ſiue vouédi neceſſitaté nō ingerit, quod iuratū votūue eſt adimplendi, ſed ſola volūtas.hāc neceſſitaté parit libertas.Ea ratione tutus: nec paterni teſtaméti, nec ꝓprij iuraméti cōtéplatione fratri ſatisfacere voluit.Vnde ille indignatus: tribus prænominatis caſtellis quæ pater ei reliquerat,cōtra omnes(vt putabat)caſus munitis,vici-

vicinas turbabat prouincias. Rex autẽ exercitu propere congregato, Chinonem, caſtellum ſcilicet ſic dictum, quod tanta erat firmitate, vt in eo muniendo tuendoque natura & operatio humana concertare viderẽtur, obſedit: & in breui per deditionem obtinuit, fratri humiliato & ſupplici veniã dedit: caſtelloque nudato vt occaſionem ſuperbiæ tolleret: terram planam conceſſit, ex qua fructuum vtilitas proueniret. Cumque idem mœrore contabeſceret, & nunc fratris duritiem, nunc fortunæ cum gemitu accuſaret inuidiam: felicior eum ſubito exhilarauit euentus. Ciues enim præclarę vrbis Nammetenſis, certum, vel in quo ſibi complaceret Dominum non habentes: eius induſtria & ſtrenuitate inuitati eum ſibi in verum, certumque dominum elegêrũt, atque accerſito ciuitatem cum adiacente prouincia tradidêrunt. At nondum hac felicitate functum mors immatura ſuſtulit, moxque eandem ciuitatem Comes Richemundẽſis, qui tunc tranſmarinæ Britannię magna ex parte pręſidebat, tãquam verus poſſeſſor intrauit. Quibus auditis, Rex dato mandato Richemundenſem comitatum fiſcoapplicari, illico ex Anglia in Normanniã transfretauit, & Nammetenſem tanquam iure fraterno ſucceſsionis repoſcens, eundem Comitem magni

gni

gni apparatus terroribus ita præſtrinxit atq; infregit, vt vix tepide obluctari conatus, ciuitate reſignata inſiſtentem placaret.

De ſubuerſione Mediolani, & Magorum reliquiis. CAP. VIII.

IISDEM fere tẽporibus Fredericus Teutonicus, atque Italicus Imperator Mediolanum vrbem, opum viriumque ſuarum fiducia diu rebellem expugnauit, cepit, euertit. Et quidem Longobardi gens inquieta & bellicoſa immoderatæ libertatis æmula, & tam numero vrbium quàm magnitudine virium ſuperba, ante annos plurimos ab Imperatore Romano magna ex parte deſciuerat: Sed dũ inter ſe ampliſsimæ ciuitates de prioratu deſceptarent, atque alię alijs imperare cuperent: imperatorias contra ſe vireis auxerunt. Denique Mediolanenſes opibus viribuſque præcellentes: totius Longobardię affectabant imperium: iamque aliquot vrbeis ſubegerant, quaſdam etiam rebelles euerterant, cum Papienſes viribus impares, ſed tamen eorum imperium aſpernantes, ad partes ſe imperatorias tranſtulerunt: Quorũ exemplum ſecutę vrbes cæterę: in fœdus imperatoris venerunt. Aggreſſurus ergo Mediolanenſes defectu omnium ſociorum remiſſius iam agentes Imperator vires imperij contra-

contrahebat. Illi quoque dominandi libidiné in tuédę libertatis constantiã cõuertẽtes: totis se opibus aduersus Imperatorios impetus muniebãt. Cumq; suburbana demolirentur, atq; diruerẽt, ne tã obsessis nociua quàm obsidentibus vsui forent, ea de re monasterium quoque antiquum & nobile, & sanctorum insigne reliquijs extra mœnia destruentes, quidquid in eo sacrũ, reuerendúque inuentum est, in vrbem transtulerunt. Trium pręcipue Magorũ corpora, qui Saluatoris infantiã mysticis honorando muneribus, facti sunt ex gẽtibus primitię Deo & agno. Et quidẽ thesaurus iste olim in eiusdẽ Ecclesiæ secreto repositus: ipsos quoque monachos clericosq; ibidẽ ministrãtes latebat. Sed cũ vsq; ad fundamentũ destrueretur ipsa Ecclesia: repertus & reuelatus est cũ manifestis indicijs, quib⁹ declarabatur, quod viri illi (quorũ memoria in benedictione est) honorato & adorato Saluatore puero, in regionẽ suã reuersi, etiã post passionis eius triumphũ superstites fuerint: & percepta a pręd icantibus Apostolis baptismi gratia, ad ipsum, quẽ in cunabulis olim honorauerant, ab eodem in dextera patris sedẽte honorãdi, migrauerint. Nec notũ est a quib⁹ psonis sacrę illorũ reliquię illuc delatæ, ibiq; repositę fuerint. Eędẽ vero reliquię ossibus & neruis cõpactę cutẽ quo-

que

que aridam atq; imputribilem ſuperductam habebant, vi, vt putatur, balſami, quo poſt morté (gétili more) corpora eorum delibuta creduntur. Sed aureus circulus eadem (vt dicitur) corpora cũ reperta ſunt, ambiebat: vt ſibi mutuo cohærerét. Igitur obſeſſa eſt vrbs Mediolanenſis ab Imperatore Frederico, cuius quantus exercitus fuerit eo ipſo cognoſcitur: quo Mediolanum potuit obſidere vrbé ſcilicet potentiſsimã, & de ſuorum numeroſitate atque ferocia filiorũ imméſius gloriante. Quæ nimirũ poſt caſus varios multiplicesque conflictus deditioni addicta: incidit in manus hoſtiles. Victor Imperator ciuitatem euertit. ciues, quoniam ſe dediderant, nõ diſperdidit, ſed diſpſit. pręclaras illas Magorũ reliquias ibidem recõditas (Longobardis ęgre ferétibus) in regnũ Teutonicũ tranſtulit, & theſauri huius cuſtodia ciuitaté Coloniam inſigniuit.

De ſchiſmate Romanæ Eccleſiæ, & Papienſi concilio, & conuentu Gallicano. CAP. IX.

ILLVSTRIS Anglorũ Rex Héricus anno regni ſui V. apud Lincolniã ſoléniter coronatus eſt in natali Dominico, nõ quidé intra mœnia, credo propter vetuſtã illã ſuperſtitioné, quã Rex Stephan⁹) vt ſupra dictũ eſt) laudabiliter contempſit atq; deriſit: ſed in vico ſuburbano. Sequenti vero anno Adrianus

Papa

Papa naturæ debitum ſoluit, quo ſublato Cardinales in ſummi Pontificis electione diſcordes Eccleſiam ſciderunt, & vt in ſe mutuo partes ſæuirent: in orbe quoque terrarũ vinculum Eccleſiaſticæ pacis ruperunt. Et quidem pars maior ſaniorque in Rollandũ eiuſdem Eccleſię Cancellarium, virum religioſum & litteratum concordans: eundem ritu canonico conſecrauit. Pars vero nõnulla, & fere nulla in Octauianum nobilem virum conueniens: eundem, diuinum non verita iudicium execrationis elogio maculauit. Vterque in alterum excommunicationis & damnationis ſentẽtiam promulgauit. Vterque partem ſuam Eccleſiarum & nobilium perſonarum fauoribus munire curauit. Ille Alexander dictus eſt iuxta cauſſæ meritũ victor futurus. Iſte nudo nomine & fallaci omine Victor dictus eſt, victi dedecus habiturus. Poterat ſane ſciſſura illa cito reſarciri, poterat multitudini paucitas cedere atque vniri, niſi Fredericus Imperator veteri odio Rollandi Alexandrum non ferens, partem Octauianã tuendam fouendamque modis omnibus ſuſcepiſſet. Denique ſuæ ditionis Epiſcopos, ſcilicet Italicos & Teutonicos præcepit Papiam communire, tanquam ad diſcuſsionem & examen, cuiuſnam partis merita præponderarent. re autem vera, vt Alexandri

lexandri parte depreſſa, partem alteram approbantes: dicti Victoris prȩmaturā victoriā celebrarēt. Partibus quoq; mandauit vt adeſſent concilij ſuſcepturæ decretum. Et dictus quidē Victor tāquā ſubiturus iudiciū affuit. Alexander vero iudiciū quod ei ſub nomine iudicij parabatur, non ſolum caute, ſed etiā libere recuſauit. Itaque ex Teutonico ſimul & Italico regno Epiſcopi Imperiali iuſsione cum ingenti multitudine Prȩlatorum inferioris ordinis Papię congregati in gratiā Imperatoris, qui cum ſuis ducibus terrribilis aderat, quæcunque cauſſam Alexandri iuuare poterant, cum pro eo nemo allegaret, vel ſilentio ſupprimentes: quod pro parte altera minus de veritate ſuppetebat, arte ſuppleuerunt, & dictum Victorem, tanquā verum beati Petri ſucceſſorem ſolemniter recipientes, in Alexandrum, tanquam in Schiſmaticum & Deo rebellem ſententiam generali decreto tulêrunt. amplexus eſt Imperator cum omni frequentia Ducum & Procerum acta concilij, pœnam non recipientibus comminatus. Illuſtres quoque Francorum & Anglorum Reges omnibus modis ſollicitare curauit, vt ad perpetuandam amicitiam mutuā: ſibi in hac parte concordes exiſterent. Illi vero inflexi, ſententia caute ſuſpenſa, donec rei tam ſcrupuloſæ plenius verita-

veritatem agnoſcerent: celebrem & ipſi ex vtroque regno Epiſcoporum & nobilium loco & tempore congruo conuentum fecêrunt. Aderant a parte Octauiani duo principales eius complices, qui eius fuerant electores, ſchiſmatiſque auctores. Guido ſcilicet Cremenſis & Ioannes de Sancto Martino Cardinales. Nam Imarus Tuſculanus Epiſcopus, manus illi exſecrationis auſus imponere iam vitauerat hominē. Aderant & a parte domini Alexandri tres Cardinales, ſcilicet Henricus Piſanus, Ioannes Neapolitanus, Guillelmus Papienſis. Surgens ergo ille Cremenſis in conſpectu Regum & præſulum, coram vniuerſa, quę cōuenerat, multitudine Cleri & populi: pro parte ſua, & contra aduerſam totis ingenij atque facundiæ viribus allegauit. Qui cum peroraſſet: ſurgens Guillelmus Papienſis vir eloquentiſſimus, perſpicuis orationibus obiecta eliſit & fere quidquid ille pro ſe dixerat in ipſum ita retorſit, vt proprijs irretitus captuſque ſermonibus videretur. Denique in illo altercationis mutuæ quaſi duello totius ita negotij veritas claruit: vt neuter vlterius Princeps cunctaretur, repudiata parte Octauiani, Dominū Alexandrum recipere, & cū regnis ſibi ſubditis ei de cętero in ijs quę Dei ſunt, tanquam patri parere. Pręnominatis

ergo

ergo ſchiſmaticis cum confuſione & dedecore diſcedentibus: Principes & Pontifices noſtri lata ſolemniter in ſchiſmaticos excõmunicationis ſentẽtia ſoluêrunt conuentũ. Interim Dominus Papa Alexander in terra Regis Siciliæ, cuius fideli fauore fruebatur, tutus conſiſtens: opportunitatẽ tranſeũdi in Gallias prę́ſtolabatur. Parebatque ei in eis, quæ ad curam ſpectant paſtoralem, totus orbis Latinus, exceptis prouincijs, Alemannicę ditionis. Imperator enim ex priuata ſimultate ſemel in reprobũ ſenſum datus, & vel a ratione vinci indecorum imperatoriæ reputans maieſtati, multo tempore diſtulit palmam dare perſpicuæ veritati.

De expeditione Toloſana, & de illuſtri Comite Barcinonenſi. CAP. X.

MEMORABILIS Rex Anglorũ Henricus II. anno regni ſui ſeptimo in parteis Gaſconiæ duxit exercitum, cuius expeditionis cauſa hæc erat. Comes Pictauienſis, qui & dux Aquitanus, auus ſcilicet Alienoræ, prius Francorum, poſtea vero Anglorum Reginę, cum eſſet in expenſis profuſior, & propriorũ redituum quantalibet affluentia tantę voragini nequaquam ſufficeret, accepta a Comite S. Egidij viro pecunioſo, pecunia copioſa, nobilẽ illi cum pertinẽtijs

ciuitatem Toloſam appoſuerat, atque in facta concedens: abſoluendi appoſiti operam ad filium tranſmiſerat. Qui nimirum in expenſarum profuſione patriſſans, ipſe quoq; liberandi pignoris in hæredes transfudit negotium. Reliquit autem vnicam filiam hæredem, quæ cum Regi Francorum Lodouico nupſiſſet, idem Rex vxoris nomine Toloſam repetijt. Comes vero Sancti Egidij nihil quidem iuris obtendens, ſed dolo totus incumbens, tandem opportunitatem nactus Regem nuptijs Germanæ placauit. Conſtantiæ ſcilicet Euſtachio, Regis Stephani filio nuptæ, & poſt mortem eius ad fratrem reuerſæ. Verum cum poſtea facto inter Regem Francorum, & vxorem eius diuortio, eadem ad nuptias Regis tranſiſſet Anglorũ, mota eſt rurſum quæſtio, ſuper Toloſa iuſtis hæredibus reſignanda. Memorato vero Comite negante, & ſuæ poſſeſsionis Regẽ Francorum laudante auctorem, Rex Anglorum contracto ex vniuerſis terris ſuæ ditionis exercitu Gaſconiæ fineis ingreſſus eſt. Inuitati quoque ab eo amici vt ſequerentur vel occurrerent, ingentibus copijs auxêrunt exercitum, præcipue Comes Barcinonenſis vir magnus & potens, nec infra Reges conſiſtens. Sañe huius in regali magnificentia animum pluſqũam regalẽ paucis perſtringere, quoniã

ſe præ-

ſe præbet occaſio, operæpretiũ videtur. Illuſtris quidem Rex Arragonũ paulo ante noſtrã memoriam cum haberet liberos, vnum eorum piæ deuotionis inſtinctu Chriſto dicatum in monaſterio tonſorauit, reliquos pro tempore ſucceſſores deſignans. Verum præmortuis qui ſucceſſori ſperabantur: contigit patrem humanis nouiſsimum rebus excedere. Veriti autem Optimates & populus de ſucceſsione nepotibus contendẽtibus, ne regnum diſcerperetur, propere cõuẽniẽtes, & venienti periculo occurrẽtes Regis filiũ clauſtro feſtinãter extractũ, ſublimauerunt in Regẽ, regnoq; diſpoſito: ad procreandos qui ſuccederent liberos vxorẽ cõpulerũt ducere, neceſsitatis obtentu excuſantes exceſſum, & neceſsitatẽ legi nõ eſſe ſubiectã allegãtes. Deniq; nata eſt ei vnica filia. Cũq; regnũ laudabili moderamine adminiſtraſſet vſque ad annos filię nubiles: conuocatis nobilibus, & coram ſe ſolẽniter apparẽtibus cũ vniuerſa pæne militia ditionis ſuę taliter eos eſt allocutus. Parcat mihi & nobis Omnipotens Deus cariſsimi, factus ſum enim inſipiens, vos me coëgiſtis: ſed nunquid qui cecidit nõ adijciet, vt reſurgat? Nunquid quod vſurpauit infelix neceſsitas, quã eſſe dixiſtis exlegẽ, eadẽ ceſſante ratũ eſſe debebit, quod vſurpatum eſt contra legem? En ex me natã

habetis regni hæredem. Prouideantur huic puellæ honorabiles nuptię: & regno erit conſultum. Redeat ergo monachus iterum ad regulam, & ſauciã de cętero ſanet cõſcientiam. Reclamatũ eſt ab omnibus: ſed cũ piũ felixque propoſitũ diſſuaderi non poſſet: de concilio Procerũ iuueni clariſſimo, Barcinonenſis Comitis filio filiã deſpondit, regnoq; illi cũ filia tradito: vir memorabilis, præcipuuſq; mundi contemtor pungenteis conſcientiæ ſtimulos vltra non paſſus, poſita purpura cucullã reinduit, & regnũ clauſtro mutauit. Quibus actis ſuaſum inueni, vt regni inſignia.i.coronã & purpurã ſolemniter ſumeret: cum regnũ haberet. Negauit ſe ille hoc facturũ, ita allegãs. Cum nullus progenitorũ meorũ ſupra Comitẽ fuerit, natura ſum Comes: qua cõtẽtus, ſicut nõ ſum melior, ita nec excellentior eſſe volo, quàm patres mei. Vt ergo in me fortuna naturã nõ ſuperet: nomẽ & inſignia Regis omitto. Porro vt in me etiam ſeruiat fortuna naturæ: retento Comitis nomine regni amplitudinem & poteſtatem non reſpuo. Huc accedit, quod regia dignitate aſſumta nõ multis Regibus in diuitijs & gloria cederẽ. At cum mihi regni ſint opes, cũ poteſtate regia: Barcinonenſi Comiti nullus in mundo Comes poteſt æquari. Proinde malo eſſe Comitũ prim⁹, quã Regũ

nec

nec ſeptimus.Sic itaque vir mirabilis,nobili quodã regij honoris contemtu vel allegabat vel iocabatur,cũ ab amicis excellentiã induere regiã moneretur.Nec vnquã vel Rex,vel Dux:ſed Comes tãtũ Barcinonẽſis appellari voluit, licet ducatũ Prouinciæ.i.illius regionis,quę ſic dicitur,& a Rhodano vſq; ad Italię fineis extẽditur,cũ regno Arragonũ poſſideret. Porro eius filius poſt deceſſum patris, iuxta materni prærogatiuã generis a Romano Põtifice in Regẽ eſt ſolẽniter cõſecratus. Pater vero cũ propter amicitiã regis Anglorũ,tũ quia Comiti S.Egidij infeſtus erat: cũ immodicis gẽtis ſubditę copijs Toloſanę(vt dictũ eſt)expeditioni interfuit. Guillelmus quoq; cognomẽto Trẽtheueil,vir nobilis & potẽs, nonnullarũ ciuitatũ, & multorũ Dñs caſtellorũ:odio memorati Comitis,in cuius manus(vt dicitur)ante inciderat,& de quibꝰ ęgre, ac non niſi plurima terrarũ ſuarũ parte mutilatꝰ euaſerat: cũ quãtis poterat viribꝰ regi Anglorũ aſſiſtebat.Idẽ vero Comes tanti exercitus impetũ pertimeſcẽs:regis Frãcorũ, qui vxoris ſuę germanꝰ,& filiorũ erat auũculus auxiliũ implorauit.Qui zelãdo pro nepotibus feſtinus adueniens: cũ aliquãta militia Toloſam intrauit.Quod cũ innotuiſſet regi Anglorũ:perſonæ regis ibidẽ cõſiſtẽtis deferẽs,ciuitatẽ oppugnare diſtulit,& ad perua-

dendam prouinciam expugnandaſque munitiones conuertit exercitum. Caturcenſem ciuitaté quę a ſe defecerat, & fineis eius cum numeroſis caſtellis deditione recepit, plurima quoque expugnauit & cepit. Quibus actis & memorato Guillelmo Trencheueil, munitionibus, quas illi ſorte bellica Comes Egidiēſis extorſerat redditis, in Normanniā redijt.

De horrēda interfectione Guillelmi Trencheueil & vltione eius. CAP. XI.

SANE quoniam de eodem Guillelmo incidenter facta eſt mentio: ſilendū non eſt quid in illū poſtea excreſcente ſupra modū malitia ſit a ſuis cōmiſſum, quàm leuis occaſio piaculare peperit ſcandalū, & quā terribile ſubſecutū ſit inauditę vltionis exemplum. Res enim recentis memorię eſt, crebro certoque mihi comperta relatu. Idē vir nobilis & magnus, iuxta nomē magnorum qui ſunt in illa terra, cū poſt Toloſanā, cui interfuit, expeditionē, finibus ſuis per circuitū fortiter defenſis in pace ageret: cauſſa exſtitit, vt nepoti in curſu hoſtiū laboranti ſubuenire deberet. Denique ipſe cum manu non parua pręcedens: pręcepit vt reliquus exercitus ſequeretur. Erūpens ergo ex ſubiectis vrbibus Bederenſi ſcilicet & Carcaſoniēſi iuuētus nō modica: armis animiſq; inſtructa ꝓperabat.

Contigit

Cótigit auté vt quidã Bederéſis numero fretus cóciuiũ, Equiti non ignobili ſimul procedenti petulanter iniuriam faceret, equo eius militari, quem Dextrarium vocauit, ablato, & ferendis in via ſarcinis deputato. Eques vero ſibi toto ordini equeſtri adiuncto in præſentia ducis acerrimam mouit querelam, illatam iniuriam tanquam minus quidem damnoſam, ſed multum dedecoroſam exaggerans. Dux vero placare volens equites conſtanter pronuntiantes, quod protinus ab exercitu diſcederent, ſi Bederenſes conciuis ſui impunitate gauderent: auctorem iniuriæ conquerentium tradidit voluntati. Qué illi leui quidem, ſed aliquantulum indecora multatum pæna tanquam dehoneſtatum & deinceps ſine honore victurum dimiſêrunt. Vnde vehementer indignata eſt ciuitas Bederenſis, quaſi vnius ciuis vel exiguum dedecus vniuerſitatem ſuam maculaſſet. Itaq; vniuerſi ciues Domino ſuô ab expeditione reuerſo lachrymabiliter ſupplicârunt, vt aliquo honeſto & competenti modo ſubiectæ & deuotæ ſibi vrbis dedecus aboleret. Ille, vt erat animi ſatis ciuilis: clementer humiliterque reſpondit, ſeque id quod neceſſitate placandi Equites actum fuiſſet, libenter emendaturum, & ciuibus optimis die certo ex eorum arbitrio ſolemniter ſatisfacturum

ſpopondit. Quam illi ſponſionem amplexi quieuêrunt. Statuto die ſponſor cum amicis & ſubiectis nobilibus affuit, & baſilicam cathedralem ingreſſus: ciuium, quibus præſente Epiſcopo ſatiſfaceret preſtolabatur aduentum. Illi quoque furore callidi diſſimulato mox áffuêre, loricas & ſicas veſte ſuperducta tegentes. Procedenſque in medium qui iniuriam fecerat, & ignominiam reportârat, ecce ego, inquit, homo infelix & vitę pertæſus, eo quod mihi contigerit cum dedecore viuere. Dicat nunc (ſi placet) dignatio tua, Domine mi, vtrum velit quod circa me actum eſt emendare: vt velim poſsimque viuere. Tunc vir memorabilis ſatis ciuiliter & infra perſonam dominantis, paratus ſum, inquit, ſuper hoc præſentium Procerum concilio ciuiumque arbitrio ſtare, ſicut ſpopondi. Rurſus ille, bene inquit, diceres, ſi alicuius exhibitione honoris a te noſtra poſſet confuſio compenſari. Nunc autē cum tu ea menſura qua menſus es nobis dedecus, non poſsis remetiri honorem: noſtrā nō aliter quàm tuo neceſſe eſt ſanguine maculam expiari. Quo dicto, arma ciues nequiſsimi, quæ occuluerāt retexêrunt, & impetu facto coram ſacro altari fruſtra ſe, pæne vſque ad periculum proprium obiectante Epiſcopo, Dominum proprium cum amicis

cis & Proceribus ſuis laniſtæ crudeliſsimi peremérunt. Quod cum eſſet omnibus per circuitum gentibus in ſtuporem & ſibilum: cunctis factum deteſtantibus, & peſtiferæ conſpirationis collegia merito imprecantibus, finitimi Principes arbitrantes obſequiũ ſe pręſtare Deo, ſi genté malignam abraderent: ad faciendam vindictam in nequiſsimos iunctis ſe viribus pręparabant. Illi quoque vrbis ſuę firmitate confiſi: quantis ſe poterant apparatibus muniebant. Ac primo quidem Romanus Pontifex tanti ſceleris atrocitate audita ſceleſtiſsimos illos eccleſiaſticæ maledictionis iaculo perculit, Rex vero Arragonum cum alijs Principibus conſequenter maledictam vrbem obſedit. Cumque obſidio aliquamdiu traheretur, & obſidentibus tum propter loci munimina, tum quia obſeſsis pro anima res erat, fere inextricabilis capiendæ vrbis difficultas obſiſtere videretur: obſeſſores morę prolixioris pertæſi: ne non aliquid ageretur, cum illis, quos expugnare non poterant, pacem fecêrunt, eoſque domino proprio, illius ſcilicet filio, quem mactauêrunt, pactis, pro ſatiſfactione paternæ necis interuenientibus reconciliauêrunt. Fœderibus ergo celebratis: ſoluta eſt obſidio, & bene actum videbatur. Quod vtique diuina, ſicut poſtea

claruit,

claruit, ordinatione prouenit, vt ſcilicet viribus inexpugnabiles congruam ad interitum acciperent talionem, qui Dominū modeſtum & bonum artificioſa perfidia crudeliter trucidârant, & eodem illis modio remetiretur a filio, quo ipſi prius patri menſi fuerant Nam cum forte eidem filio poſtmodum ioco vel ſerio improperatū eſſet a quodam nobili, quod perfidis ciuibus extincti patris ſanguinem vendidiſſet, ita eſt ſauciatus hoc verbo, vt fidem ſeruare perfidis indecorum reputans, doloris ſimul & pudoris vrgentibus ſtimulis, feſtinam paternę necis quocunque modo meditaretur vltioné. Mox illuſtri Arragonum Regi myſterium cō ceptæ intentionis aperiens: accepit ab eo tanquam in adiutorium contra Comitem Egidienſem, non paruas gentis ferociſsimæ copias. Et præcurrens ad ciuitatem Bederenſem, fama prius arte diſperſa, quod idem Comes irruptionem moliretur: ciuibus ſupplicauit, vt quoniam Regis Arragonum amicitia & ope gaudebat, mox affuturis Arragonibus, hoſpitium in tranſitu exhibétes: iuſtę commutationis modū, victualia miniſtrando, ſeruarent. Venientes ergo Arragones nō quidem ſimul, ne eſſent terribiles, & eorum ingreſſus nequaquam pacificus videretur, ſed pauci & pauci per dies aliquot,

tandem

tandem omnes ingreſſi vrbem repleuêrunt. Cumque per totam eſſent in hoſpitijs ciuitatem, repente ad ſignum datum raptis armis impetum in proximos quoſq; ciueis fecêrunt, totumque vrbis populum furore inſatiabili fere in momento peremêrunt. Sic maledictus ille populus iuſta ordinatione mercedem, quam oportuit, perfidiæ ſuæ & crudelitatis accepit. Porrò miniſtri vltionis pro mercede ſui operis, habitationem (vt dicitur) accepêrunt perfidorum cedibus ciuium expiatæ ciuitatis. Iis explicitis, quoniam pro tempore memorabilia videbantur, ad ſuſceptæ hiſtoriȩ ſeriem redeamus.

Quomodo Reges, Francorum ſcilicet & Anglorum diſsidentes pacificati ſunt.

CAP. XII.

IGITVR Rex Anglorum Henricus ſecundus ab expeditione Toloſana reuerſus breui quieuit. Sequenti enim anno, qui fuit regni eius octauus: ira inter ipſum & Regem Francorum, tempore eiuſdem expeditionis conceptis cauſis ingraueſcentibus, tandem quaſi parta erupit, & ſubditarum quietem prouinciarum motibus turbulentis corrupit. Denique immenſis hinc inde exercitibus congregatis, in terrarum confinijs caſtris e regione diſpoſitis vterque Princeps cum

cum ſuis copijs conſiſtebat, quia & progredi periculoſum, & retrogredi indecorum videbatur: paratiorque vterque erat vel Princeps vel exercitus propter bellici diſcriminis ambiguos exitus, prçlium excipere, quàm inferre. Viri ergo pacifici hanc hæſitationem habentes: ne duorum Zelus & ſuperbia hominum ſtrages innoxiorum parerent populorum, pie cauteque ſategêrunt. Et quoniam ſub clypeo, vt dici ſolet, melius plerumque procedit pacis negotium: Principibus quod prius ne audire quidem ſuſtinebant, ſine magna difficultate perſuaſum eſt. Itaque pacificati ſunt Principes, & populi rediêre in ſua. Sane eodem anno Theobaldus Cantuarienſis Archiepiſcopus deceſſit, cui Thomas, Cancellarius regius anno ſequenti ſuccesſit.

De hæreticis Angliam ingreſsis, & quomodo exterminati ſint iuſto Dei iudicio.

CAP. XIII.

IISDEM diebus Erronei quidam venêrunt in Angliam, ex eorum (vt creditur) genere quos vulgo Publicanos vocant. Hi nimirum olim ex Gaſconia incerto auctore habentes originẽ: regionibus plurimis virus ſuę perfidiæ infudẽrũt. Quippe in latiſsimis Galliç, Hiſpaniç, Italiæ, Germaniæque prouincijs

cijs tam multi hac peſte infecti eſſe dicũtur: vt ſecundum prophetam, multiplicati eſſe ſuper numerũ arenæ videantur. Deniq; cum a Præſulibus eccleſiarũ & Principibus prouinciarum in eos remiſſus agitur: egrediuntur de caueis ſuis vulpes nequiſsimæ & prætenta ſpecie pietatis ſeducendo ſimplices: vineam Domini Sabaoth tanto grauius quãto liberius demoliuntur. Cum autem aduerſus eos igne Dei fidelium Zelus ſuccenditur: in ſuis foueis deliteſcunt, minuſque ſunt noxij : ſed tamen occultum ſpargendo virus nocere non deſinunt. Homines ruſticani & idiotæ, atque ideo ad rationem hebetes, peſte vero illa ſemel hauſta ita imbuti, vt ad omnem rigeant diſciplinam. vnde rariſsime contingit eorum aliquem, cum e ſuis latebris proditi extrahuntur : ad pietatem conuerti. Sane ab hac & ab alijs peſtibus Hęreticis immunis ſẽper exſtitit Anglia, cũ in alijs mundi partibus tot pullulauerint hæreſes. Etquidem hæc inſula cũ propter incolentes Britones Britannia diceretur: Pelagium in Oriente hęreſiarcham futurum ex ſe miſit, eiuſque in ſe proceſſu temporis errorem admiſit: ad cuius peremtionem Gallicanę eccleſiæ pia prouiſio ſemel & iterum beatiſſimum direxit Germanum. At vbi hanc inſulam expulſis Britonibus natio poſſe-

poſſedit Anglorum, vt non iam Britannia ſed Anglia diceretur, nullius vnquam ex ea peſtis hæreticę virus ebulliuit, ſed nec in eam aliunde vſque ad tempora Regis Henrici ſecundi tanquam propagandum & dilatandum introiuit. Tunc quoque Deo propicio peſti quę iam irrepſerat, ita eſt uiatum, vt de cætero hanc inſulam ingredi vererentur. Erant autem tam viri quàm fœminæ paulo amplius quàm triginta, qui diſsimulato errore, quaſi pacifice huc ingreſſi ſunt propagandæ peſtis gratia: duce quodam Gerardo, in quem omnes tanquã præceptorem ac Principem reſpiciebant. Nam ſolus erat aliquantulum litteratus: cæteri vero ſine litteris & idiotæ, homines plane impoliti & ruſtici, nationis, & linguę Teutonicę. Aliquamdiu in Anglia morantes: vnam tantum mulierculam venenatis cirumuentã ſuſurris, & quibuſdam (vt dicitur) faſcinatam pręſtigijs ſuo cętui aggregauêrunt. Nõ enim diu latére potuêrunt, ſed quibuſdam curioſe indagãtibus, quod peregrinæ eſſent ſectæ, deprehẽſi tentique ſunt in cuſtodia publica. Rex vero nolens eos indiſcuſſos vel dimittere vel punire: Epiſcopale præcepit Oxoniæ concilium congregari. Vbi dum ſolemniter de religione conuenirentur: eo qui litteratus videbatur, ſuſcipiente cauſam omnium,

nium, & loquente pro omnibus Chriſtianos ſe eſſe, & doctrinam Apoſtolicam venerari reſpondêrunt. Interrogati per ordinem de ſacræ fidei articulis: de ſubſtantia quidẽ ſuperni medici recta, de eius vero remedijs, quibus humanæ infirmitati mederi dignatur, id eſt, diuinis ſacramentis peruerſa dixêrunt; ſacrum Baptiſma, Euchariſtiam, cõiugium deteſtantes, atque vnitati catholicæ, quam hæc diuina imbuunt ſubſidia, auſu nephario derogantes. Cumque ſumtis de ſcriptura diuinis vrgerentur teſtimonijs, ſe quidem vt inſtituti erant credere, de fide vero ſua diſputare nolle reſpondêrunt. Moniti vt pœnitentiam agerent, & corpori eccleſię vnirentur, omnem cõſilij ſalubritatem ſpreuêrunt. Minas quoque vt vel metu reſipiſcerent, deriſêrunt, verbo illo dominico abutentes: Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, quoniam ipſorum eſt regnum cælorum. Tunc Epiſcopi ne virus hęreticum latius ſerperet præcauentes: eoſdem publice pronuntiatos hæreticos corporali diſciplinę ſubdendos catholico Principi ttadidêrunt. Qui pręcepit hęreticę infamiæ characterem frontibus eorum inuri: & ſpectante populo virgis coërcitos vrbe expelli, diſtricte prohibens ne quis eos vel hoſpitio recipere, vel aliquo ſo-

latio confouere præſumeret. Dicta ſententia: ad pœnam iuſtiſſimam ducebātur gaudentes non lentis paſſibus præeunte magiſtro eorum & cantante, Beati eritis cum vos oderint homines. In tantum deceptis a ſe mentibus ſeductorius abutebatur ſpiritus. Illa quidem muliercula quam in Anglia ſeduxerant, metu ſupplicij diſcedens ab eis, errorem confeſſa reconciliationem meruit. Porro deteſtandum illud collegium, cauteriatis frontibus, iuſtę ſeueritati ſubiacuit: eo, qui primatum gerebat in eis, ob inſigne magiſterij inuſtionis geminę: id eſt, in fronte & circa mentū dedecus ſuſtinente. Sciſſiſque cingulo tenus veſtibus publice cæſi, & flagris reſonantibus vrbe eiecti algoris intolerantia (hiems quippe erat) nemine vel exiguum miſericordię impendente, miſere interiêrunt. Huius ſeueritatis pius rigor non peſte illa, quæ iam irrepſerat Anglię regnum purgauit, verum etiam ne vlterius irreperet incuſſo hæreticis terrore præcauit.

De Concilio Turone Dei iudicio celebrato ab Alexandro Papa. CAP. XIIII.

EODEM tempore Romanus Pontifex Alexander de Apulia liquido itinere venit,

nit in Gallias. Cum enim illi (vt ſuperius dictum eſt) prȩter terras Alemãnicæ ſubditas poteſtati, totus, in his quæ Dei ſunt, orbis pareret Latinus, vias tamen obſidentibus Octauiani ſatellitibus, & vel eum adeuntes, vel ab eo redeuntes, ſi qui forte inciderent, rebus omnibus ſpoliatos carcerali quoque cuſtodiæ mancipantibus, rariſſimus ad illum poterat eſſe acceſſus, vnde nec ipſe poterat vt volebat, & decebat fũgi ſummo ſacerdotio: & longius Apoſtolicæ brachium extendere poteſtatis. Huius rei gratia mari ſe credens & cum ingenti periculo prouincias adiens Occidentis, occurrentibus ei Prȩſulibus & nobilibus regionum Gallicanȩ Eccleſiȩ, multorum deſiderijs exſpectatus aduenit. Magni quoque Francorum & Anglorum Reges aduentũ eius ſolẽni honorantes occurſu: qualia regiam decebant magnificentiam, inſigni exſuli hilariter obſequia prȩſtitêrunt. Principum itaque fauore adiutus: conuocatis eccleſiarum paſtoribus in octauis Pentecoſtes generale concilium cum multa gloria Turone celebrauit, anno ab incarnatione Domini M. C. LXIII. Huius autem concilij decreta noſtrȩ duximus hiſtoriȩ inſerẽda. 1163

Decreta Turonenſis concilij.

CAP. XV.

QVONIAM enormis quædam conſuetudo in quibuſdam locis, contra ſanctorum patrum inſtitutiones inualuit, vt ſub annuo precio ſacerdotes ad eccleſiarum regimen ſtatuantur, ne id fiat modis omnibus prohibemus, quia dum ſacerdotium ſub huiuſmodi vœnali mercede diſponitur: ad ęternę retributionis præmium conſideratio non habetur.

NON ſatis vtiliter auaritia redarguitur in populo, ſi ab ijs qui in Clero conſtituti videntur, & præcipue qui contempto ſeculo religioſorum nomen profitentur & regulā, omnibus modis non cauetur. Prohibemus ergo ne ab ijs qui ad religionem tranſire voluerint, aliqua pecunia requiratur, neue prioratus, aut capellaniæ quælibet monachorum aut clericorum annua diſtrictione vendantur, neq; ab eo cui regimen ipſarum cōmittitur, pro earum commiſſione vllū precium exigatur. Hoc autē Simoniacum eſſe, ſanctorum auctoritas patrum manifeſte declarat. Vnde quiſquis hoc de cætero præſumſerit attentare, partem ſe cum Simone non dubitet habiturū. Pro ſepultura quoq; vel chriſmatis, ſeu olei ſacri perceptione: nulla

nulla cuiuſquam præcij vœnalitas intercedat, neque ſub obtentu alicuius conſuetudinis reatum ſuum aliquis tueatur: quia diuturnitas temporis nō minuit peccata, ſed auget.

Qvia in quibuſdā epiſcopalibus Decani vel Archipreſbiteri ad agendas vices Epiſcoporum vel Archidiaconorum, & terminādas cauſas eccleſiaſticas ſub annuo precio ſtatuuntur: quod ad ſacerdotum grauamen, & ſubuerſionem iudiciorum non eſt dubiū redundare: id vlterius fieri diſtrictius prohibemus. Quod qui fecerit: remoueatur a Clero. Epiſcopus quoque, qui hoc in ſua dioceſi ſuſtinuerit, & eccleſiaſtica iudicia ſua patitur diſſimulatione peruerti, canonica diſtrictione plectatur.

Maioribvs eccleſiæ beneficijs in ſua integritate manentibus, indecorum nimis eſſe videtur, vt iuniores clericorum prębendæ recipiant ſectionem. Iccirco, vt ſicut in magnis, ita quoque in minimis membris ſuis firmam habeat eccleſia vnitatem, diuiſionē præbendarum aut dignitatum permutationem fieri prohibemus.

Plvres clericorū & (quod merentes dicimus) eorum quoque qui pręſens ſeculum profeſſione votiſque & habitu reliquêrunt, dum cōmuneis vſuras manifeſtius damna-

tas exhorrent, commodata pecunia indigétibus poſſeſsiones eorum in pignus accipiunt : & prouenientes fructus percipiunt vltra ſortem ; Iccirco generalis concilij decreuit auctoritas, vt nullus amodo conſtitutus in clero, vel hoc vel aliud vſuræ genus exercere prꝗſumat, & ſi quis hactenus alicuius poſſeſsionem data pecunia ſub hac ſpecie in pignus accepit, ſi ſortem ſuam diductis expenſis de fructibus iam percepit, abſolute poſſeſsionem reſtituat debitori. Si autem aliquid minus habet, eo recepto poſſeſsio libere ad Dominum reuertatur. Quod ſi poſt huiuſmodi conſtituta in clero quiſquam exſtiterit, qui deteſtandis vſurarum lucris inſiſtat, eccleſiaſtici officij periculum patiatur ; niſi beneficium eccleſiæ fuerit, quod redimendum ei hoc modo de manu laica videbatur. A partibus Toloſę damnanda hæreſis dudum emerſit, quæ more cancri paulatim ſe ad vicina loca diffundens : per Gaſconiam & alias prouincias, quam plurimos iam infecit, & dum in modum ſerpentis intra ſuas reuolutiones abſconditur : quanto ſerpit occultius, tanto grauius dominicam vineam in ſimplicibus demolitur. Vnde epiſcopos, & omneis domini ſacerdotes in illis partibus commorantes inuigilare præci-

prcipimus, & ſub interdictione anathematis prohibere: ne vbi cogniti fuerint illius hæreſis ſectatores: receptaculum quiſquam eis in terra ſua prębere, aut præſidium impertiri præſumat, ſed nec in venditione & emtione aliqua cum eis communio habeatur, vt ſolatio humanitatis amiſſo ab errore vię ſuæ reſipiſcere compellantur. Quiſquis autem contra hæc venire tetauerit: tanquam particeps iniquitatis eorum anathemate feriatur. Illi vero ſi deprehenſi fuerint per catholicos Principes, cuſtodię mancipati, omnium bonorum amiſſione multentur. Et quoniam de diuerſis partibus in vnum latibulum crebro conueniunt, & pręter conſenſum erroris nullam cohabitandi cauſam habentes, in vno domicilio cõmorantur: talia conuenticula & inueſtigentur attentius, & ſi inuenta fuerint, canonica ſeueritate vetẽtur.

QVAMVIS graue nimis, & diuini animaduerſiõe iudicij dignũ habeatur, quod Laici quidã, quod ſacerdotũ eſt, in eccleſiaſticis rebꝰ vſurpãt: maiorẽ tamẽ incitat formidinẽ ac dolorẽ, quod fomitẽ ſui erroris in ipſo clero dicũtur aliquoties inuenire, dũ quidã fratrũ & coëpiſcoporũ noſtrorũ aliorũq; prælatorũ eccleſiæ decimas eis, & eccesiarũ diſpoſitiones indulgẽt, & in deuia eos mortis impellũt, qui prędicatione eorũ ad vitę viã fuerãt

uocandi. de quibus Dominus dicit per prophetã, peccata populi mei comedũt, & adiniquitatem prouocant animas eorum. Vnde ſtatuimus vt quiſquis alicui laico in ſeculo remanenti eccleſiam decimamue conceſſerit, a ſtatu ſuo tanquam arbor, quæ inutiliter terram occupat, ſuccidatur, & donec emendetur, ruinæ ſuæ iaceat dolore proſtratus.

NON magnopere antiqui hoſtis inuidia infirma eccleſiæ membra præcipitare laborat, ſed manũ mittit ad deſiderabilia eius, & electos quoſq; nititur ſupplantare, dicente ſcriptura; Eſcæ eius electæ. Multorum ſiquidẽ caſu operari ſe reputat: vbi precioſius aliquod membrũ eccleſię ſua fuerit calliditate detractum. Inde nimirũ eſt quod ſe in Angelũ lucis more ſolito transfigurans: ſub obtentu lãguentiũ fratrũ cõſulẽdi corporibus, & eccleſiaſtica negotia fidelius, pertractandi regulares quoſdã ad legendas leges, & cõfectiones phyſicas ponderandas de clauſtris ſuis educit. Vnde ne ſub hac occaſione ſpirituales viri mundanis rurſus actionibus inuoluãtur, & in interioribꝰ ex eo ipſi deficiãt, ex quo ſe alijs putant in exterioribus prouidere: de præſentis concilij aſſenſu ſtatuimus, vt nullus omnino poſt votũ religionis, poſt factam in aliquo religioſo loco profeſsionẽ, ad phyſicam, legeſue mũdanas legendas per

mittatur

mittatur exire. Si vero exierit, & ad claustrũ suum infra duorum mensium spatium non redierit: sicut excommunicatus ab omnibus euitetur, & in nulla causa, si patrociniũ præstare voluerit, audiatur. Reuersus vero in choro, in capitulo, in mensa, & cęteris, vltimus fratrum semper existat, & (nisi ex misericordia forte apostolicę sedis) totius spem promotionis amittat.

De ira Regis in venerabilem Thomam Cantuariensem Archiepiscopum. CAP. XVI.

ANNO concilij eiusdem nondum emẽso aduersus venerabilem Thomam Cantuariensem Archiepiscopum ira Regis Anglorum excanduit, multorum & enormium malorum, quæ secuta noscuntur, infame principium. Sane idem Thomas Lundonijs oriũdus, vir acris ingenij & cõpetentis eloquij, vultu & moribus elegans, in efficacia quoq; rerũ agẽdarum nulli secundus: in obsequio Theobaldi Cantuariẽsis Archiepiscopi præcipuus fuerat, & ab eo Archidiaconatũ Cantuariensem, Rogerio ad Eboracensis ecclesię Pontificatum assumto, acceperat. Cum autẽ Henricus secundus, defuncto Stephano (vt superius dictum est) regnum hæreditarium suscepisset, virum coram Regibus stare idoneum sibi deesse non passus, sublimitatis re

giæ fecit Cancellarium. Quo officio inſignis tam egregie ſeculo militauit, tanti apud Principem amoris ſimul & honoris prærogatiuã obtinuit, vt cõregnare videretur. Fluxerant ei anni aliqnot in militia ſeculari, cũ ecce Eccleſiaſticæ militiæ aſcribitur, & voluntate regia Cantuarienſis eccleſiæ pontificatum ſortitur. Mox tanti honoris quantũ eſſet onus, pia & ſagaci conſideratione permetiens: habitu & moribus ita repente mutatur, vt quidam dicerent, digitus eſt hic: alij autem, hæc mutatio dexterę excelſi. Secundo promotionis ſuę anno concilio Turonenſi interfuit: vbi (vt dicitur) pontificatum minus ſyncere & canonice.i. per operam manumque regiam ſuſceptum pungentis conſcientię ſtimulos non ferens, ſecreto in manus domini Papæ reſignauit. Qui factũ approbans, paſtoralem illi ſarcinam Eccleſiaſtica manu rurſus impoſuit, & in homine ſcrupuloſo turbatę conſcientię læſionem ſanauit. Regreſſis a concilio ad proprias ſedes Epiſcopis, & ſacerdotium in Anglia diſceptare cœpêrunt, & facta eſt turbatio nõ modica ſuper pręrogatiua ordinis clericalis. Rege quippe circa curam regni ſatagẽti, & malefactores, ſine delectu exterminari iubenti, a iudicibus intimatum eſt, quod multa contra diſciplinam publicam, ſcilicet furta, rapi

næ, homi-

næ, homicidia, a clericis ſæpius committerētur, ad quos ſcilicet laicæ non poſſet iuriſdictionis vigor extendi. Denique ipſo audiente declaratum dicitur, pluſquam centum homicidia intra fineis Anglię a clericis ſub regno eius commiſſa. Quamobrem acri motu turbatus in ſpiritu vehementi contra malefactores clericos poſuit leges, in quibus vtique zelum iuſtitię publicæ habuit, ſed feruor immoderatior modum exceſſit. Sane huius immoderationis regię noſtri temporis Epiſcopos tantum reſpicit culpa, quantum ab eis proceſſit & cauſa. Cum enim ſacri pręcipiunt canones, Clericos, non ſolum facinoroſos, id eſt, grauioribus hæreticos criminibus, verumetiam leuiorum criminum reos degradari, & tot milia talium, tanquam innumeras inter pauca grana paleas Eccleſia Anglica contineat: quantos a multis retro annis clericos in Anglia contigit officio priuari? Nempe Epiſcopi dū defendēdis magis clericorū libertatibus vel dignitatibus, quàm eorum vitijs corrigendis reſecandiſque inuigilant, arbitrantur obſequiū ſe præſtare Deo & Eccleſiæ, ſi facinoroſos clericos, quos pro officij debito canonicę vigore cēſuræ coërcere vel nolūt vel negligunt: contra publicam tueantur diſciplinam. Vnde clerici, qui in ſortem Domini voca-

vocati tanquam ſtellæ in firmamento cęli poſitæ vita & verbo lucere deberent ſuper terram: habentes per impunitatem agendi quodcunque libuerit, licentiam & libertatem. Neque Deum, cuius iudicium tardare videtur, neque homines poteſtatem habentes reuerentur, cum & epiſcopalis circa eos ſollicitudo ſit lãguida, & ſeculari eos iurisdictioni ſacri eximat ordinis prærogatiua; Cum ergo memoratus Princeps in paleas ſacri ordinis.i. facinoroſos clericos vel diſcutiendos vel puniendos noua quędam ſtatuta feciſſet, in quibus (vt dictum eſt) modum non tenuit: ita vt demum credidit fore rata, ſi epiſcoporum eſſent conſenſu roborata. Conuocatis ergo ad eliciendum quocunque modo conſenſum Epiſcopis, ita omneis vſque ad vnum, vel pellexit blanditijs vel infregit terroribus, vt regiæ voluntati cedendum parendumque putarent, & nouarum legum illarum conſcriptioni propria ſigilla apponerent. Vſque ad vnum dico, nam ſolus Cantuarienſis Archiepiſcopus flexus non eſt, ſed ad omnem impulſum ſtetit immobilis. Tunc vero tanto vehementius Regis in eum furor efferbuit: quanto ipſe regali magnificentię ratione dąti & accepti magis obnoxius videbatur. Vnde Rex cœpit ei grauis exiſtere, occaſionibus

nibus eum vndecunque exquiſitis pulſare, eorum quæ olim in regno Cancellarius fecerat rationem expoſcere. Ille intrepida libertate reſpondit, ſe expleta ſeculari militia Eccleſię a Principe cui militauerat abſolute fuiſſe dimiſſum, nec debere in ſe per occaſionem magis quàm veritatem vetera replicari. Cumque indies Regij furoris cauſæ ingraueſcerent, eo die quo plenius reſponſurus erat obiectis, ſolemne illud officium de beato Stephano, ſcilicet: Sederunt Principes, & aduerſum me loquebantur, & iniqui perſecuti ſunt me, iuſsit coram ſe in celebratione ſacrificij ſoléniter decãtari. Mox Curiam ingreſſus eſt, crucem argenteam ante ſe portari ſolitam manu propria baiulãs. Volentibusque quibuſdam epiſcoporũ, qui aderãt, miniſterium portãdæ ante Metropolitanum proprium crucis ſuſcipere abnuit, nec alium in illo conuentu publico crucis baiulum, quantumcunque rogatus, admiſit. Iis tanquam excandeſcentis iam furoris fomitibus rege ſupra modum inflammato, ſequenti nocte clam profugiẽs transfretauit, & ſuſceptus honorifice a Rege, nobilibus, Epiſcopiſque Francorum, pro tempore ibidẽ conſedit. Rex vero Anglorum in abſentem irrationabiliter ſeuiẽs, & plusquam deceret Principẽ effrenato furori indulgens: indeco

ra ſatis

ra ſatis & miſerabili vltione omnẽ eius propinquitatem Angliȩ finibus exturbauit. Sane cum plerique ſoleant in ijs, quos amant & laudant, effectu quidem propenſiori, ſed prudentia parciori, quidquid ab eis geritur approbare, plane ego in viro illo venerabili, ea, quȩ ita ab ipſo acta ſunt, vt nulla exinde proueniret vtilitas: ſed feruor tantum accenderetur regius, ex quo tot mala poſtmodũ pullulaſſe noſcuntur, laudanda nequaquam cenſuerim, licet ex laudabili zelo proceſſerint, ſicut nec in beatiſsimo Apoſtolorum Principe, arcẽ iam Apoſtolicæ perfectionis tenente, quod gẽteis ſuo exemplo Iudaizare coẽgit, in quo eum Doctor gentium reprehenſibilem declarat fuiſſe, licet eum conſtet laudabili hoc pietate feciſſe.

De morte Octauiani, & de reditu venerabilis Papæ Alexandri in Italiam.

CAP. XVII.

ALEXANDRO poſt Turonenſe conciliũ in Gallijs cõmorante, Octauianus (qui Victor eſt dictus) extrema ſorte deuict' initi certaminis victoria caruit, & nominis, quod tanquam pro omine a ſuis acceperat: fallax prȩſagium non impleuit. Tunc Ioannes de Sancto Martino imperiali fauore adiutus, Guidonem Cremenſem collegam ſuum loco de-

co de-

eo deuicti Victoris inſtituit,ne victi viderentur. Alexander vero annis aliquot in Gallijs demoratus : repatriandi iter arripuit,apud montem Peſſulanum tranſitum in Apuliam opperiens opportunum. Imperator vero nõ quieſcens,ſecretis(vt dicitur)litteris, & promiſſis ampliſſimis apud Guillelmum eiuſdẽ vrbis Dominum agere ſtuduit, vt proderet hoſpitem . At vir memorabilis integræ fidei inuentus eſt,& inſignem hoſpitem,decentiſſime honorauit. Cumque Cardinales cum multitudine virorum fortium, qui Ieroſolymam properabant Dromonẽ hoſpitalis Hieroſolymitani ingreſsi, Dominum Papam mox ſecuturum iactis in alto mari anchoris exſpectarent: contigit Dromonem a prætereunte claſſe piratica infeſtari . Aduehebatur Pontifex ex Triremi ingreſſurus Dromonẽ: ſed conſpectis circa Dromonẽ piratis, mox remis retortis in Magalonenſem ſe portum recepit. At ij, qui erant in Dromone tam viriliter reſtitere Piratis : vt confuſos nec illæſos abigerent. Itaque Dominũ Papam nõ vlterius cũ periculo exſpectandũ cenſentes: curſu proſpero,fines regni Siculi attigerunt. Idem vero Pontifex poſt dies aliquot in alia naui mari ſe credidit, & ſecundis in Apuliã flatibus nullo prorſus obſiſtente tranſiuit. Suſceptuſque reuerenter a Rege Siculo, & quot-

quotquot eius erant ditioni ſubiecti: ciueis quoque Romanos cum optimatibus poſt modicum deuotos & ſubditos habuit. Verũ arcta erat via quę ex Tranſalpinis regionibus ad eum ducebat, eo quod Satellites vel Imperatores vel Pſeudopapæ itinera ſollicite obſeruarent. Porro Imperator Eccleſiaſticæ pacis diruptor: pace & integritate diu non eſt gauiſus imperij. Cũ enim in Longobardos inſolentius ageret, illi iugum Alemannicum non ferẽtes, in libertatem ſe priſtinam recepêrunt, & reſtaurato a proprijs ciuibus ex diſperſione confluentibus, cũ ſociarum auxilio ciuitatũ Mediolano: vrbem quoque Alexandriam ex nomine Domini Papę, cui ſe deuotos eſſe gaudebãt, ſic vocatam, apto loco ad excipiendos primos Alemannorum Italiam ingredientium impetus cõdiderunt. Quã dũ Imperator in ipſis eius primordijs obſidione cinxiſſet, expugnare nõ potuit: ſed exercitu fruſtra fatigato diſcedens, hoſtium cõtra ſe fiduciam auxit.

De ſecunda expeditione Walenſi, & de adquiſitione Britanniæ. CAP. XVIII.

ANNO quo Papa Alexander (vt dictũ eſt) relictis Gallijs in Apuliam remeauit: orta inter Regẽ Anglorũ & Walenſes rediuiua ſimultas, vtriq; parti res magni negotij fuit. Cum

Cum enim eadem gens effrȩnis & effera, rupto petulanter fœdere, obſidibuſque, quos in fidem pactorum dederant, periculo expoſitis, vicinos Anglorum fineis turbarent: Rex immenſo tam ex regno quàm ex Tranſmarinis prouincijs exercitu adunato, vi magna hoſtium fineis ingreſſus eſt. Et quidem propter inextricabiles locorum difficultates non poterat longius progredi: ſed tamē eorum frenatis excurſibus ita coarctauit incluſos, vt pacem meditari cogerentur. Rex vero ex Walijs reducto exercitu ad alia vocatus negotia: transfretauit, filiorum propenſiori opera futuræ promotioni, & ditationi proſpiciens. Quippe ex Alienora quōdam Francorum regina ſuſceptis quatuor filijs, Henricum natu maiorem regni Anglici, & Ducatus Normannici, cum Andegauenſi Comitatu ſucceſſorem relinquere; Richardum vero Aquitaniæ, & Gaufridum Britanniæ præficere cogitabat: quartum, natu minimum Ioannem ſine terra cognominās. Treis quidē ex eadem habens filias: vnā Regi Hiſpaniæ, alterum vero Saxoniæ Duci deſpondit: tertiam nondum nubilem Regi Siciliȩ ſuo tempore comparem daturus. Verum quod de perficiendo Britanniæ filio cogitabat, artibus viribuſque paulatim præparabat: cum necdum ſuæ Britanniā ditioni

ſubiugaſſet. Iam tamen duos in eandẽ prouinciam pręparatos habebat ingreſſus: ciuitatem ſcilicet Naminatenſem, & Caſtrum Doléſe. Contigit autem Conanum Comitẽ ſcilicet Richemontenſem, qui maiori Britannię parti dominabatur, in fata concedere: relicta ex ſorore Regis Scottorum hęrede vnica filia. Quam Rex innubilem impuberi filio copulans: omne ius puellulę in propriã poteſtatem redegit. Erant autem in Britannia quidam nobiles tantarum opum & virium, vt nullius vnquam dignarẽtur ſubiacere dominio. His a multis annis retro dominandi libidine, atque impatientia ſeruiẽdi hoſtiliter cõtendẽtibus: pręclara olim prouincia ita dilacerata atque attenuata erat, vt in ea ex agris opulẽtiſſimis vaſtæ ſolitudines viderentur. Cumque a potentioribus inferiores premerentur, Regis Anglorũ auxilium expetentes, eius ſe ditioni ſpontanee ſubdidêrunt. Quibus ille promto animo & profuſis opibus auxilium ſubminiſtrans: ipſos quoque potentes, qui & magnitudine viriũ & vix acceſſibiliũ natura locorũ eatenus inexpugnabiles credebãtur, ſubegit; ſicque in breui Britãnia tota potitus, turbatoribusque expulſis vel domitis, eã in cũctis finibus ſuis ita diſpoſuit atque cõpoſuit, vt populis in pace agentibus, deſerta paulatim in vbertatẽ verterentur.

De

De transitu pijssimi Regis Scottorum Malcolini. CAP. XVIIII.

CIRCA hæc tempora Christianissimus Rex Scottorum Malcolinus, cuius in præcedenti libro (prout decuit) fecimus mẽtionem; Christo vocante, hominem exuens, Angelis sociandus regnum non perdidit, sed mutauit. Hominẽ Angelicę synceritatis inter homines, & tanquam terrenum quendã angelum (quo dignus non erat mundus) cęlestes angeli rapuêrunt e mundo. Homo in ætate tenera mirandæ grauitatis, in regni fastigio atque delicijs: & sine exemplo puritatis: ex corpore virgineo raptus est, & agnũ virginis filium sequuturus eum quocunque ierit. Raptus est plane morte immatura, ne mirandam eius innocentiam atque mundiciam, cum regnantem iuuenem tot in contrarium occasiones, & incentiua impellerét, mutaret malicia temporũ. Verum quia mirabili animę inter virtutum insignia non deerãt sordeculę, ex Regijs delicijs, quas tamen tolerabat magis, quàm amabat contractæ: cælitus emissa, nõ immissa visitatio paterno eum verbere castigauit, & excoxit ad purum. Quippe annis ante exitum aliquot ita elanguit, & pręter alia incommoda grauissimis extremitatum, id est,

capitis & pedum laborauit doloribus : vt quilibet peccator pœnitens tantis videretur flagellationibus ad liquidum poſſe purgari. Vnde manifeſtum eſt puerum Dei, non tantum ad purgationem, verum etiam ad probationem, & incrementa virtutum vel augmenta meritorum ſeueritatem paterni verberis fuiſſe expertum. Dormiuit ergo cum patribus ſuis, & ſepultus eſt apud Dunfremelin, locum ſcilicet in Scotia ſic dictum, Regum ſepulturis inſignem. Succeſſit ei frater eius Guillelmus, fratri quidem, vt videbatur, ad vſum mūdi aptior, ſed in regni adminiſtratione fratre felicior non futurus. Mundo, quo frater ſimpliciter ideoque pie & laudabiliter vti voluit: nō ſimpliciter ipſe ſed frui intendēs, & fratris modum in temporali excellentia multum conatus tranſcēdere : eius tamen gloriam nunquam potuit, vel in temporali felicitate ęquare. Nuptiarum bono, cui frater piæ ſanctæque præpoſuit virginitatis optimum : multo quidem tempore vti, vel ad ſobolem, vel pro remedio incontinentię diſtulit. Tandem vero ſalubrioris inſtinctu conſilij de Tranſmarinis cuiuſdam Primarij filiam duxit vxorem, & de cętero non ſolum vixit correctius; verum etiam regnauit felicius.

De

De vita & morte venerabilis Godrici.

CAP. XX.

ISDEM temporibus fere venerabilis Eremita Godricus de Finchala (loco ſcilicet ſolitario ſic dicto) non longe a ciuitate Dunelmẽſi ſuper amnem Wirum: annis maturus & meritis, in domino requieuit. in quo plane cernere erat pium, altumque diuinitatis beneplacitum ad cõfuſionem nobilium, & magnorum, ignobilia mundi, & contemtibilia eligentis. Cum enim eſſet ruſticanus, & idiota nihilque ſciens, niſi Chriſtum Ieſum: & hunc crucifixum, quod vtique quãtumlibet obtũſis, & rudibus, totiſque hauſit oſſibus ignem, quem Dominus miſit in terrã. Denique cælibatum, quem Deo gratum & ſublimis eſſe meriti forte didicerat deuote amplexus: in cibo & potu, in verbo & geſtu, homo ſimpliciſſimus, decente cum grauitate ſeruare modum ſtuduit. Velox ad audiẽdum, tardus autem ad loquendum, & in ipſa locutione parciſſimus. Flere cum flentibus doctus, ridere autem cum ridentibus, & iocari cum iocantibus neſcius. Iuuenis ſepulchrum dominicum in multa paupertate nudis incedendo pedibus, viſitauit. reuerſuſque ad propria: locum apertum, vbi Deo ſeruiret, ſollicite quæſiuit. Accepitque in ſomnijs

nijs (ſicut aiunt) vt locū Finchala dictū quęreret, ibidem Deo volente victurus. Quem tandē poſt multam luſtrationem inueniens, ibidem cum ſorore paupercula primum, & ea defuncta ſolus multo tempore habitauit. Vitæ autem eius diſtrictio fere ſupra humanum modum fuiſſe perhibetur. Memoratus quidem locus ſyluoſus eſt, ſed modicam habet planiciem, quam ille fodiendo exercens fructum ab ea annuum, quo vtcunque ſuſtentaretur, exigebat, & quantulamcunque poterat aduenientibus exinde charitatē exhibebat. Sane Dunelmenſi eccleſię mundiſſimę vitæ merito commendatus: talem ſancti collegij ibidem conſiſtentis circa ſe prouidentiam meruit; vt ſenior monachus ad hoc ipſum deputatus, crebro eum viſitaret, tum inſtructione ſimplicitatis ruſticę, tū etiā vt partitione ſacri miniſterij certis diebus muniretur. Diu quidē hoſtis antiquus, hominem ſimpliciſſimum inſidiando circumuenire tentauit. vbi autem inſidias vidit minus procedere: ſimplicitatem ſaltem pręſtigijs curauit illudere. Sed vir Dei hoſtiles & caute vitauit inſidias, & conſtanter ſpreuit deriſitque pręſtigias: beatiſſimo maxime Ioanne Baptiſta, quē ſpecialiter diligebat, crebrius eum viſitante, informante & roborāte. Hoc modo vſque ad decrepitam viuens ętatem

tem paucis ante mortem annis ſenilium defectu membrorum decubuit, & diebus plurimis quantulaſcunque in moribundo corpore vitę reliquias modico lactis hauſtu ſeruauit. Illis diebus videre eũ, & alloqui merui in oratorio proprio iuxta ſacrum altare iugiter decumbenté. Cumque toto fere corpore quodammodo pręmortuus videretur: expedite tamen loquebatur illa ori eius familiaria verba, ſcilicet Patrem & Filium & Spiritum ſanctum ſæpius replicans. In vultu autem eius mira quædam dignitas & decus inſolitum viſebatur. Tranſijt ergo ſenex & plenus dierum, idemque loci ſpaciũ eius nunc corpus occupat, quo vel orans procũbere, vel ęgrotus decumbere conſueuerat.

De quodam Ketello, & gratia diuinitus illi collata. CAP. XXI.

FVIT & alius quidam vir venerabilis in noſtra, i. Eboracenſi prouincia apud vicũ, Farneham dictum: nomine Ketellus. Homo quidem ruſticanus, ſed innocentiæ & ſimplicitatis merito ſingularem quãdam a Domino gratiã cõſequutus. De quo ſane plura memorabilia veraciũ mihi virorũ innotuêre relatu, e quibus pauca retexã. Idem cum eſſet adoleſcens: quodam die iumento ſedens

domum reuertebatur ex agro. Et ecce in via plana iumentum tãquam in aliquod offendiculum impingẽs: in terram decidit, & sessorem deiecit. Qui exsurgẽs vidit duos quasi Ethiophes paruulos sedentes in via, & cõridentes. Intellexit esse dæmones non amplius permissos nocere, & gaudentes se vel modicum nocuisse. Accepitque tale donum ex Deo, vt ab illa die deinceps dæmones haberet conspicabiles, & quantumcumque lędere cuperent, eum latere non possent. Intuebatur eos, vt homines vel in modico lęderent oberrantes, & si forte vel modicum lęsionis intulissẽt exsultãtes. Denique huius sibi gratiæ conscius, cœpit Deo deuotus existere, orandi studio crebrius secretum captare, esu carnium & lines abstinere, ecclesiam quãtum poterat ita frequentare: vt ingrederetur primus & vltimus egrederetur. Cęlibatum amplexus de nuptijs non curauit: vsque ad finem vitæ in obsequio positus cuiusdam Adę clerici de Farneham. Accepti muneris secretum tenuit, nec suas passim voluit reuelare visiones: nisi forte Sacerdoti, tanquam confessionis mysteriũ, aut domino suo, siue alicui sapienti arctius inquirenti. Stabat aliquãdo pro foribus domini sui circa solis occubitum, viditque decem dæmones, quorum vnus maior erat, & præesse cæteris vi-

debatur

debatur: vicum ingreſſos. Cumque vno in loco ſubſiſterét, & ſecum confabularentur, tanquam ſecreto deliberantes de agendis: maior ille cœpit binos mittere per domos. Ipſe auté cum vno foreis, vbi ſtabat Ketellus, ingredi voluit. Tum ille in nomine, inquit, Chriſti interdico vobis ianuę huius ingreſſum, & moram in vico iſto, reuocate ſocios veſtros, & abite velociter. Paruêre inuiti ſacri nominis adiurationem non ferentes, & ſuas molitiones ab homine animaduerſas dolentes. Idem vidit aliquando dæmones tranſeuntes cum carro diligenter clauſo, & audiebatur foris gemitus incluſorum, porro illi ridebant. Tũ ille ad eos (nam ſolebat impauidus cum huiuſmodi ſpiritibus miſcere ſermonem) quid eſt, inquit, hoc? Et illi animas, inquiunt, peccatrices deceptas, captaſque a nobis ad loca pœnalia ducimus, illę gemunt & nos ridemus. Te quoque nobis tradi optamus, vt etiam ſuper te, cum hoſtis noſter ſis, gratulantius rideamus. Tum ille, abite, inquit, maligniſſimi, riſus veſter in luctum vertatur. Contigit eum aliquando eorundé pæne hoſtium ſæuitiam experiri, feſſus ex agrario opere domum reuerſus, dum ſomno grauaretur: ſacri ſe ſignaculi nequaquam impreſſione muniuit. Dormienti loco ſolito: ſoli aſtitêre duo dęmones, ſæui ni-

mis atque terribiles, & excitatum apprehendentes; euge, inquiunt, Ketelle incidiſti in manus noſtras, infeſtos ſentire habes, quos prouocare minime timuiſti, quorum myſteria totiens prodidiſti. Ille ſubito caſu attonitus: nomen Chriſti inuocare, & ſignare ſe voluit, nec valuit. Manus enim eius & lingua tenebantur: ne ſacri ſe vel ſigni vel nominis munimine tueretur. Noli (inquiunt Ketelle) fruſtra conari, manum linguamque tuam ligauimus: vt nihil tibi aduerſum nos valeat ſuffragari. Cumque ita de illo triumphare viderentur, & malum quod ei facere cogitabant, verbis minacibus atque inſultatorijs præuenirent, repente iuuenis ſplendidus bipennem manu ferens introijt, ſtanſque in medio, bipenni molliter digito tacta ſonitum ingentem dedit. Quo ſonitu exterriti dæmones: relicto, de quo triumphare cœperant, homine, diffugêrunt. Tum accedens iuuenis, quem eiuſdem hominis credo fuiſſe angelum, Ketelle inquit, negligentia tua pæne te periclitari nunc fecit. Caue ne vlterius te inueniant inſidiantes tibi hoſtes inermem. Dicebat autem idem Ketellus eſſe quoſdam dęmones magnos, robuſtos & callidos, multumque nocuos: ſi relaxentur a ſuperio-

ri poteſtate. quoſdam vero paruos ac deſpicabiles, impotentes viribus & ſenſu hebetes, omneis tamen pro modulo ſuo infeſtos hominibus, multumque lætari, ſi vel parum illis moleſtiæ inferant. Vidiſſe ſe quoſdam tales ſedentes ſecus vias, & facientes offendicula tranſeuntibus, petulanterque ridentes: cum vel hominem vel iumentum eius pedes atterere facerent, & maxime ſi homo hoc ipſum iumento imputans maledicto in iumentum calcaribusue ſęuiret. Porro ſi homo vel modice turbatus nomen ederet Saluatoris (vt eſt quorundam conſuetudo valde laudabilis) triſtes & confuſi fugiebant. Aiebat ſe quoque aliquando domum potationis ingreſſum vidiſſe huiuſmodi dæmones in ſpecie ſimiarum, ſingulos potatoribus ſingulis in ſcapula ſedentes, illiſque potantibus ſpuentes in phialas: hominumque vecordiam petulanti geſtu, & ludicris motibus irridentes. Cumque inter potandum preces ex more indicerentur: & nomen Saluatoris inſonaret, exterriti exſiliebant, virtutem ſacri nominis non ferentes, ſed mox reſidentibus ad phialas ruſticis: rurſus introibant, ſeſsionem priorem cum motibus ſolitis repetentes. Sane cui tanta diuinitus collata eſt gratia

in animad-

in animaduertẽdis nequam ſpirituũ actibus atque inſidijs: annis vitę ſuę in multa innocentia & ſynceritate expletis, dormiuit in domino, ſepultuſque eſt apud Farneham.

De diutina vacatione Eccleſiæ Lincolnienſis. CAP. XXII.

ANNO regni Henrici ſecundi quarto decimo, qui fuit a partu virginis M. C. LXVII.
1167. mortuus eſt Robertus, Eccleſię Lincolnienſis Antiſtes, Alexandri ſucceſſor, redactoque in Fiſcum Epiſcopatu: vacauit Paſtorali prouidentia eadem Eccleſia per annos fere decem & ſeptem, i. ab anno eiuſdem Regis quartodecimo vſque ad triceſimũ, ita vt aliquis in ea Põtificatus futurus vlterius tepide crederetur, maxime propter verbum cuiuſdã conuerſi de Tama a deceſſu pręnominati Epiſcopi conſtanter pronuntiantis, nullum vlterius fore Eccleſiæ Lincolnienſis Epiſcopum. Is enim (vt dicitur) cum propter religioſæ cõuerſationis meritum, & multorum, quæ ſimiliter prædixerat, euentum, ſpiritu prophetico pollere videretur, a pluribus in fidem receptum eſt, quod nec in ea re falleretur. At hæc poſt modicum fides mutare viſa eſt Gaufrido, Regis filio naturali, in gratiam eiuſdem Regis, admemoratę Eccleſiæ Pon-

Pontificatum electo. Cum autem ille amplissimis contentus reditibus, vt liberius vacaret delicijs, canonicæ consecrationis tempus protraheret, oueisque dominicas nesciés pascere, & doctus tondere, multo tempore Lincolniensi Ecclesię sub electi nomine incubaret: memorati viri verbum in multorũ animis ad fidem cœpit reserpere. Quod itaque post modicum fortius mouit plurimos: cum Rex pœnitẽtia ductus, quod delicatum iuuenem & tanti honoris apici minus congruentem carnali affectu ita promouere voluisset, eo tandem ad refutandum ius & nomẽ electi prudenter inducto, Episcopatum rursus in Fiscum reduxisset. At illius vel pronuntiationis, vel opinionis mendacium sequenti est tempore declaratum, vt suo loco narrabitur.

De duabus expeditionibus Regis Ierosolymitani in Ægyptum. CAP. XXIII.

CIRCA idem tempus Amalricus Rex Ierosolymorum inuitatus a Rege Babylonis, Christianam militiam duxit in Ægyptum quæ nunc terra Babylonis) vulgo dicitur) non illius sane vetustissimę Babylonis, de qua scriptura sacra loquitur, quę prima post diluuium in terra Chaldęorum a

Nino

Nino & Semiramide cõdita, plusquam mille annis Orientis obtinuit Principatum, & olim diruta, desertaque nũc dicitur. Sed cuiusdã Ægyptię ciuitatis, cui (vt legitur) Cãbises Rex Persarum subacta Ægypto a se conditæ nomen indidit Babylonis. Huius autẽ expeditionis causa hęc fuit. Turci, gens callida & bellicosa, sub Rege Noradino regnũ affectantes Ægypti, eo quod Ægyptij opulẽtia quidem clari, sed armis minus acres viderentur: duce Saracone, Principe militię eiusdẽ Regis, viro in rebus bellicis experientissimo clandestinum per extremos Christianorũ fineis trãsitum arte moliti, Ægyptijs se prouincijs immersêre, captisque vel deditis in breui ciuitatibus aliquot: Regi Babylonis terribiles intolerabilesque fuêre. Qui cũ videret eos virtute Ægyptia arceri, abigiq; nõ posse: Regis Christiani Sarracenus postulauit auxiliũ, multã de cætero deuotionẽ cum certo & annuo pollicẽs vectigali. Mox ille, vt erat magnanimus, regno disposito, & parte militię ad excipiẽdos Noradini impetus, si forte interim irrũpere niteretur, deputata: cum parte reliqua Christiani exercitus Ægyptũ ingressus, iunctis sibi Regis Babylonici copijs, Saraconem cum Turcis in quadam ciuitate obsedit, & tandem coartatos atque infractos Ægypti finibus expulit, concesso

in terrã suam transitu libero persineis Christianos. Dum hæc in Ægypto agerentur. Noradinus non quieuit. & quietem simulans, arte ac dolis plus nocuit. Denique quendam ex nostris laudatæ fidei & fortitudinis virum, cui vrbis nostræ hostium finibus opposite, quę nunc Belinas dicitur, olim Cæsarea Philippi dicebatur, cura & custodia commissa erat, auro corruptum ad suas parteis traduxit. A quo immissi Turci latenter ciuitatem ingressi neminem quidem peremêrunt, sed expulsis cum Episcopo Christianis, nouo vrbé præsidio muniêrunt. Huius casus aduersitas Regis ex Ægypto reuertentis animum saucians, triũphantis gloriam denigrauit. Post annos aliquot Turcorum fortiores sæuioresque copiæ non tam dominandi libidine, quàm vindicandę repulsionis suæ stimulis incitatæ: duce rursus Saracone regni Ægyptij intima penetrarunt. Ad quorũ ingressum Babylonici Regis fiducia omnis elanguit. vnde mox per legatos vrbis ad deprecandũ cõpositos Christiani Regis opem solitã flagitauit. Qui mox regno cautius disposito cum peditum equitumque ingentibus copijs Ægyptum ingressus: iuncto sibi Ægyptio exercitu Turcos aggredi statuit. Qui astuti belli discrimen declinantes, in solitudinem refugêrũt.

Per-

Perſequentibus eos Chriſtianis Paſchalis occurrit ſolemnitas. Vnde caſtris poſitis ſuper flumen Nilum: ſacratiſsimę diei cũ gaudio ſolemnia peregêrunt. Cumque eis carnium pro eiuſdem diei lętitia modicus eſſet apparatus, de ſupernæ prouiſionis beneficio res memorabilis contigit. Sicut enim ab ipſis accepimus qui interfuêre, cũ Chriſtianus exercitus in caſtris pro ſacrę diei reuerẽtia excubans myniſterio ſacerdotum cibos ſumſiſſet cęleſteis: repente grex maximus aprorum ſuumque ſylueſtrium ex vicinis locis erumpẽs paluſtribus caſtra irrupit. Tum viri virtutis gladijs & lanceis pro venabulis vſi quantos voluêre non ſolum eſcę ſtudio, ſed etiam pro delicijs mactauêre. Agentes ergo gratias inſperati muneris largitori: eiuſdem gratiſsimę venationis tantam copiã habuêre, vt ex illius diei reliquijs in cibos craſtinos, & diei tertię iumenta onerarent. Mane profecti perſequendis hoſtibus inſiſtebant. Verum cum pedeſtres copię laſſarẽtur, Rex eiſdem ſubſiſtere iuſsis cum equitatu properabat. Quod vbi hoſtilis exercitus dux callidiſsimus comperit, occurrendum ei, pręlioque decertandum putauit, certam ſibi de abſentia pedeſtrium turmarum victoriam pollicens: eo quod ipſe equitatu longe numeroſiore pręſtaret. Itaque com-

miſſum

missum est prælium atrox nimis & cruentũ, quod ab hora diei septima protractum est in vesperum. Vterque exercitus alacritate simul & numero minoratus: in castra se recepit, amne medio interlabente discreta, cuius vadum Christiani caute præoccupauerant ad transmeandum. Nocte vero Rex Principibus conuocatis: damna deplorat, maiorẽ exercitus partem abesse causatus, docet bellum a fatigatis & saucijs non debere mane repeti, sed absque strepitu reuertendum ad socios. Quod cum omnibus placuisset, nocte intempesta cum silentio per viam, qua venerant, abiêre. Hoc ipsum & ab hostibus factum est: metu & cautela non dispari. Et Turcæ quidem in Alexandriam se recepêrunt. Christianus vero equitatus pedestribus est copijs redditus. Rex autem refecto exercitu auctisque viribus obsedit Alexãdriam, qua tandem post multarum experimenta difficultatũ, per deditionem potitus; Turcos iterũ regno Babylonico expulit, & cum ingenti gloria ad propria remeauit.

De discordia & reconciliatione Regum Francorum & Anglorum, CAP. XXIIII.

ANNO Henrici secundi sextodecimo, ipse & Rex Francorũ cũ iam diuscule fuissent

diſcordes : mediantibus viris pacificis, pacis iterum inter ſe iura firmârunt. Illius autẽ diſcordiæ cauſa hęc fuit. Rege olim Stephano tumultibus Anglicis occupato : Comes Andegauenſis inuaſit obtinuitque Normãniam, præter Giſorciũ, & duo alia, quaſi appendẽtia Caſtella, quę in poteſtatem Regis Francorum ceſſêrunt. Hanc iuris Normannici diminutionẽ proceſſu temporis eiuſdẽ Comitis filius, Rex ſcilicet Anglorum, Henricus ſecundus nõ patiens: arte magis quàm viribus in hac parte vidit vtẽdum. Denique per virum induſtriũ Thomam, ſcilicet Cancellarium ſuum egit apud Regem Francorũ, vt filia eius ex filia Regis Hiſpanici, quę nupſerat ei poſt Alienoram, primogenito ſuo Henrico daretur in cõiugem, munitionibus illis in dotem cedentibus, quæ tamen a templarijs tanquam in ſequeſtro cuſtodirentur: donec pueri, qui nõdum per ętatem nuptias contrahere poterant, ſuo tempore nuptialiter conuenirent, Rege Anglorum interim vtriuſque pueri habente cuſtodiam. Verũ idẽ Rex aliquot annis elapſis productioris morę impatiens : inter eoſdem pueros nuptias celebrauit pręmaturas, & a Templarijs caſtella recepit. Quamobrem ſæuientibus Frãcis, & ipſum quidem præuaricationis, templarios vero proditionis accuſantibus, ad li-

tes

tes & bella ventum est. Sed crebris experimentis edocti, se eiusdẽ Regis potentię vim inferre non posse, ira paulatim deferuescente tandem pactis quibusdam mediantibus adquieuêrunt, vt fieret pax, & facta est pax: nõ quidem solida, sed temporalis, vt postea claruit. Nempe memorati duo Reges nunquã diu inter se quieuisse noscuntur: populis hinc inde plecti assuetis, quicquid illi per superbiam delirassent.

De coronatione Henrici tertij, & interfectione beati Thomæ. CAP. XXV.

ANNO a partu virginis M. C. LXX. qui fuit Regis Henrici secũdi septimusdecimus, 1170
idem Rex Henricum filium suum in ætate tenera fecit solemniter consecrari, & coronari in Regem Lundonijs, per manum Rogerij Eboracẽsis Archiepiscopi. Nam venerabilis Thomas Cantuariensis Archiepiscopus, Rege nondum placato (licet Romanus Pontifex & Rex Francorum plurimũ circa reconciliationem eius satagerent) adhuc in Gallijs exsulabat. Qui cum factũ audisset, pro ecclesia sua ęmulãs, Romano Põtifici, cuius fauore & suffragijs fouebatur, rẽ celeriter intimauit, idque in suum & ecclesię suę pręiudicium actum esse allegans:

ad coërcendos,tam Eboracensem, qui in aliena prouincia hoc attẽtauerat, quàm Episcopos,qui præsentes assensum præbuerant, magnę districtionis litteras impetrauit. Sane Rex Anglorũ tempore modico post filij coronationem in Anglia commoratus trãsfretauit. Cumque crebris Domini Papę monitis, atque importunis illustris Frãcorum Regis precibus pulsaretur, vt saltem iam post septẽnium exsilij, insigni illi exuli placari dignaretur, tandem adquieuit, & celebrata est inter eos solemnis, & quanto serior tanto optatior gratiorque concordia. Rege ergo in transmarinis partibus consistente: idem Archiepiscopus cum licentia & gratia regia ad Ecclesiam propriã remeabat. Habebat autẽ penes se, Rege inscio, litteras domini Papę contra Eboracensem & alios Episcopos, qui illi infaustissimæ coronationi interfuêrunt, impetratas; factę iam concordię irritatrices, & maioris irę prouocatrices futuras. Has in Angliam ad suspensionem Episcoporum pręmissas, ipse sequebatur Zelo iustitię feruidus, vtrum autẽ plene secundũ scientiã, nouit Deus. Nostræ enim paruitati nequaquã conceditur, de tanti viri actibus temere iudicare. Puto tamẽ quod beatissimus Papa Gregorius in molli adhuc teneraque Regis cõcordia mitius egisset, & ea, quæ sine fidei

Chri-

Chriſtianæ periculo tolerari potuiſſent: ratione tẽporis & cõpenſatione pacis diſſimulãda duxiſſet, iuxta illud Propheticum; Prudẽs in tempore illo tacebit, quia tempus malum eſt. Itaque quod a venerabili Pontifice tũc actum eſt: nec laudandum eſſe iudico, nec vituperare præſumo, ſed dico; ſi vel modice in huiuſmodi a ſancto viro per Zeli laudabilis paulo immoderatiorem impetũ eſt exceſſum: hoc ipſum eſt ſacrę, quę conſecuta noſcitur, igne paſſionis excoctũ. Ita quippe ſancti viri vel amãdi vel laudandi ſunt a nobis, qui nos illis longe impares eſſe cognoſcimus: vt tantum ea, in quibus homines vel forte fuêrunt vel fuiſſe noſcuntur, nequaquã vel amemus vel laudemus, ſed eá tantum, in quibus eos ſine ſcrupulo imitari debemus. Quis enim dicat eos in omnibus, quę ab ipſis fiunt, eſſe imitabiles? Nõ ergo in omnibus quæ faciunt, ſed ſapienter & caute debent laudari, vt ſua Deo prerogatiua ſeruetur, in cuius vtique laudibus nemo poteſt eſſe nimius, quantumcunque laudare conetur. Igitur Epiſcopis pro memorato exceſſu, (qui vtinam pro tẽpore diſſimulatus fuiſſet) ad inſtantiam venerabilis Thomæ, Apoſtolicę ſedis auctoritate ab omni Epiſcopalis officij dignitate ſuſpenſis, Rex quorundam querelis exaſperatus infremuit, & turbatus

ſupra modum, atque in ipſo feruore erumpentis furoris parum ſui compos: ex abundantia cordis turbidi eructauit verba non ſana. Tunc quatuor aſſiſtentium Procerum viri genere nobiles, & militię artibus clari, æmulando pro Domino temporali inflammati ad facinus: mox egreſſi ſunt a facie eius, & tanta velocitate transfretantes (vt quaſi ad ſolemnes epulas feſtinare viderentur) concepti furoris ſtimulis agitati, quinto natalis Dominici die Cantuariam venêrunt, & venerabilem Archiepiſcopum religioſa lętitia præclaræ ſolemnitati intentum ibidem inuenêrunt. Ingreſſique ad eum iam pranſum & ſedentem cum viris honoratis: ſalutatione non præmiſſa, ſed regij nominis terrore prætento, iuſſêrunt magis quàm petiêrunt aut monuêrunt, vt quoniam Epiſcorũ ſuſpenſio, qui Regis paruerant voluntati, in ipſius Regis contemtũ & contumeliam redundaret, eandem maturius relaxaret. Illo reſpondente, ſuperioris ſententiam a minori poteſtate conuelli non poſſe, proinde ſua non intereſſe relaxare non a ſe, ſed a Pontifice Romano ſuſpenſos, voces ſermonum grandium emittebant. Quibus ille non territus: furentibus granditerque frementibus, mira libertate & fiducia loquebatur. Vnde magis accenſi, concite

egreſſi

egreſſi ſunt, & ſumtis armis, nam ſine armis ingreſſi fuerant, ad atrociſſimum ſe facinus, cum ingenti ſtrepitu fremituque præparabant. Suaſum eſt venerabili Pontifici, vt in ſacram ſe Baſilicam recipiens: inhumane ſæuientium rabiem declinaret. Cumque non facile adquieſceret: paratus ad ſubeundum diſcrimen: tandem irrumpentibus atque vrgentibus aduerſarijs: amica ſuorum violẽtia ad ſacri loci munimina trahebatur. Canebantur a monachis Omnipotenti Deo ſolemniter laudes veſpertinę, & ipſe venerabile Chriſti templum ingreſſus eſt, ſacrificium veſpertinum mox facturus. Inſecuti enim ſatellites diaboli: neque ſacri ordinis, neque ſacri vel loci vel temporis reuerentiam, vt Chriſtiani, habuêrunt: ſed ſacerdotem magnum, ſtantem ad orationem ante venerandum altare aggreſſi, in ipſis Chriſti natalitijs Chriſtiani nequiſſimi gladijs crudeliſsime peremêrunt. Quo facto, tanquam triumphantes ingreſsi: cum infelici lætitia abiêrunt. Reputantes autem, ne forte quod actum erat, ei, pro quo ęmulati fuerãt diſpliceret: in Aquilonares Anglię parteis ſeceſſêrunt, animũ erga ſe Principis plenius pro tẽpore cognituri. Porro beati Pontificis in conſpectu Domini quàm precioſa mors fuerit, quantaque facinoris in eum commiſ-

 ſi atro-

ſi atrocitas ratione & loci & temporis & perſonę: ſignorum ſequentiũ frequentia declarauit. Sanè tanti piaculi fama in breui per omneis fere Latini orbis fineis diſperſa: illuſtrem Anglorum Regem infamauit, & præclaram eius inter Reges Chriſtianos gloriã ita denigrauit, vt, quoniã vix credi poterat, illud abſque eius voluntate & mandato fuiſſe attentarum; fere omnium imprecationibus impeteretur, & publicis inſectandus odijs cenſeretur. Ipſe quoque audito, quod a ſuis actum fuerat, intelligens datam eſſe maculam in gloriam ſuam, & vix expiabilem ſibi næuum inuſtum, ita doluit, vt diebus aliquot perhibeatur nihil guſtaſſe. Siuę autem parceret homicidis illis, ſiue non, conſiderabat procliueis eſſe homines ad male ſentiendum de eo. Nam ſi parceret ſceleratiſſimis, tanti mali auſum vel auctoritatem pręſtitiſſe videretur. Si vero in eis plecteret, quod abſque eius mandato non attentaſſe putabantur, vtrobique nequiſſimus diceretur. Iccirco parcendum eis duxit, & tam famæ ſuæ quàm illorum ſaluti proſpiciens, ſedi eos Apoſtolicę ad ſuſcipiendam ſolemnem pœnitentiam pręſentari pręcepit. Quod & factum eſt. Nam ſtimulante conſcientia Romam profecti: ad agendam pœnitentiam a ſummo

Pon-

Pontifice Ieroſolymam ſunt directi, vbi annis aliquot indictum ſatisfactionis modum non ſegniter (vt dicitur) exequentes, vitam omnes finiêre. Sed hoc poſtea. Tum vero idem Rex, dum fere omnes in eum beati viri necem refunderent, & Francorum maxime Principes, qui felicitatis eius ęmuli ſemper exſtiterant, aduerſus eum, tanquam in verum certumque tantę enormitatis auctorem, ſedem Apoſtolicam inſtigarent, reſponſales Romam direxit, vt precum verecundia feruentem inuidiam temperaret. Qui cum Romam veniſſent: cunctis Regem Anglorum execrantibus ęgre admiſſi ſunt. Conſtanter vero allegantes, quod Domini ſui mandato, ſiue conſenſu tantum facinus non fuiſſet commiſſum: tandem impetrauêrunt, vt a latere Domini Papę legati in Gallias, cum plenitudine poteſtatis mitterentur: qui re diligenter inquiſita & cognita, eundem Regem, vel ad purgationem famę ſuæ admitterent, vel reum inuentum cenſura eccleſiaſtica coërcerent. Quod & factum eſt. Miſſis enim a ſede Apoſtolica Cardinales duo venerabiles, ſcilicet Albertus, qui poſtea eidem ſedi præfuit, & Theodinus, in Gallias venêrunt, factoque in terra Regis Anglorum celebri conuentu Eccleſiaſticorum virorum atque no-

bilium : eiuſdem Principis humiliter ibidem apparentis , & conſtanter aſſerentis, quod ſua neque voluntate neque iuſsione illud, quo fama eius grauabatur, contigerit, & quod de nulla re vnquam magis doluerit , purgationem ſolemniter ſuſcepêrunt . Sane non negauit, homicidas illos ex aliquibus forte verbis eius incautius prolatis occaſionem auſumque tanti furoris ſuſcepiſſe, cum de ſuſpenſione Epiſcoporum accepto nuntio ira immoderatiori abſorbtus minus ſobrie loqueretur , & propter hoc, inquit, diſciplinam non refugio Chriſtianam, decernite quod placuerit, deuote amplectar exequarque decretũ. Quo dicto , & veſte abiecta : iuxta morem publice pœnitentium, nudum ſe eccleſiaſticæ ſubmiſit diſciplinę. Hac tanti Principis humilitate delectati, & prę gaudio lachrymati Cardinales, collachrymantibus & Deum laudantibus plurimis : confortata eiuſdem Principis conſcientia , & fama minus laborante, ſoluêrunt conuentum . Succeſsit autem beato Thomę in cathedra Cantuarienſi Richardus, Prior Douerenſis.

De expugnatione Hybernienſium ab Anglis. CAP. XXVI.

IISDEM temporibus Angli ſub ſpecie militantium Hybernię inſulę irrepſêrunt, eandem poſtea creſcētibus viribus inuaſuri, & partem eius non modicam armis ſubactā poſſeſſuri. Eſt autem Hybernia (vt accepimus) inter inſulas ſecundæ a maiori Britannia magnitudinis, ſed eadem (vt ait venerabilis Beda) ſerenitate, & ſalubrítate aëris multo præſtantior, egregie pabuloſa atque piſcoſa, & glebę ſatis vberis, ſi non deſit induſtria boni cultoris, ſed populos habet moribus incultos & barbaros, legum & diſciplinæ fere ignaros: in agriculturam deſides, & ideo lacte magis quàm pane viuentes. Hanc autem ſingularem præ cunctis regionibus habet a natura prærogatiuam & dotem: vt nullum gignat venenatum animal, nullum reptile noxium. Quinimo certa citaque mors eorum eſt, ad primum Hybernici aëris attractum: ſi forte aliunde aduehantur. Porro quicquid inde aduehitur: contra venena valere probatum eſt. Sane hoc quoque de hac inſula mirabile eſt, quod cum maior Britannia, æque Oceani inſula, nec ſpacio longiori ſeiuncta, tantos bellorū caſus expertaſit, totiés exteris gētibus pręda fuerit: totiés externā dominationē incurrerit, expugnata

&

& poſſeſſa primo a Romanis, deinde a Germanis, conſequenter a Danis. Poſtremo a Normannis. Hybernia, Romanis etiam Orchadum inſularum dominium tenentibus, inacceſſa, raro & tepide ab vllo vnquã expugnata, & ſubacta eſt, nunquam externæ ſubiacuit ditioni: vſque ad annum a partu virginis M. C. ſeptuageſimum primum, qui fuit Regis Anglorum Henrici ſecundi octauus decimus. Quod enim Britones dicunt eandem inſulam ſuo paruiſſe Arturo: fabuloſum eſt, ſicut & cætera quæ de ipſo mentiendi libidine petulantia quorundam confinxit. Quomodo autem Hybernici, incidẽdo in poteſtatem Regis Anglorum, longam & nunquam a ſæculo interruptam, & quaſi ingenitam finiêrunt libertatem, expoſitu facile eſt, cum res ſit recẽtis memorię. Denique mutandi ſtatus illi regioni hæc fuiſſe occaſio traditur. Hybernia iuxta priſcum Anglię morem in plura ſe regna conſcindens, & conſueta Reges habere plurimos: ijſdem plerunque diſcrepantibus diſcerpebatur, & quanto externorum inexpertior erat bellorum: tanto interdum indigenis tanquam proprijs viſceribus in mutuã cædẽ ruentibus miſerabilius euiſcerabatur. Cõtigit autẽ quẽdã Regũ terrę illi' a finitimis impetitũ Regib' coartari nimis, et defectu viriũ crudelitatẽ ho-

ſtium

ſtium pæne experiri. Inito ergo conſilio & miſſo feſtinanter in Angliam filio accerſiuit viros militares, & iuuentutem ſtrenuam, ſpe lucri profuſioris illectam. Quorum ope ſubleuatus, primo reſpirare: deinde roborari: poſtremo ſubactis hoſtibus triũphare cępit. Nec ſuos adiutores abire paſſus eſt, ſed tãta eos largitate donauit, vt obliti populum ſuũ & domos patrum ſuorum, ibidem eligerẽt habitare. Cum autem ferociſſimi totius Hyberniæ populi contra eundem Regem indignari, & tumultuari inciperent, quod gentem Anglicã Hyberniæ immiſiſſet, illi metuentes paucitati ſuę, accitis ex Anglia viris inopia laborãtib⁹ & lucri cupidis, vireis paulatim auxêrunt. & quia nondũ habebãt Principem, erantque adhuc, tanquam oues non habentes Paſtorem, accerſiuérunt ex Anglia pręficiendum ſibi virum nobilem & potentem Comitẽ, ſcilicet Richardum. Qui nimirum cum eſſet magnanimus, & ſupra vireis rei familiaris profuſus, ampliſſimis redditibus exinanitis, & exhauſto fere patrimonio creditoribus erat ſupra modum obnoxius, atque ideo procliuius ad maiora inuitantibus adquieuit. Armatorum ergo iuuenum plurima validaque manu contracta in terra iuris ſui, claſſem transfretaturus in Hyberniam præparabat. Cumque iam ſoluere pararet,

affuê-

affuêrunt qui ex parte Regis transfretationem inhiberent. Ille vero nullius rei, quam in Anglia poſsidere videbatur, remoratus affectu, nihilominus transfretauit, atque exſpectãtes ſocios optato lætificauit aduentu. Iunctis mox copijs aliquid audendum aggrediẽdumq; ratus, quo in poſterum barbaris foret terribilis: peruicaci impetu irruit ſuper Diuelinum, vrbem maritimam, totius Hyberniæ Metropolim, portuque celeberrimo in commercijs & commeatibus noſtrarũ ęmulam Lundoniarum. Qua fortiter celeriterque expugnata & capta: plurimos etiã lõgius poſitos metu perculſos in fœdus venire coẽgit. Inſiſtebat finitimis pertinacius, priſcã tueri nitẽtibus libertatem: munitiones locis opportunis conſtruẽs: & dominationẽ paulatim protendens. Porro quantulamcũq; nationis barbarę gratiã per affinitatẽ affectans; fœderati Regis filiã vxorem accepit, & partem regni plurimã, nomine dotis percepit. Cuius tam fauſti ſucceſſus cum Regi innotuiſſent Anglorum: motus quod eo non ſolum inconſulto, ſed etiã inhibente rem tantam fuiſſet aggreſſus, & pręclarę adquiſitionis gloriam illi potius, vt præcellenti, aſſcribendam in ſe conuertiſſet, omne eius in Anglia patrimoniũ fiſco addixit, &, ne quod ex Anglia ſubſidium Hyberniæ inferretur, cõ-

meatus nauium interdixit. Fortiora quoque cõminans: in gratiã maturius redire cõpulit iam pæne regnanté. Itaque extorsit ei nobilẽ ciuitatem Diuelinum, & cætera, quæ in adquisitione potiora videbãtur: parte vero reliqua cum patrimonio suo Anglico integro illi restituto, iussit esse contentum. Quibus actis idem Comes, qui paulo ante exinanito prodige patrimonio, fere nihil aliud quàm nudam nobilitatem habuerat, Hybernicis Anglicisque opibus inclitus, in multa felicitate agebat, quam tamen post annos aliquot mors immatura corripuit. Plane hoc ipso declaratũ est, quam vanũ sit quod in homine illo ita euanuit, & quàm fallax quod eundẽ sibi incumbentẽ repente elabendo delusit. Ex Hybernicis manubijs, quibus multũ inhiauerat, & pro quibus etiam tam multum cum periculo sudauerat salutis, nihil secum hinc abiens homo ille portauit, sed laboriose periculoseque quęsita ingratis relinquens hæredibus: salubrem quoque multis ex suo occasu doctrinam reliquit. Rex autem Anglorum post modicum in Hyberniam cum ingenti militia transfretauit, Reges insulę, qui eatenus rebelles exstiterãt, aduentu eius pauefactos sine sanguine subiugauit, rebusque pro voto dispositis, eodẽ anno in Angliam cum salute & gaudio remeauit.

Quomodo Henricus tertius receſſit a patre, & cõmouit eum contra Regẽ Franciæ. CAP. XXVII.

1173. ANNO a partu virginis M. C. LXXIII. qui fuit Regis Henrici ſecundi viceſimus. cum idem Rex in Angliam reuerſus ex Hybernia, in Normanniam poſt modicum trãſiſſet ex Anglia: facta eſt execrabilis & fœda diſſenſio inter ipſum & filium eius Henricum tertium, quem ante biennium, vt ſuperius dictum eſt, in Regem fecerat ſolemniter conſecrari. Cum enim idem creuiſſet, & pubes iam factus vellet cum ſacramento & nomine rem ſacramenti & nominis obtinere, & patri ſaltem conregnare, cum ſolus, vt ei a quibuſdam inſuſurrabatur, de iure regnare deberet, quaſi eo coronato regnum expiraſſet paternum, indignans maxime expenſas Regie faciẽdas ſibi a patre parcius miniſtrari, contra patrem intumuit atque infremuit, clamque ad ſocerum ſuum Regem Francorum patri tędium moliturus profugit. A quo nimirum grate ſuſceptus, non tam quia gener erat, quàm quia a genitore deſciuerat, eius ſe in omnibus conſilio credidit. Francorum ergo virulentiſsimis adhortationibus animatus atque inſtigatus in patrem, quo minus ius violaret naturæ, exemplo non eſt territus ſceleſtiſsimi Abſalonis.

Pater

Pater vero filij auersione comperta, & quo profugisset agnoscens: misit ad Regem Frãcorum viros honoratos cũ verbis pacificis, filium paterno iure reposcens, &, si quid circa illum emendandũ videretur: eiusdẽ se Regis consilio mature emendaturum pollicẽs. Ad hoc ille, quis mihi, inquit, talia mandat? Rex, aiunt, Anglorũ. Et ille: Falsum est, inquit. Rex Anglorũ ecce adest, per vos mihi nihil mandat. Si autem patrẽ huius olim Anglorũ Regẽ, etiam nũc Regem appellatis, scitote, quia ille Rex mortuus est. porro quod adhuc pro Rege se gerit, cum Regnum filio, mũdo teste, resignauerit: mature emendabitur. Sic delusi responsales ad dominũ suũ rediere. Mox idẽ Henricus iunior Francorũ cõsilio malũ patri vndecunq; moliẽs, parteis Aquitanniæ clam adijt, & duos fratres impuberes ibidẽ cũ matre consistentes, Richardũ scilicet & Gaufridũ sollicitatos, cõniuente, (vt dicitur) matre in Franciã secum traduxit. Alteri enim Aquitaniã, alteri Britanniã suo tempore possidendas pater concesserat, & propterea per illum Aquitanos, per hunc vero Britones procliuius suis partibus applicandos Francis docentibus intelligebat. Comitem quoque Flandrensem patris sui consobrinum, virum magnarũ virium, & innumeræ bellicosæq;, cui pręerat, gẽtis, fiducia,

in immenſum gloriantem, grādibus promiſſis annitente Rege Francorū ſibi adiunxit. Tunc multi potentes & nobiles, tam in Anglia, quàm in partibus Tranſmarinis, vel mero odio eatenus diſsimulato impulſi, vel vaniſsimis pollicitationibus ſollicitati: a patre ad filium paulatim cœpêrunt deficere, & ad motus ſe bellicos modis omnibus pręparare. Comes ſcilicet Leiceſtrenſis, Comes Ceſtrenſis, Hugo Bigotus, Radulphus de Fougerijs, alijque complures amplitudine opū & firmitate munitionū terribiles. Multi etiā ſuis rebus viribuſque minus confidentes, ne nil agerent, concedendo in Franciā hoſtilē animum declararunt. His acceſsit hoſtis truculētior Rex Scottorū, immites populos, & neque ſexui, neque ætati parcituros finibus immiſſurus Anglorū. Cum ergo tot tantiq; Proceres a rege ſeniore deſciuiſſent, omneſque contra eum, tanquam pro anima ſua gererent: admodum pauci erant, qui ei fideliter & firmiter adhęrerent: cęteris circa eum pendule fluitantibus, dum a regis iunioris abſorberi victoria ſcrupuloſius formidarēt. Tunc demum vidit rex ſenior (ſic enim vulgo dicebatur) quàm incōſulte, immo quàm ſtulte egerit, præmature creando ſibi ſucceſſorem, minus attendens, quod nouarum rerum aucupatores Regem procliuius ſequerentur

rentur

rentur iuniorẽ. Turbatis ergo rebus anxius, dum hoſtes interni externique vrgerent: his quoque, qui ſibi adhęrere videbantur, in gratiam filij remiſsius agentibus minus ſe credẽs, ſtipendiarias Bribantionũ copias, quas Rutas vocant, accerſiuit, eo quod de theſauris regijs, quibus in tali articulo parcendum non eſſet, pecunia copioſa ſuppeteret.

Qualia contigêrunt apud Albemarliam, & Caſtellum nouũ, & Vernullium. CAP. XXVIII.

IGITVR menſe Iunio, quando ſolent Reges ad bella procedere, finitimi principes contractis vndecunque viribus Regem hoſtiliter aggrediuntur Anglorum, ſub obtẽtu quidem quaſi pro filio æmularentur contra patrem. qua nimirum æmulatione nil ſtultius, re autem vera proprij vel odij, vt Rex Francorum, vel emolumenti, vt Comes Flãdrenſis negotiũ porrecta occaſione agentes. Porro Rex Anglorum ad excipiendos tantorum hoſtium impetus minũs ſe poterat præparare propter ſuorum tumultus internos, quibus vehementiſsime angebatur. Cũ ergo propter manũ imparem irrumpentibus nõ poſſet occurrere munitiones tantum quę erant in terminis, diſpertitis præſidijs cautius ſtuduit munire. Itaque Rex Francorum oppidum Vernulliũ, nullius rei neceſſariæ ad tolerandã obſidionẽ diutinã indigũ,

circumfuſo concludit exercitu : non niſi capto eo vel dedito progreſſurus. Comes vero Flandrenſis cum ſuis copijs a parte Flandrię irruẽs obſedit Albemarlam valido inaniter fultam præſidio : cũ eius oppidi Dominus, Comes ſcilicet Albemarlenſis contra ſeniorẽ Regem,ceu multi alij fluctuaret. Qui nimirũ pro eo quod oppidũ minꝰ oppugnatũ cito expugnatum eſt, cũ Flandrenſi creditus eſt colluſiſſe. A quo captus cũ omnibus quos illic Rex cauſa pręſidij miſerat: alia quoque caſtella ſua reſignauit. Progredienſque Flandrenſis exercitus, ad maiora fauſtis animatus principijs munitionem regiam,quę Caſtellum nouum dicitur,per dies aliquot adhibitis machinis fortiter expugnauit. qua tandem dedita, Comes tamen Flandrenſis gauiſus non eſt. Frater namque eius Matheus, Comes Bononienſis,quo ille tanquã futuro ſucceſſore gaudebat, qui de coniuge propria ſobolem nequaquam ſuſceperat,aut ſperabat,in eiuſdem oppidi oppugnatione ictu ſagittæ circa genu ſaucius,caſu vulneris in peius vergente decubuit, & poſt dies pauciſsimos inter curandum in fata conceſsit, fratri tantum ex ſuo interitu luctum relinquens, vt ſoluta mox expeditione lugubris ad propria remearet, ſiniſtrum ſibi euentum obiectans atque imputans, qui Regẽ cõſo-

brinum,

brinum,a quo nunquam læſus, crebro autẽ beneficijs præuẽtus exſtiterat, cauſa nequiſſimi filij hoſtiliter impetendum duxiſſet. Quo comperto conſiderans idem rex ſe iam bellicę ſollicitudinis parte dimidia pro tempore liberatum: aduerſus partem reliquam propenſiorem mox ſumſit fiduciam. Conuocatis ergo ſtipẽdiarijs copijs,& quotquot eum in illo articulo non deſerendum putabant: denuntiauit regi Francorum, qui iam partẽ ętatis plurimam in prænominati oppidi obſidione conſumſerat, eoque mature ſe potiturum ſperabat, vt vel obſidionem deſereret, vel ad diem certum diſcrimen ſibi bellicum impendere minime dubitaret. Primum quidem Frãci natura feroces ſimul & arrogantes: præſertim cum numero & apparatu bellico præſtare viderentur: denuntiationem deriſêre, id eum nullatenus auſurũ arbitrantes. Verum agnito, quod impauidus cum inſtructo aduentaret exercitu, tunc primum ſuſpicari potuere aliquid eum auſurũ. Illico rex eorum accitis feſtine optimatibus: tractare cũ eis cœpit de bello. Miſſiſque ob uiam regi Anglorum vno Epiſcopo & Abbate, qui ab ore eius acciperent, vtrum congreſſurus accederet: ipſe interim pro tempore copias inſtruebat. Et ecce miſsi eidem regi occurrêrunt, qui neſcio quid ordinans,

ſeſeque cum multa confidentia oſtentans: armatus cum paucis aliquot ſtadiorum ſpatio exercitum anteibat. Cui cum dicerent, Regem Francorum velle certificari de prælio, vultu feroci, & voce terribili: Ite (inquit) & dicite Regi veſtro, quia ecce adſum; cũq; feſtinanter reuerſi, inſtantis iam de proximo Principis ferociam & obſtinationẽ indicaſſent: conſilium habuerunt Rex & optimates Francorum, vt pro tempore cederent, & pugnaturi pro hæreditate patrum ſuorũ impetum declinarent. Itaque caſtris relictis cũ tremendis illis copijs in Franciam refugêrunt, armati tamen, & compoſitis ordinibus: ne fugere viderentur: Sicque, qui paulo ante ferocibus animis, & grandiũ rugitu verborum leones videbantur, tanquam lepores cedendo, fugiendoque repẽte inuenti ſunt. Porro Rex Anglorum indecora ſuperborũ hoſtium fuga contentus, vrgere, & perſequi noluit fugientes: ſed exercitu ad hoſtilium direptionem cõuerſo: oppidum cũ ſolem ni lętitia, ſuis, qui ibidem fortiter egerant congratulaturus intrauit. Repertum eſt autẽ in caſtris frumenti & vini, & eſcarum plurimum, cum ſupellectile varia, quam abeuntes inſtantibus aduerſarijs aſportare non poterant.

De

De his qui capti sunt apud Dolum.

CAP. XXIX.

EXTERNIS ergo hostibus quorum maxima erat potentia, rege scilicet Francorũ, & Flandrensi Comite diuina voluntate propulsatis, interni minime quieuêre. Quorum plurimi cõdicto conueniẽtes, & cõglobati Dolum oppidũ obtinuerũt, quod iuris quidem est Britannici: sed Normãnicis collimitatur finibus: Quo audito Bribãtiones regij mature affuerũt, & cõgressi cũ eis: primo eorũ multitudinẽ in oppidũ refugere, mox etiã capto oppido in vnius arcis angustias secedere compulerũt. Quibus ita cõclusis: res cũ summa celeritate defertur ad regẽ Rothomagi cõsistentẽ. Ille cibi somnique oblitus: mutando vehicula, longa terrarũ spatia trãsmeans: tam festinus affuit, vt volasse videretur. Cumque oppugnandę arci intenderet: conclusa multitudo angustias illas non ferens, misericordiam implorauit. Pactus ergo eis rex vitam cum integritate membrorum: arce dedita, insignem illam captiuitatem custodiæ mancipauit. Ibi quippe Comes Cestrensis, & Radulphus de Fougerijs, alijq; nobiles fere centũ: in manus regis, quẽ atrocissimis fuerãt odijs insectati, Dei iudicio inciderũt. A quo nimirũ multo clemẽti⁹ quã eorũ meritis debebatur tractati, ꝑ tẽpore in

in vinculis quieuerunt. Duo vero prænominati, qui clariores videbantur inter captiuos, regi de fidelitate ſeruãda ſatisfacientes: relaxari meruêrunt. In qua re procul dubio tanti Principis in præuaricatores infidiſsimos, hoſteiſque atrociſsimos clementia iure miranda laudandaque cenſetur.

De obſidione Leiceſtriæ, & Guerra Regis Scottorum, & captione Comitis Leiceſtrenſis.

CAP. XXX.

DVM in Tranſmarinis partibus a rege, vel circa regem talia gererentur, in Anglia quoq; non diſsimilia prouenerunt. Cũ enim Comes Leiceſtrenſis, qui primus a rege defecerat, plurimos petulanti corrupiſſet exemplo, Richardus de Luſci, qui tunc Angliȩ ſub Rege pręerat: accepto a Rege mandato, & exercitu propere conuocato, Leiceſtriam obſedit: qua dedita & incenſa, oppugnationem caſtelli omittens, eo quod ad vrgentiora negotia vocaretur, receſsit. Porro Rex Scottorũ agnito, quantũ Rex Anglorũ in Normannia laboraret, cum gentis barbaræ, & ſitiẽtis ſanguinẽ immaniſsimis copijs Anglorũ fineis ingreſſus: ciuitatẽ Cardulienſem obſidione circundedit, totamq; adiacẽtem prouinciã cȩdibꝰ & rapinis fœdauit. Cõperto, quod ingẽs ex ſuperiori Anglia exercitus ad-

tus aduentaret: obſidionē reliquit, & poſt vaſtā prouinçiȩ, quȩ Northūbria dicitur, depopulationē, a facie Procerū noſtrorū in propria ſe recepit. Qui nimirum aduenientes cum militaribus copijs amnem Tuedam, quæ regnum Anglicum Scoticumque diſterminat, tranſgreſſi, terræ hoſtili talionem nullo obſiſtente intulêrunt. Sed mox feruentibus nuntijs ad ſuperiora Angliæ reuocātur; Regis tamen hoſtis ferocia neceſſarijs pro tempore inducijs caute ſuſpenſa; cum eum callida noſtrorum diſſimulatione laterent adhuc quæ nuntiabantur. Comes enim Leiceſtrenſis cum claſſe hoſtili ex Flandria apud Orientales Anglos applicuit, ſuſceptuſque a complice proprio, Hugone ſcilicet Bigoto, viro potente & callido: ibidem aliquamdiu cum adducto conſedit exercitu. Mox eodem Hugone duce & cooperatore idem exercitus irruens ſuper ciuitatem Norwicenſem: eandem præſidio vacuam & repentino terrore perſtrictam minimo negotio effregit, eiuſque opibus abraſis: præda onuſtus ad caſtra redijt. Cumque eodem auctore atque incentore inſignem vicum maritimum varijs opibus refectum, qui dicitur Donewic, ſimiliter irrupturus accederet, habitatorum, qui ſe ad excipiendum hoſtilem impetum conſtanter præparabant, fiducia

territus, & nihil aduerſus huiuſmodi audendum ratus, vacuus receſsit. Hugo vero eiuſdem exercitus, quantum volebat opera vſus, denuntiauit Comiti Leiceſtrenſi, vt copias peregrinas quas adduxerat, ad terram, & caſtella proprij iuris traduceret. Qui nimirum diu multumque hęſitãs, eo quod per medios hoſtiũ fineis, qui eius dicebantur tranſitum obſeruare, abſque grandi non poſſet periculo Leiceſtriam tranſmeare; tandem confidens de numero & virtute ſociorum) habebat enim equites circiter octoginta electos, peditum fortium quatuor vel quinque milia) reputans etiam neminem ſibi obſtiturũ in via, eo quod in eis, qui Regi fauere videbantur, amicos haberet plurimos, conſtanter cum vxore & quodam nobili viro ex Francia, Hugone ſcilicet de Caſtello, totiſque copijs iter arripuit. Regij autem Proceres apud Sanctum Edmundum cum copioſa militia obſeruabant. Cumque illi prope iam eſſent, inſtructum contra eos exercitũ produxêrunt. Porro illi neq; ad dexterã neq; ad ſiniſtrã declinare valẽtes, & neceſsitatẽ in alacritatẽ vertentes, turmis diſpoſitis audacter proceſſêre. Cõmiſſum eſt itaq; pręliũ graue, his pro gloria, illis pro ſalute certantibus. Sed victoria conceſsit ad Regios. Captuſque eſt Comes cum coniuge, virilis animi fœmi-

fœmina, & memorato Hugone de Caſtello, & toto fere equitatu, peditum vero multitudo fere omnis interijt. Inſignes captiui in Normanniam a Rege ſunt miſsi. de cęteris quoque factum eſt, quod voluit.

De Dauid Scotto, & quibuſdam alijs qui a Rege defecerunt CAP. XXXI.

SANE cum illa filij contra patrem infilialis veſania fere biennio debacchata dinoſcatur, primi anni inſigniora geſta ſuperiori ſunt relatione digeſta. Hieme quidem pauliſpera bellicis túmultibus ceſſatum eſt in partibus tranſmarinis. in Anglia vero non ita. Viri enim, qui erant in munitionibus Comitis Leiceſtrenſis, cũ propter hoc, quod domino ſuo acciderat aliquãdiu quieuiſſent, rurſus efferati, & tanquã ad Domini ſui vltioné inflammati, aggregata ſibi improborum multitudine vicinas prouincias excurſionibus infeſtare cœpêrunt. Et vt Principem magni nominis habentes fiducialius agerent, Huntedunienſem Comitem Dauid, fratrem Regis Scottorum ducem ſibi ac Principem delegêrunt Quo tanquam feliciter debacchante, & re proſpere procedente ad plurima, Comes quoque Farrarienſis, & vir

&vir nobilis Rogerius de Mubrai animū diu dissimulatū declarātes, post defectores ceteros abierunt: vixq; sacris quadragesimæ diebus concepti furoris impetum cohibentes: post solemnitatem Paschalem ad ausus improbos proruperunt. Nec cessabat eo tempore Rex iunior optimates Anglorum, qui patri adhærere videbantur, per clandestinas litteras vel promissionibus allicere, vel comminationibus pulsare: vt eos ad suas quocūque modo parteis traduceret. Quamobrem tunc in Anglia pauci admodum nobiles fuisse traduntur, qui non circa Regem vacillarent, ab eo pro tempore defecturi, nisi maturius eorum fuisset meditationibus obuiatū.

De aduentu Regis in Angliam, & qualia Scotti fecerunt. CAP. XXXII.

IGITVR secundo initæ contentionis anno: rursum a magnis hostibus scilicet Rege Francorum, Comite Flandrensi, Rege Scottorum, bellum aduersus seniorem Anglorum Regem totis viribus instauratur. Et Comes quidem Flandrensis fraterni iā oblitus exitij, pro ambitu Anglicanæ prouinciæ, quæ Cantia dicitur, de qua scilicet Regi iuniori iam hominium fecerat: cum eodem in Angliam transiturus copijs classem parabat. Rex vero Francorum contractum vndecun-

decunque exercitum, inuasurus Normanniã instruebat. Quibus cognitis Rex Anglorũ senior malens sibi fineis transmarinos periclitari, quàm regnum (quos tamẽ caute credidit muniendos, pręuidebat enim neminẽ in Anglia se absente, & tanquam nõ exstante, illi, qui succussurus exspectabatur obstiturum) pręuentis hostibus cum aliquanto equitatu, & vna Bribantionum turma in Angliam mature aduehitur. Interea Rex Scottorum cum propriæ gentis infinita barbarie atque accersitorum ex Flandria stipendiariorum equitum peditumque manu nõ modica fineis Anglorũ ingressus, duas in Westmeria munitiones regias, scilicet Burgum, & Appelbi præoccupatas, & sine pręsidijs inuentas obtinuit, indeque digrediens: vrbem iterum Carduliensem oppugnare statuit. Sed cautione a tępidis ciuibus pręstita, quod ad diem certum ciuitatem illi traderent, nisi interim a Rege Anglorum sufficiens sibi pręsidium mitteretur, ad quandam munitionẽ super amnem Tinum, quæ dicitur Prudehou, oppugnandam conuertit exercitum. Tunc accessit ad eum prædictus Rogerius de Mubrai auxilium flagitans. Duabus quippe munitionibus suis a Gaufrido Regis Anglorum filio naturali, tunc Lincolniensi electo fortiter expugnatis & captis, tertiam, Tresch

voca-

vocatam cum periculo poſſidebat. Qui nimirum Rogerius Regi Scottorum, in Eboracenſem prouinciam irruptionem meditanti, iam pridem filium primogenitum obſidem dederat, quòd illi aſſiſteret & pareret in omnibus, & ab eo viciſſim ſponſioné acceperat, quod in quacumque neceſsitate eiꝰ nequaquam auxilio fraudaretur. Verum idé Rex cum per dies aliquot apud Prudehou caſſo, & ſuis magis noxio fuiſſet labore ſudatum, audiens Eboracenſis prouincię cõtra ſe militiã excitari, Tino tranſmiſſo Northũbriæ fineis inuaſit. Corroſum eſt a Scottis, quibus nulla eſca infamis eſt, quicquid vel a canibus mandi potuit, & dum prædæ inſiſterẽt, iugulare ſenes, trucidare paruulos, euiſcerare fœminas, & huiuſmodi quæ horré dú eſt vel dicere, genti inhumanæ & feris plꝰ efferæ facere voluptas fuit. Immiſſo ergo miſerabili prouincię immaniſsimorum prędonum exercitu, barbariſque inhumane debacchantibus, Rex ipſe, excubãte circa ſe honeſtiori, mitiorique ſtipatus militia vacare videbatur, obſeruabatque circa caſtellum firmiſsimum, Alnevvich nominatum, ne forte manus ex eo militaris irrumpens, circũquaque graſſantes perturbaret prædones.

De

De captione Regis Scottorum. CAP. XXXIII.

REBVS ſe ita circa Aquilonares Angliç parteis habentibꝰ, Eboracẽſis prouinciç regij Proceres ingenue indignati, quod Scotti fineis Anglicos infeſtarent, apud Caſtellũ nouum ſuper fluuium Tinum cum equitatu valido conuenêrunt. Vrgente quippe negotio, pedeſtres non poterant copias congregare. Venêrunt autem illuc die Sabbati, longo & laborioſo itinere fatigati. Ibi ſane cum incõmune tractarent, quid eſſet agendum, prudentiores allegârunt, multum iam eſſe actum, cum Rex Scottorum aduentu eorum præcognito longius receſſerit, ſuæ hoc mediocritati pro tempore debere ſufficere, ſibi nõ eſſe tutum, nec Regi Anglorum vtile vlterius progredi, ne forte paucitatem ſuam deuorandam, ſicut eſcam panis infinitæ barbarorum multitudini exponere viderentur, ſibi non eſſe pluſquam quadringentos equites, in hoſtili vero exercitu, pluſquam octo armatorũ milia çſtimari. Ad hæc feruẽtiores reſpondentes, hoſteis nequiſsimos modis omnibus eſſe impetendos, victoriam deſperari non debere, quç procul dubio iuſtitiam ſequeretur. Denique horum ſententia prçualente, (quia Deus ſic voluit, vt voluntati magis diuinç, quàm potentiæ vel humanæ prudentiæ aſcriberetur euentus) viri virtu-

virtutis, in quibus erant præcipui, Robertus de Stuteuilla, Ranulphus de Glanuilla, Bernardus de Baliolo, Guillelmus de Veſci, nocturna requie pauliſper recreati, ſummo mane progreſſi ſunt tanta velocitate, tanquã propellente vi aliqua properantes, vt quod armorum pondere grauatis minus tolerabile videbatur, ante horam quintam viginti quatuor milia paſſuum tranſmearent. Verum dum irent, tam denſa, vt dicitur, eos operuit nebula, vt pæne neſcirent quo irent. Tum prudentiores periculoſum iter cauſantes, certum ſibi imminere diſcrimen allegârunt, niſi mox conuerſi redirent. Ad hoc Bernardus de Baliolo, vir nobilis atque magnanimus recedat, inquit, qui voluerit, ego autem etiamſi nullus ſequatur, procedam & perpetuam mihi maculam non inuram. Cum ergo procederent, ſubito euaneſcente nebula, caſtellum de Alnewich præ oculis habentes, id ſibi tutum fore receptaculum, ſi hoſtes vrgerent, leti cenſuêrunt. Et ecce Rex Scottorum cum turma equitum circiter ſexaginta aut paulo amplius haud procul in campis patentibus tanquã ſecurus & nihil minus quàm noſtrorum irruptionem intuens obſeruabat, barbarorũ multitudine cum parte equitatus ad prædas late diſperſa. Qui nimirum noſtris conſpectis: primo quidem eos

eosde ſuis a prędaredeunitibus eſſe ratus ſte. Sed mox vexillis noſtrorum caute notatis, tunc demum intellexit noſtros iam auſos, quod ipſos nec ſuſpicari potuit eſſe auſuros. Attamen non eſt territus. ſuo quippe tã vaſto quamuis minus conglobato circumuallatus exercitu, concluſam illam paucitatem facile abſorbendam eſſe a circumfuſa multitudine, nec ambigere dignabatur. Illico ferociter arma concutiens, ſuoſq; verbo ſimul & exemplo accendens, modo, inquit, apparebit quis miles eſſe nouerit. Primuſque in hoſtem ſequentibus cæteris irruens, mox a noſtris excipitur, atque interfecto deiectus equo, cum tota fere turma ſua capitur. Nam & qui per fugam euadere potuêrunt, eo capto fugam detrectantes, vt cum eo caperentur, in manus ſe hoſtiũ ſponte dedêre. Quidam etiam nobiles, qui forte tunc aberant, ſed non longe erant, agnito quod acciderat, curſu mox rapidiſsimo affuêre, atque in manus hoſtium ingerentes ſe potius quàm incidentes, dominico communicare periculo honeſtum duxêre. Porro Rogerius de Mubrai, qui ibidem tunc aderat, Rege capto elapſus euaſit, refugitque in Scotiã. Noſtri vero proceres nobilem cum gaudio prædãreuehentes, Caſtellum nouũ, vnde mane digreſsi fuerant, veſperi redière, eamque ad

dominum ſuum illuſtrem Auglorum Regé opportune mittendam,apud Richemontem cautiſsime cuſtodiri fecêre. Geſtum eſt hoc feliciter Deo propicio, anno a plenitudine temporis,quo verbum caro factum eſt, M.C.
1174 LXXIIII. tertio Idus Iulij,die Sabbati,& mox late vulgatum, atque in cunctis Anglorum prouincijs grate ſuſceptũ eſt, campanis pro ſolemni lætitia crepantibus.

Qualia in exercitu & Regis terra Scottorum, eo capto prouenerunt. CAP. XXXIIII.

REGE igitur Scottorum in manus hoſtium tradito,funeſtiſsimum quoque eius exercitum perſpicua Dei non permiſit vltio abire illæſum. Regis quippe captione comperta, Barbari primo attoniti a prædis deſtiterunt, mox tanquam furijs agitati ferrũ contra hoſtes ſumtum, iamque innoxio eorum ſanguine ebrium in ſe ipſos vertêrunt. Erat autem in eodem exercitu ingens Anglorum numerus. regni enim Scottici oppida & Burgi ab Anglis habitari noſcuntur. Occaſione ergo temporis Scotti innatum, ſed metu regio diſsimulatũ,in illos odiũ declarantes, quotquot incidebãt peremêrũt,refugiẽtibus in munitiones regias cęteris, qui euadere potuêrunt. Erant etiam in illo exercitu duo fratres

fratres, Gilbertus ſcilicet, & Vctredus Galvvadenſis prouinciȩ domini cum gentis propriȩ turma numeroſa. Hi nimirum Ferguſi olim Principis, eiuſdem prouinciæ filij fuerant, & patri in fata concedenti, Rege Scottorum, qui illius terræ principalis eſt dominus, hȩreditatem inter eos diuidente, ſucceſſerant. Verum Gilbertus natu maior, paterni iuris integritate fraudatum ſe dolens, fratrem ſemper in corde ſuo oderat, cum tamẽ concepti furoris impetum metus regius cohiberet. Capto autem Rege, liberatus hoc metu, mox fratri nihil verenti manus iniecit, & nõ nece ſimplici, ſed pro exaturando execrabili odio excruciatum ſupplicijs interfecit. Illico fineis inuadens fraternos, barbaris in barbaros ſæuientibus, non modicam hominum ſtragem fecit. Erat autem fratri nefarie interemto filius, nomine Rolandus, acer atque induſtrius adoleſcens, qui paternis amicis cooperãtibus, debacchãti patruo pro viribus reſiſtebat. Eratque totum regnum Scotiæ turbatum, Deo æquiſſime diſponente, atq; ea menſura remetiente improbis, qua ipſi menſi fuerant, ſcilicet vt qui paulo ante gentis innoxiȩ quietem turbauerant, & Anglorum ſitierant ſanguinem, ordine pulcherrimo a ſemetipſis reciperent talionem.

De humilitate Regis Anglorum, & de eo quod consequutum est. CAP. XXXIIII.

IAM venerat in Angliam a Normānia Rex Henricus secundus, filio cum Flandrensibus copijs aduenturo, suæ murum pręsentiæ obiecturus. Recordatus autem quantum in Ecclesiam Cantuariensem deliquisset, eandē mox, vt applicuit, concite adijt, & ad sepulchrū beati Pontificis Thomę fusis vbertim lachrymis orauit. Ingressusque capitulum monachorum, prostratus humi humillime veniam postulauit, & propriæ petitionis instantia, a cunctis per ordinem fratribus virgis est vir tantus corporaliter castigatus. Sequenti vero nocte cuidam venerabili eiusdem ecclesię monacho seniori dictum est in somnis. Nonne vidisti hodie humilitatis Regiæ tam grande miraculum? Scito quod in breui quantum hæc regia humilitas Regi Regum placuerit, rerum quę circa ipsum geruntur exitus declarabit. Sane hoc ipsum viro reuerendissimo & syncerissimo Rogerio scilicet Abbate Bellelandensi referente cognoui, quod vtique sibi fideli inuotuisse relatione dicebat, dum forte ipso tempore in Cantia moraretur. Denique ipse qui tangit mōteis, & fumigant, illam montis fumigantis deuotionem quanti appenderit, in-

signi

ſigni mox indicio claruit. Quippe ipſa die, atq; ipſa (vt dicitur) hora, qua mons ille Cãtuariæ fumigauit, hoſtem eius immaniſsimum, ſcilicet Regem Scottorum, in extremis Angliæ finibus virtus diuina peſſundedit, vt merces pij operis non conſecuta ipſũ opus, ſed comitata potius videretur; nulluſque ſuper hoc ambigere ſineretur. Idem autem Princeps Cantuaria digreſſus, Lundonias properauit, præmiſsis aduerſus Hugonem Bigotũ militaribus copijs, ipſe vena inciſa modicam ibidem moram fecit. Et ecce circa noctem mediam miſſus a Ranulpho de Glanuilla curſor velociſsimus ad ianuam pulſauit regiam. Increpatus a ianitore, & vigilibus vt taceret, pulſauit inſtantius dicens in ore ſuo bonum eſſe nuntiũ, quem modis omnibus oporteret ipſa nocte a Rege audiri. Vicit tandem inſtãtis improbitas, pręſertim cum bona nuntiaturus ſperaretur. Admiſſus igitur intra ianuam, eodem modo cubicularios quoque vicit Regios. Introductuſque in cubiculum Regium, audacter acceſsit ad lectum Principis, & excitauit quieſcentem. Qui experge factus, quis es tu? inquit. & ille puer, inquit, ſum Ranulphi de Glanuilla fidelis veſtri, a quo miſſus celſitudini veſtræ bonus venio nuntius. Sanus ne eſt, ait, Ranulphus noſter? Et ille, valet, inquit,

quit, idem dominus meus, & ecce hoſtem veſtrum Scottorum Regem captum tenet in vinculis apud Richemontem. Rex vero ad hoc ſtupidus, dic, inquit, adhuc. At ille iterauit verbum; Habes ne, ait, litteras? Mox ille protulit litteras ſignatas Regi, rei geſtæ ſeriẽ continentes. Quibus Rex ſtatim inſpectis, ſtratu exſiliens, quibus potuit motibꝰ ei, qui facit mirabilia ſolus, pijs madidas lachrymis gratias egit. Tunc familiares feſtine accitos conſortes gaudij fecit. Mane autem venerunt & alij curſores idipſum nuntiantes, ſed vnus, i. qui primus aduenerat, brauium accepit. Vulgatum eſt ſtatim verbum bonũ populis ſolemniter acclamantibus, & campanis per totas Lundonias concrepantibus.

De obſidione Rothomagi, & doloſa oppugnatione obſidentium. CAP. XXXV.

INTEREA Rex Francorũ cum tremendo exercitu Normanniã ab Oriẽte ingreſſus, qua ſcilicet captis a Comite Flandrenſi caſtellis patere videbatur, Rothomagũ eiuſdẽ prouincię Metropolim adiit & obſedit. Eſt autẽ Rothomagũ vna ex clariſsimis Europę ciuitatibꝰ ſita ſuper Sequanã fluuiũ maximũ per quẽ eidẽ ciuitati multarũ regionũ cõmercia inuehuntur, eodem flumine ſimul & obiectu montiũ ita munita, vt ab vno exercitu eius vix tertia pars valeat obſideri. Porro Rex iunior & Flãdrẽſis Comes cũ in portu Morinorũ,

vnde

vnde breuißimus eſt in Angliam tranſitus, claſſe parata, vaſtißimis vallati copijs tranſfretandi opportunitatẽ captarent, cognito, quod Rex ſenior iam in Anglia conſiſteret, eorum procul dubio ferociter impetũ excepturus, tanſire in Angliã nequaquã ſibi tutũ duxerunt. Itaque mutato conſilio, & toto illo paratæ iam claſsis apparatu irrito, quanti eſſet negotij Rothomagẽſis obſidio, & quãti emolumenti eiuſdẽ ciuitatis irruptio perpẽdentes, vaſtas illas atq; terribiles copias Rothomagũ trãſtulerunt, & obſidentẽ exercitũ in immẽſum auxerunt. Verũ cum tantus eſſet exercitus, quãtꝰ in Europa ab annis retro plurimis viſus non eſt, eiuſdẽ tamen vrbis, propter acceſſus difficiles, partẽ vix tertiã potuit obſidere. Eratq; per pontem fluminis liber vel ex regione in vrbem ingreſſus, vel ex vrbe in regionem egreſſus, & inferebãtur vrbi abundanter quæcunque neceſſaria, vidente cominus & inuidẽte hoſtili exercitu. Et forte illa inuidia Siculi non inuenêre tyrãni maius tormentũ, cũ viri animoſi & fortes tota fere die cominus factitari conſpicerent, quod impedire non valentes, tã anxie ſuſtinerent. Paratis ad oppugnandam ciuitatẽ machinis, totis viribus oppugnationi inſiſtitur, trifariam ad negotium diuiſo exercitu, & die naturali per octauas horas partito, vt alij alijs

recreati, ſcilicet laſſatis per vices ſuccederẽt, atque ita iugiter oppugnantes, ne modico quidem diei vel noctis ſpatio murorum defenſores reſpirare permitterent. At id fruſtra prouiſum eſt. Ciues enim huic molitioni arte & cautela cõſimili occurrẽtes, ipſi quoque ſuum triphariam numerum diuiſêrunt, hoſtibuſque oppugnationem continuãtibus diſtributione ſui cautiſsima reſpondentes, contra laboris & laſsitudinis intolerantiam qua ſuffocandi credebantur, competens remedium habuêrunt. Cumque per dies plurimos ſumma vi certaretur, & neque hi neq; illi in aliquo remiſsius agerent, beati Laurentij dies natalitius ſuperuenit. Rex autem Francorum, pro eiuſdem præcipui martyris reuerentia, quam ſpecialiter & deuotius cõſueuerat venerari, requiem ipſo die ciuitati indultam iuſſit ſoléniter præconari. Quam gratiam ciues grate amplexi, ocio breuiſſimo iocundiſſime fruebantur. Iuuenes & virgines, ſenes cum iunioribus tum pro diei lętitia, tum etiam ad irritandum hoſtem canoris in ciuitate vocibus concrepabant, turma vero militaris extra ciuitatem ſuper ripam fluminis in conſpectu hoſtium haſtiludio exercebatur. Tum Comes Flandrenſis, vt dicitur, Regem adiens, ecce, ait, ciuitas pro qua multum ſudauimus, his intus choros ducentibus;

centibus;

centibus,& illis foris ſecure ludentibus: ſpōte nobis offertur. Sumat ergo arma in ſilentio exercitus, ſcaliſque repente muro admotis ante ciuitatem obtinebimus: quàm in ciciuitatem regredi valeant, qui extra ciuitaté pro irritatione noſtra ludis vacant. Abſit (inquit) Rex, abſit a me honeſtatem regiam hac macula denigrari, noſti enim me pro reuerentia beatiſſimi Laurentij diei huius requié indulſiſſe ciuitati. Tunc vniuerſis qui aderant Proceribus, familiari auſu mollicié improperantibus & dicentibus, dolus an virtus, quis in hoſtę requirat? tandem adquieuit: Itaque non per vocem tubæ, ſiue præconis, ſed ſolis ducum ſuſurris exercitus in tentorijs ad irrūpendam pręparabatur ciuitatem. Contigit auté eadem hora per voluntatem Dei in cuiuſdam intra ciuitatem eccleſię turri pręcelſa, ex qua nimirum pulſata campana vetuſtiſſima, ſed mire ſonora, ſignum ciuibus dari mos erat, vt hoſtibus irruentibus ad murum occurrerent: clericos quoſdam, neſcio quid agendo relaxare animum. Quorum forte vnus per feneſtrā proſpiciens, & circumferens oculos per exercitum in tentorijs excubantem: inſolitum in caſtris ſilentium, tanquam arcani alicuius conſcium primo miratus, mox clandeſtinū illum de loco altiſſimo caute notatum ani-

maduerterit apparatum. Cũque rem ſocijs oſtendiſſet: Ruuello (ſic enim campana dicebatur) pulſato notiſsimum illico ſignum ciuitati dederunt. Quo audito totis viribus vtrimque feſtinatum eſt. Nam & paratus iã exercitus caſtris erumpens, cum ſcutis tendebat ad murum, & ciues inopinato ſtimulati periculo, raptis armis ſpiritu motuque feruido occurrere ſtuduerunt. Illi quoque qui extra vrbem exercebãtur, mira celeritate affuêrunt. Iam hoſtes admotis muro ſcalis murum aſcenderant, iam ſuper murum voces quaſi triumphantium perſonabant: cum ecce fortiter impetuntur & repelluntur a ciuibus. Conflictus ſuper murum acerrimus geritur, iaculis vacantibus, arma & corpora colliduntur. multus vtrimque ſanguis effunditur. Tandem illi qui ſuperbe aſcenderãt ſurſum: pręcipites abiêre retrorſum. Nox prælium diremit. præuaricator exercitus lõge maiori clade accepta quàm illata confuſus in caſtra redijt. Rex in Flandrenſem Comitem culpam refudit. Sed perſonæ regiæ tam perfidę præuaricationis macula plus adhęſit. Denique ab illo die, & deinceps: certum eſt, & obſeſſores deſperatius remiſsiuſque egiſſe.

Quo-

Quomodo Rex Anglorum pacificauit Angliam & liberauit Rothomagum.

CAP. XXXVI.

INTEREA rex Henricus ſenior in Anglia conſiſtens: accerſiuit præpoſitos caſtellorū Comitis Leiceſtrēſis, quē ſecum ex Normānia vinctū adduxerat, & monuit pro ſalute domini ſui eadem reſignare caſtella, quibus prouincias infeſtabant. Illis vero copiam loquēdi cū dn̄o ſuo poſtulātibus: ille reſpōdit. Nihil ſuper hac re vobis paciſcar, ſed ſi feceritis quod volo bene actū erit. Et ſacris (vt dicitur) adhibitis iurauit dicēs: Sic me Deꝰ adiuuet, & hęc ſacra, quia Comes Leiceſtrēſis nō guſtabit quidquā: donec de caſtellis eius fiat quod volo: vos autē abite maturius. Tūc illi certum citumque domino ſuo, ſi vlterius obſiſterent, exitiū impēdere videntes: munitiones illico reſignârūt. Comes autē Dauid qui fuerat Princeps eorum: relicto Huntedunēſi caſtello, quod mox regi ceſsit, trepidus in Scotiā cōceſsit. His regijs ſucceſsibus territi, Hugo Bigotus, & Comes Ferrarienſis, ipſi quoq; cautionibus de pace & fidelitate præſtitis in fœdus ſpōte venerūt. Rebus igtur in Anglia, Deo volēte, ad votum diſpoſitis: rex cū ingentibus copijs celeriter transfretauit: ducēs ſecum paulo ante ſibi exhibitum regē Scottorū, Comitemq; Leiceſtrēſem, alioſq; capti-

captiuos inſigneis. Populis autem per Normanniā ob celerem & felicem eius reditum exſultantibus: Rothomagum in conſpectu hoſtium pompatice ingreſſus eſt. Hoſtes accepto ante dies paucos de captione Regis Scottorum nuntio ſaucij: eius quoque ſunt repentino & triumphali ex Anglia reditu ſtupefacti. Attamen in robore multitudinis innumerę confidentes, in obſidione perſiſtebant. Porro ipſe Walenſium turmam ex Anglia accitam per noctem latenter emiſit: ſyluarum opacitate tectam (nam hoc genus hominum agile, & ſyluarum gnarū eſt) locis opportunis obſeruarent, quo tanto exercitui neceſſaria conuehebantur. Hi nimirum captato tempore ſyluis erumpentes cōmeatum inuaſerunt, equitibus, a quibus deducebatur in fugam actis, toto illo apparatu peſſundato cum ingenti hominū & iumentorum exitio: in ſyluas ſe receperunt. Tunc vulgatum eſt, ſyluas Walenſibus eſſe refertas, atque ita intercepto commeatu exercitus per biduum inedia laborauit. Hac neceſsitate ſoluta eſt obſidio, & Principes nullam aliam tanti laboris mercedem, quàm ignominiam reportantes: cum vaſto illo exercitu abierunt, compoſitis tamen ordinibus, ad repellendum periculum, ſi forte hoſtes a tergo vrgerent. Ita quidquid in Regē

Anglorum ab hoſtibus malitioſe agentibus vel concinnatum eſt, vel attentatum, Deo illi propicio in eius eſt gloriam commutatũ.

De concordia Regum, & pace regnorum. CAP. XXXVII.

CVM ergo eidem Principi in omnibus quæ ab ipſo, vel circa ipſum fiebant, propicia arrideret diuinitas, hoſtes eius ſucceſſibus territi, & humiliati de pace tractare cœpêrunt: ipſis reformandæ pacis mediatoribus iã effectis, qui diſcordiæ præcipui fuerant incentores. Itaque celebri inter parteis colloquio habito exitialis illa ſimultas Principum, & inquietudo prouinciarum pariter quieuerunt. Comes Flandrenſis Regi Anglorum reſtituit, quod de iure eius bellicus ei caſus contulerat: fidelis de cętero amicitię, ſiue hominij ſupererogans cautionem. Ingratiſſimus quoque filius in gratiam patris redijt, non ſolum obedientiam & reuerentiam de cætero filialem ſub fide iuſſoria multorum cautione pollicitus, verumetiam noua contra ingratos, & ſuſpectos filios cautela prudenter exacta, & ſolemniter præſtito hominio patri aſtrictus. Volebat enim pater, vt, qui fortiſsimum naturæ vinculum tanquam telam araneę irreuerenter diruperat: ſaltem iure ciuili vel gentium

ad

ad honestum & vtile teneretur: & quoniam scriptum est. Funiculus triplex difficile rumpitur, naturæ violator in lege naturali circa patrem seruanda, saltem cõtemplatione hominij & duplicis, id est, iuratoriæ simul & fideiussoriæ cautionis persisteret, & caueret de cętero, ne sibi a patre non iã tantũ patre, sed etiã domino de iure diceretur: quod præuaricatrici olim plebi a domino dominorũ, per Prophetã dictũ est: Si pater ego sum, vbi est honor meus? & si dominus sum, vbi est timor meus? Fratres quoque impuberes, quos Francorum consilio patri sollicitatos subtraxerat: ad patrem reduxit, de quibus vtique modica fuit quęstio: cũ ętatis beneficio excusabiles viderentur. Præterea ad instantiã Regis Francorum, aliorumq; qui aderant Principum, idem illustris Rex Anglorũ Comitẽ Leicestrensem, reliquosque captiuos, præter Regem Scottorum absolute relaxauit, & relaxatis bona honoresque restituit: in eundẽ quoque regem suo tempore prudẽter simul & clementer acturus. Processu vero temporis cum eorum, quę in se ab ingratis & infidis commissa fuerant, immemor videretur, muros Leicestrenses repente subrui, & munitiones omnium qui a se defecerant cõplanari præcepit, pręcauẽs scilicet in futurum, cõfringendo cornua superborum, ne quid simile

mile

mile, occaſione aliqua in poſterum attentarent. Tandem vero regem Scottorum pactis interpoſitis ſub cautela obſidium relaxauit. Venienſque in Angliam apud Eboracenſem Metropolim eorundem celebrationem pactorũ inſtituit. Quo cum veniſſet Optimatũ ſuorum vallatus frequentia: prout condictũ erat, occurrit ei rex Scottorum cum vniuerſis regni ſui nobilibus. Qui omnes in Eccleſia beatiſsimi Apoſtolorum Principis regi Anglorum, tanquam principali domino hominium cum ligiantia. i. ſolemni cautione ſtandi cum eo, & pro eo contra omnes homines, rege proprio pręcipiente fecerunt. Ipſe quoque rex Scottorum coram vniuerſa multitudine nobilium vtriuſque regni regẽ Anglorũ modis ſolemnibus dominum ſuum, ſeque hominem & fidelem eius declarauit, eique tria pręcipua regni ſui munimina, ſcilicet Rokeſburg, Berevvic, Caſtellũ puellarum loco obſidum tradidit. Quibus actis, optata populi pace fruebantur, & rex Anglorum tantorum operum atque ſucceſſuum titulis clarus nominatus eſt vſque ad fineis terrę. Bellum ergo pluſquam ciuile inter patrem & filium cum tanto multorũ diſcrimine geſtum: hunc finẽ accepit. Noſtrę quoque hiſtorię liber ſecundus hoc expoſito finem accipiat.

C A-

CAPITA LIBRI III.

L I-

De Lundonienſi Concilio, & cõtentione Archiepiſcoporum, & inundatione Hoilandæ.

CAP. I.

ANNO a plenitudine temporis quo veritas de terra orta eſt, M.C.LXXV. qui fuit regis Hẽrici II. viceſimus: prouinciale Conciliũ Lundonijs celebratũ a Richardo Cantuarienſi Archiepiſcopo, Apoſtolicæ ſedis legato, conſedentibus ſuffraganeis, & aliarũ eccleſiaſticarũ perſonarũ cætu copioſo. Sequẽti vero anno Hugo Cardinalis, Apoſtolicæ ſedis legat⁹, neſcio quid ordinaturus venit in Angliã. Qui cũ totius Angliæ generale Cõciliũ celebrarur⁹; fauore adiutus regio vtriuſq; prouincię.i. Cãtuariẽſis & Eboracenſis, eccleſiaſticas perſonas Lũdonias conuocaſſet, ſtatuto Concilij die, cũ iã ſumtis inſignibus proceſſurus eſſet; facta eſt contentio vehemens inter ipſos Archiepiſcopos de Prioratu ſeſsionis in Concilio. Quippe illa Apoſtolica regula (honore inuicẽ præuenientes) a noſtri tẽporis Epiſcopis, ita eſt abrogata, vt ſollicitudine paſtorali poſtpoſita, Epiſcopi quãto peruicacius, tãto & vanius de excellentia litigent, & omnis fere epiſcopalis controuerſia circa honorum

prærogatiua verſetur. Denique Eboracēſis maturius adueniens: primā ſedem præoccupauit, eandē ſibi allegās cōpetere ex antiquo beati Gregorij decreto, quo ſtatutū noſcitur, vt Metropolitanorum Angliæ ipſe prior habeatur, qui prius fuerit ordinatus. Cantuarienſis vero ſolēniter poſita præoccupatæ ſedis querela: ſecundā ſedē, tanquā paſſus præiudiciū recuſauit. Mox ſubditis eius ferocius pro ipſo æmulantibus: ſimplex verborum contētio creuit in rixam. Eboracenſis autē, quoniā pars aduerſa fortior: loco præmature occupato: cum contumelia deturbatus, cappam cōſciſſam illatæ ſibi violentiæ indicem legato exhibuit, & Cantuarienſem ad ſedem Apoſtolicā prouocauit. Metropolitanis ergo ita cōtendentibus, rebuſq; turbatis, Cōcilium nō celebratum ſed diſsipatū eſt, & qui tanquam ad Concilium euocati conuenerant: rediêre in ſua. Eodem ſane anno, quo memoratus Cardinalis venit in Angliā, Oceanus, tanquā peccatis hominum irritatus, plus ſolito efferbuit, ruptiſque in Hoilāda repagulis, olim contra tempeſtiuos vndarum impetus præparatis: eandē humilē, planamque regionē ſeptimo Idus Ianuarij violentius irrupit, iumēta fere omnia, hominū vero multitudinē necauit, reliquis aſcenſu vel arborum vel domorum ægre ſaluatis, & quaſi

quaſi poſt biduum furore ſatiato in ſemetipſum redijt. cuius nimirũ iccirco ſupra modum fuit hominibus & iumentis exitialis irruptio, quia tanquam fur euerſor nocturnus adueniẽs: prouideri & præcaueri nõ potuit.

De reconciliatione domini Papæ & Imperatoris.
CAP. II.

ANNO a partu virginis M.C.LXXVII. Põti- 1177.
ficatus autem Domini Papę Alexandri anno XVIII. Frederici Imperatoris in eundẽ venerabilem Pontificem inueterata rabies conquieuit. Maledictus furor eius, quia pertinax, & indignatio eius quia dura. Benedictus autem Dominus qui tangit mõteis & fumigant. ipſum enim & pertinacem domuit, & durum molliuit. Siquidem principalibus ſchiſmatis iudicio Dei abſorbtis, Octauiano ſcilicet, qui Papatum prior inuaſerat, & Guidone Cremenſi, qui eiuſdem veſaniæ ſucceſſor exſtiterat: cum quidam Ioannes Strumenſis, tertius cõtinuaret errorem: compunctus tandem Imperator per viros ſapientes & nobiles tractare cœpit de pace. Itaque duo magni Principes, ſacerdotij ſcilicet & imperij ſolemniter conueniẽtes, Deo propicio in patrem & filium tranſierunt nono Calendas Auguſti, ſicque eccleſia vnita eſt: cũctis iam ſchiſmatis auctoribus atq; fau

toribus extinctis ſiue compunctis. Nam ille qui Octauiano & Guidoni de medio factis ſchiſmatici furoris cõtinuator exſtiterat: cõfuſus & deiectus elãguit, cum fauor circa eũ imperatorius exſpirauit. Quibus feliciter geſtis: Dominus Papa tanquam poſt tanti temporis ſcandala reſarcitę veritatis gaudia ſolẽniter celebraturus, generale Conciliũ pontificatus ſui xx. a partu autem virginis anno M.LXXIX. quinto Idus Martij Lateranis celebrandum inſtituit; ad quod nimirum totius Latini orbis Epiſcopos cũ maioris loci Abbatibus euocauit. Quod autem cõuocandi concilij intentio ſatis ſyncera non fuit, Romanæ auaritiæ artificioſa prouiſio patefecit. Multi enim euocati, quibus iter eundi ad Concilium difficile vel intolerabile videbatur: interuentu pecuniæ impudentius turpiuſque exactæ, quàm præſtitæ, relaxari meruerunt. Sane huius concilij decreta noſtræ duximus hiſtoriæ inſerenda.

Decreta Lateranenſis Concilij. CAP. III.

LICET de vitanda diſcordia in electione Romani Pontificis manifeſta ſatis a prædeceſſoribus noſtris inſtituta manauerint, quia ſæpe poſt per illam improbæ ambitionis audaciam, grauem paſſa eſt ſciſſuram Eccleſia, nos etiam ad hoc malum euitandum de

de cõſilio fratrũ noſtrorũ, & ſacri approbatione cõcilij, aliquid decernimus adiungendũ. Statuimus ergo, vt ſi forte ſuperſeminante Zizania inter Cardinales de ſubſtituẽdo Põtifice non potuerit eſſe plena concordia, & duabus partibus concordantibus, tertia pars concordare noluerit: aut ſibi alium præſumſerit nominare: ille ab vniuerſa eccleſia accipiatur Epiſcopus, qui a duabus partibus electus fuerit & receptus. Si quis autem de tertiæ partis nominatione confiſus, quia rem non poteſt, nomen Epiſcopi ſibi vſurpauerit: tam ipſe, quàm qui eum receperint excõmunicationi ſubiaceant, & totius ſacri ordinis priuatione multẽtur: ita vt viatici etiã eis, niſi tantũ in vltimis cõmunio denegetur: & niſi reſipuerint, cum Dathan & Abiron (quos terra viuos abſorbuit) accipiant portionẽ. Præterea, ſi a paucioribus aliquis, quàm a duabus electus fuerit ad Apoſtolatus officiũ: niſi maior aſſenſus & cõcordia interceſſerit, nullatenus aſſumatur, & dictæ pœnæ ſubiaceat, ſi humiliter noluerit abſtinere. Ex hoc tamen nullũ Canonicis inſtitutionibus, & alijs eccleſijs præiudiciũ generetur: in quibus maioris & ſanioris partis debet ſententia præualere. Quia quod in eis dubium venerit: ſuperioris iudicio poterit definiri. In Romana vero Curia & eccleſia ſpeciale aliquid conſtitui-

tur: quia non poteſt ad ſuperiorem recurſus haberi.

Qvod a prędeceſſorē noſtro (felicis memoriæ) Innocentio factum eſt, innouantes: ordinationes ab Octauiano & Guidone Hęreſiarchis, nec nō & a Ioanne Strumēſi, qui eos ſecutus eſt, factas, & ab ordinatis ab eis irritas eſſe cenſemus. Adijcientes etiam, vt qui dignitates eccleſiaſticas, ſeu beneficia per prædictos Schiſmaticos acceperunt: careant impetratis. Alienationes quoque, ſeu inuaſiones, quæ per eoſdem Schiſmaticos, ſiue per laicos factæ ſunt de rebus eccleſiaſticis: omni careant infirmitate, & ad eccleſiam ſine omni eius onere, vertantur. Si quis contraire præſumſerit: excommunicationi ſe nouerit ſubiacere. Illos autem, qui ſponte iuramentum de tenēdo ſchiſmate præſtiterunt: a ſacris ordinibus & dignitatibus decernimus eſſe ſuſpenſos.

Cvm in cūctis ſacris ordinibus & eccleſiaſticis miniſterijs & ætatis maturitas, & grauitas morum, & litterarū ſcientia ſit attēdenda & quærenda: multo fortius in Epiſcopo hæc oportet inquiri, qui ad curam aliorum in ſeipſo debet oſtendere, qualiter alios oportet in domo Domini conuerſari. Eapropter ne, quod de quibuſdam neceſſitate temporis factum eſt, in exemplum trahatur a poſteris: præſen-

præſenti decreto ſtatuimus, vt nullus in Epiſcopum eligatur, niſi qui iam triceſimũ annum ætatis impleuerit, & de legitimo ſit matrimonio natus, qui etiam vita & ſcientia commendabilis demonſtretur. Cum autem quis electus fuerit, & confirmationem electionis acceperit, & eccleſiaſticorum bonorum adminiſtrationem habuerit, decurſo tempore de conſecrandis Epiſcopis a Canonibus definito, is ad quem ſpectant beneficia quæ habuerat, diſponendi de illis liberam habeat facultatem. Inferiora etiam miniſteria, vt puta Decanatus, Archidiaconatus, & alia quę animarum curam habẽt annexam, nullus omnino ſuſcipiat, ſed nec parochialium eccleſiarum regimen, niſi qui iam viceſimum quintum annum ętatis attigerit, & qui ſcientia & moribus commendandus exiſtat. Cum vero quis aſſumtus fuerit, ſi Archidiaconus vel Decanus, & reliqui ammoniti non fuerint præfixo a Canonibus tẽpore in Preſbiteros ordinati, & ab illo remoueantur officio, & alij conferat qui & velit & poſſit illud conuenienter implere, nec proſit ei appellatione, ſi forte in tranſgreſſione conſtitutionis iſtius per appellationem voluerit ſe tueri. Hæc ſane non ſolum de promouendis, ſed de his etiam qui iam promoti ſunt (ſi canones non obſiſtant)

præcipimus obſeruandum. Clerici ſane ſi contra formam iſtam quenquam elegerint, & eligendi tunc poteſtate priuatos, & ab eccleſiaſticis beneficijs triennio nouerint ſe eſſe ſuſpenſos. Dignum eſt enim, vt quos domini timor a malo non reuocat, eccleſiaſticæ ſaltē coërceat ſeueritas diſciplinæ. Epiſcopus etiam, ſi aut fecerit contra hoc, aut ſenſerit fieri, in conferendis prædictis officijs poteſtatem ſuam amittat, per Capitulum aut per Metropolitanum, etiamſi Capitulum concordare voluerit.

Sicvt ait beatus Leo Papa: licet Eccleſiaſtica diſciplina ſacerdotali contenta iudicio cruentas effugiat vltiones, catholicorum tamen Principum cōſtutionibus adiuuatur, vt ſępe quærant homines ſalutares remediū, dum corporale ſupra ſe metuunt iudicium, vel ſupplicium euenire. Ea propter quia in Waſconia, Albegeſio, & partibus Toloſanis, & alijs locis ita hæreticorum (quos alij Catharos, alij Publicanos, alij Paterinos, alij alijs nominibus vocant) inualuit damnanda peruerſitas, vt iam non in occulto, ſicut alij, nequitiam ſuam exerceant, ſed errorem ſuū publice manifeſtent, & ad conſenſum ſuum ſimplices attrahunt & infirmos, eos, & defenſores eorum, & receptores, anathemati decernimus ſubiacere, & ſub anathemate prohi-

prohibemus,ne quis eos in domo vel in terra ſua tenere vel fouere , vel negotiationem cum eis exercere præſumat . Si autem in hoc peccato deceſſerint , nec ſub priuilegiorum noſtrorum , quibuſcunque indultorum obtentu , niſi ſub alia quacunque occaſione aut oblatio pro eis fiat,aut inter Chriſtianos ſepulturam accipiant.

De Brebationibus & Arragonenſibus , & Nauarijs, Baſculis& Coterellis,qui tantã in Chriſtianos immanitatem exercent , vt nec monaſterijs deferant,nec viduis ac pupillis, non pueris aut ſenibus , non cuilibet parcant ętati aut ſexui , ſed more Paganorum omnia perdant, & vaſtent , ſimiliter conſtituimus, vt ipſi,qui eos cõduxerint,vel tenuerint,vel fouerint,per regiones,in quibus taliter debacchãtur,in dominicis, & alijs ſolẽnibus in eccleſijs excommunicati publice denuntientur . & eadem omnino ſententia & pœna,cum prædictis hæreticis habeantur aſtricti, nec ad communionem recipiantur eccleſiæ,niſi ſocietate illa peſtifera & hæreſi abiuratis. Relaxatos autem ſe nouerint a debito fidelitatis,ſeu hominij,aut totius obſequij , donec in tanta iniquitate permanſerint , quicunque illis aliquo pacto tenentur annexi . Cunctis autem fidelibus in remiſſionem peccatorum iniungimus, vt tan-

Alij quoque sicarij et prædones excommunicationi damnati.

vt tantis cladibus ſe opponant, & contra eos armis tueantur populum Chriſtianum. Cõfiſcentur quoque bona eorum, & liberum ſit Principibus huiuſmodi peſtilentes homines ſubijcere ſeruituti. Qui autem in pœnitẽtia vera deceſſerint, & peccatorum indulgentiam, & fructum mercedis æternæ ſe non dubitent habituros. Nos etiam de miſericordia Dei, & beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli auctoritate confiſi, fidelibus Chriſtianis, qui contra eos arma ſuſceperint, & ad Epiſcoporum ſiue aliorum Prælatorum conſilium ad eos decertauerint expugnandos, bienniũ de iniuncta pœnitentia relaxamus, aut ſi longiorem ibi moram habuerint, Epiſcoporum diſcretioni, quibus huius rei cura fuerit iniuncta, committimus, vt ad eorum arbitrium, ſecundum modum laboris maior eis iudulgentia tribuatur. Illos autẽ qui ammonitioni Epiſcoporum in huiuſmodi parere contemſerint, a perceptione corporis & ſanguinis Domini iubemus fieri alienos. Interim vero eos qui ardore fidei ad expugnandum eos laborem iſtum aſſumſerint, ſicut eos, qui ſepulchrum Domini viſitant, ſub eccleſiæ defenſione recipimus, & ab vniuerſis inquietationibus, tam in rebus, quàm in perſonis ſtatuimus manere ſecuros. Si vero quiſquã interim eos moleſtare præ-

ſum-

ſumſerit, per Epiſcopum loci excommunicationis ſententia feriatur, & tam diu ſentẽtia ab omnibus obſeruetur, donec & ablata reddantur, & de illatis iniurijs congrue ſatisfiat. Epiſcopi vero ſiue Preſbiteri, qui talibus fortiter non reſtiterint, officij ſui ſuſpẽſione multentur, donec miſericordiam Apoſtolicæ ſedis obtineant.

NON minus pro illorum peccato qui faciunt, quàm pro eorum detrimento qui ſuſtinent, graue nimis eſſe dinoſcitur, quod in diuerſis partibus mundi, Rectores & Cõſules ciuitatum, nec non & alij, qui poteſtatem habere videntur, tot eccleſijs onera frequenter imponunt, ita grauibus eas & crebris exactionibus premunt, vt deterioris cõditionis ſub eis factum ſacerdotium videatur, quàm ſub Pharaone fuerit; qui diuinę legis notitiam non habuit. Ille quidem omnibus alijs ſeruituti ſubactis, ſacerdotes ſuos & poſſeſſiones eorum, in priſtina libertate dimiſit, & de publico eis alimoniam miniſtrauit. Iſti vero vniuerſa fere onera ſua imponunt eccleſijs, & tot angarijs ipſas affligunt, vt illud eis, quod Ieremias deplorat, videatur competere; Princeps prouinciarum facta eſt ſub tributo. Siue foſſata, ſeu expeditiones, ſeu alia quælibet ſibi arbitrentur agenda, de bonis eccleſiarum & clericorum paupe-

pauperum Chriſti vſibus deputatis cuncta volunt compleri. iuriſdictionem etiam & auctoritatem Epiſcoporum, & aliorum Prælatorum ita euacuant, vt nil poteſtatis eis in ſuis videatur hominibus remanſiſſe. Super quo dolendum eſt eccleſijs, dolendum nihilominus pro ipſis qui timorem Dei & eccleſiaſtici ordinis reuerentiam videntur penitus abieciſſe. Quocirca ſub anathematis diſtrictione ſeuerius prohibemus, ne talia de cętero attentare prę ſumant, niſi Epiſcopus vel Clerus tantam neceſſitatem & vtilitatem inſpexerint, vt abſque coactione ad releuandas communes neceſſitates (vbi laicorum non ſuppetunt facultates) ſubſidia per Eccleſias exiſtiment conferenda. Si autẽ conſules aut alij de cætero iſta cõmiſerint, & commoniti deſiſtere forte noluerint, tam ipſi quàm fautores eorum excõmunicationi ſe nouerint ſubiacere, nec cõmunioni fideliũ reddantur, niſi ſatisfactionem fecerint competentem pœnitentes.

PRÆTEREA quia in tantũ quorundã laicorum proceſſit audacia, vt Epiſcoporũ auctoritate neglecta clericos inſtituant in eccleſijs, & remoueant etiam cum voluerint, poſſeſſiones quoque & alia Eccleſiaſtica bona pro ſua plerumque voluntate diſtribuant, & tam eccleſias ipſas, quàm homines earum tallijs

tallijs & exactionibus grauare pręsumant, eos quia modo ista commiserint anathemate decernimus feriendos. Presbyter autem siue clericus, qui ecclesiam per laicos sine proprij Episcopi auctoritate receperit, cõmunione priuetur, & si perstiterit, a ministerio ecclesiastico & ordine deponatur,

SANE quia laici quidem Ecclesiasticas personas & ipsos etiam Episcopos iudicio suo stare compellunt, eos qui de cætero id pręsumserint, a communione fidelium decernimus segregandos. Prohibemus insuper, ne Laici decimas cum animarum suarum periculo detinentes, in alios laicos possint aliquo modo transferre. Si vero receperint, & ecclesiæ non reddiderint, Christiana sepultura priuentur.

QVIA in quibusdam locis fundatores Ecclesiarum, aut hęredes eorum potestate, in qua eos Ecclesia hucusque sustinuit abutuntur, cum in Ecclesia Dei vnus debeat esse qui præsit, ipsi plures sine respectu subiectionis eligere moliuntur, & cum vna Ecclesia vnius debeat esse rectoris, pro sua dispensatione plures repræsentant; Quo circa præsenti decreto statuimus, vt si forte in plures partes fundatorũ se vota diuiserint, ille pręficiatur Ecclesiæ, qui maiorib⁹ iuuatur meritis & plurium eligitur & probatur assensu. Si autem

autem hoc ſine ſcandalo eſſe non poterit, ordinet Antiſtes Eccleſiam, prout melius eam ſecundum clericum viderit ordinandam. Id ipſum etiã faciat, ſi de iure patronatus quęſtio emerſerit inter aliquos, &, cui competat intra treis menſes non fuerit definitum.

ITA quorundam animos occupat ſæua cupiditas, vt cum glorientur nomine Chriſtiano, Sarracenis arma, ferrũ & lignamina deferant galearum, & pares aut etiam ſuperiores in malitia fiant illis, dum ad impugnandos Chriſtianos arma eis, & neceſſaria ſubminiſtrant. Sunt etiam, qui pro ſua cupiditate in Galéis, & piraticis Sarracenorum nauibus regimen & curam gubernationis exercent. Tales igitur ab eccleſię communione præſciſos, & excommunicationi pro ſua iniquitate ſubiectos, & rerum ſuarũ, per Principes ſeculi Catholicos, & Conſules ciuitatum priuatione multari, & capientium ſeruos (ſi capti fuerint) fore cenſemus. Pręcipimus autem, vt per eccleſias maritimarum vrbium crebra & ſolemnis in eos fiat excommunicatio. Excommunicationis quoque pœnæ ſubdantur, qui Romanos aut alios Chriſtianos pro negotiatione, vel alijs honeſtis cauſis nauigio vectos, aut capere, aut rebus ſuis, ſpoliare pręſumunt. Illi etiam, qui Chriſtianos naufragium patientes, quibus ſecun-

ſecundũ regulam fidei auxilio eſſe tenẽtur, damnanda cupiditate rebus ſuis ſpoliare prę ſumunt, niſi ablata reddiderint, excommunicationi ſe nouerint ſubiacere.

MONACHI non pretio recipiantur in monaſterio. non peculiũ permittantur habere. nõ ſinguli per villas & oppida ſeu quaſcunque parochiales ponantur eccleſias, ſed in maiori conuentu, aut cum aliquibus fratribus maneant, ne ſoli inter ſeculares homines ſpiritualium hoſtium conflictum exſpectent; Salomone dicente, ne ſoli, quia cum ceciderit non habet ſubleuantem. Si quis autem exactus pro ſua receptione aliquid dederit, ad ſacros ordines non aſcendat. Is autem qui eum receperit, officij priuatione multetur. Qui vero peculium habuerit, niſi ab Abbate fuerit ei pro iniuncta adminiſtratione cõmiſſum, a communione remoueatur altaris. & qui in extremis cum periculo inuentus fuerit, nec oblatio pro eo fiat, nec inter fratres recipiat ſepulturam. Quod etiam de diuerſis religioſis præcipimus obſeruari. Abbas autem, qui iſta non curauerit, officij ſui iacturam ſe nouerit incurſurum. Prioratus quoque, ſeu obedientiæ pretij datione nulli tradantur. Alioquin dantes & accipientes a miniſterio eccleſiaſtico fiant alieni. Priores autem in conuentualibus eccleſijs

conſtituti, niſi pro manifeſta & rationabili cauſa non mutentur, videlicet ſi dilapidatores fuerint, ſi incontinenter vixerint, aut tale quid egerint, pro quo amouendi ſint merito, aut etiam pro neceſſitate maioris 5
officij de conſilio fratrum fuerint transferendi.

CVM dicat apoſtolus Paulus abundãtiorem honorem membris infirmioribus
deferendum, contra quidam quæ ſua ſunt 1
non quę Ieſu Chriſti quęrentes, leproſos qui cum ſanis habitare non poſſunt, proprij non permittunt iuuari miniſterio ſacerdotis. Quod quia procul a pietate Chri-
ſtiana eſſe dinoſcitur, de benignitate Apo- 1
ſtolica conſtituimus, vt vbicunque tot ſimul ſub communi vita fuerint congregati, quod eccleſiam cum cemiterio ſimul conſtituere, & proprio gaudere presbytero ſine contra-
dictione aliqua permittantur habere. Ca- 2
ueant tamen ne iniurioſi veteribus eccleſijs de iure parochiali exiſtant. Quod enim pro pietate eis conceditur, ad aliorum iniuriam nolumus redundare. Statuimus e-
tiam vt de ortis, & nutrimentis animalium 2
ſuorum decimas tribuere non cogantur. Iudei ſiue Saraceni nec ſub alendorum puerorum ſuorum obtentu, nec pro ſeruitio vel aliqua alia cauſa Chriſtiana mãcipia, in

do-

in domibus ſuis permittantur habere. Excommunicentur autem qui cum ipſis præſumſerint habitare. Teſtimonium autem Chriſtianorum aduerſus Iudęos in omnibus cauſis, cum illi aduerſus Chriſtianos teſtibus ſuis vtantur, recipiẽdos eſſe cenſemus, & anathemate decernimus feriendos, quicunque Iudęos Chriſtianis, in hac parte præferre præſumſerint, cum eos Chriſtianis ſubiacere oporteat, & ab eis pro ſola humanitate foueri. Si qui præterea Deo inſpirante ad fidem ſe conuerterint Chriſtianam, a poſſeſſionibus ſuis nullatenus excludantur, cum melioris conditionis cõuerſos ad fidem eſſe oporteat, quàm antequam fidem ſuſciperent, habebantur. Si autem ſecus factum fuerit, Principibus ſeu poteſtatibus eorundem locorũ ſub pœna excõmunicationis iniungimus, vt portionem hęreditatis & bonorum ſuorum ex integro faciant eis exhiberi.

QVIA nonnulli modum auaritæ non ponentes, & diuerſas dignitates eccleſiaſticas, & plures eccleſias parochiales contra ſanctorum canonum inſtituta nituntur adquirere, ita vt cum vnum officium vix implere ſufficiant, ſtipendia ſibi vendicent plurimorũ, ne id de cætero fiat, diſtrictius inhibemus. Cũ igitur, vel Eccleſia vel eccle-

ſiarum miniſterium committi debuerit, talis ad hoc perſona quęratur, qui reſidere in loco, & curam eius per ſeipſum valeat exercere. quod ſi aliter actum fuerit, & qui recceperit, quod contra ſacros canones receperit, amittat, & qui dederit, largiendi poteſtate priuetur. Et quia in tantum iam quorundam proceſſit ambitio, vt nõ duas, vel treis, ſed ſex, aut plures perhibeãtur habere, cum nec duabus poſſint debitam prouiſioné impendere, per fratres & coëpiſcopos noſtros hoc emendari præcipimus, & de multitudine canonibus inimica (quę diſſolutionis materiam & vagationis inducit, & certum continet periculum animarum) eorum, qui in eccleſijs deſeruire valeant, indigentiam ſub leuari.

De morte Regis Francorum, & ijs quæ apud Conſtantinopolim contigerunt.

CAP. IIII.

1180 ANNO a partu virginis M.C.LXXX. qui fuit Henrici Regis Anglorum viceſimus ſeptimus, & Lodouici Regis Francorũ quadrageſimus quartus, idem Rex Francorum hominem exuit, homo intepidæ deuotionis in Deum, & eximiæ lenitatis in ſubditos, ſacrorum

crorum quoque ordinum pręcipuus venerator. Paulo autē ſimplicior, quàm deceret Principem, illius verbi Apoſtolici, Corrumpunt bonos mores colloquia mala, perſpicuā in quibuſdā actibus ſuis veritatem expreſſit. Quorundam quippe Procerum de honeſto vel æquo minus curantium plus iuſto ſe credens conſilijs, non leui plerumque macula mores egregios denigrauit. veluti quando cauſam nequam filij contra pium patrē ſuſcepit, & totis regni opibus hoſtem naturæ adiuuit. Succeſſit ei filius Philippus, natus ei ex filia illuſtriſſimi Comitis Theobaldi, quæ illi iam trigamo nupſerat. Quippe poſt Alienoram (quę, vt plenius ſuo loco dictum eſt, relictis illi duabus ex ſe filiabus, & celebrato inter eos diuortio, ad Regis Anglorū tranſierat nuptias) Regij ſeminis ex Hiſpania comparem duxerat: quę itidem relictis illi duabus ex ſe filiabus, quarum maior in coniugio Regis Anglorum, Henrici iunioris ſine fructu ſobolis fuiſſe dinoſcitur, generali ſorti ſubiacuit. Filiam quoque elegantis formæ tertia illi Regina ediderat. cui nimirū qualia prouenerunt, libet paucis exponere. Imperator Conſtantinopolitanus in fata concedens, filium impuberem ſub tutela patrui ſucceſſorem reliquit imperij. Et ille quidē purpuratus pro ætate nutrieba-

tur in delicijs', porro tutor eius, Andronicus nomine, interim adminiſtrabat imperium. Viſum eſt Græcorũ Optimatibus, vt filia Regis Francorũ ad inſignis pueri coniugiũ peteretur, quod & factũ eſt. Miſſi ergo in Franciã non ignobiles nuntij ſuſceptam, tradente patre, virginem nundum plene nubilem cũ multo faſtu Conſtantinopolim traduxêrunt. Vbi vero & illo iam pubere, & illa nubili, Imperatori cœpêrunt nuptiæ preparari, Andronicus homo nequiſſimus & multę potẽtiæ, vt pote procurator imperij, ſollicitatis & corruptis miniſtris palatij, Imperatorem iuuenculum, nepotem ſcilicet proprium, furatus de palatio, in inſulam quandam, vt dicitur, ciuitate inſcia per quoſdam complices ſuos occulte necandum direxit. Mox ſumta purpura imperium occupauit, & ne quid auſis ſceleratiſſimis deeſſet, deſtinatum nepoti coniugium ad ſe formæ captus illecebra tranſtulit. Cumque arrepto inſolentiſſime abuteretur imperio, ab his qui eius vel execrabantur nequitiã, vel aſpernabãtur potentiam, cotra ſe coniurari coëgit. Quæ nimirum coniuratio adeo tandem inualuit, vt coniuratorũ ingens iam numerus in ſpiritu fortitudinis palatiũ repente irrumperet, & tyrannũ ferociſſimũ ſolio deturbatũ iuſtiſſimis vinculis innodaret. Et ne vacaret imperium, nouum

nouum illico Principē creauêrunt, ad cuius arbitriū ſceleratus ille ſupplicijs excruciatus interijt. Hoc modo filia Regis Francorum in regno Græcorum optatis ſperatiſque fraudata nuptijs, & ſceleſtiſſimi hominis contubernio maculata, honore etiam caruit.

De mutatione monetæ publicæ, & deceſſu Rogerij Eboracenſis Archiepiſcopi. CAP. V.

ANNO Regis Henrici viceſimo ſeptimo, forma monetæ publicę a falſarijs corruptę mutata eſt in Anglia, quod quidē ratione vtilitatis publicæ pro tēpore erat neceſſariū, ſed regni pauperibus & colonis nimis oneroſum. Sequenti autē anno qui fuit a partu virginis M.C. octogeſimus primus, & Pōtifica- 1181.
tus Alexandri Papæ viceſimus tertius, generale debitū ſoluit idem venerabilis Pontifex, cui ſucceſſit Lucius. Eodem quoq; anno deceſſit Rogerius Eboracenſis Archiepiſcopus, homo litterat⁹, & eloquens, atq; in cōmodis temporalibus prudentię pæne ſingularis. In officio quidē Epiſcopali, hoc eſt, in cura animarum minus ſollicitus, in his autē quę officio non Deus, ſed propter Deū mundus annexuit cōſeruādis, & promouēdis efficaciter ſtudioſus. In bonis quippe tēporalib⁹ Archiepiſcopatū Eboracenſē ita prouexit, vt de augmētis redditiuū vel amplitudine ędificiorū, fere nullā ſucceſſorib⁹ ſuis curā reliqrit. Occa-

ſiones quoq; auaritię ita exercuit,atq; in his exercēdis ita excelluit,vt raro aliquā prætermittere,vel remiſſius agere videretur.Pro perſonis ſpectabilibꝰ quibꝰ tāquā quibuſdā monilibus Eboracēſis olim refulſit Eccleſia,titulauit imberbes,& quoſdam etiā agētes ſub ferula,aptos magis pro ętate ædificare caſas, & ploſtella adiungere muros,ludere par impar,equitare in arūdine lōga,quàm perſonas gerere in eccleſia magnatū,vt ſcilicet vſq; ad annos viriles curā agens titulatorū, vniuerſa perciperet cōmoda titulorū.Chriſtianos philoſophantes i.viros religioſos in tantū exhorruit,vt dixiſſe feratur (felicis memorię) Turſtinū olim Eboracenſē Archiepiſcopū nūquā grauius deliquiſſe, quā ædificādo inſigne illud Chriſtianæ Philoſophiæ ſpeculū,monaſteriū ſcilicet de Fontibus.Cumque hoc verbo ſcandalizarentur circumſtantes,laici, inquit, eſtis, niſi percipere poteſtis vim verbi. Dicebat etiam Eccleſiaſticum beneficium luxurioſis potius quàm religioſis conferendum . quàm plane regulam omni tempore ſuo ſollicite tenuit , & deteriorem fere in omnibus conditionē fecit religioſorū clericorū.Porro in hac mira cęcitate,cū alias eſſet vir acutiſſimus, arbitrabatur obſequium ſe pręſtare Deo,quod ſic probatur . Acceſſit ad eū extrema iā ęgritudine decūbentē,& matu

refi-

re finiendũ, quidam mihi notiſſimus cuiuſdam loci religioſi præpoſitus, vir bonus & ſimplex, humiliter poſtulans, vt pias bonorum virorũ collationes, quas ſancti eius prę deceſſores eidem loco diuini amoris intuitu autentico ſcripto confirmauerant: ipſe quoque ſigilli proprij atteſtatione cõfirmare dignaretur. Ad quod ille, en(ait)morior, & quia Deum timeo, quod poſtulas, facere nõ pręſumo. Tam ſolide apud ſe tenebat nullis minus, quàm huiuſmodi philoſophantibus eſſe præſtandum. Quod autem in vita ſua tondendis magis quàm paſcendis ouibus dominicis intenderit, in fine claruit. Quippe moriturus decũbens: non pauca milia marcarum argenti Pontifex ęuo grauis in theſauris habebat, cũ tot pauperes Chriſti inedia laborarent. Quibus cum iam vlterius incubare non poſſet: partem aliquã diſperſit in pauperes: partem eccleſijs: partem familiaribus & propinquis, ſerus diſtributor legato dimiſit. Verum cum iam obiſſet, Rex per officiales ſuos & inuenta dirupit, & non inuenta ab ijs, quibus iam data erant, extorſit: dicens theſauros a quocũque, vſque ad mortem repoſitos, ſolius Principis in bonis eſſe. Quod vtique iudicio Dei actum eſt, vt cæteri terreantur exemplo, diſcantque theſaurizare ſibi theſauros in cælo, vbi, ſcilicet fur

non irrepit, nec prædo irrumpit. Circa Ioãnem quoq; Archidiaconum hominẽ callidũ & pecunioſum qui eiuſmodi Archiepiſcopi in omnibus conſiliarius & cooperator exſtiterat: iudicium Dei e veſtigio claruit, qui nimirum die altero magiſtrum ſecutus, pecunias ſuas Regi reliquit. Sic igitur illi duo in vita indiuidui, in morte quoque breuiſſimo interuallo ſunt diuiſi. Deceſſit autẽ idẽ Archiepiſcopus, anno Pontificatus ſui XXVIII. Archiepiſcopatu in fiſcum redacto: vacauit Eboracenſis Eccleſia annis decem.

De Suero tyranno Norwegiæ. CAP. VI.

IISDEM temporibus famoſiſſimus ille preſbyter Suerus, qui cognominatur Birckebain, in ea parte Germaniæ, quę Norvvegia dicitur, tyrannidem arripuit, & tempore nõ modico ſub tyrãni nomine debacchatus: tandem Rege terrę illius extincto, tanquã legittime, regnũ obtinuit: alijs forte eiuſdem terrę Regibus non diſſimilem exitum iudicio Dei habiturus. Quippe (vt dicitur) a centum retro annis, & eo amplius, cum Regum ibidẽ numeroſa ſucceſſio fuerit: nullus eorum ſenio aut morbo vitam finiuit, ſed omnes ferro interiêre. ſuis interfectoribus, tanquam legittimis ſucceſſoribus regni faſtigiũ relinquẽtes, vt ſcilicet omnes qui tãto tẽpore ibidẽ imperaſſe noſcuntur: illud quod ſcriptũ

est,re-

eſt reſpicere videatur. Occidiſti inſuper, &
poſſediſti. Huic infami malo per longã con
ſuetudinem tanquã legis iam obtinenti vigo
ré, Optimates terræ illius paulo ante tyran
nidé prẹnominati preſbyteri pio ſtudio me-
deri volentes: Regem nouitium ſolemni-
ter vnctione myſtica conſecrari & coronari
decreuerũt, ſcilicet, vt nemo de cẹtero aude-
ret manũ mittere in Chriſtũ Domini. Quip-
pe eatenus nullus vnquã in géte illa ritu fue
rat eccleſiaſtico conſecratus in Principé. Sed
quicunque tyrannice Regem occiderat: eo
ipſo perſonã & poteſtaté Regiã induens, ſuo
quoq; occiſori eandé poſt modicũ fortunã
inueteratẹ cõſuetudinis lege relictus. Quod
nimirũ Chriſtiana quadã ſimplicitate a mul
tis putatũ eſt ideo factitari, quia nullus Re-
gũ priorũ regiæ meruerat vnctionis ſolénib⁹
initiari. Itaq; interfecto Hacone, qui Regi
Ingæ a ſe peréto ſucceſſerat, cũ cuidã puero
nomine Magno eiuſdé Ingẹ nepoti regni ſuc
ceſſio cõpetere videretur: prudétes & nobi-
les regni decreto cõmuni eundé puerũ ſolé-
niter in Chriſtũ Domini cõſecrari, & diade-
mate inſigniri fecerunt. Quo facto ſancitum
ſibi Principem, & priſcẹ conſuetudinis de-
decus abolitum crediderunt. Verum cum
idé Magnus iam pubes factus in multa ſtre-
nuitate ſimul & felicitate, per aliquot an-
nos

annos regnasset, cunctis iam æstimantibus contra tyrannicos turbines satis consultum: inuidia diaboli ad perturbãdam Christianæ plebis quietem, memoratum presbyterum, tanquam vas proprium incitauit. Qui cum in sacro ordine, quem in Ecclesia acceperat, diuscule ministrasset: propẽsiore sui fiducia homo audacissimus atque acutissimus regnũ cœpit ambire. Mox lustrata omni regione cõceptę molitionis non segniter negotium exequens: sæpe prędonum sollicitatam audaciam, atque improborum manum sibi validam artificiosissime aggregauit, atque in inuijs solitudinibus pro munitionibus vtens: crebris irruptionibus Regẽ irritauit. Cumq; Rex eum cum instructo exercitu persequeretur: ille arte fugam simulans, in quibusdam notis locorum angustijs substitit: ibique regias copias misere circumuentas, atque eisdẽ angustijs impeditas, ita attriuit: vt Rex ipse inter mortuorũ strages delitescens, abeuntibus hostibus ęgre euaserit. Quo successu elatus, atque indies viribus auctior: classem quoq; est nact⁹, cuius opportunitate in pluribus eiusdẽ regni debacchabatur prouincijs. Rex vero reparatis viribus, & classe parata: aduersus hostẽ perrexit. Quo ille cognito: fugam quoq; tunc callide simulans, in infinitũ refugit Oceanũ. Quod cũ Regi innotuisset:

veram

veram eſſe prędonis fugã credidit, ſeque cũ claſſe in portũ aliquem recepit. Vbi cum exercitus pro lætitia hoſtis expulſi, exitiali ſecuritate vacaret: ſequenti nocte execrandus presbyter cum ſuis portũ ingreſſus, ebrioſq; & ſomnolentos aggreſſus, minimo negotio, cum patre Regis, alijſq; optimatibus fere vniuerſum deleuit exercitũ. Rex autem alijs moriẽtibus elapſus: in quodã (vt dicitur) proximo virginũ monaſterio per dies aliquot latuit, fruſtraq; quæſitus ab hoſtibus (Deo volente) euaſit. Hac hoſtium infelicitate & clade tyrannus elatus: quanto cruentior, tanto inſolẽtior circumquaq;, tanquã triumphãs, ferebatur, immitem ſe dominũ preſſis miſere prouincialibus exhibens. Rex autẽ poſt latebrã luci, & amicis redditus, cœpit paulatim vireis reficere, auxilia vndecũq; contrahere, aduerſus hoſtiles ſe dolos cautius pręparare: & tandem cũ parato exercitu perrexit in hoſtem. Quo mox ille cognito, cũ videret iuuenẽ, propter priores clades prudentius atque inſtructius agere: numero quoque nauiũ, & pondere viriũ pręſtare, ad maleficia ſe cõuertit. Habebat enim ſecum quandã filiã diaboli, potentẽ in maleficijs, atq; illi antiquę merito comparandã: de qua nobilis ait Poeta.

» *Hæc ſe carminibus promittit ſoluere mentes*
» *Quas velit atque alijs diras immittere curas,*

Siſtere

,, *Sistere aquam fluuijs, & sydera vertere retro,*
,, *Nocturnosque ciet maneis. Mugire videbis*
,, *Sub pedibus terrã, & descendere mõtibus ornos.*

Denique hæc (vt dicitur) mira pestilentissimæ artis confidentia ab amico quæsiuit tyranno, quomodo suos, qui iam præ oculis erant, hosteis cuperet interire. Illo submersionem eorum eligente: repente operatione diaboli, qui nimirũ per Angelicę naturę potentiam in elementis mundanis plurimũ potest, cũ a superiori finitur potestate, trãquillum mare os suũ aperiẽs: in cõspectu hostiũ maiorẽ Regię classis partẽ absorbuit. Quo viso: nefandus presbyter: ecce (ait) socij quã efficaciter elemẽta pugnãt pro nobis, cauete ne forte euadãt: quorũ certũ exitiũ pelagus vestræ virtuti reliquit, ne totũ fecisse videatur. Itaque regij exercitus pars reliqua subito interitu sociorũ attonita facile est oppressa, & Rex ipse interijt. Quo sublato, in ditionẽ tyrannicã regnũ tremefactũ cõcessit. Qui sacro ordine abiurato: & accepta in coniugẽ filia Regis Gothorũ, ab Archiepiscopo terræ illius coronari voluit. Verũ ille cũ esset vir magnus: & neq; precibus, & neq; minarũ terroribus flecteretur, vt caput execrabile sacra vnctione perfunderet: ab eodẽ patria pulsus est. Post annos aliquot surrexit de stirpe Regũ priorũ acerrimus iuuenis, no

mine

mine Ioannes, confluentibus ad eũ, & roborantibus eũ plurimis. Qui cum læta habuisset initia, vt iam esset tyranno terribilis: iuuenili tandem calore, inconsultius ad bellum prosiliẽs, infeliciter & præmature occubuit. Post hunc emersit alius de semine regio bonæ spei puer, copiosis adiutus suffragijs. Verum & hic in ipsa sacra dominica Palmarũ, ante annos aliquot graui prælio a tyranno oppressus, & cum suis adiutoribus funditus abrasus est. Sic virga illa furoris Domini profligato vel eliminato fere omni semine regio, atque omni hoste indigena, magnus & tremẽdus tandem per manũ cuiusdam Episcopi, ad hoc intentata morte coacti, regium cum mystica vnctione diadema sortitus est, sub incerto diu prosperãtis tyrannidis exitu ex crebris successibus quasi securus. Titulus autẽ sigilli eius talis fuisse dicitur: Suer⁹ Rex magnus, ferus vt leo, mitis vt agnus. clementiam quippe in subditos ostendebat, & ecclesijs siue monasterijs reuerentiam exhibebat.

De morte Regis Henrici III. & Gaufridi fratris eiusdem. CAP. VII.

ANNO a partu virginis M. C. LXXXIII. qui fuit XXX. regis Anglorum Henrici Secundi. Henricus Tertius iunior Rex Anglorum immatura morte decessit. Plane immatura, si ætatem respicias, sed mul- 1183.

tum

tū ſera, ſi actus attēdas. Fœdauerat enim adoleſcētiā ſuā næuo inexpiabili.i. ſimilitudine ſceleſtiſſimi Abſalonis, vt ſuperius expoſitū eſt. Iuuentutē quoq; ingreſſus: eandē adoleſcētiæ ſuæ noluit eſſe diſſimilē, & præuaricator, nō tātū naturę (vt prius) verūetiā ſolēniū pactorū: rebellauit iterū contra patrē. Cuius rebellionis cauſa hæc fuit. Idē pater Richardo filio in adminiſtrādo ducatu Aquitanico ſuas vices cōmiſerat, filio quoq; Gaufrido iā puberi plenitudinē iuris vxorij: id eſt, Britāniā Tranſmarinā tradiderat; Henrico primogenito ſub exſpectatione ſucceſſionis legittimę ad patris vel excubante, vel pergēte imperium. Verum occaſione cuiuſdam ſimultatis inter fratres exortæ, idem Henricus indignatus, quod fratrē Richardum pater Aquitaniæ præfeciſſet, iuncto ſibi fratre Gaufrido, Comite Britānico, & quibuſdam Proceribus Aquitanicis, patrem motibus bellicis laceſſiuit. Pater vero cum rebelles filios blādis declinare mandatis fruſtra laboraſſet: improbis eorum auſibus obuiaturus, fineis Aquitanicos cum exercitu ingreſſus eſt. Mox Dei iudicio Hēricus iunior, febre (vtriuſque præuaricationis vltrice) corripitur, omniūque animi, qui cum eo conſpirauerant pariter elanguēre. Cumq; ingraueſcēte incōmodo deſperaretur a medicis, tandē cōpunctus

miſit

misit ad patrem, excessum humiliter confitens, & extremam gratiam a paterna pietate deposcens: vt morientem inuisere dignaretur. Quibus auditis: paterna quidem concussa viscera, sed amicis allegantibus non esse sibi tutum, nequissimis conspiratoribus: qui circa filium erant, credere, quamuis piũ esset ægrotantem filium visitare: prævalente formidine ad filium non perrexit, sed pro signo clementiæ & indultę veniæ, notum illi annulum, arram paternę dilectionis direxit. Quem ille susceptum deosculatus: assistente Archiepiscopo Burdegalensi vitam finiuit. Funus ad patrem longo agmine deducebatnr: cui mox pater pie occurrit, & Rothomagi sepeliendum in Normanniam deferri præcepit. Hunc finem habuit inquietus ille puer, ad multorum quidem natus exitium: sed tamen hominibus adeo fauorabilis & gratiosus (quia scriptum, Stultorũ infinitus est numerus) vt etiam de mortuo præclara dicerentur. Denique post mortem eius quidam mentiendi libidine, atque impudentissima vanitate, famam late sparsêrũt, quod ad sepulchrum eius curationes fierent infirmorum, scilicet vt vel causam contra patrem iustam habuisse, vel finali pœnitentia Deo egregie placuisse crederetur. Idem vero pater dolorem extincti filij, ex hostis interitu

temperans : in breui vniuerſos perdomuit, & Gaufridum filium in gratiam recepit. Qui tamen ingratus ad omne experimentum paterni affectus: hoſtilem (vt poſtea claruit) non exuit animum . Nam tempore modico circa patrem pendulus & fluitans, Francorum autem, quos paternæ glorię ęmulos nouerat, modis omnibus captans amicitiam: cum a patre Andegauenſem comitatum obtinere non potuit, ſuper hoc Rege Francorum inaniter ſatagente, eo quod Richardus, natu maior id nulla ratione concederet: ad Francos ſe contulit, tanquam per illorum potentiam patri & fratri extorturus precum blandicijs non obtentum. Cumque ad irritandum patrem Regi Frācorum ſedulo militans grandia moliretur : diuini iudicij pōdere obrutus molitiones ſuas Pariſijs, cum vita finiuit, ibique ſepultus: patri quidem, cui minus officioſus exſtiterat modicum, Francis vero, quibus multum placuerat, ingētem luctum reliquit. Natus eſt ei ex Britannici comitis filia vnicus filius poſthumus. Cui cum Rex auus nomen ſuum imponi iuſſiſſet: contradictum eſt a Britonibus, & ſolemni acclamatione in ſacro Baptiſmate Arturus eſt dictus. Sicque Britones, qui fabuloſum dicūtur exſpectaſſe Arturum: nunc ſibi cum multa ſpe nutriunt

ve-

verum, iuxta opinioné quorundam grandibus illis, & famoſis de Arturo fabulis prophetatum.

De morte Cantuarienſis Archiepiſcopi, & inſtitutione Lincolnienſis Epiſcopi. CAP. VIII.

EODEM ſane anno, quo Henricus tertius in fata conceſſit, Richardus quoque Cantuarienſis Archiepiſcopus venerabilis Thomæ ſucceſſor deceſſit. Homo quidé mediocriter litterat⁹: ſed laudabiliter innoxius, & ne ambularet in magnis modulo ſuo prudenter contétus. Succeſſit ei Baldeuinus, ex Abbate Fordenſi Wigornenſis Epiſcopus, vir religioſus & litteratus: ſed & Galterius Conſtantienſis ipſo anno factus eſt eccleſiæ Lincolnienſis Antiſtes: cum vacaſſet eadem eccleſia annis fere decem & ſepté: ſicque euacuata eſt prophetia, vel potius diuinatio cõuerſi Tamenſis de ſuo, nõ de Dei ſpiritu prophetantis, quod Lincolnienſis eccleſia Pontificem vlterius non eſſet habitura. Quæ diuinatio propter lõgam eiuſdem Eccleſię vacationé plurimos adeo mouerat: vt memoratus Galterius accepto cõſecrationis munere, non ſine grandi metu ad propriam ſedem accederet. At non diu ſedit ibidé. Népe poſt modicum electus ad Epiſcopatum Rothomagenſem: formę venuſtioris blandiente il-

lecebra, nouæ nuptę valedixit. In qua re pẽſandum eſt quanti ſit momenti ambitus excellentię, quantumque in homine pecuniæ etiam cupidiſſimo, ſuperet amorem pecunię. Satis quippe notum eſt, quod quantum Rothomagẽſis Eccleſia Lincolnienſi præeminet maioritate dignitatis: tantum etiam cedit illi in temporalibus commodis. Homo tamen qui Epiſcopatū Lincolnienſem propter ampliſſima commoda multum ambierat, maluit eo relicto ad minores diuitias aſcendere ſuperius, quàm eo retento cum maioribus diuitijs ſedere inferius. Et quidem diu hæſitaſſe dicitur, vtrum eminentior an ditior eſſe eligeret, ſcrupuloſe ſecum deliberans: ſed tandem ambitus loci celſioris de amore commodi largioris triumphauit. Illo autem tranſlato: vacauit iterū Eccleſia Lincolnienſis annis aliquot.

De expeditione contra Rolandum, & quibuſdam euentis Hyberniæ. CAP. IX.

ILLVSTRIS Rex Anglorum Henricus ſecundus poſt mortem Henrici tertij trãſuectus in Angliam: in extremos regni fineis aduerſus Rolandum Galwadiæ Principem duxit exercitum. Quippe idem Rolandus mortuo patruo Gilberto, qui (vt ſuperius di-

ctum

ctum eſt)capto a noſtris Rege Scottorũ,fratrem Vctredum nefarie peremerat, in filios eius ſorte bellica prȩualens, totam illam ſibi prouinciam vendicarat. Interpellatus ab eis Rex Anglorum: Rolando mandauit,vt hȩreditatem paternam proprijs redderet conſobrinis, qui cum ſpreuiſſet mandatum; iratus Rex cum ingentibus equitum & peditũ copijs parteis illas adijt. Vbi cũ ex Hybernia rumores gratiſſimos accepiſſet: exhilaratus nuntio placabilior fuit. Itaque accepta ſatisfactione a Rolando exercitum mature reduxit. Vt autem illius nuntij qualitas melius intimetur, pauca de ſtatu Hybernię, quoniã ſe præbet occaſio, prȩlibanda ſunt. Relatum eſt ſuperius, quomodo Comes Richardus adquiſitionẽ Hybernicã eidẽ Regi coactus dimiſerit, quã profectoRex opportune trãſuectus in Hyberniã,prout voluit,ordinauit. Eo autẽ in Angliã reuerſo: præfecti militũ ad ſubactę prouincię regimen ibidem ab eo relicti,vel prȩdæ, vel gloriæ auidi, cõmiſſos ſibi fineis paulatim dilatabant. E quibus vnus, ſcilicet Ioannes de Curci, iuncta ſibi equitum peditumque manu valida illam Hyberniæ prouinciam, quæ a Regno Scotiæ anguſto freto ſeiungitur,& Vlueſtiria nũcupatur, hoſtiliter inuadendam putauit. Forte illuc venerat a Scotia Viuianus, vir eloquẽ-

tiſſimus Apoſtolicæ ſedis legatus, ſuſceptuſque honorifice a Rege, & Epiſcopis eiuſdem prouinciæ: in ciuitate maritima quæ Dunũ vocatur, pro tempore morabatur. Hoſtium autem aduentu pręcognito, Hybernienſes conſuluêre legatum, quidnam in tali articulo eſſet agendum. Qui pugnandum pro patria eſſe dixit, & pugnaturis cum obſecrationibus benedixit. Hoc modo animati: audaciter in prælium ruêrunt, ſed a loricatis ſagittarijs facile oppreſſi terga vertêrunt. Capta eſt ergo ciuitas Dunenſis, porro legatus Romanus cum ſuis refugit in eccleſiam ſanctorum reliquijs inclitam. Prouiderat enim ſibi homo prudens, & præ manibus habebat Regis Anglorum litteras ad prefectos eius Hybernicos: vt eorum tutus ſuffragijs, legationis ſuæ inter barbaros munus impleret. Hac auctoritate pacem & ſecuritatem accipiens: Diuellinum migrauit, & ſub nomine vel Domini Papæ, vel Regis Anglorum fiducialiter agens: conuocatis Hyberniæ Præſulibus atque Abbatibus generale concilium celebrauit. Verum cum in eccleſijs ſimplicitatis barbarę liberius agere morem vellet Romanum: denuntiantibus præfectis Regijs, vt vel abſcederet vel ſecum militaret, auro Hybernico, quod multũ ſitierat, minus onuſtus in Scotiam

tiam

tiam remeauit. Porro Ioannes de Curci cum ſuis qui Dunum ,& fineis eius ceperat a Regibus Hyberniæ poſtmodum fruſtra oppugnatus,expugnata Ardemachia (vbi eſſe dicitur prima ſedes Hybernię,propter honorē beati Patricij , atque aliorum indigenarum ſanctorum, quorum ibidē ſacræ reliquię requieſcunt) totam prouinciam illam ſubegit. Huius autem prouinciæ homines prę cūctis Hyberniæ populis in celebratione Paſchali, eatenus ſuperſtitioſi fuiſſe traduntur. Nā ſicut quodā venerabili Epiſcopo gentis illius referente cognoui : arbitrabantur obſequiū ſe pręſtare Deo, dum per anni circulū furto & rapina congererent; quod in Paſchali ſolemnitate profuſiſſimis,tanquam ad honorē reſurgentis Domini abſumeretur conuiuijs, eratque inter eos vrgens cōcertatio: ne forte quis ab alio immoderatiſſimis ferculorū pręparationibus vinceretur. Verū hanc ſuperſtitioſiſſimā conſuetudinē, cum ſtatu libertatis propriæ debellati finiêrunt. Sane inter Proceres Regis Anglorum,qui erant in Hybernia,Hugo de Laſci pręcipuus,& præpollens habebatur : cui nimirum idē Rex poſt mortem ſtrenuiſſimi Comitis Richardi ampliſſimas ibidem poſſeſſiones contulerat,& ſuorum dominiorum adminiſtrationem commiſerat . Ille vero in breui ita dilatauit

terminos ſuos, & proſperatus auctuſque magnitudine eſt opum & virium: vt iam nō ſolum hoſtibus, verumetiā ſocijs, id eſt alijs Proceribus regijs eſſet terribilis. Nam & his infeſtus erat, ſi forte minus parerent. Videbaturque ſibi iam magis quàm Regi Anglorum regnum Hybernicum ęmulari, in tantum vt diadema ſibi regium paraſſe diceretur. Quibus regi nuntiatis: euocatus ab eo mandatum contemſit, & per hanc inobedientiam fidem fecit præſumtionis vulgatæ. Verum poſt modicum tanquam pro Rege Anglorum æmulante fortuna: cuiuſdam ex fœderatis Hybernienſibus familiaris, & domeſtici iuuenis perfidiā expertus occubuit. Cum enim ſpatiādi gratia in agrum ex munitione egreſſus, auulſuſq; a ſatellitibus fere quantum iactus eſt lapidis, forte ſe inclinaſſet, vt neſcio quid deſignaret in terra: perfidus ille diu quæſitam occaſionem nactum ſe gaudens, bipennem fortiter in caput eius vibrauit: quo abſciſſo, & ſatellitibus ad vlciſcendum fruſtra concurrentibus: beneficio ſyluæ proximæ, & pernicitatis propriæ elapſus euaſit. Huius rei nuntius Regem Anglorum in extremis regni finibus (vt dictum eſt) conſtitutum ingenti perfudit lætitia, moxque res Hybernicę cautiorem ab eo ordinationem ſuſcepére.

De

De aduentu Patriarchæ in Angliam, & morte Regis Ierosolymorum, & regno filij eius, & de Saladino. CAP. X.

ANNO a partu virginis M. C. LXXXIIII. 1184.
qui fuit Henrici Regis ſecundi xxx. primus: Ieroſolymitanus Patriarcha cauſis vrgentibus ab Orientali miſſus eccleſia, venit in Angliam. Vt autem hæ cauſę melius eluceſcant, tempore Regis Amalrici, quem ſuperior ſermo non tacuit, res Ieroſolymitanas ſub breuitate tranſcurramus. Qui nimirum Amalricus poſt multa fortiter & feliciter geſta hominem exuens: filio impuberi Balduino regnum reliquit. Hic autem cum nõ paruæ ſpei eſſet, occulto Dei iudicio plaga lepræ percuſſus, regni tamen moderamina, quoad vixit, animi magis quàm corporis viribus tenuit, & vt certus ſibi ſucceſſor propter imminentia terræ pericula non deeſſet; ex ſororis nuptijs ſtirpis Regiæ ſeriem currere voluit. Eodem tempore mortuo Noradino, Rege Syriæ & Meſopotamiæ, qui populo Chriſtiano poſt patrem ſanguinum, virga furoris Domini fuerat: ſurrexit pro eo Saladinus, non iam virga, ſed malleus. Hic Saraconis nepos, qui Saraco (vt ſuperius dictum eſt) Princeps militiæ Noradini exſtiterat: illi defuncto in eodem Principatu ſucceſſit.

cessit, homo astutię singularis, & mille nocendi artibus instructus. Mortuo autem Noradino: vxoris eius connubium appetiuit, eaque tradente Damascum, & fineis eius accepit. Cumque esset militiæ Turcorum gratissimus: vireis artibus, & arteis viribus iuuās exhęredato Noradini filio amplissimum regnum eius obtinuit. Mox in Ægyptum arma transferens: absumtis terrę illius Principibus locupletissimum arripuit regnū Babylonis. Lybia quoque atque Arabia potitus, nactus est nomen grande, super nomen aliorum magnorum qui sunt in terra. Denique (vt dicitur) octo Regnis ditissimis præsidens: parum tamen a se actum putabat, dum Christiani magno, i. mediterraneo mari ab orbe reliquo Christiano seclusi, Ierosolymam & Antiochiam, & maritimas Syriæ ciuitates possiderent. Totum ergo in ipsos latissimi imperij sui robur conuertens, homo in seculari potentia siue astutia vix comparationem recipiens: modis omnibus nitebatur deuorare plebem Dei, sicut escam panis, & tropheum crucis Christi auellere a partibus Orientis, vbi prius erectum est.

Quomodo victus Saladinus, & quomodo postea prævaluit. CAP. XI.

CIRCA hos dies Philippus illuſtris Flandrię Comes, piæ deuotionis inſtinctu cum numeroſa militia terram Ieroſolymitanam ingreſſus: contra Saladinũ aliquid agere, & fineis voluit Chriſtianos dilatare. Verum offenſus a Templarijs: ad terrã Antiochenam inuitante Principe militiam traduxit, eoque cooperante munitiſſimum oppidum Hareng nominatum, nihil ibidem acturus, ſed inglorius receſſurus, obſedit. Audiens autem Saladinus abducta militia terram Domini plus ſolito præſidijs vacuatam: cum infinito exercitu repentinus irruit, nec moratus in terminis: tanquam poſſeſſurus eam, intima eius illico penetrauit. Tunc Princeps Chriſtianus lepram corporis animi virtute exornans: quantulam pro tempore potuit militiam conuocauit, & præliaturus nõ ſuum, ſed Domini prȩlium, hoſtium numeros non expauit. Itaque præeunte vexillo dominico iuxta Rama oppidum, quod hoſtes obſederant, congreſſurus cum eis, tremendas illas gentis ſpurciſſimæ copias, diuino fretus auxilio profligauit. Saladinus fuga elapſus: ægre euaſit, cæſis de exercitu eius multis milibus. Geſtum eſt hoc prælium a Chriſtianis Chriſto propicio feliciter, ſeptimo Calẽdas Decembris.

Ve-

Verum anno ſequenti propter peccata, quæ vtique diuinitas minus in ſuis (dú hic viuitur) quâm in alienis diſſimulat: contra populum Chriſtianum in terra ſancta degentem, & minus ſancte viuentem cęleſtis ira excanduit, Cum enim Saladinus ad expiandum pręcedentis anni dedecus, fineis Chriſtianos inſtructior terribiliorque inuaderet: noſtri quoque multo inſtructiores & numeroſiores, quàm prius, atque ideo minus in Domino, dú de ſe pręſumerent, confidentes, pręlium illi in terminis intulêrunt, vbi Deo reſiſtente ſuperbis, quibus antea humilibus dederat gratiam: magna virium Chriſtianarum contritio facta eſt: cæſo non paruo militum numero cum magiſtro militię Tépli, & Optimatibus plurimis. Initium dolorum hoc. Nondum enim auerſus erat furor Domini, ſed adhuc manus eius extenta. Denique poſtquam Cæſarea Philippi, (quę nunc Belinas dicitur, & erat quaſi clauis finium Chriſtianorum contra Damaſcum) inciderat (vt ſupra dictum eſt) in manus hoſtiles: Templarij tam ſuis quàm emédicatis vndecunque opibus, munitionem ſatis vtilem ad vadum Iacob exſtruxêrunt. Surgebant indies ſtructurę murorum, & excubabat ibidé iugiter non paruus armatorum numerus: ne forte irruptione hoſtili impediretur opus.

Diu

Diu quidem hoc cum liuore & gemitu dissimulatum toleratumque est a Turcis: dum integræ essent vires Christianæ. Quas cum clade paulo ante accepta languidiores esse cōspicerent: tempus nacti, munitionem illā armis virisque refertam obsidione cinxêrunt, atque adhibitis machinis fortiter oppugnare cœpêrunt. Congregatus est autem exercitus Christianus apud Tiberiadem, vt obsidionem solueret: at non ea alacritate, qua solebat. Ibi Optimates nostri de agendis tractantes: nequaquam sibi tutum esse censuêrunt, absente cruce dominica, cum numerosissimis hostibus congredi. Mittuntur Ierosolymam, qui signum salutare exhibeant. At in ea mora expugnata munitio. Qua celeriter euersa; Turci cum ingentibus spolijs abiêrunt. Capta est enim ibi magna vis armorum, & multus sanguis Christianus effusus. Nec multo post Saladinus Christianos ex improuiso fineis aggressus: Neapolim (quæ olim Sichima dicebatur) captam euertens, & facta hominum strage non modica, dum nostri conuenirēt, in propria se recepit.

De causa aduentus Patriarchæ in Angliam.

CAP. XII.

EO TEMPORE Rex Ierosolymorū mortis beneficio liberatus a lepra, nepoti ex sorore,

ſorore, nouenni puero regnum reliquit. Qui cum eſſet vnctus in Regem, ſub tutela Comitis Tripolitani, pro ætate nutriebatur, rerum vero ſumma penes eundem Comitem potiſſimum eſſe videbatur. Cum ergo res Ieroſolymitanæ indies langueſcerent, atque illud Salomonis, (Maledicta terra, cuius Rex puer eſt, & cuius Principes mane comedunt,) prudentes terræ illius crebra cogitatione verſarent: generali prouidentia ſtatutum eſt, vt vir magnus, cuius cum quantitate negotij moueret auctoritas, ſanctæ ſcilicet reſurrectionis Patriarcha, petendi contra immaniſſimum hoſtem Saladinum auxilij gratia ad Chriſtianos Principes in Europam mitteretur, & maxime ad illuſtrem Anglorum Regem, cuius efficacior & promtior opera ſperabatur. Idem ergo Patriarcha poſt maris diſcrimina Romam veniens, & iuncta patriarchali auctoritate, Apoſtolica proceſſurus: hanc a Papa Lucio ad Regem Anglorum accepit epiſtolam.

Epiſtola

Epistola Domini Papæ ad Regem Anglorum.

LVCIVS EPISCOPVS, seruus seruorũ Dei: charissimo in Christo filio H. illustri Regi Anglorum salutem, & Apostolicam benedictionem. Cum incliti prædecessores tui prę cæteris terrę Principibus armorũ gloria & nobilitate animi longe retro claruerint, eosque fidelium populus in sua didicerit aduersitate patronos: merito ad te non tantũ regni, sed & paternarum virtutũ hęredẽ, quadã securitate pręsumta recurritur, vbi populo Christiano imminere periculum, immo exterminiũ formidatur, vt per brachiũ Regiæ magnitudinis mẽbris eius impẽdatur præsidiũ: qui vt ad tantę gloriæ, & prælationis apicẽ peruenires sua pietate concessit, & te cõtra sui nominis impugnatores nefarios, murũ inexpugnabilẽ ordinauit. Proinde nouit serenitas tua, iam crebris & molestis super hoc pulsata querelis, qualiter terra Ierosolymitana, specialis hæreditas crucifixi, in qua nostræ salutis sunt prænuntiata mysteria, & ipsius rei exhibitione cõpleta, quam ille, qui cuncta condidit in sortem suam peculiari priuilegio deputauit: perfidæ & spurcissimæ gentis attrita & circumuallata pressuris, nisi celeri remedio succuratur, prona sit ad ruinã,

&

& inde ſuſtineat(quod abſit)irrepabilem religio Chriſtiana iacturam. Ille enim Saladinus ſancti & tremendi nominis immaniſſimus perſecutor,ita ſpiritu furoris excanduit; & totius nequitię ſuæ vireis,ad internecionē populi fidelis exercet; vt niſi immanitatis eius vehemēs impetus reprimatur, quaſi obiectis obicibus: certā ſpem fiduciamque cōcipiat, quod influat Iordanis in os eius, & terra aſperſione viuifici ſanguinis conſecrata ſpurciſſimæ ſuperſtitionis ipſius cōtagio polluatur, & quam glorioſi & nobiles prædeceſſores tui,a domino gentis incredulę multis laboribus, & periculis exemêrunt: rurſus nephando tyranni nequiſſimi dominio ſubiugêtur. Ob hanc itaque neceſſitatis,& imminentis doloris inſtantiam, magnificentiam tuam Apoſtolicis litteris duximus exhortādam, immo dilatatis præcordijs ſumma acclamatione pulſandam: quatenus ad honorem ipſius reſpiciens,qui te conſtituit in ſublime, & iuxta magnorum qui ſunt in terra nomen tibi contulit glorioſum, ad deſolationem præfatæ terræ pietatis ſtudio te conuertas, & vt eius confuſio in hac parte tollatur, qui pro te in terra ipſa voluit haberi ludibrio: operam adhibeas efficacem, quatenus prædeceſſorum tuorum veſtigia ſubſecutus, quam ipſi de Principis tenebrarum

faucibus

faucibus eruêrunt: in cultu magni Dei per
tuam diligentiam auxiliante Domino con-
ſeruetur. Eo autem curioſius celſitudinem
tuam in tanta oppreſſionis anguſtia conue-
nit laborare, quod terram ipſam Regis in-
telligis præſidio deſtitutam, & totam ſpem
defenſionis ſuæ ipſius Proceres in tuæ ma-
gnitudinis patrocinio duxêrunt collocan-
dam. Quod inde clarius tua ſerenitas po-
teſt agnoſcere, quod ſummos terræ illius, &
magnificos defenſores, venerabilē fratrem
noſtrum E. Patriarcham, & dilectum filium
Magiſtrum hoſpitalis ad tuam excellentiā
deſtinârunt, vt ex Epiſcoporum præſentia
conſiderata dignitate perpenderes: quanta
fuerit neceſſitatis anguſtia, pro qua eorum
ſuſtinent tam diu carere pręſidio, vt per ipſos
facilius ad vota ſua tuam deuotionem incli-
nent. Viros ergo præfatos tanquam ab ipſo
domino tibi deſtinatos benigne recipias, &
debita charitate pertractes, eorūque poſtu-
lationibus tāto facilius adquieſcas: quāto ſuę
grauitatis & honeſtatis intuitu fauor eſt eis,
maior & gratia exhibenda. Sane recolat pru-
dētia tua, & ſollicita ſecum meditatione re-
uoluat: promiſſionem illam, qua de impen-
dendo ſępę dictæ terrę præſidio: tuam celſi-
tudinem obligaſti, & ita in hac parte te cau-
tum & ſtudioſum exhibeas, vt te in tremen-
S do iu-

do iudicio tua conſcientia non accuſet, & eius qui non fallitur, diſtricti iudicis interrogatio non condemnet. Vale.

De diſcordia Regum atque Inducijs. CAP. XIII.

IGITVR ortum inter Reges malum diſcordiæ: multos inuoluit populos. Cum enim vnaquæque gens pro ſuo Principe æmularetur: ita contra ſe mutuo animabantur & præparabantur, tanquã ſinguli vel propriũ æmolumentũ ſeu gloriã quærerent, vel iniurias proprias vlturi eſſent. Coiêrũtque ex diuerſis hinc inde prouincijs apud Caſtrũ, quod Rodulphi dicitur, ferociſſimo agitatę ſpiritu armatorũ multitudines, mira veſania ſuorum Regum gloriæ, vel potius ſuperbiæ ſanguinẽ propriũ libaturæ. Quid enim inſanius quàm pro inani, nec ſua, ſed alterius gloria ita æmulari? & quid iniquius vel miſerabilius; quàm pro vnius hominis commodo, vel etiam faſtu nudo, tot Chriſtianorũ milia periclitari? Cumq; e Caſtris hinc inde oppoſitis per dies aliquot toruis ſe mutuo vultibus duo magni exercitus proſpectarent, fruſtra circa vel pacẽ, vel inducias ſatagentibus, atque aërem tantũ verberantibus viris pacificis: tãdem fatalis & tremendus conſerendi manus dies illuxit. Turmis ad pugnam diſpoſitis parum iam aberat a concurſu mutuo: cum ecce occultis

magis

magis (vt dicitur) ducum ſurſurris, quàm prę-locutionibus publicis indultæ indies plurimos induciæ in vtroque exercitu voce præconia declarantur. Plane vox iſta multo gratius inſonuit auribus omnium: quàm vox tubæ accendentis ad prælium. Gẽtes ergo, quæ paulo ante hoſtiliter fremebant, & populi qui prius meditabantur inania, Deo propicio cum incruento gaudio abiêre in ſua. Rex autem Anglorum dimiſſo exercitu in Tranſmarinis regionibus morabatur, firmandæ magis pacis quâm ſuſcitandi furoris belli negotijs deditus. Olim enim pro ætate bellorum proceſſus, nulla iam libidine, ſed ſola neceſſitate ad intentionem bellicam trahebatur.

De prærogatiua terræ Ieroſolymitanæ, propter quã totiens deuorat habitatores ſuos. CA. XIIII.

ANNO a plenitudine temporis, quo verbum caro factum eſt M.C. LXXXVII. regnante in Alemannia Frederico, in Francia Philippo, in Anglia Henrico ſecundo, Vrbano autem, qui Lucio ſucceſſerat ſedi Apoſtolicę præſidente: aggrauata eſt manus Domini ſuper terram Ieroſolymitanã, & ſecundũ Ieremiã, plaga inimici percuſſit eã caſtigatione crudeli. Ciuitas ſancta in qua inuocatum eſt nomẽ Domini a diebus antiquis, in qua ſacrę 1187.

prophetię floruêrunt, in qua redemtionis humanę inſignia micuêrunt, ex qua ſalutis in omnem mundi latitudinem ſacraméta fluxêrunt (proh dolor) incidit in manus gentis prophanę & immundę, terra ſanctorum qui a ſæculo ſunt prophetarum, terra Apoſtolorũ, immo ipſius Domini & Saluatoris, quam ſcilicet incarnationis, & natiuitatis ſuæ myſterio initiauit: conuerſatione ſua & prædicatione ſigniſque illuſtrauit, paſſione ſua & ſepultura, & reſurrectione conſecrauit, aſcéſionis ſuæ triumpho, & aduentu paracleti irradiauit, ſpurciſſimus Saladinus occupauit, fidelium populis vacuauit, & abraſis Chriſtianæ religionis inſignibus: immundiſſimæ ſectæ ſuæ ſacrilegijs prophanauit. datumque eſt ei non ſolum os loquens ingentia: ſed etiam brachiũ faciens grandia aduerſus Dominum, & aduerſus populum Chriſti eius. nã de eodé populo impletũ eſt, illud Ieremię immo dominicũ per os eiꝰ; Eijce illos a facie mea & egrediantur, qui ad morté ad morté, & qui ad gladiũ ad gladiũ, & qui ad famé ad famé, & qui ad captiuitaté, ad captiuitaté. Huius autem miſerabilis & famoſi exterminij cauſam fuiſſe peccata, plus ſolito inundãtia nemo debet ambigere. Et quidé ab initio in omnibus quæ ſub cælo ſunt regionibus patientius diuinitas peccata diſſimulaſſe noſcitur,

ſcitur,quàm in terra illa,quam vtique gratia tantorũ tamque inſignium operum diuinorum,quę in ea mirabiliter patrata, vel patrãda fuêre,quadam(vt ita dicam) priuilegiali neceſſitate ſanctam eſſe oportuit, aut non diu impunitam. Quippe hãc Deus elegit ab initio, illius præclariſſimæ dignationis ſuæ, quę ſcilicet omnia diuina longe antecellit opera,i.ſuæ incarnationis, & humanæ redẽtionis ſuo tempore nobilitandã miraculis. Horum ſane in ea ſuo tempore patrandorũ gratia:ſingulare pręcunctis regionibus ſemper priuilegium habuit,quod vtique eorundem iam patratorũ cumulatius habere dinoſcitur. Inde eſt quod ſcriptura ſacra locis pluribus eius prærogatiuã tam præclare cõmendat. Quod ſi vel ad opum gloriam,vel ad fructuum referas vbertatem: occurrit tibi veriſſima ratio, quod in his plurimę illi regiones ęquentur,& quædam etiam præſtẽt: niſi forte in his, quę de India memorantur, vana ſit fides. Ergo hoc ſolo præ cunctis terris inclita,vel olim fuiſſe,vel nunc eſſe dinoſcitur, quod in ea & olim patrãdum erat, & nunc patratum eſſe conſtat,illud humanę redemtionis tam magnum & tam mirabile ſacramentum. Nam ſi peculiari populo ſuo, id eſt ſemini Abrahæ,terrenam hæreditatem Deus propter excellentiſſimam fructuum

fertilitatem largiri voluiſſet: in India potius, quàm in Syria poſſeſſionem tribuiſſet. Nunc autē diuina ſua prouiſione populo ad hoc electo, vt ex eo humanæ redemtionis hoſtia ſuo tempore ſumeretur: terram illam in poſſeſſionem dedit, quam ab initio elegerat, vt in ea eadem reconciliatrix hoſtia litaretur. Huius rei gratia eandem terram ſpecialiter ſuam vocat, terra inquiens non vendetur in perpetuum, quia mea eſt, & vos aduenæ & coloni mei. Sane huius terrę primi poſt diluuium incolæ fuêre Cananei & Amorei, & cognati horum populi. Quos nimirum Dominus propter mores flagitioſiſſimos ſuo tempore diſperdendos eſſe præuidens: adduxit illuc Abraham generoſæ ſtirpis patrem futurum, de Hur Chaldeorum, ſemini, inquiēs, tuo dabo terram hanc. Porro ipſi Abrahæ nec paſſum pedis, vt ait Apoſtolus, dedit in ea. Quia iuxta vocem diuinam nondum completa erant peccata Amoreorum: id eſt non tantum iam excreuerant atque inualuerant, vt propter hæc a Deo indulgenter magis quàm rigide peccata pēſante, ijdem peccatores exterminari deberent. Itaque deo pręſcio & iuſto non rigido, peccatorum completio patientia eſt exſpectata: & exterminatio peccantiū vſque ad completionem peccatorum dilata.

Idcirco Abraham illius terræ non eſt factus poſſeſſor, ſed aduena, porro ſemen eius cõpletis peccatis Amoreorum accepit in poſſeſſionem terram eorum. Et vt eandem terrã poſſideret Deo largiente: eoſdem exterminauit impios Deo iubente. Num putamus hanc gentem peccatricem enormius peccaſſe, quàm gentes cæteras orbis terrarum, ſcilicet vt illęſis cæteris ſola exterminium pateretur. Certe orbem vniuerſum caligo erroris inuoluerat, & nemo reſpectu diuini iudicij, quod vtique neſciebat: vetabatur facere quod libebat. Non ergo gens illa ideo ſola diuini ſeueritatem iudicij experta eſt, quod cæteris gentibus ſordidior fuerit, ſed terram clariſſimis diuinæ dignationis ſuo tempore nobilitandam miraculis: incolarum ſuorum tunc deformatam peccatis, eorundem incolarum exterminio expiari, & populo electo, id eſt ſemini Abrahæ, ſacræ fidei habẽti characterẽ, in hæreditatẽ dari oportuit. Quam obrẽ eidẽ populo a Moyſe in Deuteronomio dictũ eſt, nõ propter iuſtitias tuas ingredieris vt poſſideas terrã iſtarũ nationũ, ſed propter impietates ſuas te introeunte deletæ ſunt, & vt impleret verbũ ſuũ Dominus, quod ſub iuramento pollicitus eſt patribus tuis Abrahã, Iſaac, & Iacob. In Leuitico quoq; filijs Abrahę, diuina voce dicit, ne polluamini in õnibꝰ

quibus contaminatæ ſunt gentes, quas ego eijciam ante conſpectum noſtrum, a quibus polluta eſt terra cuius ego ſcelera viſitabo: vt euomat habitatores ſuos. Cauete ergo ne & vos ſimiliter euomat, cum paria feceritis, ſicut euomuit gentem, quæ fuit ante vos. Cæterę vero regiones tale priuilegium non habentes, non ita deuorant vel euomunt habitatores ſuos, cum effuſius peccatis ſorduerint: ſicut illa, quæ & ipſum ſemen Abrahæ, cui in hæreditatem data erat, eo quod eam ſuorum enormitate facinorum deformaret, poſtmodum iuſte euomuit. Et maioré quidem partem eius, i. decé tribus, i. tribũ Iuda, de qua ipſe Dominus ſecundum carnem naſciturus, & tribũ Beniamin, quæ vas electionis ęditura erat, euomuit in Babylonem, ſuo tempore reuocandas. Quas tamen poſtmodum, eo quod nõ cognouerint tempus viſitationis ſuæ, ſed deteſtabili veſania propriũ peremêrunt redemtorem, eadem terra iam in ea patratis diuinis myſterijs inclita, ſeueriori iudicio nunquam reuocãdas euomuit: Romanis Imperatoribus Veſpaſiano & Tito, diuinæ animaduerſionis miniſtris. Exterminato auté carnali ſemine Abrahæ, quod ita degenerabat, vt ei a Domino diceretur, Terræ Sodomorum remiſſius erit in die iudicij, quàm vobis: concultatum eſt a gentibus

ſan-

ſanctuarium Dei, vſque ad tempus religioſi
Auguſti, Conſtantini Magni. Tunc enim
terra ſancta pro eiuſdem Principis ſtudio, a
gentilium rituum ſordibus emundata: data
eſt in hæreditatem, & poſſeſſionem vero ſe-
mini Abrahæ, id eſt Chriſtianis, a quibus &
poſſeſſa eſt annis multis vſque poſt tempora
beati Gregorij. Tandem enim & hos habita-
tores ſuos, cum diuinam contra ſe iracun-
diam peccatis excreſcentibus accendiſſent:
terra ſancta, quæ ab eis maculabatur, deuo-
rauit, ſiue euomuit, & contaminarunt eam
Agareni habitatione ſua ſpurciſſima, vſque
ad annum a plenitudine temporis, quo ver-
bum caro factum eſt M. XC. nonum. Tunc 1099.
enim ciuitas ſancta (vt ſuperius memoratum
eſt) per militiam Chriſtianam, ab Europę
partibus venientem Agarenos habitatores
euomuit, & impleta eſt etiam in hoc Pro-
phetia Noë. Dilatet Deus Iaphet, & habitet
in tabernaculis Sem. Quippe de Sem gen-
tes Aſię. de Iaphet vero ortæ ſunt gentes Eu-
ropę. Iaphet ergo quodammodo habitatio-
nem accepit in tabernaculis Sem, quando
homines Europæ expulſis Agarenis, in pro-
uincia Aſiæ Paleſtina, habitare cœpêrunt.
Fuit autē habitatio filiorum Iaphet in terra
ſancta, annorum circiter LXXXVII. hoc eſt
ab anno a partu virginis M. nonageſimo no-

no vſque ad annum M. centeſimũ octuageſimum ſeptimum. Tũc enim & ipſos peccatis eorum inualeſcentibus, atque ideo Agarenis præualentibus, quod ſine gemitu non dicimus, terra ſancta more ſuo euomuit. Erant enim iam in Ieruſalem & regno eius, nõ vt olim, viri religioſi ex omni natione quæ ſub cælo eſt: ſed ex omni gente Chriſtiana facinoroſi, luxurioſi, ebrioſi, mimi, Hiſtriones. hoc genus omne in terram ſanctam, tãquam in ſentinam quandam confluxerat, eamque obſcœnis moribus & actibus inquinabat. Ipſius quoq; terræ noui indigenæ, quos Pullanos vocabant: Saracenorum infecti vicinia, non multum ab eis, vel fide, vel moribus diſcrepabant, atque inter Chriſtianos, & Saracenos tanquam quidam neutri eſſe videbantur. Sic ergo terra Domini noſtris temporibus ab aduenis ſimul & indigenis iniquinata, & vtroſque tãdem iudicio Dei euomuit, & nunc tolerat gentem immundiſſimam Agarenos vſque ad tempus, procul dubio & hos deuoratura cum Deus voluerit. Sane a Chriſtianis recepta eſt ſub Papatu Vrbani ſecundi, & recidit in manus Agarenorum, ſub Pontificatu Vrbani tertij LXXXVII. (vt dictũ eſt) annis interlapſis. Quomodo autem hoc contigerit: plenius exponendum eſt, non quidem propter præſentes, quia res recentiſ-

ſimæ

ſimæ memoriæ eſt, & ſatis nota omnibus: ſed vt ad poſteros inſignium malorum noſtri temporis non ſuperflua notitia, ſtyli noſtri miniſterio tranſmittatur.

De Guidone Rege Ieroſolymorum.

CAP. XV.

NOVENNIS ergo puer, poſt auunculum in regno Ieroſolymorum vnctus in Regem: paulopoſt rapitur ex hac vita, infectus vt putatur, arte venenata tutoris proprij, Comitis ſcilicet Tripolitani. Qui nimirum cum eſſet vir magnus & potens, & propinquus Regum priorum: aſpirabat ad Regnū, quod ſcilicet ſublato, quē nutriebat, puero facile ſibi ceſſurum ſperabat. Verum Patriarcha & pars Optimatum terræ, cum militia templi & hoſpitalis: matri extincti pueri, filiæ ſcilicet illuſtriſſimi Regis Amalrici, tanquam propinquiori & iuſtiori hæredi regnum dedêrunt, indignum tamen matrimonium eius cauſati. Nam tempore fratris Regis voto proprio ſecundas contraxerat nuptias, cum homine peregrino, Guidone ſcilicet quodā Pictauienſi, qui a facie Regis Anglorū Henrici ſecūdi, de Aquitania fugerat, & Regi Ieroſolymorū egregie militabat. Illa vero muni-

nitionibus vrbibuſque potita: Templarijs cũ Patriarcha annitentibus, viro proprio, diadema Regium tradidit. Vnde ſupra modum indignati ſunt Optimates, nec æquanimiter pati potuêre hominem peregrinũ, & qui nõ eſſet de ſtirpe Regũ, leuari ſupra capita ſua, cum de ſemine regio ſuppeterent, a quibus regnum (vt credebant) decentius & magnificentius regeretur. Eorum quidem plurimi diſſimulata pauide, vel callide ira, pro tempore ſiluêre, & Principi extraordinario ſpecie tenus paruêre: ſub exſpectatione apti tẽporis, quo a ſuis ceruicibus iugum eius excuterent. Verum Comes Tripolitanus, quẽ ira fortior ſtimulabat, proprijs vel viribus, vel artibus fretus: manifeſte obſtitit, & iugũ eius, vel ficte ſuſcipere cum cæteris recuſauit. Cumque a regia potentia impeteretur fortiter, & ſubdi cogeretur, propter virium inſufficientiam propriarum, implorauit, & facile impetrauit auxilium Saladini: callide inter partes fouendo diſcordias, vireis fraingere molientis Chriſtianas. Mox menſe Maio a parte Tyberiadis, quam ipſe tunc poſſidebat: immiſit Turcorum copias finibus Chriſtianis. Qui congreſſi cum quadam parte militiæ templi: facta noſtrorum ſtrage non modica, onuſti ſpolijs victores abiêre. Verum multo poſt idem Comes ſimulatã, vt poſtea cla-

claruit, amicis mediantibus cum Rege pacẽ fecit. Nam & ipse, & fere vniuersi terrę Optimates ex multa indignatione occultum cũ Saladino fœdus percusserant, cui etiam (vt dictum est) pacti fuerãt: quod Regem Christianum in manus eius traderent, quibus ipse vicissim pactus esse dicitur, quod hoc facto non inquietaret eos, quo minus liberam regni Ierosolymitani dispositionem haberent. Percusserant plane fœdus cum morte, & cum inferno fecerant pactum, per hoc putantes flagellum mundans, cum transiret per cæteros, super se non venturum. Verum consequentia docuêrunt, sacram illam in eis egregie Prophetiam impletam. Delebitur fœdus nostrum cum morte, & pactum nostrum cum inferno non stabit: flagellum mundans cum transierit, eritis ei in conculcationem, & sola vexatio dabit intellectum.

De prælio quo periјt exercitus Christianus, & quomodo captus est Rex cum sancta cruce.

CAP. XVII.

IGITVR Saladinus cum LXXX. vt fertur milibus equitum, & eo amplius solito fiducialius fineis Christianos ingressus, ciuitatem Tyberiadem mox irrupit, & munitionem

tionem Caſtri, quo ſe domina loci cum militibꝰ paucis receperat, oppugnauit. Quibus Rex cognitis: cum ſumma celeritate Chriſtianum vndecunque contraxit exercitum. Et quidem Reges priores proceſſuri ad prælium: vrbibus & Caſtellis ſufficientia munimina relinquebãt, ne ſcilicet regnum ancipiti periculo exponerent: ſi eius oſſa medullis proprijs, id eſt Vrbes & Caſtella neceſſarijs pręſidijs vacuarent. Inde eſt quod cum ſępius fuerint ab hoſtibus prælio ſuperati: nunquam tamen vſque ad regni exterminiũ periclitati fuiſſe noſcuntur. Rex autem ad Chriſtiani regni excidium inſtitutus a fœmina, ne ab hoc tam grandi malo eſſet innocens fœmina, fortiſſimo pręcepit edicto, vt omnis populus quaſi vir vnus egrederetur ad prælium, in tantum, vt executores a Rege directi, cum ſanis ęgros tanquam ad abſterrendum numero Saladinum exire compellerent. Itaque egreſſis omnibus ad victimam magis quàm ad pugnam, cum pauci languidiſſimi, cum mulieribus & paruulis in vrbibus remanerent: ad vnius pręlij euentum, totum præclarum illud regnum Ieroſolymitanum pendebat. Comes autẽ Tripolitanus, cum eſſet exercitui Chriſtiano præuius, tanquam gnarus locorum duxit eum de induſtria (vt creditur) in lo-

cum

cum ſaxoſum, tantaſque anguſtias, vt mox periclitari inciperet. Cumque hoſtes ita coartatis vndique imminerent, de Procerum conſilio ſtatuit Rex quocunque modo erumpere, & prælio cum hoſtibus decertare. Primis ergo ictibus militiæ Templi conceſſis, exercitum, prout oportuit, per turmas ad prelium ordinauit. Templarij vero robuſtiſſimo in hoſtem impetu procurrentes: primorum hoſtilium turmarum denſitatem rupêrunt, & earum vel ſtragem, vel fugam fecêrunt. Verum tunc demum noſtrorum nephanda proditio, & nefaria cum hoſte colluſio claruit. Comes enim Tripolitanus, cæterique Optimates, cum turmis ſuis ſpreta diſpoſitione regia: præclaram illam Templi militiam, hoſteis fortiter proterentem, dum non ſequerentur, periclitari fecêre, atque ita Templarij conſertiſſimis hoſtium cuneis nullo ſequente immerſi: illico vel victima, vel præda fuêre. Cumque exercitus noſter in loco inaquoſo æſtu & ſiti deficeret: de caſtris ſex ſceleratiſſimi milites ad Saladinum transfugêrunt, & abiurata lege Chriſtiana noſtrorum myſteria prodidêrunt. Quibus agnitis Saladinus noſtros, quos locorum magis expugnabat malitia, modis omnibus cenſuit impetẽdos. Qui cum pæne vſq; ad internecionẽ cędererẽtur, Rex tandẽ fugã arripuit.

Quem

Quem Tokedinus Saladini nepos, perſequens cum cruce ligni dominici comprehendit. Cęſus eſt vel captiuatus fere totus exercitus Chriſtianus, paucis fuga elapſis. Milites templi & hoſpitalis, quos in campo non vorauerat gladius, ab alijs ſegregatos captiuis, Saladinus coram ſe decollati præcepit, atque hac exoptatiſſima voluptate proprios pauit aſpectus. In Reginaldum quoque de Caſtellione, virum Chriſtianiſſimum, & tam armorum gloria, quàm animi nobilitate celeberrimum, qui Principatum olim Antiochenum ſtrenue adminiſtrauit, & tunc finibus in Arabia Chriſtianis egregie præſidebat: odium proprium tyrannus declarauit, quem ſcilicet ferociſſime interrogatum, & conſtantiſſime, prout tantum decebat virum, reſpondentem manu propria trucidauit, voluptati ſuæ plurimum æſtimans deperire, ſi alius etiam coram ſe tam pretioſum effunderet ſanguinem. Comes autem Tripolitanus cum ſuis complicibus fugit e prælio; Turcis eos (vt dicitur) nec attingere curantibus.

Quomodo

Quomodo Saladinus occupauit terram promiſſionis cum ſancta ciuitate.

CAP. XVII.

CVM ergo victor exercitus cædibus ſatiatus poſt bellum ad prædam conuerſus, ingentia peremtæ vel captiuæ multitudinis ſpolia diripuiſſet, tyrannus cruentiſſimus cũ omnibus copijs florentiſſimam ciuitatem Ptolemaida, quæ nunc Acra dicitur, adijt, quam præſidijs (vt ſupra dictum eſt) vacuatam, & fruſtra imbelli vel ætati, vel ſexui creditam, illico obtinens: noua ex cædium ſatietate clementia inuentam in ea multitudinem illæſam abire permiſit. Tunc conuerſus ad reliquas vrbeis & oppida: omne robur terrę Ieroſolymitanæ, pręter ipſam ſanctam ciuitatem, & Tyrum, & Aſcalonam minimo & incruento negotio in poteſtatem redegit. Nam quoniam vniuerſa vrbium & caſtellorum præſidia vnius belli caſus abraſerat: in obtinendis præclaris, & ſola fame expugnabilibus Chriſtianorum munitionibus, nulla ſe fortunatiſſimo tyranno difficultas oppoſuit. Sanctam quoque ciuitatem idem furoris diuini Malleus adijt. Patriarcham, & populum metu languidum ad deditionem coëgit, vita & libertate

T indul

indulta,vt titulo ſe clementiæ inſigniret: armis & pecunijs nudatos dimiſit. Ciuitatem pompatice ingreſſus: eccleſias ſpoliatas profanauit, formam vexilli dominici ludibrio habitam & fuſtigatam confregit, templum vero Domini, quod & ipſis Saracenis ſemper venerabile fuerat, ſolemniter aqua roſea, tanquam Chriſtianis ſordibus expians: ſacrilegis ritibus dicauit. Sepulchri vero dominici aliquantulam reuerentiam habuit, quod omni quidem aureo vel argenteo ornatu ſublato, Syros illius terræ indigenas Chriſtianos cuſtodire præcepit, edictum adijciens, Ne quis alienus irreuerenter accederet. Debilium quoque in famoſiſſimo illo hoſpitali Sancti Ioannis decumbentiũ, ſiue humanitus, ſiue pro gloria miſericordiam habuit, eorumque donec vel morerentur, vel conualeſcerent, curam haberi voluit: quibuſdam ex fratribus hoſpitalarijs hanc operam ſecure & libere committens. Hæc Ieroſolymis proueniſſe noſcuntur a diro illo prælio, quo populus Chriſtianus interijt, tribus fere menſibus elapſis. Quippe infra octauas beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum factum eſt illud Chriſtianæ plebis excidium: & circa ſolemnia beati Archangeli Michaëlis facta eſt deditio ſanctæ ciuitatis. Aſcalona quoque vrbs

vrbs nobilis, in quam poſt prælium, propter excellentem eius firmitatem multi confluxerant: & armorum ſiue victualium copiam fruſtra congeſſerant: poteſtatem tyrannicam non euaſit, quam ſcilicet infelicißimus ille Rex Ieroſolymorum, qui captus in prælio fuerat, pro ſua liberatione reſignauit. Iamque ſola vrbium Paleſtinę vrbs inſignis Tyrus dominationem aſpernabatur hoſtilem: olim aſſueta ſummis reſiſtere Regibus. Nam vt produnt hiſtoriæ: antiquum illum fortiſſimumque Regē Nabuchodonoſor prius, & poſtea Magnum illum Alexandrum multo labore exercuit. Quę nimirū ea facilitate, qua vrbes cęteræ in manus incidiſſet hoſtiles: niſi cæleſtis quædam prouiſio intentioni tyrannicæ obuiaſſet, iuxta illud Eſaiæ: Quomodo ſi inueniatur granum in botro, & dicatur, ne diſſipes illud, quoniam benedictio eſt: ſic faciam propter ſeruos meos, vt non diſperdam totum. Plane Dominus propter ſeruos ſuos, vt ſcilicet Chriſtianis in terram illam venturis aptum non deeſſet receptaculum: totum, licet & hoc excreſcentia temporis noſtri peccata exigerent, diſſipare vel diſperdere noluit, ſed vrbem hanc tanquam granum botri modicū pro benedictione non modica Chriſtianis ſeruauit. Modum autem quo ſeruata eſt, Chriſto pro

picio ſatis notum præſentibus, noſtra propter poſteros non debet narratio præterire.

Quomodo Conradus Marchio muniuit Tyrum, & de interitu Comitis Tripolitani.

CAP. XVIII.

MARCHIO ergo de monte Ferrato, vir inter primos Romani Imperij magnus & potens: Ieroſolymam orandi ſtudio venerat, terra poſſeſſionis proprio filio Conrado commiſſa. Cumque ibidẽ pia deuotione per multos dies cõſiſteret, & Omnipotenti Deo in defenſione ſanctæ terræ proprijs ſumtibus miniſtraret: in bello, quo eadem terra tradita eſt in manus Imperij, cum alijs nõbilibus captus eſt ab Agarenis. Ipſo tempore memoratus Marchio iunior, & ipſe oraturus, patrique aſtiturus: cum agmine virorum fortium Ieroſolymam properabat. Factum eſt autem die tertia poſt captam Ptolemaidem, vbi naues Chriſtianæ applicare conſueuerant, vt idem Marchio cum ſuis appropinquans: ex alto pelago immutatam aduerteret, & caute notaret faciem ciuitatis. Nam nec Chriſtiana inſignia, quæ mox abominatio hoſtilis abſtulerat, ex templorum vel turrium faſtigijs procul aſpicientibus refulgebant: nec campanæ,

panæ (vti mos fuerat) peregrinis portui appropinquantibus, concrepabant. Vnde intellexit vir prudens eandem ciuitatem in manus incidiſſe hoſtiles. Flexo ergo curſu Tyrum adiens, ibidem applicuit, inuenitque omneis Tyrios, mœſtitudine atque formidine ita attonitos: vt animis labefactis, tyranno mox affuturo, exemplo Ptolomaïdenſium ciuitatem tradere cogitarent. Verum ad tanti hoſpitis ingreſſum: reſumto aliquantulum ſpiritu, cum & miſerabilem Chriſtianorum cladem indicaſſent: eius tanquam ad tantillarum reliquiarum diuinitus directi ſolatium, ſalubri ſe conſilio crediderunt. Ille vero, cum eſſet prudens atque magnanimus: omneis a minimo vſque ad maximum ſacramento aſtrinxit, quod ei omnium curam gerenti fideliter parerent in omnibus, ſapienter allegans, nihil agi poſſe, niſi ſub Principe vno, & prouiſore cuncti eſſent vnanimes. Quo facto, ciuitatem cooperantibus omnibus ſollicite muniebat. Sequenti die Comes Tripolitanus, & Reginaldus Sydonius aduenientes, cum fuiſſent intra mœnia cum paucis admiſſi, & fruſtra vel ſollicitare populum, vel arcem præoccupare niterentur: mature deprehenſi ægre effugerunt, ſuorum aliquot in vrbe relictis, quos Zelus Marchio

nis,tanquam Christiani nominis manifestos
proditores suspendio damnauit. Cum au-
tem memoratus Comes, & complices eius
viderent Saladinum rupta fide pactorum
Ierosolymitano regno incumbere, idque
expulsis indigenis, populo proprio diuide-
re in possessionem, tunc demum vexatione
dante intellectum intelligere potuêre, fœ-
dus, quod cum morte percusserant, iudicio
Dei deletum, & pactum quod cum inferno 1
fecerant eadem iudicij seueritate non stare,
seque flagello mundanti & transeunti iu-
ste fieri in conculcationem. Idem ergo Co-
mes seram agens pœnitentiam: ad vrbem
propriam est reuersus, & ex doloris vehe-
mentia in amentiam versus horrenda mor-
te defecit. Complices quoque eius (vt di-
citur) non morbus aut senium, sed confu-
sionis & doloris intolerantia, de terra quam
prodiderant, in breui erasit. Ciues autem 2
Tripolitani matura propter dies malos deli-
beratione Boamundum Antiocheni Princi-
pis filium laudatæ fortitudinis, & prudentiæ
iuuenem, Dominum sibi delegerunt, sub
cuius regimine Tripolitana regio remissius 2
noscitur infestata a Turcis. Dicitur enim
& creditur Saladinus cum alias totis viri-
bus debacchatus sit, Tripoli & finibus e-
ius pepercisse, propter iusiurandum, quod
fuerat

fuerat inter ipſum, & Comitem Tripolitanum.

De obſidione Tyri, & captiui Regis reditu.

CAP. XIX.

IEROSOLYMA ergo cæteriſque vrbibus, præter Tyrum celeri deditione receptis: Saladinus eandem vrbem ſub Conrado Marchione fiducialiter agẽtem obſedit. Quæ nimirum iuxta fidem hiſtoriarum veterũ olim inſula, nunc autẽ Alexandri Magni arte ſimul & opere cõtinẽs, tota fere mari ambitur, portu gaudens tutiſſimo. Quapropter tyrannus, ne mare peruium eſſet obſeſſis, claſſe circa vrbem diſpoſita modis eam omnibus, qua parte maris non prætendit obicem, ſtuduit oppugnare. Marchio vero & ſui, cauentes, ne forte Italicarum nauium, quibus a Sicilia & Apulia vrbi ſubſidia inferebantur, interciperetur cõmeatus: præparatis opportune nauibus, quas in proprio portu habebant, naualiprælio ſtatuerunt cum hoſtili claſſe confligere. Quod & factum eſt Deo propicio, & cæſa vel ſubmerſa multitudine hoſtium: naues nonnullas ceperunt. Cæteri vero ſpectãte Saladino, naueis, vt euaderẽt, littoribus alliſerunt. Quo caſu ita eſt conſternatus: vt incenſis machinis, & ſoluta obſidione diſcederet, nihil vlterius contra ean-

dem vrbem auſurus. In fineis mox Antiochenos debacchantem conuertens tyrannidem, Principem Chriſtianum in tantum attenuauit atque fregit, vt capta Laodicea reliquiſque vrbibus iuris eius: raram illi poſſeſſionem extra muros Antiochenos relinqueret. Ipſam quoque maximam ciuitatem ita coartauit, vt ab exterritis ciuibus pactum extorqueret, quod ad diem certum vrbem reſignarent, niſi forte maior ex Europa exercitus ſubueniens id fieri prohiberet. Porro noſtri apud Tyrum ſub Marchione proſperabantur, & roborabantur indies confluentibus ad eos plurimis Chriſtianis Tranſmarinis. Rex quoque Siciliæ competens illis ſubſidium direxit. Vnde factum eſt plerunque, vt ad prædam longius excurrerent, rebuſque fortiter & proſpere geſtis, onuſti manubijs remearent. & cum forte in præda captiuus inſignior Marchioni obtigiſſet, eundem laudabili prouidentia patre mutauit, qui (vt dictum eſt) captus in prælio maximo infeliciter apud hoſtes viuebat. Rex vero Ieroſolymorum, modo ſuperius memorato, de captiuitate reuerſus: noſtris impedimento magis quàm ſolatio fuit. Cum enim Tyrũ, tanquam ius Regiũ a Marchione repoſceret, & Marchio vrbẽ, tanquã ab ipſo, ęque vt cętera, hoſtibus expoſitam, a ſe autẽ cum

mul-

multo labore ſeruatam, modis illi omnibus denegaret, ſeceſſit Tripolim, & aggregatis ſibi plurimis, Marchioni erat infeſtus. Illis itaque hoc modo diſceptãtibus, & alijs quidem pro iſto, & alijs pro illo æmulantibus, res Chriſtianę in Syria minus procedebãt. In qua re aduertere eſt, quàm ſubtili aſtutia Saladinus immo in Saladino diabolus eundẽ Regem, qui ab initio totius turbinis & cladis occaſio fuerat; de captiuitate emiſerit; Chriſtianis procul dubio ſub ſpecie recti profectibus opponendum. Quod cum in illa diſceptatione ex parte claruerit, in his certe quę conſecuta noſcuntur magis claruit.

De morte Vrbani Papæ, & inſtitutione Gregorij. CAP. XX.

DVM in Oriente circa populum Chriſtianum talia gererentur, Vrbanus Papa Romanus extremæ ſorti ſubiacuit, & ſucceſſit ei venerabilis Albertus, eiuſdem Cancellarius, dictuſque eſt Gregorius, vir plane & ſapientia & vitę ſynceritate conſpicuus, æmulationem Dei habens in omnibus ſecundum ſcientiam, & ſuperſtitioſarum conſuetudinum, quarũ in eccleſia per quorundam ruſticã ſimplicitatem citra ſcripturarum aucto-

ritaté multitudo inoleuit, reprehenſor acerrimus. vnde a quibuſdam minus diſcretis putatus eſt per nimiam abſtinentiā cerebro delirare. Sane cum in Oriente illud Chriſtianę plebis exterminium, atq; irruptio ſanctæ ciuitatis ſub Pontificatu Vrbani contigerint, eidem tamen datú eſt, tantæ infelicitatis fama minime ſauciari. Rerum quippe infra octauas Apoſtolorum Petri & Pauli, infeliciter geſtarum nuntij circa feſtiuitatem, beati Lucę Euangeliſtæ ad Apoſtolicam ſedem venerút, Vrbano paulo ante ex hac luce ſubtracto, & mature ſubſtituto Gregorio. Qui venerabilis Pontifex, triſti nuntio perculſus ingemuit, & vi doloris anxius, tam enormé Chriſtiani nominis iacturā inconſolabiliter deplorauit. Aliquod tamen remedium adhibere, & tanto malo, ne latius ſerperet, pia prouiſione occurrere ſatagens, hanc illico in orbem Chriſtianum direxit epiſtolam.

Epiſtola Gregorij Papæ.

GREGORIVS, ſeruus ſeruorum Dei, Vniuerſis Chriſti fidelibus ad quos litteræ iſtæ peruenerint, Salutem & Apoſtolicam benedictionem. Audita tremendi ſeueritate iudicij, quam ſuper terram Ieroſolymitanam diuina manus exercuit, tanto ſumus nos, fratres noſtri horrore confuſi, tantis afflicti doloribus, vt

non facile nobis occurreret, quid dicere aut facere deberemus, niſi quod Pſalmiſta deplorat, & dicit Deus, Venerunt gentes in hęreditatem tuam & cætera. Ex occaſione quippe diſſenſionis, quę ſuggeſtione Diaboli facta eſt, nuper in terra acceſſit Saladinus cum multitudine armatorum ad parteis illas; & occurrentibus Rege & epiſcopis Tēplarijs, & hoſpitalarijs baronibus, & militibus cum populo terræ, & Cruce dominica, per quā ex memoria & fide paſſionis Chriſti qui pependit, & genus humanum in ea redemit, certum ſibi contra Paganorum incurſus ſolebat eſſe tutamen. Facta eſt congreſſio inter eos, & ſuperata parte noſtrorum, capta eſt crux dominica, trucidati Epiſcopi, captus eſt Rex, & vniuerſi fere aut cęſi gladio, aut hoſtilibus manibus deprehenſi, ita vt pauciſſimi per fugam dicantur elapſi. Ipſi quoque Templarij & hoſpitalarij in eiuſdem ſunt oculis decollati. Nos autem licet cum Propheta dicere habeamus, Quis det oculis meis fontem lachrymarum & plorabo die ac nocte interfectos populi mei, non tamen adeo nos deijcere debemus, vt in diffidentiam decidamus, & credamus, Deum ita populo ſuo iratum, vt quod communium faciente multitudine peccatorum fieri permiſit

iratus,

iratus, nõ cito per miſericordiam pœnitentia placatus alleuet, & poſt lachrymationem exſultationem inducat. Quiſquis ſane in tãta lugendi materia non luget, non tantum fidei Chriſtianę, ſed ipſius etiam humanitatis videtur oblitus, cũ ex ipſa periculi magnitudine & feritate barbarica Chriſtianorum ſanguinem ſitiente, ac totam ſuam in hoc ponente virtutem, vt prophanet ſancta, & cultum Dei auferat de terra, quod nos tacemus, diſcretus quiſq; valeat ęſtimare. Sane cũ prius, ac poſtmodum Apoſtoli laborauerint, vt diuinus cultus eſſet in terra illa, & ad omnia climata mundi ex ea difflueret, immo quod maximũ & ineffabile eſt, Deus, qui ibi voluit ſalutem operari, per ſeipſum ad hoc dignatus ſit laborare, nec lingua dicere, nec ſenſus cogitare poteſt, quantum nobis & vniuerſo populo dolendum ſit, quod nunc id perpeſſa eſt terra illa, quod ſub veteri populo legitur pertuliſſe. Nos autem credere non debemus, quod ex iniuſtitia ferientis iudicis, ſed iniquitate potius populi delinquentis iſta prouenêrunt. Terra illa deuorauit habitatores ſuos, & nec diu habere quietũ ſtatũ, nec tranſgreſſores legis diuinę potuit retinere. Porro in tanta contritione terrę illius, non ſolum peccatum habitatorum eius, ſed & noſtrum, & totius po-

puli

puli Christiani debemus attendere, ac vereri ne quod reliquum est terræ illius depereat, & in alias etiam potestas infidelium desæuiat regiones, cum ex omnibus partibus inter Reges & Principes, ciuitates & ciuitates, dissensiones audiamus & scandala, & cum Propheta dicere valeamus. Non est veritas, non est scientia Dei in terra, furtum & mendacium, & homicidium, & adulterium inundauêrunt, & sanguis sanguinem tetigit. Cogitate itaque filij, qualiter transeant vniuersa, & pariter transeatis & vos, & date vestra, & date quoque vos ipsos, non in exterminium, sed in conseruationem ei, a quo & vos & vestra omnia recepistis, nec dicimus dimittite, sed permittite in cæleste horreum quę habetis, & reponite apud eũ, apud quem ęrugo non demolitur aut tinea, nec fures effodiunt aut furantur, laborantes ad recuperationem terrę illius, in qua pro salute nostra veritas de terra orta est, & sustinere pro nobis patibulum crucis non despexit. Et exemplo vestro alios exhortamini, vt ad ponendas pro fratribus animas confortentur: & a vobis addiscant, qualiter in obsequium creatoris sui & personas & substantias suas impendant, recolentes non esse nouũ quod terra illa iudicio diuino percutitur, sed nec esse insolitum, vt flagellata & castigata mi-

sericor-

ſericordiam conſequatur. Poterat quidem Dominus ſola eam voluntate ſeruare, ſed nõ habemus ei dicere cur ita fecerit. Voluit enim forſitan experiri, & in notitiam ducere aliorum, ſi aliquis ſit intelligens aut requirens Deum, qui oblatum ſibi tempus pœnitentię hilariter amplectatur, & animam ponendo pro fratribus cõſummetur in breui & compleat tempora multa. Eis autem qui corde contrito & humiliato ſpiritu laborem itineris huius aſſumſerint, & in pœnitentia peccatorum, & fide recta deceſſerint, plenã ſuorum criminum indulgentiam, & vitam pollicemur æternam. Siue autem ſuperuixerint, ſiue mortui fuerint. de omnibus peccatis ſuis, de quibus rectam cõfeſſionem fecerint, impoſitæ ſatisfactionis relaxationem de Omnipotentis dei miſericordia, & Apoſtolorũ Petri & Pauli auctoritate, & noſtra, ſe nouerint habituros. Bona quoque, ex quo crucem acceperint, cum ſuis famulis ſub ſanctæ Romanę eccleſiæ, necnon Archiepiſcoporum & Epiſcoporum, atque aliorum Pręlatorum Eccleſiæ protectione conſiſtant, & nullam de his, quę in ſuſceptione crucis quiete poſſederunt, donec de ipſorum reditu vel obitu certiſſime cognoſcatur, ſuſtineant quęſtionem, ſed bona eorum integra interim maneant & quieta. Ad dandas quo-

que vſuras, ſi tenentur alicui, reddere nõ cogantur. Nec eant in veſtibus pretioſis & cũ canibus ſiue auibus aut alijs quæ oſtentationi potius aut laſciuię, quàm neceſſarijs videantur vſibus deſeruire, ſed modeſto apparatu & habitu, in quo pœnitentiã potius agere, quàm inanem affectare gloriam videantur. Data Ferentini IIII. Cal. Nouembris.

De tranſitu Gregorij Papæ.
CAP. XXI.

HAc igitur Epiſtola in orbem directa, idem reuerendus Pontifex, pię ſollicitudinis inſtinctu Piſas contendit. Piſanos & Ianuenſes iugi, & inueterata diſcordia diſſidentes, Deo auctore reconciliaturus, vel ferales illas inimicitias protenſioribus ſaltẽ inducijs ſuſpenſurus, vt ſublatis, vel ad tempus ſepoſitis ſtudijs partium, vterque populus, quorum & opes ampliſſimæ, & vires erant terra marique ingentes, in Chriſtianæ expeditionis cõmuniter accingeretur negotium. Piſas quoque ingreſſus primos Ianuẽſium euocauit, & ſecundum datam ſibi ſapientiam, cooperante Pontificali reuerentia, feroces hinc inde animos ſedare curauit. Cumq; per religioſam illius operã opus pacis procederet, iamq; arripiendi melioris propo-

propoſiti meditatione inueteratę illæ fero-
cium populorum langueſcerent ſimultates,
febre correptus poſt dies pauciſſimos apud
Piſas valedixit huic mundo, bonis paſtori-
bus, vt de tali viro credi fas eſt, ſociandus in
cælo. Cui ſucceſſit Clemens, ibidem electus
& inthronizatus, qui iacta ſemina pio ſtudio
fouit & ad fructum perduxit.

Quomodo Reges crucem acceperunt cum nobili-bus plurimis. CAP. XXII. 1

SANE triſtis ille rumor rerum in Oriente male geſtarum, orbem peruagatus, omniũ quidem Chriſtianorum cordibus ſtuporem & horrorẽ inuexit, multorum autẽ idipſum tanquam pręclara quędam exercendę virtutis occaſio ad æmulandum animos erexit. Ex quibus Richardus Comes Pictauiẽſis Regis Anglorum filius, & ſucceſſor futurus, nũtium forte huiuſmodi inclinato iam die ac- 2
cipiens, abſque vlla deliberatione laudabile propoſitum toto mox pectore combibit, & ſummo, vt dicitur, mane in argumentum futuræ peregrinationis & expeditionis characterem dominicum ſolemniter accepit. 2
Quo audito pater ſiluit vſque ad filij aduentum. Et cum adeſſet, poſt dies aliquot, me inquit, inconſulto rem tam arduam arripere debuiſti? pio tamen propoſito tuo nequa-

quam

quam aduerſabor, ſed ita illud proſequar vt a te egregie impleatur. Erat autem tempus hiemale, & nullus adhuc magnorum Principum ſignum Domini acceperat, ſed omnes circa hæc ancipites fluctuabant, cum tamen adhuc diuini timoris ſtimulos aſſidue paterentur. Tandé vero Archiepiſcopus Tyrius a partibus veniens Orientis & duriora nuntians, tam pręſentes quàm etiam imminentes Orientalis eccleſię miſerias ita in auribus publicis deplorauit, vt duo magni Reges Francorum, & Anglorum tractandi gratia quidnam facerent, terræ Ieroſolymitanæ ab hoſtibus liberandæ, in terrarum ſuarum confinijs cum Epiſcopis, & Procerum ſuorum frequentia conuenirent. Et quidem paulo ante, vti ſuperius expoſitum eſt, hoſtiliter diſcordauerant, nec finierant inimicitias, ſed inducijs ad tépus ſuſpenderant. Verũ in illo colloquio dum religioſa intétione nõ ſua, ſed quæ Chriſti ſunt quęrerent, nulla vel admodum languida priſtini rancoris irrepſit memoria, ſed omni propter Chriſtum ſimultate, & quæſtione ita ſopita, vt ſepultã crederes, paribus votis & ſtudijs Chriſtiano negotio intenderunt. Itaque in multo deuotionis feruore ſurgentes, ſignum Regis Regum in eius mox militiam accingédi per manum memorati Archiepiſcopi accepê-

runt, &non tãtum ſua ſed etiam ſeipſos eidẽ claræ militiæ deuouerunt. Quorum exemplum Dux Burgundiæ, Comes Flandriæ, & Comes Campaniæ, cum alijs quàmpluribus vtriuſque regni nobilibus atque ingenti virorum militarium numero, hilari deuotione amplexi, ipſi quoque ſigno Domini proprios inſignire humeros, ſeq; pro ipſo laboribus periculiſque exponere glorioſum duxerũt. Statuto mox tẽpore, quo iter arriperent, ad neceſſariã prouiſionẽ & pręparationẽ tãti itineris atque negotij de communi conſilio iſta ſanxerunt, & redacta in ſcriptis, Epiſcopis per omneis vtriuſque regni prouincias direxerunt.

Statuta Regum in ſuſceptione crucis.

AD audientiam Romanę eccleſiæ totiuſque Chriſtianitatis peruenit rumor ille miſerabilis de deſtructione terrę Ieroſolymitanæ, & captione dominicæ crucis. Vnde dominus Papa & eccleſia Romana volens huic miſeriæ ſubueniri, optimum remedium omnibus qui crucem acceperint, de conſueta ſedis Apoſtolicæ clemẽtia ordinauit, videlicet quod a die, qua quiſlibet crucẽ acceperit, totius pœnæ ſibi iniunctę habebit de peccatis ſuis, de quibus pęnitens fuerit & confeſſus, & ſimiliter de oblitis, relaxationẽ. Ordinãte igitur

igitur prouidentia Dei, domini Reges Frãcorum & Anglorũ cum imméſa multitudine Archiepiſcoporũ: Epiſcoporũ, Baronũ vtriuſque terrę crucé Domini ſuſceperunt, & de cõmuni cõſilio ſtatutũ eſt, quod vnuſquiſq; tã clericus quàm laicus decimam omniũ redditũ ſuorũ vnius anni & mobiliũ ſuorũ, quę nunc poſſidet, excepto Blado iſtius anni, dabit ad ſubuentioné terræ Ieroſolymitanæ, & de Blado futuri anni dabit ſimiliter decimã. Excipiuntur libri & veſtimenta, & veſtes & tota Capella clericorum, & equitaturę eorũ, & ornamenta eccleſiarũ, & ſimiliter veſtes, & equi, & armatura militum, & lapides pretioſi vtrorumq;. Quicunque autem clericus aut laicus crucem acceperit, nihil dabit, & de hominibus terræ ſuæ decimã habebit, exceptis burgéſibus & ruſticis, niſi aſſenſu dominorũ ſuorũ crucé acceperint. Omnibus ergo hanc decimã legittime reddẽtibus de miſericordia Dei cõfiſi, medietaté ſibi pœnę iniunctæ cõdonamus, remiſſioné nihilo minus facientes de decimis hucuſq; legittime nõ datis, & de peccatis oblitis. Si auté de aliquo dubiũ fuerit, quod legittimã decimã nõ dederit, per ſeptem legales homines de vineto ſuo veritas inquiretur, & hoc legittime fieri ſub anathematis vinculo pręcipietur. Statutũ eſt etiam a dominis Regibus, & ab Archiepiſcopis & Epiſco-

Epiſcopis & Baronibus conceſſum, vt quicunque clericus vel laicus crucem acceperit, ſi redditus ſuos ante inuadiauerit, exitus huius anni integre habeat, & tranſacto anno creditor redditus rehabeat, ita quod fructus, quos inde acceperit, in ſolutionem debiti computentur, vſuris non currentibus ſuper debitis ante crucem contractis, quamdiu debitor in peregrinatione erit. Omnes etiam tam clerici, quàm laici, qui in hac peregrinatione proficiſcentur, licite poterunt inuadiare redditus ſuos ſiue eccleſiaſticos ſiue alios, vſque ad tres annos, ita quod creditores quicquid de debitoribus contingat, inde ſecuri eſſent. Sed & omnium eorum, qui in hac peregrinatione deceſſerint, pecunia ſua quam ſecum attulerant ad ſuſtentationem ſeruientium ſuorum, & auxilium terræ Ieroſolymitanę, & ad ſuſtentationem pauperum, iuxta conſilium diſcretorum virorum, qui ad hoc ſtatuentur, diuidetur. Statutum eſt etiam vt nullus enormiter iuret, & quod nullus ad aleas vel ad detios ludat, & quod nullus vario vel griſo vel ſabellinis vel eſcarletis vtatur, & quod omnes tam clerici quàm laici duobus ferculis ſint contenti, & quod nullus aliquam mulierem ſecum in peregrinatione ducat, niſi lotricem peditem, de qua nulla ſuſpicio habeatur. & quod nullus ha-

beat

beat pannos decisos vel laceratos.

De exactione decimarum, & quomodo Imperator cum suis crucem accepit.

CAP. XXIII.

SOLVTO ergo cætu, in quo Reges sumto charactere dominico de assensu omnium qui aderant Episcoporum atque nobilium ita decreuerunt, illustris Rex Anglorum in proprium sub celeritate regnum trãsuectus, celebrem loco opportuno conuentum instituit, & ea quę in partibus placuerant Transmarinis, Pręsulum & Procerum Anglię fauore promtissimo roborauit. Tunc Archiepiscopus Cantuariensis, Episcopi Dunelmẽsis & Norwicensis, multique nobiles regni regio accensi exemplo signum sacrum solẽniter susceperunt, plures quidem mera deuotione: quidam vero minus syncere, id est, vel regia iussione, vel vt se Principi propensius commendarent, iussionem eius præueniendam arbitrantes. Necnon & multitudo copiosa clericorum & militum Burgensium atque rusticorum: Regis & nobilium in cunctis Anglię finibus sequi curauit exemplum, cum in prouincijs eadem fierent Gallicanis. Exigebantur autem decimæ iuxta formam pręscriptam, tantęque peregrinationi sumtus necessarij studio peruigili præparabantur.

rabātur. Fredericus quoq; Imperator Romanus non diu passus est, memoratis regibus in hac parte, vel indeuotior, vel segnior inueniri. Conuocatis itaq; primis imperij, ingentis animi propositum declarauit, ornansque solemniter signo dominicę humilitatis, imperialis apicem maiestatis: subditis ducibus & gentibus formam efficacissimā prębuit. Tantus enim repente ad suscipiendum pro Christo peregrinationem periculosam in magnis Ducibus, ferocissimis Germaniæ populis fidei & deuotionis feruor incanduit, vt dicere fas esset, digitus Dei est hoc. Itaque fere cunctæ nominis Christiani prouinciæ ad maturandum iter propositum immensis apparatibus studijsq; feruebant.

De rupto fœdere a Rege Francorū, & consecuta morte Regis Anglorum. CAP. XXIIII.

VERVM ita feruente fidelium deuotione Principum & populorum, antiqui hostis tam bona initia corrumpere gestientis malitia non quieuit. Cum enim illustris Rex Anglorum in regno proprio quietus consisteret, & prout tantum decebat Principem, ad futurā expeditioné modis se omnibus prępararet, Rex Francorum nescio vnde stimulat⁹ rupta fide fęderis soléniter inter ipsos sanciti vsq; ad reditū vtriusq; a partibus Orien-

Orientis,&nulla ſigni dominici,quod ſocialiter ſuſceperāt,reuerētia habita,ſubito furore excanduit,& caſtrū nobile quod Rodulphi dicitur, eratque poſſeſſio Regis Anglorum,quorundam(vt dicitur)nequiſſimorum proditione improuiſus vſurpator intrauit, Quo ſucceſſu elat⁹, mutato vel potius exſufflato expeditionis Ieroſolymitanę propoſito grādiora moliebatur. Quibus celeriter agnitis Rex Anglorum ſuſcepti pij propoſiti gratia mitius agere ſtuduit, & mature tranſfretaturus,viros honoratos cum verbis pacificis ad præuaricatorem præmiſit. Verum ille ad omne blandimentum inflexus, & rigidus, effrę natiore ſuperbia peſtilentibus cœptis incubuit. Cumque Rex Anglorum tranſfretaſſet, bonorum ſtudio virorum ad colloquium ſolemniter venerunt; Rex quidem Anglorum querelam rupti fœderis & illatæ ſibi iniuriæ propoſiturus, Rex vero Francorum, tanquā de his rationē redditurus. At ſub hac quaſi fiducia rectitudinis, myſterium operabatur iniquitatis,vti ex eo, quod conſecutum eſt,dedit intelligi. Richardus enim, Pictauienſis tunc Comes,Regis Anglorum filius, qui ſignū Domini (vt ſupra dictum eſt) prius acceperat,Francorum,vt creditur,aſtutia abſtractus atque illectus,in ipſo ſolemni Regū colloquio a patre deficiens, ad parteis

transijt hostiles. Quo casu consternatus pater, cum causæ malorum ingrauescerent, verbis pacificis cum his qui oderunt pacem aëre inaniter verberato discessit, nesciens pęnitus cui se crederet, cum tam infilialem iam filium expertus esset. Illico bellũ vtrimque instruitur, sed viribus animisque disparibus. Idem enim Richardus, quem pater ducatui Aquitanico præfecerat, parentem sibi militiam ad parteis Regis Francorum traduxit. Plurimi quoque potentium Normannię, & Andegauiæ: siue Britaniæ fide exufflata, manifeste iam a patre deficientes ad filiũ, in eius gratiam Francorum auxerunt exercitum. Vnde factum est, vt Regi Anglorum pręter stipendiarios parcior assisteret numerus, & ipse quoque circa eum mutabundus. Itaque Rex Francorum cum Comite Pictauiensi, & infinitis copijs terram Regis Anglorum nullo obsistente ingressus, ad vrbem Cenomannensem, vbi idem Rex cum suo exercitu morabatur, pertendit. Quo ille cognito, cum & instructu copiarũ ad subeundum belli discrimen, se longe imparé cerneret, & obsideri ab hostibus formidaret, incensa vrbe, & multa suppellectile abiecta profugit, & quidem in tutiora se loca recepit. Porro exercitus qui eum sequi videbatur, defluxit. Tunc Ioannes filiorum eius

mini-

minimus, quem tenerrime diligebat, recessit ab eo, ne fratribus dissimilis & minus frater videretur. Hostes autem vrbe Cenomanensi cum arce potiti: vrbem quoque Turonicam cum arce eius procurrente impetu expugnârunt: de obsidenda quoque vrbe Andegauensi consequenter tractantes. Tot malis Rex Anglorũ anxius, & maxime ex iunioris filij defectione, animo saucius, quem dũ specialiter amplecteretur affectu, eiusque immoderatius promotioni intenderet, seniorem filium irritasse videbatur, vexatione dante intellectum, manum Domini contra se attendit extentam, eoque auctore ad castigationem malorum, quę fecerat, tantam rerum mutationem repente circa se factam. Denique ex multa mœstitudine febrẽ accersiuit, qua inualescente: post dies aliquot apud Chinonem vitam finiuit. Hunc finem habuit inclitus ille Rex Henricus inter Reges terrarum nominatissimus, & nulli eorum vel amplitudine opum, vel felicitate successuum paulo ante secundus. Hostes vero audito eius incommodo: mitius agere cœperunt, & maturatis inducijs bellum suspenderunt: cum ecce clarissimi olim syderis occasus nuntiatur. Turbatus nuntio Comes Pictauiensis ingemuit, & ad expiãdum, quod viuenti patri minus officiosus exstite-

rat: in officio paterni funeris vel ſero ſe filiū comprobauit. Hoſtes quoque qui eccellenti gloriæ eius, & virtuti ſemper inuiderant, extinctum lamentaſſe & laudaſſe dicuntur, omniumque ſenſibus expoſitum erat, quanta ſit vanitas, atque fallacia gloriæ temporalis, cum illum, qui tantus paulo ante in orbe refulſerat, tam miſerabilis ſubito caſus abſumſiſſet. Corpus eius, prout ipſe in extremis pia deuotione dictauerat, ad illud famoſum & nobile monaſterium fœminarū (quod fons Ebrandi dicitur) deportatum, ibidem præſentibus filijs, atque aſſiſtente nobilium multitudine iuxta magnificentiam, ſepultum eſt. Idem namque monaſterium celeberrimæ religionis titulo inclytum, ſpecialiter viuus coluerat: & tantis præuenerat beneficijs: vt in eo potiſſimum iuxta meritū votumque proprium corpori ſuo locum requietionis, ſub exſpectatione finalis reſurrectionis deberet accipere. Silendū vero nō arbitror, quod a quodā venerabili viro audiſſe memini: aſſerēte ſe idipſum accepiſſe a quodam religioſo eiuſdem monaſterij fratre ita narrante. Quędam noſtræ congregationis perſona laudabilis abundantiorem Regi Anglorum, tanquam præcipuo monaſterij noſtri patrono affectum impendens: pro eius ſalute Omnipotēti Domino propenſius ſupplica-

plica-

plicabat; cumq; deſideraret noſſe, quæ vel de miſericordia, vel de iudicio superni moderatoris eidem eſſent Regi euentura: ante tépus, quo Reges ſignum dominicum ſuſceperunt: tale a Domino de Rege dilecto in ſomnis reſponſum accepit. Signum meum ſuper ſe leuabit, ſed in tormento tormentū portabit, iam vterus vxoris ſuę contra eum intumeſcet, & ad vltimum cum velatis velabitur. Huius nimirum reſponſi veritas declarata eſt in eiuſdem Principis deuotione, qua dominicum ſibi ſignum impoſuit, & in his, quę hanc eius deuotioné conſecuta ſunt vſque ad eius inter velatas (prout ſuperior narratio patefecit) ſepulturam.

De moribus Regis Henrici. CAP. XXV.

SANE idem Rex, & pluribus, quę perſonam ornant regiam fuiſſe noſcitur virtutibus præditus: & quibuſdam nihilominus vitijs obnoxius, quę Chriſtianum Principem plurimum dedecerent. In libidinem pronior coniugalem modum exceſſit, formam quidem in hoc tenens auitam: ſed tamen auo huius intemperantiæ palmam reliquit. Regina pro tempore ſufficienter vſus ad ſobolem, ea deſinente parere: ſectando voluptatem ſpurios fecit, venationis delicias ęque, vt auus plus iuſto diligens: in punien

dis

dis tamen poſitarum pro feris legum transgreſſoribus auo mitior fuit. Ille enim (vt ſuo loco dictum eſt) homicidarum & fericidarum in publicis animaduerſionibus nullam vel paruam eſſe voluit diſtantiam. Hic autem huiuſmodi tranſgreſſores carcerali cuſtodia, ſiue exilio ad tempus coërcuit. Gentem perfidam & Chriſtianis inimicam, Iudęos ſcilicet fœnerãtes propter largiora, quę ex eorum percipiebat fœnerationibus commoda: plus iuſto fouit, in tantum, vt in Chriſtianos proterui & ceruicoſi exiſterent, plurimaque eis grauamina irrogarent. In exquirẽdis pecunijs paulo immoderatior fuit: ſed temporis ſequentis ſupra modum excreſcens malitia iuſtificauit eum in hac parte, & decentem modum ab eo innuit eſſe ſeruatum: excepto eo, quod vacãtes Epiſcopatus vt prouenientia perciperet commoda, diu vacare voluit, & eccleſiaſticis potius vſibus applicanda in fiſcum redegit. Hoc tamen opus minus regium tali excuſatione (vt dicitur) tueri nitebatur. Nonne melius eſt, vt pecunię iſtæ impendantur neceſſarijs regni negotijs, quàm in Epiſcoporum abſumantur delicijs? Noſtri enim temporis Præſules veterum in ſe formam minime exprimunt, ſed circa officium remiſſi & languidi: totis mundum brachijs amplectuntur. Hoc dicens, infamem

famem quidem notā noſtris Præſulibus inurebat. Ad ſui vero defenſionem inanem ratiunculam texebat. Sane in Eccleſiam Lincolnienſem quæ ob ampliora commoda vacaſſe diutius noſcitur: grauius deliquit. verumtamen ante ſui obitus annos aliquot ad hoc ipſum expiandum delictum: eidem Eccleſiæ religioſi paſtoris ſollicitudinem ſtuduit prouidere. Clariſſimos ex Alienora Regina filios habuit: ſed (vt digeſta ſuperius relatio declarauit) in filijs clariſſimis infeliciſſimus ipſe pater fuit. Quod vtique Dei iudicio ex duplicis cauſæ merito creditur accidiſſe. Eadem quippe Regina Regi Francorum olim coniuncta, cum eiuſdem pertæſa copulæ, ad illius nuptias adſpiraſſet: cauſas quæſiuit diuortij. Solutamque a lege prioris viri in facie Eccleſiæ, quadam (vt ita dicam) illicita licentia, ille mox ſuo acciuit coniugio. Vnde factum eſt Deo ſubtiliter cuncta librāte: vt ex ea in propriā perniciem præclarā ſobolem procrearet. Iuſtum quoque erat, vt qui filios nimis tenere diligens, pluribus nocuiſſe noſcitur, dum filiorum plus iuſto promotioni intenderet: eorum vel improbis moribus, vel immaturis mortib⁹ vapularet. Hoc autem totum accidiſſe manifeſtum eſt: ſuperni vtiq; examinis ordinatione pulcherrima. Porro quia nondū (vt credo) ſatis defleuerat illius

illius infeliciſſimæ obſtinationis rigorē, quē aduerſus venerabilē Archiepiſcopum Thomam habuerat, tanti Principis tam miſerabilem fuiſſe exitum arbitror : vt dum ei Dominus in hac vita nō parceret : in alia illi vita, ſicut pium eſt credere, miſericordiā præpararet. Fuit enim in illo regni faſtigio tuendę & fouendæ pacis publicæ ſtudioſiſſimus, in portādo gladio ad vindictam malefactorū, quietem vero bonorum Dei miniſter multum idoneus, rerum & libertatum eccleſiaſticarum, ſicut poſt mortem eius claruit, defenſor & conſeruator præcipuus. Pupillorū, viduarum, pauperum, in ſuis pręceptionibus multam curam habuit, & locis pluribus inſignes eleemoſynas larga manu impēdit. Viros religioſos ſpecialiter honorauit, & res eorum æquo cum ſuis dominijs iure conſeruari præcepit. Antequam inhumanā circa naufragos cōſuetudinem in ipſis regni ſui initijs eximia pietate correxit, atque huiuſmodi hominibus ab ęquoreo diſcrimine liberatis, humanitatis officium exhiberi præcipiens; graueis in eos pœnas ſanxit, qui forte illis in aliquo moleſti eſſe, vel de rebus eorū quippiā vſurpare præſumerent. Nullum graue regno Anglorum, vel terris ſuis Tranſmarinis onus vnquam impoſuit : vſque ad illam nouiſſimam decimationem, cauſa expeditionis Ie-

roſoly-

roſolymitanæ, quæ nimirum decimatio in alijs æque fiebat regionibus. Tributũ more aliorum Principum ſub cuiuſlibet neceſſitatis obtentu eccleſijs ſiue monaſterijs nunquã indixit: quibus etiam ab Angarijs & exactionibus publicis religioſo ſtudio immunitatẽ ſeruauit. Diſcrimen ſanguinis, & mortes hominum exhorreſcens: armis quidem cum aliter non potuit: ſed libentius pecunijs, cum potuit, pacem quærere ſtuduit. His alijſque bonis perſonam ornans regiam, multis tantũ ad ſola eius mala oculos habentibus, gratus non fuit. Ingrati homines & conuerſi in animum prauum proprij mala Principis aſſidue carpebant. bona vero nec audire ſuſtinebãt, quibus vtique ſequentis temporis ſola vexatio iam dedit intellectum. Quippe præſentium malorum experiẽtia bonorum eius induxit memoriam, atque hominem in diebus ſuis fere omnibus tam inuiſum: egregiũ & vtilem fuiſſe Principem declarauit. Salomonem quoque Regem pacificum, qui populum Iſraëliticum ad ſummi honoris faſtigium, & præclaras diuitias extulit, eidem tamen populo minus placuiſſe: verba illa ad filium eius ſatis inſinuant, Pater tuus aggrauauit iugum noſtrum, tu alleuia iugum noſtrum, & ſeruiemus tibi. Porro quod idem filius conquerenti populo puerili leuitate cõ-

minan-

minando reſpondit, ſcilicet minimus digitus meus groſſior eſt lumbis patris mei. Pater meus aggrauauit iugum veſtrum, ego addam iugo veſtro: Pater meus cęcidit vos flagellis, ego cędam vos ſcorpionibus. quod inquam ab illo leuiter dictum eſt: ad tempora noſtra non leuiter redundat, & noſtris aptiſſime temporibus congruit, & tamen populus inſipiens cum minori nunc querela ſcorpionibus cęditur, quàm ante annos aliquot flagellis cędebatur. Obijt autem illuſtris Rex Anglorum Henricus II. anno regni ſui xxxv. anno ex quo ſignum Domini ſuſcepit ſecundo, biennio Chriſtianæ in Oriente debellationis exacto.

De laborioſa & moroſa obſidione Acræ.

CAP. XXVI.

SANE cum iuxta digeſtam ſuperius narrationem memorati inter ſe Reges contenderent, & fœdus quod cum Chriſto paulo ante pepigerant, minus obſeruarent, licet ille excuſabilis videatur, qui a proſequendo pio propoſito non voto eſt proprio, ſed vi externa deflexus: Fredericus Imperator Romanus tantæ vecordiæ iure ſuccenſens, eoſdem non exſpectandos cenſuit, ſed filio ſeniori, quem Regem Longobardorum conſtituerat, imperij cura commiſſa: cum filio

Sueuo-

Sueuorum Duce per Pannonias Thraciasq;
iter facturus tempore congruo peregrinatio
nem arripuit, ducens secum maximas atque
fortissimas Germanicarum gentium copias.
De regno quoque Francorum Iacobus de
Auenijs, vir fortis & nobilis cum alijs pluri-
mis, nec non & ex alijs regnis Christianis ar
mata manus non modica, Imperatore Lati-
no propter Grçci Imperatoris perfidiam per
subditas illi regiones morose transeunte, li-
quidi itineris compendio Tyrum venerunt,
atque annitente Marchione, qui eidem vrbi
pro tempore præsidebat, cum Templarijs &
hospitalarijs Ptolemaidē (quæ nunc Acra
dicitur) valido obsederunt exercitu. Et ne vr-
bem a facie habentes, hostilis exercitus impe
tu a tergo premerentur, vallum sibi firmissi-
mū circumduxerūt. Saladinus vero mox cū
infinitis Turcorum copijs affuit, fixisque cir
ca vallum tentorijs: quotiens nostri vrbem
impetebant, Turci in vallum impetū facie-
bant. Vnde factum est, vt cū summo nostro
labore atque periculo diutius obsidio trahe
retur, dum & nostri maris beneficio subsidia
caperent, & Turci virorum, armorum & ci-
borum copia vrbem captata flatuum oppor-
tunitate munirent. Quomodo autem eadem
ciuitas tandem expugnata sit, postquā Chri
stianū exercitum diu multumque exercuit,

quæ minimo negotio in manus hoſtiles inciderat, ſuo loco dicetur.

De morte Guillelmi Regis Siciliæ, & de malis quæ per illam contigerunt. CAP. XVII.

EODEM tẽpore aggrauata eſt manus Domini ſuper noſtros in ſummis anguſtijs conſtitutos: præcipuum illis ſubtrahendo patronum, illuſtrem ſcilicet Siciliæ Regem & Apulię ducem Guillelmum, cuius vtique religioſa & potenti opera pauperculæ illæ Chriſtianitatis in Syria reliquię potiſſimum conſeruatæ noſcuntur. Quas profecto ab initio deſolationis, cõpetentibus ſubſidijs ſubleuare curauit: cum nec a regnis remotioribus quicquã poſſent percipere, & Saladini, ob recentem victoriam vehementius excandeſceret feritas. Et quidem illius ſublatio tolerabilis vtcunque fuiſſet, niſi poſt cum exitialis de regni ſucceſſione altercatio emerſiſſet, qua nimirum regiones clariſſimę ita turbatæ ſunt, & deſolatæ, vt Chriſtianis in Syria laborantibus nihil poſſet exinde ſolatij iuxta morem priſtinum miniſtrari. Huius autẽ turbationis cauſa noſcitur exſtitiſſe: quod idem Rex vxore ducta Regis Anglorum filia, & ex ea ſobole non ſuſcepta deceſſit. Porro eius conſobrina, cui eo mortuo regni cõpetere videbatur hęreditas: Regi Longobardiæ

dię, Teutonici Imperatoris filio nupſerat. Verum Siculi Apulique Alemannicam execrantes ditionem, virum nobilem de ſtirpe Regũ priorum Tãcredum cum fauore ſedis Apoſtolicæ Regem ſibi creauêrunt. Vnde motus Rex Longobardiæ bellũ eis indixit, & paulo poſt patre ex hac vita rapto, vt ſuo loco dicetur, ad apicem ſublimatus imperij, Italicũ atque Teutonicum furore implacabili immiſit eis exercitum. Qualem autem hæc imperatoria expeditio exitum habuerit: alius exponendi locus erit. Rerũ igitur Sicularum, Apularumque tanta turbatio, Chriſtianis in Oriente reliquijs vberrimum conſueti fructum præcidit auxilij. Et noſtræ quidem hiſtoriæ librum hic tertium terminamus, vt in ea quartus cum regno illuſtris Regis Richardi liber incipiat.

CAPITA LIBRI IIII.

Quo-

LIBER QVARTVS.

De primordijs Regis Richardi, & de his quæ in eius coronatione contigerunt. CAP. I.

ANNO a plenitudine temporis, quo veritas de terra orta eſt M. 1189. C.LXXXIX. ſedi Apoſtolicæ præſidente Clemēte, Henrico aūt Frederici filio arcem Romani imperij tenēte, & Frācis imperāte Philippo, Richardus illuſtriſſimi Regis Anglorū Henrici II. filius, defuncto patri ſucceſſit. Hic patre ſepulto hæreditati mox tranſmarinæ incumbens: nobiliū ſimul & plebiū ſolemnib⁹ votis gaudijſque excipitur, rebuſque trans mare mature diſpoſitis: in Angliā, quæ eius cum deſiderijs præſtolabatur aduentū, oportune tranſuehitur, cūctis ex eius edicto cuſtodijs per Angliam relaxatis: vt ſcilicet ad introitum noui Principis eſſet lætitia generalis. Quippe æſtuabant tunc carceres reorū multitudine, ſub exſpectatione vel diſcuſſionis vel ſupplicij: ſed eo regnū ingrediente peſtes illę carcerū per eius clemētiā ſunt egreſſę: confidētius fortaſſe de cætero graſſaturę. Statuto die vnctionis regiæ: conuenit Lundonias pæne vniuerſa regni nobilitas, de partibus quoque Tranſmarinis copioſa virorum ſpectabilium multitudo. Richardus

igitur

igitur primus, solus Regũ a seculo ita nominatus, Lundonijs est cõsecratus a Balduino Cãtuariẽsi Archiepiscopo, tertio Nonas Septembris, qui dies ex prisca gentili superstitione, malus vel Ægiptiacus dicitur, tanquã quodã Iudaici euentus præsagio. Dies enim ille Iudęis exitialis fuisse dinoscitur, & Ægiptiacus magis quàm Anglicus, cũ Anglia, in qua sub Rege priore felices & inclyti fuerant, repente illis in Ægiptũ, vbi patres eorũ dura perpessi sunt, Dei iudicio verteretur. Res quidem recentis memoriæ est, nullique ignota præsentium, sed operæpretium est, pleniori relatu transmittere ad posteros tam perspicuũ circa gentẽ perfidam & blasphemam superni iudicij monumentum. Conuenerant ad solemnem Christiani Principis vnctionem ex cunctis Anglię finibus, non tantum nobiles Christiani, verum etiam primi Iudæorum. Cauentes enim, idem hostes veritatis, ne forte habita sub Rege priore felicitas minus eis arrideret sub nouo, eius decentissime honoranda primordia, & fauorẽ non disparem amplitudine munerum redimendum duxêrunt. Verum ille vel minus iam eos acceptans quàm pater, vel nescio quid præcauens, superstitiosa quadam de cõsilio quorundam cautela, edicto (vt dicitur) interdixit eis ingressum vel ecclesiæ, dum co

 rona-

ronaretur, vel palatij, dum poſt coronationis ſolemnia conuiuaretur. Expletis igitur miſſarum ſolemnijs, Rex fulgens Diademate, cum Pompa magnifica ad conuiuium intrauit. Contigit autem eo diſcumbente cũ omni frequentia nobilium, populum circa palatium obſeruantem tumultuari. Iudæi ſiquidem turbis immixti, fores ſic regias introibant. Vnde indignatus (vt fertur) quidã Chriſtianus, Iudæum palma percuſſum ab ingreſſu ianuę arcere curauit, regium obiectans edictum. Quo exemplo plures accenſi, Iudęos cum contumelia repellebant. Factoque tumultu indiſciplinata cum turbine turba accurrit, credenteſque Regem talia mandaſſe, tanquam freti auctoritate regia in multitudinem Iudæorum ad fores regias obſeruantium pariter irruêrunt. Et primo quidem percutiebant pugno impie, mox vero vehementius efferati ſuſtulerunt ligna & lapides. Porro Iudæi fugam iniêrunt, in fuga nonnulli cæſi vſque ad mortem, quidã etiam protriti periêrunt. Venerant autem illuc cum cęteris duo nobiles Iudæi Eboracenſes, Ioceus ſcilicet & Benedictus. Quorum prior euaſit, ſequens vero dũ plagis impoſitis ſegnius fugeret, cõprehenſus vt mortem differret, Chriſtum coactus eſt confiteri, ductuſque in eccleſiam illico baptizatus eſt.

eſt. Interea rumor gratiſſimus, quod ſcilicet Rex omneis Iudęos exterminari iuſſiſſet, totas incredibili celeritate percurrit Lundonias, moxque infinitus indiſciplinatorum populus tam ex ipſa ciuitate, quàm ex illis quos illuc ex prouincijs plurimis vnctionis regiæ ſolemnitas traxerat, armatus accurrit, ſpirans prędarum & cædis in populum, Dei iudicio cunctis inuiſum. Porro ciues Iudæi, quorum multitudo Lundonijs habitare dinoſcitur, cum illis qui vndecunq; confluxerant, in domos ſe proprias recepêrunt. Circundantur a feruentibus populis, fortiterque oppugnantur ab hora nona vſque ad ſolis occaſum eędē domus. Quæ quoniā propter fabricam firmiorē effringi nō poterant, & furentibus machinæ deerant, igne tectis immiſſo horrendum cito colluxit incendiū, quod & laborantibus Iudęis exitio fuit, & furentibus Chriſtianis in nocturno opere lucis adiutorium præbuit. Nec ſolis Iudęis ſpecialiter in eos accenſus ignis nocuit, quia diſcretionis neſcius, nonnullas quoque proximas Chriſtianorum ædeis corripuit. Videres repēte clariſſima vrbis loca flammis ciuilibus, tanquam hoſtilibus mirabiliter conflagrare. Iudæi vero vel in proprijs torrebātur ædibus, vel egredientes excipiebantur enſibus. Multum ſanguinis in breui,

fuſum

fuſum eſt. Verum cito ſatietatem cędium induxit fortius excandeſcens cupido prædarum, vicitque auaritia crudelitatem. Denique omiſſis cædibus, expilandis ædibus & diripiendis opibus rabies auara incubuit. At hoc Chriſtianos verſa vice Chriſtianis fecit infeſtos, dum alius alij, quod forte rapuerat, inuideret, & prædandi ſtudio ne amicis quidem & ſacris impia æmulatrix auaritia parceret. Nuntiantur hæc Regi feſtiue in palatio cum omni procerum frequentia conuiuanti, mittitur a latere eius Ranulphus de Glanuilla, regni procurator, vir potens & prudens, cum alijs ęque nobilibus, vt vel flecteret vel frænaret audaces. At id fruſtra. In tumultu enim tanto nullus eorum aut vocem auſcultauit, aut faciem honorauit. Quin potius quidam indiſciplinatiores fremere aduerſus eos cœperunt, & vt maturius recederent terribiliter denuntiauêrunt. Illis igitur effrętatam rabiem conſulte declinantibus, tanta licentia quanta & audacia, vſque ad ſequentis diei horam ſecundam deſæuiêre prædantes, & tunc ſæuiendi magis ſatietas vel laſſitudo, quàm vel ratio, vel reuerentia Principis prædantium ſedauit furorem. Hoc eatenus inaudito regiæ ciuitatis euentu, & egregie inchoato perfidæ gentis exitio, & noua Chriſtianorum contra inimicos cru-

cis

cis Chriſti fiducia, inſignitus eſt, regni illuſtriſſimi Regis Richardi dies primus,plane non tantum iuxta regulam, qua iubentur ambigua in melius potius,quàm in deterius deriuari, verum etiam iuxta ſignificationem aptiſſimam Chriſtianæ in diebus eius promotionis præſagus. Quid enim aptius portendit,ſi quid protendit, quod regiæ conſecrationis eiūs diem pariter & locum blaſphemæ gentis nobilitauit exitium,quod in ipſo regni eius exordio hoſtes Chriſtianæ fidei cœpêrunt iuxta eum cadere & infirmari? Non ergo ſic moueat quemquam vel vrbis in quadam eius parte incendium, vel inſulſus ille feruor indiſciplinatorum, quo minus præclari euentus bonus fiat piuſque interpres, cum & huiuſmodi ſupernæ moderationis ordini militent, impleatque Omnipotens plerumque voluntatem ſuam valde bonam,per hominum etiam nequiſſimorum voluntatem,&actionem valde prauam. Sane Rex nouus cum eſſet ingentis animi & ferocis,indignatus & dolens quod in ſuæ coronationis ſolemnis regnique primordijs ſub eius pręſentia talia contigiſſent, æſtuabat, anxius quid nam ſuper his eſſet agendum. Tantam quippe & ſine exemplo Maieſtatis regię læſionem diſſimulare, atque inultam dimittere, & Regi nimis in-

deco-

decorum, & regno quoque noxium videbatur, cum tantæ atrocitatis diſſimulatio per impunitatis fiduciam, improborum ad attentanda ſimilia nutritura foret audaciam. Porro in infinitam reorum multitudinem cenſuræ regię vigorem exercere prorſus erat impoſſibile. Nam præter nobiles cum Rege conuiuantes, quorum tantus erat numurus, vt regij amplitudo palatij anguſta videretur, fere totum ciuitatis populum & fere totas nobilium familias, quę cum ipſis nobilibus ad vnctionis regię ſolemnia venerant, odium Iudæorum, & prędarum illecebra, ad memorati operis patrationem contraxerant. Diſſimulari ergo oportuit, quod vindicari non potuit, Deo nimirum ordinante, vt qui diuinę in perfidos & blaſphemos vltionis miniſtri exſtiterant, humano propter hoc iudicio minime ſiſterentur. Superni quippe examinis ratio exigebat, vt blaſphemi illi, qui tempore ſuperioris Principis ſupra modum ceruicoſi & proterui in Chriſtianos fuerant, vt ſucceſſoris eius primordijs humiliarentur. Benedictus vero ille, qui (vt dictum eſt) lauacrum Chriſtianum coactus acceperat, corde quidem non credens ad iuſtitiam, ſed inani tantum oris confeſſione aërem verberans, in craſtino perductus ad Principem, interrogatus eſt

ab eo an esset Christianus. Qui respõdit se a Christianis baptizari coactũ, sed animo semper fuisse Iudæũ, & talẽ se malle mori, cũ iã nõ posset viuere, plagis enim pridie acceptis vrgebatur ad mortẽ. Eiect⁹ ergo a facie Principis, Iudęis est redditus apostata Christian⁹, factusq; filius Gehẽnæ duplo quàm prius, post dies paucos defecit, ad hoc tantũ Christianus factus, vt apostata moreretur. Princeps autem post cladem, Iudæis pacem sanciuit edicto. qua tamen, vt suo loco narrabitur, non diu sunt fruiti, superno vtique iudicio exigẽte blasphemæ gentis superbiam seuerius castigari.

De ordinatione vacantium ecclesiarum post coronationem Regis Richardi. CAP. II.

IN primis sane Rex nouus studium habuit, vt quoniam plures in Anglia Cathedrales vacabant ecclesię, proprijs ad eius instantiam eædem gauderent Præsulibus. Richardus ergo Eliensis, thesaurarius Regius sedem accepit Lundoniensem. Godefridus Luciensis cathedram Wintoniensem. Guillelmus de longo Campo, Cancellarius Regius Episcopatum Eliensem. Hubertus Eboracensis Decanus, ecclesiam Salesbiriensem. Porro Gaufrido frati suo, qui ad Lincolniensem ecclesiam olim electus, annis (vt suo loco dictum est) plurimis eidem

Eccle-

Eccleſię ad metenda eius carnalia incubauerat, conceſſit Rex, Metropolitanam ſedem Eboracenſem, cum iam vacaſſet annis fere decem. Cuius Gaufridi electionem talem fuiſſe cognouimus. Patre defuncto noui Ducis adhuc in Normannia cōſtituti litteræ arte (vt dicitur) quorumdam eiuſdem Gaufridi elicitæ ad capitulum Eboracenſe manârunt, Gaufridum fratrē ſuum in Archiepiſcopum eligi poſtulantes, atque obſiſtentibus Regij metus periculum comminantes. Quibus litteris territi atque præſtricti Præcentor, & cæteri qui aderant (nam Decanus & alij plures aberant) ad ſolam futuri Principis gratiam reſpicientes, memoratū Gaufridum ſolemniter elegerunt. Verum cum idem ſumto diademate regno præſideret paterno, eidem electioni ſuccenſuit, litteriſque illis, quibus pręſtricti fuerant eligentes, tanquam vel non ſuis vel certe ſubrepticijs derogans, pro neceſſitate tamen Ieroſolymitanę expeditionis ingentis ſummæ promiſſione placatus, tandem aſſenſum prębuit. Qualia vero circa eundem electum poſtmodum prouenêrunt, ſuo loco exponetur.

De affectu Regis ad Ioannem fratrem eius.

CAP. III.

PRÆTEREA circa Ioannem fratrem ſuum vterinum Rex proprium egregie declarauit affectum. Nam præter paternæ in Hybernia adquiſitionis plenitudinem, & Comitatum in Normannia Moritanenſem, de quibus ſcilicet paternam donationem ratam habuit: in Regno Anglorum tanta illi adiecit, vt quaſi Tetrarcha videretur. Denique Cornubiam, Deueneſiram, Notigamſiram, & Loncaſtrum, cum adiacente prouincia atque alia plurima de Regio dominio contulit, & nihilominus illi Glouceſtrenſis Comitis filiam propriam, ſcilicet in quarto gradu conſobrinam, cum integritate iuris paterni, quod eſſe ampliſſimum noſcitur, minus quidem legittima, & plus iuſto fraterna prouiſione deſpondit. Verum hæc in eius fratrem immoderata atque improuida largitas: multa & grauia mala ſequenti tempore peperit, & profuſum largitoré profunda pœnitudine caſtigauit. Indulta enim Ioanni tetrarchia: fecit eum ambire monarchiam, vnde & factus eſt de cætero fratri infidus, & ad vltimũ manifeſte infeſtus: quod nimirum plenius exponendi ſuum in ordine hiſtoriæ locum habebit.

Quis ſucceſſerit Ranulpho de Glannilla in procuratione regni. CAP. III.

ERAT autem idem adhuc regni procurator, qui fuerat tempore Regis prioris, Ranulphus ſcilicet de Glanuilla, homo præclarę prudentiæ. Qui cum eſſet grandæuus & videret a Rege nouitio, multa minus conſulte & prouide actitari: huius officij onere expediri voluit, vt ad Ieroſolymitanā ſe profectionem, nam ſignum Domini ſub Rege Henrico ſuſceperat, commodius præpararet. Solemniter ergo renuntians officio: minus legittimos habuit ſucceſſores. Idem quippe officium Dunelmenſi Epiſcopo, nec obluctanti a Rege commiſſum eſt, qui nimirum conſultius proprio contentus officio: diuini iuris multo decentius quàm humani miniſter exſtitiſſet, cum nemo poſſit vtriq; , prout dignum eſt, deſeruire, atque illud dominicū ad Apoſtolos, Non poteſtis Deo ſeruire & mammonę: maxime ſucceſſores Apoſtolorum reſpiciat. Si enim velit Epiſcopus, vt cęleſti pariter & terreno Regi placeat, ad vtrúque ſe officium diuidere: certe Rex cæleſtis, qui ſibi vult ex toto corde, tota anima, tota virtute ſeruiri, miniſterium dimidium non approbat, non diligit, non acceptat. Quid ſi Epiſcopus nec ſaltē dimidius, quę Dei ſunt,

&

& decent Episcopũ, exequatur, sed vices suas indignis, & remissis executoribus cõmittat, vt terreno vel palatio, vel foro totus seruiat? nam nec terreni Principis ratiocinia quisquã dimidius sufficienter administrat. Quamobrem memoratus Pontifex, cum iã esset grandęuus officio seculari suscepto: in Australibus Anglię partibus, ad publica totus negotia residebat.

Quæ fecerit Rex in Anglia antequã trãsfretaret.

CAP. V.

TVNC idem Rex Anglorum, qui primus potentum, cum Comes adhuc Pictauiẽsis diceretur, dominicum signum acceperat, circa Ierosolymitanam profectionem studiosius satagens: instante maxime Rege Francorum, vt tẽpore congruo iter simul arriperent, & moram quam interposuerãt apparatu propensiore purgarent, sumtus idoneos modis cœpit omnibus pręparare. Neque enim thesauros patrios, & quæcunque pater specialiter ad illam profectionem congesserat, sufficere iudicauit: sed suam quoque industriã & operã, in hoc ipso expendens, citra patris, vel in hoc consistere gloriam duxit inglorium. Euocauit igitur mandatis vrgentibus Regẽ Scottorum inueterata laborantem tristitia, pro Castellis, bellico (vt superius dictum est)

ſibi caſu ablatis, ſcilicet Rokeſburch & Berewyck. Nam tertium, quod dicitur Caſtellũ puellarum, ſub Rege Hérico receperat: cum coniugem eius voluntate & conſilio de partibus acciperet Tranſmarinis. Veniens itaque ad Regem Anglorum: pactus eſt ei decem milia marcas argenti, pro reſignatione Caſtellorum, remeanſque ad propria: eandem a ſubditis eminentia Regiæ poteſtatis ſummam corraſit, qua Regi Anglorum ſoluta, cum multa lætitia Caſtella recepit. Dunelmenſem quoque Epiſcopum, quem pecunioſum eſſe credebat, Rex nouus aſtute pellexit: vt emeret a ſe proprij Epiſcopatus prouinciam, eſſetque eiuſdem prouinciæ Epiſcopus ſimul & Comes, annexo Epiſcopatui Comitatu. Quod & factum eſt, quam excogitato aſtu Principis, vt pecunias Epiſcopi tolleret, tam immoderato ambitu grãdæui Epiſcopi Epiſcopatu, qui opulentiſſimus noſcitur, in illa ætate non contenti, nec reputantis illud propheticum, immo per prophetam Dominicum, Ne qui cõiungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis: vt Comitatum ad Epiſcopatum coniũgeret, quod vtique maius non eſt curaret. Dedit ergo Regi pro emendo Comitatu: quicquid pro Ieroſolymitanæ profectionis apparatu congeſſerat: & quicquid inſuper corra-

corradere poterat de Epiſcopatu. Et ipſe quidem de huiuſmodi mercimonio glorians iocabatur. Rex vero facetias inde conficiens ita iocabatur. De vetuſto Epiſcopo nouitiũ Comitem mirus ego artifex feci. Cum autẽ idem Epiſcopus hoc modo ſe nudaſſet pecunijs, quas ſacræ propter Chriſtũ peregrinationi deuouerat, illud quoque conſequẽter ſtuduit irritare, quod in ſolemni crucis ſuſceptione Omnipotenti vouerat Domino. Cumque apud Romanum Pontificem non diceret, Comitatum emi, & ideo Ieroſolymam proficiſci non poſſum, rogo te, me habe excuſatũ, quod quidem vere dixiſſet, ſed potius fatiſcentem cauſaretur ętatem, ſeque tã laborioſæ peregrinationi minus ſufficere allegaret, quippe conſcientiæ relictus, illico ſignum ſacrum ſolemni deuotione ſuſceptum irreuerenter & infirmiter abiecit, & inuentæ apud Regem pretioſę Margaritæ, pro qua tanta dederat, poſſidendę incubuit, quę tamen vti nunc cernere eſt, non ſolida, ſed pro rerum & temporum mutatione, breuis & perfunctoria poſſeſſio fuit. Sane Rex eadem arte, qua huius Epiſcopi ſacculos exhauſit, alios quoque plures pellexit, vt effuſis pecunijs certatim dignitates ſiue libertates quaſlibet, vel publica officia, vel ipſa etiã prædia regia compararẽt. Diſtrahebat itaque

propria mature profecturus: tanquã animũ redeundi non habens. Cumque ab amicis propter hoc familiari auſu increparetur: reſpondiſſe fertur. Lundonias quoque venderem, ſi emtorem idoneum inueniſſem. Denique in hac diſtractione deſipere videbatur: eoque procliuius emebant plurimi, quo nũquam repatriaturus credebatur. Præmaturo namque, & immoderato vſu armorum, quibus ab ingreſſu adoleſcẽtiæ plus iuſto indulſerat, ita iam fractus & languidus dicebatur: vt Orientalis labore expeditionis, cito abſumendus videretur. Alij vero dicebant eum quartano incommodo, quo diu laborauerat; ita corruptum & tabidum: vt diu non poſſet in illo, maxime tam grandi labore ſubſiſtere. Huius rei argumentum eſſe indecentem quandam, quæ in eo apparebat, cum pallore faciei membrorum corpulentiam. Aiebant etiam quidam, quod pluſquam centum in corpore haberet vſturas pro euaporanda corruptione humorum. Tales de Rege per aures, & fere per ora omnium volitabant rumores: quibus vtique fidem dabant indiſcretæ atque immoderatæ eius vel donationes, vel diſtractiones. & credebatur, tanquam cito ſe finiendum intelligens, minus de regno curare, quod ita vel ſcinderet, vel diſſiparet. Verum quàm ſubtili hæc aſtu,

vel

vel fecerit, vel finxerit, vt omnium qui pecuniosi videbantur ſacculos exhauriret: poſtea claruit. Menſibus autem aliquot in Anglia demoratus, regni adminiſtratione Cancellario ſuo, Epiſcopo ſcilicet Elienſi relicta, ante Dominici natalis ſolemnia in Normanniam transfretauit. Succenſebãt fere omnes, quod Rex nobilis peregre profecturus in regiones longinquas: minus ſolemniter regnum proprium reliquerit, & remiſſioré, quàm oportuit eius curam, cum egrederetur, habuerit, & quod homini peregrino obſcuri nominis, & minus probatæ vel fidei, vel induſtriæ abſque conſilio, & voluntate Optimatum, rerum ſummam crediderit. Vtrum vero recte, an ſecus in his Regię fuerit ordinationi derogatum: ſequentis eſt temporis euentibus declaratum.

De quodam prodigio, quod eo tempore in aëre viſum eſt.

CAP. VI.

NEc ſilentio prætereundum eſt, ſtupendũ nimis terribileque prodigium: quod circa hæc tempora in Anglia viſum eſt a multis, qui vſque nunc ſunt teſtes eius ad eos qui non vidêrunt. Eſt ſuper ſtratam publicam, qua Lundonias pergitur, vicus

 haud

haud ignobilis Dunſtapela nuncupatus, ibi dum forte quidam hora poſtmeridiana in cælũ ſuſpicerent, vidêrunt in ſublimitate ſereni aëris formam vexilli Dominici lacteo candore conſpicuam, & coniunctam ei formam hominis crucifixi, qualis in eccleſia ad memoriam Dominicæ paſſionis, & deuotionem fidelium pingitur. Stabant autem ſtupefacti: genibus fixis rem mirabilem intuentes. Quorum ſtuporem & erectos in cęlum vultus, plurimi ſtrata publica gradientes mirati: ipſi quoque ſuſpicere, & viſa rei nouitate pariter ſtupere cœpêrunt. Cum ergo terribilis hæc ſpecies diutiuſcule appareret, & curioſe intuentium vultus animoſque ſuſpenderet: viſa eſt forma crucis ab eo, qui affixus videbatur recedere, vt medium aëris ſpatium inter vtrumque moraretur, & paulo poſt res ſtupenda diſparuit: ſed cauſſa ſtuporis ſublata effectus remanſit. Denique late vulgatũ eſt verbum iſtud, reique prodigioſæ rumor, & ſtupor pariter concurrêrunt. Interpretetur quiſque vt voluerit ſignum mirabile, cuius vtique didici ſimplex narrator eſſe, non etiam præſagus interpres. Quid enim diuinitas eo ſignificare voluerit neſcio.

Quid

Quid actum ſit contra inſolentiam Iudæorum apud Linnam. CAP. VII.

DVM igitur (vt ſupra dictum eſt) illuſtris Rex Anglorum Richardus regno, vt volebat, diſpoſito in Normanniã transfretaſſet, ſolemne cum Rege Francorum colloquium habuit, vbi ambo inter ſe mutuæ ſocietatis iura firmantes, & Germanam alterutrum compromittentes charitatem: Orientali ſe expeditioni cũ viris nobilibus, qui ſignum Domini acceperãt, fortius aſtrinxêrunt, & tempus profectionis æſtatem proximam ſtatuêrunt. Quibus ſolemniter actis: vterque ſe Princeps pro ſua negotij magnitudine præparabat. Sane dum hæc in Gallijs agerentur: Chriſtianorum aduerſus Iudæos in Anglia, Zelus Lundonijs (vt dictum eſt) paulo ante accenſus vehementer excanduit, non quidem ſyncere, id eſt cauſſa fidei tantum, ſed eorum vel ęmulando felicitatem, vel inhiando fortunis. Arbitrabantur audaces & cupidi obſequiũ ſe præſtare Deo, dum ſpoliarent, vel perderẽt homines Chriſto rebelles: & agebant ſine vllo vel minimo conſcientiæ ſcrupulo hilari furore propriæ cupiditatis negotiũ, Dei quidem iuſtitia talia minime approbante: ſed decenter ordinante: vt hoc modo gentis perfidæ coërceret

inſolentiam, & linguas frenaret blaſphemas. Apud vrbem commeatu, & commercijs nobilem, quę Linna dicitur, vbi eiuſdem gentis plurimi habitant, & ſua multitudine, & opũ magnitudine, & tuitione regia feroces: primus (vt accepimus) aduerſus eos motus eſt factus occaſione huiuſmodi. Cum forte quidam ex eorum ſuperſtitione ad Chriſtianam fidem eſſet conuerſus: eius tanquam deſertoris & præuaricatoris ſanguinẽ ſitientes, quærebãt opportunitatem malitiæ conſummandæ, raptiſque quodã die armis aggreſſi ſunt tranſeuntem, porro ille in Eccleſiam proximam ſe recepit. Nec quieuêre ſæuientes, ſed peruicaci furore, & impetu eandem Eccleſiã oppugnare cœpêrũt: vt effractis foribus profugum ad pœnam extraherent. Ingens eorũ qui erant in Eccleſia clamor attollitur. Chriſtianum ſonoris vocibus auxilium flagitatur. Clamor & fama Chriſtianum populum accendunt, qui cominus erãt, ad clamorem, & qui eminus, ad famam armati accurrunt. Et loci quidem incolæ propter metum regiũ remiſſius agebant, porro peregrini iuuenes quorum illuc multitudo negotiandi gratia venerat, ſuperbos belligerantes fortius impetebant. Illi vero dimiſſa oppugnatione eccleſiæ, cum Chriſtianorum impetum ferre non poſſent: fugam iniêrunt. Cæſis in fuga

non-

nõnullis domus eorũ expugnatæ, atque expilatę a Chriſtianis, flammis tandem vltricibus conflagrarunt, & eorundem plurimi hoſtilem, vel ignem, vel gladium cruentârunt. Sequente die ſuperueniens quidam Iudæus inſignis medicus, qui & artis & modeſtiæ ſuæ gratia, Chriſtianis quoque familiaris atque honorabilis fuerat: cædẽ ſuorum paulo immoderatius deplorauit, & quaſi vltionem prophetans: ſpirantem adhuc furorem inſtigauit. Quem mox Chriſtiani correptum, vltimam ibidem Iudaicę veſanię victimam fecêrũt. Peregrini iuuenes pręda onuſti repetitis nauibus, ne quam forte a miniſtris regijs ſuſtinerent quæſtionem: celeriter abiêrunt. Loci vero incolæ, cum propter hoc diſcuterentur a regijs, in peregrinos, qui iã abierant, factum refudêrunt.

Quid actum ſit contra Iudæos apud Stanfordiã, & de ſuperſtitione populi.

CAP. VIII.

POST hæc apud Stanfordiam noui aduerſus Iudæos turbaminis motus ſurrexit Cum enim ibidem quadrageſimali tempore ſolemnes nundinę agerentur: iuuenum qui ſignum dominicum Ieroſolymam pr… fecturi ſuſceperant, ex diuerſis prouin…

multitudo ſuperuenit, indignans quod inimici crucis Chriſti ibidem habitantes, tam multa poſſiderent, cum ipſi ad tanti itineris ſumtus minus haberent, & ab eis tanquam iniuſtis poſſeſſoribus extorquendum duxêrunt, quod ſuſceptę peregrinationis neceſſarijs vſibus applicarent. Arbitrãtes itaque obſequium Deo ſe pręſtare, ſi hoſtes impeterẽt, quorum bonis inhiabant: audacter irruêrunt in eos, nemine, vel ex loci incolis, vel ex his qui ad nũdinas venerãt, tantis ſe auſibus opponente, nonnullis vero cooperãtibus. Cæſi ſunt aliquot ex Iudęis, cæteri vero intra Caſtellum recepti ægre euaſêrunt. Expilatę ſunt domus eorum, & magna vis pecuniæ capta. Prędones cum ſui operis emolumento abiêrunt, nulluſque eorum propter hoc ſtudio diſciplinæ publicæ ſuſtinuit quæſtionem. Quorum vnus Ioannes nomine audaciſſimus iuuenis Hamtonam diuertens: partem pecuniæ ſuæ depoſuit apud quendam, a quo etiam eiuſdem pecunię ambitu occulte necatus eſt, corpuſque eius per noctem extra vrbem proiectum. Quo inuento, & a quibuſdam forte agnito: clãdeſtinam inijt fugã auarus homicida. Mox ſomniantibus vetulis atque apparentibus ibidem fallacium ſignorum præſtigijs: martyris illi meritum & gloriam ſimplices tribuêrunt, ſepulchrum eius ſo-

ſolemnibus excubijs honorantes. Fama excitũ vulgũ inſipiẽs, primo ex locis finitimis, dehinc etiam ex diuerſis prouincijs curioſa deuotione confluebat, nulluſque noui martyris cupiens vel intueri miracula, vel promereri ſuffragia; ad ſepulchrũ eius vacuus veniebat. Ridebatur quidem hoc a prudentibus, ſed tamen erat gratum Clericis, ex eadem ſuperſtitione prouenientium gratia cõmodorum. Res defertur ad Epiſcopum eximię virtutis virum, qui accedens ad locum in ſpiritu fortitudinis: concinnata ſtudio ſimplicium & cupidorum, falſi martyris inſignia prophanauit, & ſuperſtitioſam mortui hominis venerationem Pontificali auctoritate, ſub anathematis interpoſitione inhibuit. Sic pia & efficaci opera boni paſtoris tota illa extincta eſt atque euanuit operatio ſpiritus illuſoris.

Quæ acta ſunt contra Iudæos Lincolniæ & Eboraci. CAP. IX.

LINCOLNIENSES vero audiẽtes qualia circa Iudęos agerentur: occaſionem nacti, & animati exemplis, aliquid audendum duxêrunt, & conglobati in cohabitantes Iudæos motu ſubito exarſêrunt. Porro illi agnito ſuorũ in locis diuerſis, vel pauore, vel

vel exitio cautiores effecti, paucis diſcrimen expertis in munitionem regiam, cum pecunijs mature ſeceſſêrunt. Itaque non multa re acta, ſed multa per officiales regios quæſtione ſubſecuta: inanis ille motus cito quieuit. Verum Eboracenſibus non metus ferociſſimi Principis, non vigor legum, non ratio, nõ humanitas obſtitit: quo minus cohabitantium perfidorum generali exitio furorem proprium ſaturarent: atque in ſua ciuitate totũ illud genus abraderent, quod nimirũ quia valde memorabile eſt, pleniori ad poſteros oportuit relatu trãſmitti. Eboracenſium igitur Iudæorũ (vt ſupra dictum eſt) primi fuêre, Benedictus & Ioceus homines locupletiſſimi, & late fœnerãtes. Ædificauerant autem in medio ciuitatis profuſiſſimis ſumtibus domos ampliſſimas, regalibus conferẽdas palatijs: ibique tanquam duo ſuæ gentis Principes, & Chriſtianorum tyranni habitabant, cultu faſtuque pæne regio procedentes, & duram in eos, quos vſuris oppreſſerant, tyrannidem exercentes. Qui cum eſſent Lundonijs in ſolemnitate vnctionis regiæ: Benedictus (vt ſupra memoratum eſt) infeliciſſimum Dei iudicio ſortitus exitum maledictus apparuit. Ioceus vero egregie ad tempus ſubductus diſcrimini: Eboracum redijt. Et quoniam Princeps poſt turbinem

Lun-

Lundonienſem pro pace Iudęorum legem poſuerat: cum cæteris per Angliam Iudæis iuxta morem priſtinum fiducialiter agebat. Rex vero poſtmodum cum eſſet in partibus transmarinis conſtitutus: coniurârunt aduerſus Iudæos Eboracenſes prouinciales plurimi, eorum, cum ipſi egerent, non ferentes opulentiam, & ſine vllo Chriſtianæ conſcientiæ ſcrupulo perfidum ſanguinem, prædarum cupidine ſitientes. His auctores ad audendum fuêre quidam nobiliores impijs fęneratoribus in multam ſummam debitores, quorum nonnulli cum pro accepta pecunia prædia illis propria appoſuiſſent: grandi inopia premebantur: quidam vero cautionibus proprijs obligati ad ſatisfatiendum regijs fęneratoribus a fiſci exactoribus vrgebantur. Quidam etiam ex illis, qui ſignum dominicum acceperant, iamque in procinctu Ieroſolymitanæ profectionis erant, tanto facilius impelli potuêre, vt ex præda hoſtium Domini, ſuſcepti pro Domino itineris ſumtus iuuarent, quanto minus propter hoc quæſtionem aliquam arrepto iam itinere formidarent. Cumque vrbis pars non modica nocte intempeſta, vel fortuito, vel potius (vt creditur) a coniuratis immiſſo conflagrauit incẽdio, ſcili-

ſcilicet vt occupatis circa ędes proprias, propter ignis periculum, ciuibus, impedimentum non eſſet prædantibus: armata coniuratorum manus domum dicti Benedicti Lundonijs (vt ſupra memoratum eſt) infeliciter mortui, in qua vxor eius & filij cum alijs pluribus habitabāt, vi magna, & ferramentis ad hoc præparatis irrupit, cæſiſq; omnibus, qui in ea erant, ignem quoque tectis immiſit. Et dum moroſe vireis incendium ſumeret: corraſis opibus ardentem domum reliquêre, & in ſuum tenebrarum beneficio ſecretum onuſti ſe recepêre prædones. Quo caſu conſternati Iudæi, & maxime clarior cæteris Ioceus: arcis regię cuſtode exorato & cóniuēte, in eādem pecuniarum ſuarum ingentia pódera tanquam gazas regias conuexêre, & vigilantiorem de cætero ſuimet cautelam habuêre. Poſt dies vero aliquot nocturni illi prædones, cum maiori fiducia atque ferocia redeunt, & aggregatis ſibi plurimis domum Iocei conſtructionis magnitudine, & firmitate arces non ignobiles æmulantem, fortiter oppugnantes: tandem captam expilatamq; incendunt, cunctis quos in ea ſiniſter caſus offenderat, flāma ferroue abſumtis. Ioceus autem paulo ante hoc malum caute præſagiens: cum vxore & filijs in arcem migrauit. Similiter & cæteri Iudæi, paucis ad victimā

foris

foris remanentibus. Prędonibus autem cum tanti ausus emolumento dilapsis: facto mane vulgus promiscuum irruit diripuitque in diuersis speciebus, & multiplici suppellectile prędonum ignisque reliquias. Tunc demũ, qui Iudæos prius inuisos habuerant, cum coniuratis multo publici vigoris respectu habito manifeste, & profusa licẽtia in eos debacchari cœpêrunt, nec eorum substantijs iã contenti cunctis extra arcem inuentis, aut sacri Baptismatis, aut extremi discriminis optionem dedêrunt. Denique Baptizati nõnulli: ficte se, vt mortem euaderẽt, Christianis aggregârunt, sine misericordia vero trucidati sunt, qui sacramentum vitæ, vel ficte recipere detractârunt. Dum hæc agerentur: multitudo, quæ in arcem confugerat, in tuto agere videbatur. Porro arcis præpositus ad quoddam forte negotium egressus: cum regredi vellet, a multitudine intus excubante, incerta iam cui se crederet, non est admissus, ne forte & eius circa se fides nutaret, & corruptus quos tuendos susceperat, hostibus exponeret. Ille vero prouinciæ Præsidem, qui forte tunc ob regia negotia, cum frequentia prouincialium aderat statim adijt, commissę sibi arcis a Iudæis fraudatum se custodia conquerens. Indignatus Præses contra Iudæos fremuit, illis maxime, qui coniuratio-

nis auctores exſtiterant, eum inflammantibus, & meticuloſam illam miſerorum cautelam, ſuperbam eſſe turris regiæ occupationem, atque in Domini Regis iniuriã,hoc ipſum redundare allegantibus. Cumque multi homines perfidos modis omnibus impetendos, arcemque illis regiam extorquendam decernerent, iuſſit Præſes conuocari populum, arcemque oppugnari. Excurrit irreuocabile verbum, plebis Chriſtianæ Zelus accenditur, immenſę armatorum tam ex vrbe, quàm ex prouincia circa arcem glomerantur cateruæ. Tum Præſes iuſſionis pœnitentia ſtimulatus, fruſtraque conatus reuocare ſentẽtiam, arcis oppugnationem voluit inhibere: ſed accenſos ſemel animos,quo minus perſequerentur incœptũ nulla rationis vel auctoritatis pondere valuit cohibere. Sane vrbis nobilitas, & ciues grauiores metus regij periculum formidantes, tantam vęcordiam caute declinârunt: porro omne genus opificum, atque vniuerſa iuuentus vrbana, cum plurima prouincialium turba, & militaribus viris non paucis, cum tanta alacritate aderat, inſtabatque cruento negotio, tanquam ſinguli proprium, maximumque compendium quærerent. Clerici quoque plures non deerant,inter quos etiam quidam eremita, cæteris feruentior videbatur.

tur. Par omneis Zelus accenderat, arbitrantes grande se obsequium præstare Deo: si gentem Christo rebellem abraderent: dum ad illud Dauidicum, immo Dominicum, quod vtique in persona saluatoris dicitur, cęcato animo caligarent. Deus ostendit mihi super inimicos meos, ne occidas eos, nequãdo obliuiscantur populi mei. Quippe eadem Christianæ vtilitatis ratione perfidus Iudęus Domini Christi crucifixor inter Christianos viuere sinitur, qua & forma crucis Dominicę in Christi ecclesia pingitur, ad continuandam scilicet cunctis fidelibus saluberrimam Dominicæ passionis memoriã, cum tamen in Iudæo impiam execremur actionem, in sacra vero forma illa diuinam deuotione debita veneremur dignationem. Itaque Iudæi inter Christianos debent quidem pro vtilitate nostra viuere, sed pro sua iniquitate seruire. Porro Iudęi in Anglia sub Rege Henrico secundo consistentes ordine prępostero super Christianos felices, & incliti fuerant, & ex multa felicitate impudentius tumendo contra Christum plurima Christianis grauamina irrogârant: propterea diebus noui Principis vitę, quam de Christi habebãt clemẽtia: eius iudicio periculũ pertulêrũt, cui⁹ tamẽ iudicij ordine pulcherrimo

nequaquam excuſantur, qui motu incondito cladem illis intulêrunt.

De exitio Iudæorum apud Eboracum. CAP. X.

IGITVR Iudæi obſidebantur in turri regia, deeratque obſeſſis ſufficiens eſcarum apparatus, ſola procul dubio inedia mature expugnandis, etiam ſi nemo foris vrgeret. Sed nec ſufficientem, ſiue pro ſui tutela, ſiue ad hoſteis propulſandos armaturam habebant: quos nimirum imminentes ſaxis tantummodo interiori muro detractis arcebāt: oppugnatur turris fortiter per dies aliquot, & tandem paratæ admouentur machinæ. Vrgebat opus furens tum præ multis alijs memoratus ille ex canonico Præmōſtratenſi Heremita, qui fama excitus nuper in vrbem venerat, arcemque oppugnantibus in veſte alba ſecluſus aderat, hoſteis Chriſti proterēdos, ſæpius cum clamore valido repetens, & ſuæ quoque cooperationis exemplo bellatores accendens. Dicitur autem, quod diebus obſidionis proceſſurus ad opus cruentū: hoſtiam incruētam (erat enim ſacerdos) mane immolauerit, in tantum ſibi cęcata mente perſuaſerat: quod alijs perſuadere nitebatur, religioſum ſcilicet eſſe negotium, quod agebatur. Cumque admouerentur machinę,

fer-

feruenti animo cooperabatur pro viribus. Vnde factũ est, vt incautius appropinquans muro: saxum grande desuper veniens nõ caueret. Denique conquassatus procubuit, & sublatus continuo exspirauit. Declaratumque est, quod ratione, vel professionis, vel ordinis, maior in eo petulantis facti reatus exstiterit, quem solum ex nostris ibidẽ infeliciter occumbere contigit. Admotis itaque machinis certa erat turris expugnatio, nec iam erat ambiguum horam obsessis imminere fatalem. Nocte vero sequenti quieuêre oppugnantes, vicinæ victoriæ certitudine hilares. Porro Iudæi sola iam desperatione fortes & rigidi: requiem minime habuêre, tractantes inter se, quid in tali articulo esset agendum. Erat autẽ ibi senior quidam, iuxta litteram, quę occidit, famosissimus legis doctor, qui ad docẽdos Iudæos Anglicanos (vt dicitur) ex partibus venerat transmarinis. Hic erat honorabilis omnibus, & tanquam vni ex prophetis obtemperabatur ei ab omnibus. Cum ergo ab eo consilium pro tempore quæreretur: respondit. Deus, cui dici non debet cur ita facis: iubet nos pro lege sua mori modo. Et ecce mors nostra in ianuis est, sicut videtis: nisi forte (quod absit) pro breuitate vitæ huius sacram legem deserendam putetis, atque eligatis, quod bonis

& virilibus animis omni morte eſt durius: de miſericordia ſcilicet impiorum hoſtium, cum ſummo dedecore apoſtatice viuere. Cum ergo mortem glorioſam vitæ turpiſſimæ præponere debeamus: honeſtiſſimum plane atque faciliſſimum mortis genus eligendum eſt. Nam ſi inciderimus in manus hoſtiles, pro eorum arbitrio, cum ludibrio moriemur. Itaque vitam quam nobis creator dedit, cum eam ipſe iam repetat, proprijs illi manibus, ſponte & deuote reddamus, nec ad reddendum quod repetit, miniſterium crudelitatis exſpectemus hoſtilis. Hoc enim multi noſtrorum in diuerſis tribulationibus laudabiliter feciſſe noſcuntur, formam nobis decentiſſimæ electionis præſtruentes. Hæc cum dixiſſet, exitiale conſilium amplexi ſunt plurimi, quibuſdam vero durus viſus eſt hic ſermo. Tunc ſenior, quibus, inquit, conſilium tam bonum piumque non placet: ſedeant ſeorſum, ab hoc ſancto præciſi collegio: nobis enim pre charitate legis paternæ vita hæc temporalis iam viluit. Seceſſerunt igitur plurimi, hoſtium potius clementiam experiri, quàm hoc modo interire cum ſocijs eligentes. Mox ad arbitrium inſaniſſimi ſenioris, ne ſuis opibus hoſtes ditarentur, veſteis pretioſas in

in conſpectu omnium ignis abſumſit, vaſa vero concupiſcibilia, & cætera, quę poterant per ignem tranſire, artificioſa inuidia pudenda repoſitione damnauit. Quibus actis & igne tectis immiſſo, qui in ſolidiori materia, dum res horrẽda fieret, moroſe nutriretur, eorum quoque qui ab eis vitæ amore ſeceſſerant, vitam iuxta correpturus, iugulos ad victimam pręparabant. Dictante vero inueterato illo diem malorum, vt viri quibus conſtantior eſſet animus proprijs vxoribus atque pignoribus vitam adimerent, famoſiſſimus ille Ioceus, Annæ vxori chariſſimæ, cultro guttur incidit, & proprijs quoque filijs non pepercit. Cumque hoc & ab alijs viris factum eſſet: infeliciſſimus ſenior Ioceum, eo quod honorabilior eſſet cęteris, iugulauit. Abſumtis mox omnibus vna cum magiſtro erroris, immiſſo (vt dictum eſt) a morituris igne interiora turris ardere cœpêrunt. Qui vero vitam elegerant: incendio a ſuis, vt & ipſi vel inuiti commorerentur, concinnato, prout poterant reſiſtebant, quædam ſcilicet ſibi turris defendentes extrema, in quibus minime vrerentur. Stupendus plane irrationalis ille rationalium in ſemetipſos furor. Verum qui Ioſephi de Iudaico bello legit hiſtoriam, ſatis intelligit ab antiqua

Iudæorum superstitione, cum forte tristior casus incumberet, illam nostri temporis manasse vesaniam. Mane autem facto cum populus frequens ad expugnandam arcem cōcurreret: miseræ illę Iudæorum reliquiæ stātes ad propugnacula nocturnam suorum cladem voce lachrymabili declarârũt, & ad oculatam tanti piaculi fidem extincta cadauera muro deuoluentes: talia proclamârunt. En corpora infelicium, qui mortem sibi furore nefaria conciuêrunt, & vt nos idem facere detrectanteis, Christianāque potius clementiam experiri volenteis, viuos incenderent, ignem interioribus turris huius moriẽtes immisêrunt. Sed seruauit nos Deus, & a fratrum nostrorum vesania, & ab ignis periculo, vt a vobis vlterius in religione minime discrepemus. Vexatione enim dante intellectum: Christianam cognoscimus veritatem, & requirimus charitatem, parati, quod a nobis soletis exigere, sacro Baptismate ablui: & pristinis ritibus abdicatis, ecclesiæ Christi vniri. Suscipite fratres ex hostibus, vt vna vobiscum in Christi fide & pace viuamus. Talia illis lachrymose loquentibus: nostrorũ plurimi, & extinctorum vesaniam, cum ingenti stupore horrebant, & cladis reliquorum miserabantur. At coniuratorum Principes, e quibus erat quidam Richardus, vero agnomine

mine Mala beſtia, homo audaciſſimus: nulla ſuper miſeris illis miſericordia mouebantur. Mitia tamen cum eis in dolo loquentes: & ſperatam gratiam ſub fidei teſtificatione pollicentes, vt egredi minime vererentur: mox vt egreſſi ſunt, hoſtiliter comprehēſos, & Baptiſmum Chriſti conſtanter poſtulantes, laniſtę crudeliſſimi peremêrunt. Et de his quidem, quos ita pluſquam belluina illa cõfecit immanitas, incunctanter dixerim, quia ſi in petitione ſacri Baptiſmatis fictio defuit: eius nequaquam effectu fraudatos ſanguis proprius baptizauit. Siue autē ficte, ſiue non ficte, ſacrum petiêrunt lauacrum: inexcuſabilis eſt execranda illa crudelitas laniſtarum. Quorum proculdubio primum ſcelus eſt, quod ordinatam poteſtatem non habentes: humanum (quaſi aquam) ſanguinem effundere præſumſêrunt: ſecundum, quod liuore magis malitiæ quàm Zelo iuſtitię ſęuiêrunt: tertium, quod Chriſtianam gratiam petentibus inuidêrunt: quartum, quod miſeros vt egrederentur ad victimam mentiendo fefellêrunt. Horrenda plane & fœda tunc rerum erat facies in vrbe, & circa arcem paſſim iacentibus tot miſerorum cadaueribus inhumatis. Cæde vero completa coniurati continuo Cathedralem eccleſiam adeuntes: monumenta debitorum, quibus Chriſtiani pre-

mebantur, a Iudęis fœneratoribus regijs ibidem repoſita, ab exterritis cuſtodibus violenta inſtantia reſignari fecêrunt, & tam pro ſua quàm pro aliorum multorum liberatione eadem profanæ auaritiæ inſtrumenta, in medio eccleſiæ flammis ſolemnibus abſumſêrunt. Quibus actis, illi ex coniuratis, qui ſignum Domini àcceperant, ante omnem quæſtionem iter propoſitum arripuêrunt, cęteri vero in prouincia, ſub quæſtionis formidine remanſêrunt. Sane tempore Dominicæ paſſionis, pridie ſcilicet ante Dominicam Palmarum, talia Eboraci contigêrunt.

De ira Regis in interfectores Iudæorum.

CAP. II.

RES EBORACI acta mature trans mare defertur ad Principem, qui Iudęis poſt motum Lundonienſem, pacem & ſecuritatem in regno ſuo lege ſanciuerat. Indignatur & fremit, tum pro læſione Regiæ maieſtatis, tum pro tam magna fiſci iactura. Fiſco enim competit, quidquid Iudæi, quos fœneratores conſtat eſſe regios, in bonis habere videntur. Mox dato mandato ad Elienſem Epiſcopum, Cancellarium ſcilicet Regium, & regni præpoſitum, vt tanti

au-

auſus patratio condigna plecteretur vindicta: idem Epiſcopus homo ferocis animi & gloriæ cupidus, circa Dominicę Aſcenſionis ſolemnia Eboracum ciuitatem cum exercitu adijt, & fortiſſimam ciuibus intulit quæſtionem. Porro principales & famoſi rerum geſtarum auctores relictis omnibus quę habebant in prouincia, a facie eius transfugêrunt in Scotiam. Ciuibus vero conſtanter proclamantibus, ea, de quibus inuidiam ſuſtinebant, ſuo neque voto, neque conſilio, vel opere accidiſſe, neque per ſuam mediocritatem effrænatum indiſciplinitatæ multitudinis impetum impediri potuiſſe: tandem Cancellarius multa pecuniaria ſingulis iuxta modum fortunarum impoſita: ſatisfactionem, ne ſeuerius plecterentur, accepit. Vulgus autem promiſcuum & infinitum, cuius Zelus inconditus dirum illud maxime patrârat negotium: in iudiciũ vocari, aut diſcuti minime potuit. Itaque Cancellarius amoto illo, qui prouinciæ adminiſtrationem habuerat, cum non poſſet efficacius de iure mandatum exequi regium: abijt incruentus, nec vſque ad hunc diem, pro illo Iudæorum exitio aliquis ſupplicio eſt addictus.

Quomodo

Quomodo Reges venêrunt in Siciliam, & quomodo Rex Anglorum expugnauit Meſſanam. CAP. XII.

1190. SEQVENTI æſtate anno a partu virginis M. C. nonageſimo, illuſtres Francorum & Anglorum Reges iter Ieroſolymitanæ profectionis ingreſſi: cum apparatu congruo, & exercitu copioſo conuenêrunt Maſſiliam, factaque ibidem mora neceſſaria: Rex quidẽ Francorum autumnali tempore, prior cum ſuis copijs: ſecundis flatibus in Siciliam nauigauit, Rex vero Anglorum poſt diſceſſum Regis Francorum, diebus aliquot Maſſiliæ demoratus; tandem claſſe ſoluta, cum parente ſibi exercitu mari ſe credidit, flabriſque arridentibus in inſulam eãdem deuenit. Verum qui prior aduenerat: Meſſanam vrbem clariſſimam, cum gaudio exceptus a ciuibus, ad hiemandum elegit. Sequens vero, expoſitis copijs propter eiuſdem vrbis amplitudinem, & multimodam opportunitatem, ipſe quoque ibidem ſocialiter hiemare voluit. Cumque huius rei gratia quoſdam ex ſuis præmiſiſſet: ciues vnius ad ſe Regis ingreſſu contenti, & duorum regum magnorum grauari hoſpitio, renuentes præmiſſos a ſuperueniẽte, paucis eorum in tumultu extinctis, cum contumelia vrbe extruſêrunt. Motus

ſuper

ſuper hoc Rex Anglorum: a Meſſanenſibus,
vtrum de illata iniuria ſatisfacere dignaren-
tur, duxit quęrendū. Illis vero, tam propria-
rum conſcientia virium, quàm inſignium fi-
ducia hoſpitum ſuperbe detrectanctibus ſa-
tisfactionem: accenſus eſt Princeps ferociſ-
ſimus ad vltionem. Itaque armari copias, vr-
bemque oppugnari pręcepit. Cumque in
hoc opere ſuos non tātum vrgeret imperio,
verumetiam animaret exemplo, vrbem ali-
quamdiu a ciuibus ſimul & a Francis forti-
ter defenſam tādem potenter irrupit. Quam
paucis ſuorum amiſſis victor ingreſſus: de-
centem tamen in vltione modum tenuit, &
motum animi triumphalis gloriæ volupta-
te molliuit. Ciuium ergo vel ſera ſatisfactio-
ne, & coacta deuotione placatus; fręnauit
impetum, & minas remiſit. Moxque pro re-
uerentia Regis Francorum vrbe egreſſus: e-
iuſdem illi, & ſuis libenter ceſſit hoſpitium,
ipſe uero munitione extra vrbem conſtructa
caſtriſque diſpoſitis: ibidem cum ſuis copijs
in omnium rerum copia hiemauit. Porro
Rex Francorum vrbis hoſpitę irruptionem
ad ſuam trahens iniuriam, & pro nihilo du-
cens indulti hoſpitij gratiam: implacabilem
contra Regem Anglorum concepit, totiſq;
imbibit medullis rancorem, qui nimirum
occultatus pro tempore: erupit ſuo tempore,
cla-

claruitque orbi terrarum, vt ſuo loco narrabitur. Sane Regibus in Sicilia hiemantibus ex plurimis quoque regionibus ingẽtia vernum tempus cum deſiderio præſtolantium agmina in Dalmatia, Hiſtria, Venetia, ſub charactere dominico hiemabant.

De expeditione Teutonica, & morte Imperatoris. CAP. XIII.

INTEREA Fredericus Imperator Teutonicus, qui anno præterito cum filio ſuorũ Duce, & germanicis copijs iter fuerat (vt ſuperius dictum eſt) Ieroſolymitanum ingreſſus: lento propter obſtacula plurima gradu, per ſuperiores ducebat regiones exercitum. Prætergreſſus enim Pãnonias, & progreſſus ad Imperatoris Conſtãtipolitani prouincias, cum eiuſdem Chriſtiani Principis in negotio Chriſtianiſſimo fauorem optaret; eum paulo ſecus, quam Saladinum inuenit. Deniq; Græcus ille, nã Græci cum ſint Chriſtiani, non ſecus, immo plerumque etiam ferocius, quàm Saracenos abominari Latinos noſcuntur. Græcus inquam ille (vt dicitur) poſt captam Ieroſolymam fœdus cum atrociſſimo Chriſtiani nominis hoſte Saladino pepigerat: pollicens quod in terra vel mari ditionis ſuæ Latinorum in Syriam tranſitum in-

inhiberet. Cumque Imperator Latinus a Græco, Christianus scilicet a Christiano per nuntios peteret, quod olim Israël sub Moyse petierat ab Edom Rege Amoræo, obsecro te, inquiens, vt transire mihi liceat per terram tuã & cætera: Græcus ille impio Regi similimus, & Saladino, quàm Christo fidelior, concedere noluit, vt Christianus exercitus simpliciter transiret per fineis suos. Quamobrem Latinus Imperator ad suos: hosté inquit, Christi Saladinũ quęrimus, & ecce par Saladino, vel potius plus quàm Saladinus hic: qui Zelando pro Saladino, Zelantibus pro Christo palam resistit. In ipsum ergo arma contra Saladinum sumta vertamus, ferro nobis viam aperientes, cum aliter nequeamus. Placuit hoc omnibus, ingressique hostiliter terram ditionis Constantinopolitanæ: Thessalonicam vrbem nobilissimam, fortiter expugnatam cepêrunt, & redacta in potestatem adiacente prouincia: ibidem hiemandum duxêrunt.
Sane Christianorum, qui arma sumserant contra Paganos; hunc motum & impetum contra Christianos, licet minus fraterne agentes, approbandum nequaquam censuerim: sicut nec illud, quod Christiani Christianis innoxium concedere transitum noluêrunt. Denique hoc antiquis, & de lege
sacra

ſacra ſumtis probatur exemplis, quod forte Imperator ille noſter, cum ſuis exemplum attendens pro negato tranſitu, Græci Imperatoris terram inuaſit, cum aliud potius (vt credo) attendere debuiſſet. Scriptum quippe eſt. Miſit nuntios Moyſes ad Regem Edom, qui dicerent, Hęc mandat frater tuus Iſraël. Obſecramus ut nobis tranſire liceat per terram tuam & cętera. cui reſpondit Edom, Nõ tranſibitis per me. Dixeruntque filij Iſraël. Per terram gradiemur veſtram, & ſi biberimus aquas tuas: dabimus quod iuſtum eſt. Nulla erit in pretio difficultas, tantum velocite tranſeamus. At ille reſpondit, non tranſibitis. Quamobrem diuertit ab eo Iſraël. Ecce filij Iſraël ſub magno propheta Moyſe agentes, a fratribus ſuis filijs Eſau, in ſimplicis trãſitus modeſtiſſima petitione repulſam bis paſſi, nec cum tanto exceſſu fraterno ad vltionem vel tranſitum ferro parandum impulſi: ſapienter, & tanquam immemores iniuriæ, ab ingratis fratribus diuerterunt. Poſtea vero ab Amoreo, qui non erat de genere Abrahę, in re non diſſimili vnam paſſi tantũ repulſam: in vltionem iuſtiſſimam, iubente, & fauente domino exarſêrunt. Conſultius igitur Imperator Chriſtianus feciſſet: ſi ab in officioſo, ſed tamen Chriſtiano Imperatore diuertens, alium in Syriam tranſitũ, licet cũ multa

multa laboris & ſumtuum iactura quæſiſſet, quod vtique ſequens declarauit euentus. Videns autem Gręcus Imperator, contra ſe actum a Latinis, & ex hoc tanquã modico ferocię eorum guſtu duriora, niſi pręcaueret, coniectans, fœdus cum Imperatore noſtro pepigit, & conceſſo tranſitu qui petebatur, de ſumtibus quoque morę, quam propter inhibitum feceratt tranſitũ, ei dictante iuſtitia ſatisfecit. Itaque Latinus Imperator cum exercitu per Conſtãtinopolim tranſiens, fretum, quod brachium ſancti Georgij dicitur, proſpere tranſmeauit. Veniens in Aſiam minorem, cuius pars quædam Conſtantinopolitanæ ditionis eſt, parti vero reliquę Soldanus Iconij pręſidet, magnis actibus ipſi Soldano Turciſque iam erat terribilis. Vnde idem Soldanus, licet eſſet magnus & potens, arte tamen magis quàm experientia virium imminentem impetũ frangere ſtuduit, de ſuſcipienda (vt dicitur) Chriſtianitate ſimulatione callida cum eo agens, & pia ſimplicitate credulum per frequentes nuntios ambagibus longis ſuſpendens. Cum ergo gentilis aſtutia ſuis pręſtigijs ita noſtros deluderet, capta paulo ante ampliſſima ciuitate Iconio, & locupletiſſima præda direpta, Chriſtianus exercitus imperatoria prouiſione bipertitus, in caſtris excubabat,

amne medio interlabente diſcretis. Et parte quidem exercitus filio, Sueuorum duci commiſſa, parti vero reliquę ipſe Imperator ſollicitudinem debitum impendebat, cum repente virum tantæ claritatis occulto Dei iudicio triſtiſſimus (& qué nemo vereri poterat) mundo occaſus ademit. Cum equo ſedens filium viſendi & alloquendi ſtudio, cũ paucis amnem vellet medium tranſmeare, diſſuaſus a comitibus, ne ſe vir tantus petulanter in amnem daret incognitum, extrema eum ſorte vrgente non adquieuit, ſed imperialis oblitus grauitatis in gurgitem fallaci breuitate contemtibilem equo ſtimulato proſiliens, intuentibus comitibus, nec ſubuenire valentibus, in momento ſuffocatus interijt. Quidam autem dicunt, quod in æſtu refrigerij vel lauacri gratia, incautius in flumen deſcenderit, & ſubito ab aquis imperialis reuerentiæ neſcijs abſorptus ſit. Sed ſiue hoc verum ſit, ſiue illud, conſtat quod in illo flumine modico intrauêrunt aquæ vſque ad animam eius. O abyſſus multa iudiciorum Dei. vir tantus & qui diuino quodam feruore relictis delicijs opibuſque imperij, mille ſe expoſuerat propter Chriſtum periculis, tam ſubito miſeroq; caſu abſumitur. Peccatum tamen eius tantum & tale elucet, quod forte in Imperialibus non

potue-

potuerit delicijs expiari, atque ideo oportuerit, ne æternaliter plecteretur, pia diuinitatis prouiſione in hac vita ſeuerius caſtigari. Siquidem nefarij ſchiſmatis ſub venerabili Papa Alexãdro principalis fautor exſtiterat, & pacis eccleſiaſticæ per imperialem potentiam, multo tempore perturbator. Tandem vero perſpicue dans palmam veritati, minũs tamẽ in delicijs palatij piaculare malum defleuerat. Porro ne propter hoc grauia poſt mortem ſupplicia lueret, ſed potius tam grande malum momentaneæ mortis caſus acerbus perfecte dilueret: illa inſigni deuotione, quapropter Chriſtum relicto imperio tantis ſe immerſit periculis, actum credo. Sane exercitus Chriſtianus ita ſtupuit doluitq; de raptu Principis, vt collapſis animis matura immaniſſimorum præda hoſtium fore videretur. Verum reſumto pauliſper ſpiritu, loco extincti patris præſenti Sueuorum Duci adhæſit & paruit. Qui paterni coporis, quod poſt caſus infeliciſſimi dies aliquot ægrè inuentum ereptumque aquis dicitur, oſſibus aſſumtis, in multo laborum & periculorum experimento cum exercitu progreſſus eſt. Denique tantus exercitus per viã longiſſimam morbis belliſque cõfectus, atque imminutus, ita tandem laboris intolerantia ſumtuumque penuria elanguit, atque

defluxit,vt nulla re memorabili facta cōtemtibiles ex eo reliquię in Paleſtinā cum duce memorato veniſſe dicantur. Qui paternis oſſibus apud Tyrum cum decenti honore ſepultis, militię Chriſtianæ, quæ Acram obſidebat, cum omni comitatu adiunctus,ibidē poſt modicum morbo defecit. Hunc finem occulto Dei iudicio habuiſſe noſcitur famoſa illa Teutonici Imperatoris expeditio.

De inſolentia & faſtu Cancellarij poſt Regis profectionem. CAP. XIIII.

REFLECTENDVS nunc ab Oriente in noſtrum occidentē videtur ſermonis procurſus, atq; exponendū qualis regni Anglici in Regis abſentia ſtatus exſtiterit. Idē Rex vt ſuperius dictū eſt,ad Orientalē egrediens expeditionē, Elienſi Epiſcopo Cancellario ſuo vices ſuas in adminiſtratione regni cōmiſerat, cū eiuſdem regni oſſibus, i.munitionibus regijs. Qui Epiſcopus cum eſſet audaciæ aſtutiæq; pęne ſingularis, graui ſumma Romam tranſmiſſa vices quoque ſedis Apoſtolicę petijt, & tali interceſſione facile impetrauit Quod aſtute diſſimulans,tanquam pro regni negotijs conuocauit Epiſcopos & regni maiores, ingerenſque incautis indultæ ſibi legationis inſtrumentū,cū faſtu ſolēni ſedis Apoſtolicę legatū oſtētauit,multis quidē ægre

ægre

ægre ferentibus, ſed obſiſtere nequaquã valentibus. Denique vt ad ſummũ euectus videretur, & tã regno quã eccleſiæ conſpicuus apparens, æmulantiũ oculis dolorẽ inijceret, generale ex Anglia Conciliũ terrore maximo Lundonijs congregatum, quanto glorioſius tanto & vanius celebrauit, ſub ſpecie ſcilicet religionis, & obtẽtu quaſi eccleſiaſticæ vtilitatis, agens propriȩ negotiũ vanitatis. Quod vtique tanto fortius tutiuſq; agebat, quanto Metropolitanis nõ exſtãtibus infirmiorẽ contra ſe Epiſcoporũ ęmulationẽ vel indignationẽ videbat. Quippe ſedes Eboracẽſis fere iã per decẽniũ vacauerat, & nouus eiuſdẽ ſedis electus, in tranſmarinis partibus cõſtitutus, ipſo impediente nondũ canonicæ poterat conſecrationis munus promereri. Porro Cãtuarienſis Archiepiſcopus, qui iuxta ſedis propriæ pręrogatiuã Apoſtolicis in Anglia vicibus præditus, ſignũ Domini ſub Rege Hẽrico ſuſceperat, & poſt coronationẽ Regis Richardi iuxta deuotionis ſuæ debitũ in parteis abierat Oriẽtis, Tyrũ deueniens, ante Regiũ aduentũ ibidẽ hominẽ exuit. Itaq; homo ille ſublato omni obſtaculo, quo minꝰ ambularet in magnis & mirabilibꝰ ſuper ſe, fretus duplici, i. Apoſtolica ſimul & regia poteſtate, Clero pariter & populo arrogantiſſime pręſidebat. Et ſicut de quodã ſcriptũ

eſt, quod vtraq; manu vtebatur pro dextera; ſic & ille ad faciliorẽ molitionũ ſuarũ efficaciam vtraq; poteſtate vtebatur pro altera. Ad cogendos quippe vel exercendos potẽtes laicos, ſi quid forte ex ſeculari potentia minus poterat, Apoſtolicæ idipſũ poteſtatis cẽſura ſupplebat. Si autẽ ex Clero forte quiſquã volũtati ei⁹ obſiſteret, hũc procul dubio fruſtra pro ſe ſecundũ canones allegantem, ſeculari oppreſſum potentia coërcebat. Non erat qui ſe abſcõderet a calore eius, cũ & ſecularis in eo virgã, vel gladiũ Apoſtolicæ poteſtatis timeret, & eccleſiaſticus nulla ſe ratione vel auctoritate cõtra eminẽtiã regiã tueri valeret. Deniq; de poteſtate in immenſũ glorians, vt Metropolitanę eccleſiæ, quæ adhuc eius videbantur aſpernari excellentiã, experirentur potentiam, ad vtramq; tremendus acceſſit. Et primo quidẽ ad Eboracenſem, cuius infeſtiſſimus erat electo. Pręmiſſoq; cũ terrorib⁹ ad clericos eiuſdẽ eccleſię mandato, vt ſibi tanquam Apoſtolicę ſedis legato ſolemni more occurrerent, cũ illi aduerſus eũ appellandum duxiſſent, appellationi ad ſuperiorẽ poteſtatẽ factę nõ detulit, ſed appellantibus optionẽ dedit, vt aut iuſſa complerent, aut tanquã rei maieſtatis in carcerẽ regiũ truderentur. Territi ergo paruerunt & ne mutire quidẽ vlterius contra eũ audentes, tanquam triũphanti quan-

ti quan-

ti quantũ voluit honoris & gloriæ diſſimulata triſtitia impẽdêrunt. Præcẽtor vero eiuſdẽ eccleſiæ paulo ante declinauerat, vt non videret quod abſq; animi tormento videre non poſſet. Quo ille cõperto ſæuiens in abſentem tanquã in rebellẽ, motu implacabili per ſatellites proprios rebus eum omnibus ſpoliauit. Deprędato quoq; Archiepiſcopatu atq; in fiſcũ redacto, triumphator inclytus abijt. At non multo poſt de Cãtuarienſibus, cum nemo illi iam auderet reſiſtere, nõ diſſimiliter triũphauit. Vtrimq; ergo ſedẽ Metropolitanã habens ſubſtratã, vtraq; vſus eſt, vt voluit. Denique ipſum illo tẽpore in Anglia & pluſquã Regem experti ſunt laici, & plus quàm ſummũ Pontificẽ clerici, vtrique vero tyrannum intolerabilẽ. Quippe duplicis occaſione poteſtatis, duplicẽ indutus tyrannũ, ſolis complicibus & cooperatoribus ſuis innoxius, cęteris indifferenter non tantũ pecuniarum ambitu, verum etiam dominandi voluptate erat infeſtus. Faſtus fere eius in omnibus pluſquam regius erat. Orientaliũ more regum tanquam in expeditione iugiter poſitus, armatorum circa cubiculum ſuum habere excubias voluit. Procedebat cũ mille equis, & plerumque etiam numeroſius. Legationis ſuæ nomine hoſpitia a cũctis per Angliam exegit monaſterijs. Et a minoribus

quidem quæ pondus hoſpitij ferre non poterant, certa, id eſt octo vel quinque marcarum ſumma redimi hoſpitia cenſuit, maioribus vero incumbebat, velut locuſta. Elienſis quidem Epiſcopatus redditus vberes eſſe noſcuntur, ſed quantus erat ipſorum modus, ad immoderatiſſimas pręſidentis expenſas? Exhauſit ergo expenſarum profluuio non ſolum ærarium regium, verum etiam quidquid ex regno, monaſterijs, eccleſijs, quacunque occaſione ſiue per ſe, ſiue etiam per officiales proprios corradere poterat. Præfecerat enim ſingulis prouincijs, ſingulis perdendis magis quàm regendis, nequiſſimos auaritię ſuę adminiſtros qui nõ clerico, nõ laico, nõ religioſo parcerẽt, vel deferrent, quo minus Cancellarij commodis inſeruirent; ſic enim dicebatur, cum eſſet Epiſcopus, & Epiſcopi quidem in illo nullum vel tepidum: Cancellarij vero nomen per vniuerſam erat Angliam inſigne atque terribile. Prouinciarum vero pręfectos, quo prouincialibus eſſent formidini, ſub prætextu publicæ prouiſionis, tanquam ad arcendam vel ad coërcendã latronũ audaciam voluit habere in miniſterio oberrãtes armatas immaniũ barbarorũ cateruas, a quibꝰ vtique paſſim & impune debacchãtibus innumeræ in prouincijs enormitates & crudelitates

tes patratæ eſſe noſcuntur. Sane quoniam regni optimatibus inſolentiam faſtumque eius execrantibus parum ſe credere poterat: propinquarum ſuarum connubijs plurimos ſibi potentes & nobiles deuincire curauit. Quis enim nobilium eo tempore vxorem non habens, vel filio ſuo ſiue nepoti vxorem accipere cupiens, oblatam ſibi aliquam propinquarum Cancellarij, quarum turbam idem huius rei gratia ex Normannia in Angliam acciuerat, obuijs manibus non acciperet, nec præclaram affinitatem ſub ſpe magnæ promotionis optaret? Cum ergo hoc modo aſtrinxiſſet ſibi nobilium plurimos: cæteros vero vel confregiſſet terroribus, vel arte & officijs deliniſſet: ſolum tamen metuebat Ioannem Regis fratrem, vtpote longe potentiorem cæteris, & ſperatum regni ſucceſſorem, ſi forte Rex in illa tam laborioſa, periculoſaque peregrinatione deficeret: cuius vtique reditus non ſolũ incertus erat, ſed etiã cauſis valde probabilibꝰ deſperatus. Deniq; ne forte Rege peregre moriente, & Ioanne ſuccedente propria exſpiraret poteſtas: arte (vt dicitur) agendum putauit, vt Ioannes iam adultus non ſuccederet, ſed per ſucceſſorem tenerum longi ſibi temporis imperium pareret. Duobus itaque fratribus ſuis ad Regẽ Scottorum directis: petijt, vt firmiſſimo ſibi

fœdere cohærerent ad præficiendum regnó Anglorum Arturum Britonem ipſius pronepoté, ſi forte Rex peregre in fata concederet: eo quod illi potiſſimum, nato ſcilicet ex Godefrido fratre Regis maiore, ſucceſſio regni competeret, proteſtans, Regem litteris ex Maſſilia ſiue Sicilia ad ſe directis Arturũ nepotem ſuum, ſi forte ipſum non reuerti contingeret, regni ſucceſſorem deſignaſſe: &, vt illi adhuc paulo amplius quàm quinquenni regnũ vſque ad annos viriles ſeruaretur, mãdaſſe. Hoc quidem myſterium inter duos illos potentes occultis tractatũ ſuſurris non diu latuit Ioannem. Qui conceptum rancorem ſubtili pro tempore cautela diſſimulãs: ſuæ parti, quoſcunque poterat prudenter allicere: artemque arte illudere ſtuduit.

Quare Rothomagenſem Archiepiſcopum Richardus Rex de Sicilia in Angliam miſerit.

CAP. XV.

DVM talia in Anglia per vnius hominis auſus inſolentiſſimos gererentur, Regi in Sicilia hyemanti vniuerſa fideli multorum innotuêre relatu. Qui mox Galterium Rothomagenſem Archiepiſcopũ virum prudentem & modeſtũ, qui cum ipſó hyemabat, direxit in Angliam, cum Regij au

ctori-

ctoritate rescripti Cancellario per omnia in administranda rerum summa consortem, & collegam adiungens, ac nequid in eadem administratione eo non pariter disponente fieret, districte præcipiens. Hugonem quoq; cognomento Bardulfum, virum prudentem & nobilem misit cum eo, Eboracensi perficiendum prouinciæ, in qua frater Cancellarij ritu barbarico grassabatur. Verum idem Cãcellarius propensiore sui fiducia regia contemsit mandata, allegans optime sibi notam esse Principis mentem, cui magis obtemperandum esset, quàm sine mente solis litteris, scilicet surreptione elicitis. Cumque memoratus Archiepiscopus Cantuariam ire disponeret, vacantem ordinaturus ecclesiam, prout a Rege acceperat: Cancellarius ad eiusdem iam sedis prærogatiuam aspirans: hac eum cito sollicitudine exuit, maturã ei præsumptionis pœnitudinem, si vel tẽtaret illuc contendere, terribiliter comminatus. Itaque idem Rothomagensis ociosus morabatur in Anglia. Cancellarius vero in regni administratione collegæ impatiens: vt singularis ferus Angliam depascebatur. At non diu homo insolentissimus quietam egit tyrannidem, malis aduersus eum paulatim succrescentibus, auctore maxime atque incentore fratre Regis Ioanne, ob causam superius memora-

moratam. Primi autem contra eum motus ta-
lis fuit occaſio.

Qua occaſione Ioannes frater Regis reſtiterit Cancellario. CAP. XVI.

GERARDVS de Camuilla, vir diues & nobilis ſumma non modica emerat a Rege caſtelli Lincolnienſis cuſtodiam, quæ vxori eius iure hæreditario competere videbatur: nec non & adiacentis prouinciȩ præſidatum, ad tempus certum. Rege autem in orientali expeditione poſito cum fere nullus reditum eius ſperaret, Cancellarius fere vniuerſis per Angliam munitionibus regijs in eius poteſtate conſiſtentibus, arcem quoque Lincolnienſem ad ſuam ordinationē traducere voluit, nactuſque occaſionem, vel veram, vel ſubornatam: prædicto Gerardo præſidatu prius ſpoliato, arcem mox reſignare præcepit. Ille vero neceſſitate cogente ad Ioannem ſe contulit, eiuſque fauore fretus: iuſſionem ſpreuit. Indignatus Cancellarius: eandem arcem obſeſſurus ex ſubiectis prouincijs propere cogit exercitum. Optimatum autem plurimos habens ſuſpectos: non fruſtra eos conijciens pronioris eſſe ſtudij ad Ioannem: profuſioribus ſollicitatam ſtipendijs tranſmarinam accerſit militiam. Cuius tamen aduentum

uentum homo feruidus & moræ impatiens minime præſtolabatur, ſed ciuitatem Lincolniam cum ingentibus copijs ingreſſus: arcem pertinaciter obſidet, & conficiendis cum feſtinatione machinis ſumtuoſum laborem impendit. Sane illo circa obſidionis negotium occupato: Ioannes cum ſuis ſuper munitiones regias, ſcilicet de Notingeham & Tikehil improuiſus irruit, eaſque viris & victualibus parum munitas inueniens: bidui negotio cepit. Tunc creſcente fiducia ſuperbo denuntiauit obſeſſori: vt vel ſoluta obſidione recederet, vel certe ſe ad excipiendum eius in proximo impetum præpararet. Sciens ille Optimatum plurimos, qui ſecum eſſe videbantur animo eſſe cum Ioanne: confuſus abſceſſit, & poſt dies paucos vnum ex cornibus ſuis reſectum eſſe, id eſt legationis ſuæ officium per mortem Romani Pontificis exſpiraſſe cognouit. His territus, amicis mediantibus ſolemne cum Ioanne colloquium habuit: & quibus potuit conditionibus pacem cum eo fecit. Mox vero militiam illã, quam accerſire curauerat, tranſmarinam in Anglia applicuiſſe atque aduentare cognoſcens: reſumto ſpiritu reſiluit a pactis, & proteſtatus eſt vel ſe, vel Ioannem ex Anglia propellendum, tantam ſcilicet regni latitudinem duobus tam grandibus immo

tam

tam tumidis ſignificans non ſufficere capiendis. Tandem tamen inter eos facta eſt pax conditionibus nouis: dum ille (ſicut dicitur) Ioanni ſatisfaciens abiurata parte Arturi, & cautione prçſtita, quod Ioanni tanquam iuſto hæredi munitiones regias redderet: ſi forte Rex ab Orientis partibus non rediret. His actis: Ioannes pro tempore quieuit. Cancellarius vero faſtu agens ſolito: tyrannum non exuit. Solum enim tanquam alter Herodes metuebat Ioannem, & audito eo multa faciebat, & quidem non libenter, ſed plane reuerenter eum audiebat.

De captione Eboracenſis Archiepiſcopi, & expulſione Cancellarij. CAP. XVII.

INTEREA Godefridus Eboracenſis electus, in tranſmarinis partibus conſtitutus, ordine præpoſtero ante Pontificalem conſecrationem inſigne Metropolitani, id eſt pallium a Romano Pontifice petijt & accepit. Conſecratio vero eius poſt acceptionem pallij diuſcule dilata eſt: impedientibus eum per obiectiones varias aduerſarijs plurimis, & maxime memorato Cancellario. Verumtamen per inſtantiam clerici ſui Simonis Apuli, viri prudentis & litterati tandem præualuit, & impetrato Cçleſtini Papç, qui Clementi

mentiſucceſſerat, ad Archiepiſcopum Turonenſem reſcripto, vt ei, non obſtante vel appellatione vel occaſione qualibet, manus imponeret, Turone ſolemniter eſt conſecratus, anno a partu virginis M.C. nonageſimo primo, menſe Auguſto. Quod vbi cõperit principalis eius inſectator Cancellarius: mox per ſatellites proprios Eboracenſis Archiepiſcopi tyrannice poſſeſſiones inuaſit, & præter res immobiles cętera improbus dilapidator, vel potius deprędator abraſit. Portus quoque caute cuſtodiri pręcepit: ne forte illi liber eſſet in Angliam ingreſſus, vel ad Eccleſiam ſuam acceſſus. Ille vero nihilominus adueniens: apud Doueram confidenter applicuit: ſed maiorem in terra quàm in mari procellam inuenit. Cuſtos enim caſtri Douerenſis, habens in coniugio germanam Cãcellarij, appulſo progreſſum inhibuit, atque eius ingreſſum citiſſimis Cancellario nuntijs indicauit. Qui ferocis animi motum nequaquam diſſimulans: præcepit eum rebus nudatum omnibus in monaſterio Douerenſi cuſtodiæ mancipari. Venientes ergo miſſi a tyranno ſatellites: vehicula & clitellas, & quęcunque eius vel clericorum eius erant, diripuêrunt, eumque in Eccleſia inuenientes, nec perſonæ clariſſimæ, nec ſacri loci reuerentiam habuêrunt: ſed a venerabili

rabili altari violenter auulſum, & ab Eccleſia contumelioſe extractum vna cum clericis ſuis caſtello intruſêrunt. Et ille quidem ſeruabatur in carcere. Fama vero enormitatis huius diſcurrens, & quaſi gradiens ſuper pennas ventorum, in breui Angliam repleuit. Maiores in Cancellarium fremunt. minores eidem mala imprecantur. vniuerſi votis communibus tyrannum deteſtantur. Ioannes maxime de fratris captiuitate doluit, atque ad eius non tantum liberationem: ſed etiam vltionem iuſtiſſimo motu exarſit. Itaque feſtinanter congregatis ex omni terra ditionis ſuæ, nec non & ex regione Walliarum ingentibus copijs pręparabat exercitum. Cui mox acceſſêre Wintonienſis Epiſcopus, & Barones plurimi, Comiteſque nonnulli cum militia copioſa. nec defuêre Epiſcopi Batenſis & Ceſtrenſis: qui paulo ante principales Cancellarij complices & fautores exſtiterant: ſed tyrannicis eius moribus, & immoderato faſtu offenſi, cum cæteris, immo præ cæteris in eum tunc linguis ſimul & animis ſęuiebāt. Pœnitudine ſtimulatus, quod tantam contra ſe flammam petulanti auſu accenderit, pręcepit captiuum relaxari Pontificem. Qui dimiſſus venit Lundonias, & illatę dolorem iniuriæ abundantioribus multorum affectibus, atque offi

cijs

cijs compensauit. At non sicut eius captione Præsulum, Procerumque zelus excitari: ita etiam eius potuit relaxatione sedari. Semel enim accensi animi per hanc quasi satisfactionem nequaquam deferbuêre: sed ad cõfringenda Rhinocerotis illius cornua omniũ vota & studia laudabili constantia conuenêre. Ille cum esset animi robusti, & rigidi, necessitatem ad alacritatem trahens, amicorum & militum peregrinorum stipauit se copijs, stetitque in campo non longe a Windesora, hostes, si forte progrediendum putarent, paratus excipere. Verum aduentantis exercitus numero & fiducia territus: retrogradi cœpit. Mox quibusdam potentibus, qui cum eo esse visi fuerant, transeuntibus ad parteis Ioannis, cum ei in vicina munitione regia, scilicet Windesora tutum non deesset receptaculum, turbatus inopsq; consilij, instantibus a tergo hostibus, cum suis omnibus profugit Lundonias. Quas ingressus, ciuibus, quibus paulo ante terribilis fuerat: vt sibi non deessent, in illo articulo humiliter supplicauit. Illi vero prioris fastus & ferociæ eius memores: Ioanni potius fauorem præstitêrunt. Itaque spe sua frustratus, quod solum poterat, a facie hostis imminentis in arcem se regiam cum omnibus suis recepit, quorum tantus erat nu-

merus, vt in vnius turris anguſtijs ſua illis eſſet multo nociuior multitudo, quàm hoſtium foris frementium fortitudo. Æſtuabat turris interius compreſſione multitudinis incluſę, cito euomitura, quos prodēdos magis quàm tuendos ſuſceperat. Denique poſt vnam noctē egreſſus ad Ioannem & obſeſſores cæteros ille paulo ante Rhinoceros, ſed iam homo, humili alloquio abeundi facultatem impetrauit incluſis. Ipſe quoque arce reſignata cum cæteris per Angliam munitionibus regijs priuatus & inglorius, Doueram ad virum ſororis ſuæ conceſſit. Cernere erat tunc hominem, modo paulo ante non contentum humano, ſed pæne cogitantem ſupra aſtra cęli exaltare ſolium ſuum, & aſcendere ſuper altitudinem nubium, deiectionis ſuæ dedecus ita ferre, vt ferè aduerſarijs ſuis condolentiam ac pudorem obijceret. Tandem tamen cum potius ad eccleſiæ propriæ regimen Epiſcopus debuiſſet accedere, ſi ſobrium vexatio dediſſet intellectum, apud Doueram nonnulla mora facta, tanquam in Anglia confuſionem ſuam non ferens, vel certe liberius trans mare pro vltione propria aliquid moliturus, tranſfretare voluit. Impediri autem metuens, miri acuminis, qua omne impedimentum eluderet, artem inuenit. Olim enim

animo

animo & merito exutus, Epiſcopum habitu quoque exuens, membris non tantum virilibus, more effeminatorum: ſed etiam Pontificalibus, quod a ſeculo non erat auditum, veſtem ineptiſſime aptauit muliebrem, caput quoque & maiorem faciei partem velut delicata muliercula, peplo obuolutus, inter plurimos deambulabat in littore, læuo brachio telam lineam, tanquam venalem, vlnam vero manu dextera præferens, ſcilicet vt hac arte non obſeruatus ab aliquo, nauim cum cæteris tranſfretaturus abſq; impedimento intraret. Verum a quodam forte agnitus proditusque, abſtracto peplo tanquam manifeſtus effeminatus ignominioſe multumque inepiſcopaliter a cõcurrentibus eſt indiſciplinatis pulſatus. Dehinc magiſtratui loci exhibitus, ſeruatuſq; eſt, quouſq; ſciretur, quid ſuper hoc decernerent regni potentes. Ioannes quidem agnito, quod acciderat, hoſtili animo exſultauit, atq; aliquid in eum, quo magis dehoneſtaretur, ſancire voluit. At vero Epiſcopi iuſto rubore ſuffuſi, quod in perſona Epiſcopali tam fœda res accidiſſet, vigore eccleſiaſtico, vt dimitteretur, egêrunt. Dimiſſus ergo, & foris quantum poterat diſſimulans quod intus vrebatur, tranſfretauit.

De ordinatione regni post repulsionem Cancellarij, & molitionibus eius irritis. CAP. XVIII.

TYRANNO igitur qui Regnum turbauerat, propulſato, Epiſcopi & Optimates cum Ioanne Lundonijs congregati de regni ordinatione tractare cœpêrunt. Et primo quidẽ ab omnib⁹ Regis Richardi propter Chriſtum peregrinãtis fidelitate iurata, regni adminiſtrationẽ Rothomagẽſi Archiepiſcopo, quẽ ad hoc ipſum idẽ Rex a Sicilia in Angliam miſerat, decreto cõmuni tradidêrunt, amotiſque miniſtris tyrannicis prouinciarũ regimen melius ordinari voluêrunt. Quibus actis, Anglia in cunctis finibus ſuis pacem recepit, & decẽti ſub nouis cœpit rectoribus moderamine gubernari: malis plurimis, quę ſub tyranno pullulauerant, atq; viguerãt, pariter cum ipſo eliminatis; iuxta illud Salomonis. Eijce deriſorem, & exibit cum eo iurgium, ceſſabuntque cauſſæ & contumeliæ. Sane illi, quorum laudabili opera hæc regno Anglorum ſalus influxerat, molitionum illius hominis non ignari, quod ſcilicet Regem etiam longiſſime poſitum concinnatis præuenire atque imflammare curaret mendacijs, integram rerum veritatem regi per litteras ſignificandam duxêrunt, cum acceſſionibus ſignorum appendentium plurimo

rimorum. Præterea Rothomagenſi Archiepiſcopo, cui rerum principaliter ſumma fuerat commiſſa, regnique Epiſcopis viſum eſt, vacanti primę ſedi, ad quam tyrãnus aſpirauerat, & forte adhuc aſpirabat, maturius, quo eius ſpes fruſtraretur, prouidendũ eſſe paſtorem. Inuitati igitur ad celebrandam ex more futuri Metropolitani electionem Cãtuarienſes: Bathenſem Epiſcopum ſolemniter elegêrunt. Verum is haud multo poſt, nondum inthronizatus deceſſit, ſpemque Cancellarij, ſua forte electione mortuam, moriẽdo reſuſcitauit. Qui nimirum in tranſmarinis poſitus, ſuam, tanquam ad Domini Regis propter Chriſtum peregrinantis iniuriam & dedecus pertinentem expulſionem, regnique a Ioanne inuaſionem, per nuntios in auribus Domini Papæ Cæleſtini deplorauit, redditiſque ſibi vicibus ſedis Apoſtolicę, quas ſub Papa Clemente habuerat, pro coërcendo Ioanne, & reuocando in priſtinũ ſtatũ regni Anglici, reſcriptũ fortiſſimũ impetrauit. Verũ idem reſcriptũ quadã Epiſcoporũ Angliæ cautela deluſum viribus caruit. Videns ergo nihil a ſe agi poſſe Ioãne aduerſo: per clandeſtinos nuntios colluſit cum eo, ingentique ſumma illi vel præſtita vel promiſſa, fauorẽ eius emeritus: cõfidẽter in Angliã venit. Applicans autẽ apud

Doueram, mox vt male ſibi notum littus attigit, tanquã ad detergẽdum dedecus, quod ibidem incurrerat, erectis ſuæ legationis inſignibus glorioſus refulſit. Non tamen progreſſus eſt, ſed apud Germanæ virũ ſedit, vt agnoſceret, vtrũ eum metu vel regio vel Apoſtolico inclinati reciperent aduerſarij, cũ iam placauiſſet maximum omnium Ioannem. Huius rei gratia miſſis Lũdonias nuntijs litteriſq; ad Reginam matrem Regis, quę nuper a Sicilia venerat, & tunc forte cum Rothomagenſi & Eboracenſi Archiepiſcopis, & Ioãne filio alijſque compluribus, tam Epiſcopis, quàm Optimatibus Lundonijs conſiſtebat, ſecus quàm ſperabat, inuenit. Cum enim Ioannes colluſionem, quanta poterat cautela diſſimulans, mollius tũ agendo deprehenderetur, atque obiurgaretur a matre & cæteris, tandem flexus generali ſubſcripſit decreto. Itaque vniuerſi cum Regina directis ad Cancellarium viris honoratis, eum tanquam regni turbatoré hoſtemq; publicũ Angliæ finibus mature excedere cũ interminationibus præcepêrunt. Deniq; territus & confuſus receſſit, ſiluitq; gemens vſque ad tẽpus. Quia vero quales, Rege peregrinãte, res Anglicę fuerint ſuperiori narratione perſtrinximus, nunc ad eiuſdẽ peregrinantis acta, prout ab eis, qui interfuêre accepimus, explicanda veniamus.

De processu Regum a Sicilia, & impedimentis Christiani exercitus apud Acram.

CAP. XVIIII.

IGitvr illuſtribus Francorũ Anglorumq; regibus in inſula Sicilia ſub exſpectatione vernæ expeditionis hiemãtibus, regina Alienora anilis oblita ætatis, nec reputans longitudinẽ ſeu difficultatẽ itineris, aut rigorẽ tẽporis hiemalis, dũ materno duceretur vel potius traheretur affectu, a finibus terræ in Siciliã venit ad filiũ, ſecũ adducens nupturã illi Regis Nauarrorũ filiã, famoſę pulchritudinis & prudentię virginẽ. Et quidem tã ineptum quàm & inuſitatũ videbatur, vt in prę cinctu bellorum de voluptate cogitarent, & quam vxorem duxiſſet, mox ſecum ad prælia duceret. Attamen hoc in regnante iuuene non tantum vtilitatis, verumetiam ſalubritatis ratio honeſtabat. Nã & in illo articulo ſobolem quærere, cum filiũ qui ſuccederet nõ haberet, vtile fuit, cumque eſſet pro ætate & vſu deliciarũ lubricus, bellorũ propter Chriſtũ pericula ſubiturus, cõtra maximũ fornicationis periculum competenti remedio ſalubri vſus conſilio ſe muniuit. Adductã ergo virginem duxit vxorẽ, eandẽ per maris Martiſq; diſcrimina ſecũ ducturꝰ, vna cum nobili vidua, propria ſcilicet Germana

Guillelmi illuſtriſſimi olim Regis Siculorũ relicta. Quæ nimirum pręclari coniugij ampliſſimam in Sicilia ſiue Calabria, dotis nomine habens mercedem, eadem dote Regi Tancredo abſolute vendita, vt fratrem Regem ſequeretur, eius in immenſum auxit theſauros. Adeſt tandẽ lõgis exſpectatus deſiderijs menſis Martius. tranquillatur mare. arridet cælũ. Chriſtianorũ ingens numerus, qui relictis ante hyemem proprijs, in diuerſis prouincijs, tranſiturus in Syriã egerat, cum ſoléni lætitia & alacritate naueis aſcẽdit. Memorati quoque Reges cũ ſuis copijs claſſem ſoluunt. Rex Francorum ſpatio dierum aliquot Regem Anglorum mox ſecuturum pręcedens, & ſecundis flatibus circa octauas Paſchæ in Syriam veniens; Chriſtiano exercitui ciuitatem Ptolemaida (vt ſuperius dictum eſt) iam fere biennium obſidenti, totis viribus iungitur. Huius autem exercitus tanto tempore ſub diuo excubantis ad tantũ negotium tam laudanda quàm miranda deuotio eſt, & illa nullis caſibus ſiue periculis, nullis incõmodis, ſiue laboribus laſſata cõſtantia, quo minus hoſtes atrociſſimos vſq; ad exterminium debitũ coartarent. Ciuitas olim a Chriſtianis ad ſummã claritatẽ & pręcipuũ robur euecta, poſtquã in manus impijſſimi Saladini quãto minori negotio tãto ma-

manifeſtiori Dei iudicio incidit, per eiuſdē tyrāni prouidā & ſumtuoſiſſimā operā mœnia longe firmiora, & multiplex, tanquā primos Chriſtianorū impetus expertura, munimē accepit. Vniuerſi eius defenſores electi, nulluſque in ea remiſſus vel languidus. Et ſi forte quemquam debilitari contigiſſet, mature multabatur. Nam propter portum, quo vrbi adiuncto potiebantur Pagani, inhibere nō poterant obſidentes Chriſtiani, quin captata flatuum & temporum opportunitate quæque neceſſaria ciuitati inferrentur. Fiebant autē ab obſeſſoribus diuerſi generis machinæ, arte & ſumtu inani. Muris enim admotę, incendebantur ab hoſtibus, quodam ignis genere, quem Gręcum dicunt. Denique hoc genus arte confectum mirę eſſe potentię dicitur: nec contrario cedere elemento. Cumq; vrbs abundaret ſubſidijs, grani plerumque penuria noſter exercitus laborabat. Non enim poterant noſtri ad agēdas prędas & cōportandi exercitui neceſſaria egredi in regionē Turcorū, iugiter hanc procul obſeruante exercitu, atque omnem illis inhibente excurſum, ſed marino tantummodo commeatu, tantus Chriſtianus exercitus alebatur, & cū forte parcius adueheretur ſubſidiū, famis incōmodo tabeſcebat. Tātus autē numerus per ſingulos dies, vel inedia, vel mor-

bis abſumebatur, vt exercitus ita ſenſim deficiens in breui totus abſumendus videretur, niſi diuina quadā prouidentia tantis & quotidianis defectibus, in ſingulos dies affluxiſſent, quorū acceſſione deficiens exercit⁹ ſupplebatur. Præterea quædā mala interna, auctore diabolo, quantum inter noſtros ſerpebant, tantū & hoſtē iuuabāt. Guido enim olim Rex Ieroſolymorū, & Marchio de Mōte ferrato, cauſſa ſuperius memorata diſſidētes, ad exercitū venerant, atq; in ipſa obſidione ita locis diſtincti, vt animis, multam poſt ſe turbā trahebant, dū potentū plurimi parteis oppoſitas diuiſis proſequerētur fauoribus, in tantū vt religioſa hoſpitalis Ieroſolymitani militia iri duo collegia pro ſtudio partiū ſciſſa videretur. Principibus itaque in diuerſa nitentibus, exercitus minus agere poterat, & Chriſtianū lente negotium procedebat, nōnullos quoque Principū noſtrorum (vt dicitur) auaritiæ tabes infecerat, clandeſtinis a Saladino pecunijs, cum plurimū poſſent, vt remiſſius agerent, expugnatos. His igitur cauſis propoſitum impedientibus, exercitus noſter multo tēpore circa vrbem expugnādam caſſo labore ſudauit. Verum cum noua militia Rex Francorū adueniens, feſſorum auxit fiduciam, & de cætero fortius atq; efficacius negotio inſtabatur. Denique idem Marchio

propen-

propensius fauorem accõmodans, atque eo, qui regnum Christianũ perdiderat, illũ qui reliquias saltem paruas saluauerat, eidem regno aptiorem pronuntians, partẽ Guidonis pro tempore infirmauit.

Quomodo Rex Anglorũ adquisiuit insulã Cyprũ.

IGITVR Rex Anglorũ diebus aliquot post Regis Francorum profectionẽ in Sicilia demoratus, tandem ipse cum suis copijs & longe maiori apparatu non satis fidis se flatibus credidit, habens in suo comitatu naueis actuarias atq; onerarias plurimas. Quippe in illo hiemali otio otiosus non fuit, sed congerendis necessarijs exercitui subsidijs, & conficiendis machinis bellicis tẽpus imbelle impenderat. Dei autẽ ordinatissima prouisione, vt consequẽter claruit, oborta tẽpestas fatigatã cõpulit classem in Cyprũ diuertere, tanquã Christianorũ incolarũ fideli actuto colligendã hospitio, atque officijs confouẽdã. Verum maiorẽ in portu optato quàm in mari turbato turbinẽ offendêrunt. Tyrãnus enim, qui eandem insulã sæua dominatione annis iã plurimis presserat, & imperatoriũ sibi in ea nomẽ vsurpârat, Christiani nominis hosti Saladino federatus, ipsiq; quàm Christo fidelior, licet Christianus diceretur, cum exercitu affuit, & primos, fluctuum sæuitia in portum

portum coactos, ſęuior ipſe excipiens, indigne tractauit, & bonis omnibus ſpoliatos, vix vita dignos cenſuit. Quoſdam etiā redegit in carcerem inedia conſumendos, Regi mox affuturo nō diſſimilia cōminans. Quibus ille agnitis, iuſto ad vltionē Zelo inflāmatus, cū tota claſſe portū intrauit. Excipitur a tyrāno, & totis hinc inde viribus cōſeritur prælium. At non diu Græca mollities impetum ſuſtinuit Latinorum. Victus ergo tyrannus dum tentaret fugere, incidit in manus hoſtium, diſperſoq; eius exercitu, ciuitas portui imminens capta eſt. Rex quidē primo in tyrannum mitius agere voluit, & pro ſua liberatione quicquid exigebatur pollicentē, celebratis cum eo pactis relaxauit. Verū ille libertate reddita præuaricator pactorū, malis prioribus perfidiā ſociauit. Rex vero prę maturę clemētię pœnitens, inueſtigare perfidū, & perſequi ſtatuit. Ille vires reſumere, atque exercitū cogere fruſtra conatus, fugiebat a facie perſequentis, quem tandem Rex in quodā monaſterio deliteſcentem, prodentibus eum quibuſdam inſulanis, quibus merito exoſus erat, cōprehendit, & vinculis iuſtiſſimis innodauit. Vinciri autem iuſſus, dixiſſe fertur, quod ferro vinctꝰ cito deficeret. Ad quod Rex, bene (ait) loquitur, quia nobilis eſt, & mori eum nolumus, ſed vt viuat inno-

innoxius,argenteis aſtringatur cathenis. Mox tota inſula tyranni ſaucia moribus,ſponte in eiuſdem Principis ditionem deuotionemq; conceſſit, cunctis illi vrbibus & munitionibus, nec non & opulentiſſimis tyranni theſauris cum vnica eius filia reſignatis. Quibus feliciter actis, per dies aliquot in regno nouo, cum victricibus copijs victoriam cũ multa gloria celebrans, præclaras manubias ad Chriſtianæ expeditionis ſubſidium ſollicitus ordinabat. Non latuêre iſta Chriſtianum exercitũ, qui Ptolemaidem obſidebat, atque eius cum deſiderio præſtolabatur acceſſum. Verum pręclari ſucceſſus audita felicitas,cui congratulandum, non derogandum erat,neceſſariam eius moram purgauit. Ipſe vero paulo plus duobus mẽſibus in Cypro exactis, & rebus magnis ſpatio tam breui patratis hilares copias in Syriam traducendas ad naueis reuocauit. Ordinata igitur, prout voluit & decuit,inſula,cunctiſque rite diſpoſitis, arridentibus quoque elementis, portu egreditur, rectoque curſu Ptolemaida properans: trierem maximam onerariam eminus conſpicatur,quæ in mare a Saladino miſſa, obſeſſis in Ptolomaide multiplicis ſubſidij copiam deferebat. Quo ille cõperto, iubet eam oppugnari. Verum cũ non facile propter enormẽ poſſet magnitudinem &

virtutem

virtutem defenſorum, deſuper tanquā ex arce pugnantium expugnari, rerum, quę in eo erant diſpendio, expugnationis eius cōpendium, Rege volente quęſitum eſt. Arte quidem ſub aquis perforata, mari per foramina latenter immiſſo, pondere paulatim ſubſedit, & tandem cum omni onere demerſa eſt in profundum. Et res quidem omnes, cum parte hominum nonnulla periêre. Cæteri vero in naueis proſiliendo hoſtiles, conſulte hoſtibus, quàm fluctubus ſe credere maluêre. Claſſis vero regia cum ſalute & gaudio attigit littus optatum.

Quibus cauſis Reges diſsidere cœperunt apud Acram.

ILLVSTRIS itaque Rex Anglorum poſt Pétecoſten a Cypro digreſſus, paucis ante ſolénia beati Baptiſtę Ioannis diebus, Ptolemaida, quę Acra vulgo nunc dicitur, cū vniuerſo comitatu ſuo applicuit, & a cunctis Principibus omniq; exercitu tanto ſuſceptus eſt gaudio, quanto prius deſiderio fuerat exſpectatus. Porro Regē Francorum tanta eius gloria vrere cœperat, & cordis ſui æſtus tabificos ęgre diſſimulabat, cum ſe intueretur viribus, & opibus longe imparem, illum vero propter virium opumque magnitudinem & ſucceſſuū claritatem excellētius eminere, & propen-

propéſius coli ab exercitu,& ad eius iã agenda omnia pendere arbitrium. Domine Iheſu ſeminator nonne bonum ſemen ſeminaſti in cordibus duorum Principũ iſtorum,tanquã in agro proprio? Vnde ergo ager iſte tuus tã cito habuit Zizaniam? Plane inimicus hæc fecit, humani generis, plebis Chriſtianæ tam pio ſtudio inuidens, & tantos pro te ſuſceptos labores caſſare cupiens, bono ſemini ſanctæ deuotionis, quod manus tua ſeminauerat in cordibus Principum, vt opulentiſſima propter te regna relinquerent, & delicias regias ſummis propter te laborib⁹ atque periculis commutarent, ſuperſeminauit peſtiferam Zizaniam æmulationis, & contentionis,qua tam bonum ſemen,& tam bona manu iactum, infructuoſum atque inefficax redderetur, te quidé domine, hoc ipſum iuſte permittente: ſed permiſſionis huius ratio penes te eſt. Cum igitur,vt dictũ eſt,Rex Anglorum a Cypro triumphator inclitus ad obſidionem veniſſet,mox inter ipſum & Regem Francorum, quem eius iam mordebat felicitas manifeſte diſſidendi ſeminaria, auctore Sathana prouenêrunt. Rex enim Francorum ratione pacti,inter eos peregrinationẽ ingreſſuros ſolemniter habiti, quod ſcilicet omnem adquiſitioné ſuã ęquali inter ſe ſorte diuiderent, medietaté adquiſitionis Cypriæ

tam

tã in immobilibus quã & mobilibus, tanquã perspicuo sibi iure competentem exigebat. Ad hoc Rex Anglorum respondebat, medietatem omniũ, quę cõmunibus adquirerent viribus, illi ratione pacti cõpetere, se proprijs Cyprũ viribus adquisisse, illũ ea, in quib⁹ nec modice laborauit, exigere nõ debere. Adijciebat etiã, se & illũ, cũ peregrinationẽ arriperent, Saracenos solũmodo aggrediendi, & ab eis quantũ possẽt, Deo propicio extorquẽdi intentionẽ habuisse, & iuxta hanc intentionẽ pactũ de adquisitione diuidẽda cõstituisse. Porro se Christianã insulã nõ ex intẽtione adisse, sed incidẽter ad eã, causa vlciscẽdæ atrocis & adhuc flagrantis iniuriæ diuertisse. hoc modo illi duo altercabãtur potẽtes. Et Rex quidẽ Anglorũ patratæ adquisitionis cõsortiũ Regi Francorũ modis omnibus denegabat. Rex vero Francorũ Regẽ Anglorũ rupti fęderis, & pacti irriti arguebat. Alia quoque inter eos diffidendi causa emersit. Rex Francorũ cũ ad obsidionẽ prior venisset, parteis, vt dictũ est, Conradi Marchionis contra Guidonẽ olim Ierosolymorũ Regẽ propẽsioribus iuuabat fauoribus. Et cũ tandẽ Rex Anglorũ post factã in Cypro morã necessariã iã adesset, nisus est eũ Rex Francorũ ad suã sentẽtiã trahere, allegans potiorẽ esse paucularũ saltẽ reliquiarũ Christianæ religionis saluationem,

tionem: quam regni Chriſtiani proditioné. Rex vero Anglorum acquieuit pronior in partem Guidonis, Aquitani ſcilicet hominis, cuius tota propinquitas ſub Rege agebat Anglorum. Denique allegans pro eo: regnum, inquit, Chriſtianum dedidit non prodidit. Non enim illud ſua vel nequitia, vel negligentia, ſiue ignauia hoſtibus prodidit, ſed alijs nequiſſime prodentibus, ipſe inculpabilis dedidit, proditus ſimul ipſe perditusque cum regno, & a ſuis quidé nequiſſime in manus hoſtium traditus; Deo autem propicio liberatus. Aut ergo culpa eius in hac parte declaretur, aut ei, qua nudari non meruit, prærogatiua ſeruetur. Ægre tulit Rex Francorum ſuam a Rege Anglorum, nō approbari, ac per hoc & informari ſententiā. Et tunc quidem cum ſuum non poſſet ſancire decretum, pro tempore ſiluit. Porro hæc diſſenſio maioris vel indignationis, vel odij fomitem miniſtrauit. Cumque iam pars Guidonis per fauorem Regis Anglorum præſtare videretur: præfatus Marchio eiuſdem Regis potētiam veritus, cū ſuis Tyrum redijt. Sane poſt acceſſum Regis Anglorū, exercitus Chriſtianus contra vrbé obſeſſam inualuit, atq; infra diem triceſimū, tanti téporis, tantiq; ſudoris negotiū, eiuſdé maxime regis feruenti, potentiq; opera egregie cōſummauit.

De expugnatione Acræ, & præmaturo diſceſſu Regis Francorum. CAP. XX.

IGITVR vrbs inſignis Ptolemaïs, quã nũc Acrã dicũt, poſtquã obſidẽtes Chriſtianos multo & diuturno labore exercuit, tandẽ ex-
1191. pugnata eſt, anno gratiæ M. C. LXXXXI. Quinto Idus Iulij, anno, ex quo in manus Turcorũ inciderat, quarto. Denique fortiſſimi propugnatores eius, cum iã Chriſtianorũ machinis cęderent mœnia, cernerentque irruptionem inſtare hoſtilẽ, ſuimet, quod ſolum poterãt, prouidentiam habuêrunt: pactiq; ſunt Principibus noſtris pro vitæ ſuę redemtione ſalutiferæ crucis honorificam, hoc eſt, cum mille & quingentis captiuis Chriſtianis reſignationẽ, nec non & pecuniã copioſam. Huic ſuorũ Saladinus neceſſitati, qui cũ infinito exercitu nõ lõge aberat, & ſubuenire nõ poterat: auctoritatẽ pręſtitit, & ad hæc omnia perſoluenda Chriſtianis diẽ cõſtituit. Itaq; reſignatã mox ciuitatẽ ingreſſ⁹ eſt cũ exſultatione, & ſolemni gratiarũ actione exercitus Chriſtianus. Armorũ & variæ ſupellectilis ingens ibidẽ copia reperta eſt: eſcarum quoque plurimũ, opumque nonnihil. Illi vero, qui fortiter diu defenſam ægre tandẽ reſignauerãt ciuitatem, ſub exſpectatione diei a Saladino conſtituti, ſeruabantur. Tunc Rex Francorũ delicati ſibi hominis tempore belli notã inurens:

tens: ęstus causando molestiam, & quod illius terræ aërem sustinere non posset, publice protestatus: repatriare disposuit. Quod Christiano exercitui multum displicuit, & fœda res visa est personę tanti Principis: præsertim cum plurimi aliter & forte verius eius interpretarentur discessum. Quippe illustris Flandriæ Comes Philippus, qui cum cæteris fidelibus Christo militaturus in Syriam venerat: paulo ante expugnationẽ ciuitatis ibidem piæ militiæ munus expleuerat. Et quoniã idem Rex vacanti Flandriæ obtinendæ inhiare videbatur: vt honestam discessionis causam prætexeret: peręgrini aëris mẽdaciter causari molestiã credebatur. Dicitur etiam, quod Regis Anglorũ, cuius propter opes lõge impares non poterat ęquare potentiã, nõ poterat, nisi oculis ęgris & animo saucio specialẽ videre gloriã, pręsertim cũ illi potissimũ quod iã actũ erat: asscriberetur, & ex hoc colligeret quidquid de cętero Christianis viribus in Oriẽtis partib⁹ erat agendũ, illi potius tanquã potẽtiori, quàm sibi asscribendũ. Deniq; nõ omnino inscius, quid de illo sentirẽt vel dicerent homines, nihilominus obstinato animo adornabat discessum. Rex autem Anglorum propter recentes dissensiones de beneuolentia eius minus confidens: coram viris honoratis (vt dicitur) quod terris

 suis

ſuis, & hominibus, vſque ad reditum ſuum foret innoxius, iuratoriam ab eo exegit, accepitque cautionem. Ita magnus ille Rex Francorum Chriſtianum, cui ſerus aduenenerat, præmature relinquens exercitum, infra quindecimum diem ab vrbe expugnata, cum multo ſuorum, id eſt Frãcorum rubore nauem conſcendit & abijt. Et eorum quidẽ plurimi, qui illi deeſſe noluêre: cum illo abiêre. Porro Dux Burgundiæ, Comes Campaniæ, & quique nobiliores contemplatione ſuæ vel famæ, vel conſcientiæ, vel etiam ad abolendum proprij Principis dedecus: in terra ſancta pro tempore, & in ſancta militia perſiſtendum duxêre. Quibus nimirum ille (vt dicitur) diſceſſurus præcepit: vt Marchioni aſſiſterent, & quotiens ſe incidens præberet occaſio, Regi aduerſarentur Anglorum. Quod vtique poſtmodum ſiue Regij reſpectu mandati, ſiue etiam propria petulantia, ſiue malitia feciſſe noſcuntur. Vnde nimirũ Chriſtianũ negotiũ minus proſpere geri potuit; dum a Chriſtianis minus ſyncere minuſque concorditer ageretur. Cumque idem Rex digreſſus a Ptolemaide proſperis flatibus veniſſet in Italiam: Romanum Pontificem adijt, & abſolui a quodã iuramẽto, quo ſe contra voluntatem ſuam aſſerebat aſtrictum: importune (vt dicitur) poſtulauit. Suſpendit

ſpendit ad breue callide poſtulantem vir altioris ingenij, moxque ſuperuenientibus a Syria quibuſdam, integre rē edoctus: Illud inquit, iuramentum, quod preſtitiſti Regi Anglorum de pace, vſque ad reditum ſuum conſeruanda, quam vtique Princeps Chriſtianus abſque iuramento conſeruare deberes: nullatenus relaxamus, ſed tanquam honeſtum & vtile approbantes: auctoritate Apoſtolica roboramus. Itaque deprehenſus in aſtutia ſua, & obligatior quàm venerat: inglorius repatriauit, vulgatumque eſt apud Francos per quoſdam concionatores mendacij, ad purgādum Regis ſui reditum: quod eum Rex Anglorum inſidioſe, & nequiter, quærendo animam eius, premature contra propoſitum ſuum redire compulerit.

Quæ acta ſunt a noſtris poſt diſceſſum Regis Francorum, in Syria. CAP. XXI.

IGITVR Rege Francorum (vt dictum eſt) a Syria digreſſo: Rex Anglorum in vrbe capta, feſſum otio neceſſario recreabat exercitum, nec tamen in illo otio otioſus circa reficienda, quæ machinis ceſſerant mænia ſollicite ſatagebat. Affuit tandem dies a Saladino præfixus, quo ſacri vexilli reſignatio & compromiſſa captiuorum commutatio ſperabatur. Verum ille cum no-

ſtros inani exſpectatione deluderet: Rex Anglorum iuſto ignitus zelo captiuorum, qui vrbe expugnata ſub prętaxata pactorum forma ſeruabantur, nobilioribus prouida conſideratione retentis, duo circiter milia & ſexcentos, pactis a parte Saladini non ſtantibus, decollari præcepit. Quo facto, Turcorum ingens in Regem propriũ indignatio efferbuit, quod electos iuuenes, qui pro ipſo fortiſſime vſque ad proprium diſcrimen ſudauerant: ingratus & infidus expoſuiſſet gladio. Denique eorum, quibus munitionũ cuſtodia credebatur, dum exemplum vererentur, ita labefactati, & collapſi ſunt animi: vt tyrannus, fere cunctis pro recenti exemplo excuſantibus, non habens, quibus ipſas munitiones crederet, eaſdem tanquam conſilij inops etiam deſereret. Euertebantur ergo & deſerebantur indies per omnem prouinciã munitiones nulla vi, nullis expugnabiles machinis. Sane poſt Regis Francorum digreſſum: exercitus Domini paulatim cœpit imminui. Eorum quippe qui ad obſidionem Ptolemaïdis priores confluxerãt, multa milia abſumtis opibus, dum ſumtus ad perſiſtendum minus ſuppeterent: neceſſitate magis quàm voluntate repatriandum duxêrunt. Multi etiam ſumtibus abundantes, vel laborum tędio, vel periculorum metu, vel ſolo Regis

Fran-

Francorum eneruati exemplo: abiêrunt. Tūc Rex Anglorum proprios thesauros aperiens, plurimos nobiles, Principesque exercitus cū suis militijs, qui aduectas secum opes mora productiori laudabiliter absumserant: & declarata inopia sua redire ad propria excusabiliter proposuerant: largis, vt in exercitu Domini persisterēt, inuitauit stipendijs. Ex quibus fuit ex Imperio Teutonico Dux Austriæ, qui postea tanti beneficij immemor: scelera-tas repatrianti Regi, cuius stipendiarius fuerat: manus iniecit, vt suo loco monstrabitur, & Dux Campaniæ, qui eximiæ virtutis titulo Christianę postmodum acquisitionis Principatum promeruit, vt infra exponetur. Denique expugnatæ ciuitatis mœnibus instauratis, & sufficienter refecta multitudine: mense Septembri Rex Anglorum, cui iam fere totus deuote parebat exercitus, ad alias vrbeis maritimas progredi statuit. Procedebant ergo ordinate & caute agmina Christiana. Porro infinitus Turcorum exercitus Duce Saladino æquis haud procul passibus gradiebatur: ancipitem quidem prælijs euentum declinans: extremos vero nostrorum raptim aggrediens: & nonnulla re acta refugiens, vt est illud hominum genus miræ astutiæ ad nocendum, nec

minus arte quàm viribus pugnare aſſuetum. Itaque exercitus noſter in multo laboris, & periculi experimento peruenit Cæſaream, Chriſtianis olim incolentibus Metropolim inclitam, tunc vero hoſtili deſolatione inanem & vacuam. Cumque ibidem modice reſpiraſſet: iter propoſitum cum alacritate repetit. Et primo quidem agmine procedente, iamque apud Aſſur caſtra metante: Saladinus captato tempore agmen extremũ totis aggreſſus eſt viribus. Idem autem agmen per quatuor mox turmas diſpoſitum irruentis impetum fortiter excipiens, Deo propicio ipſum cum tremẽdis ſuis copijs eneruiter fugere compulit, tantaque eo die, hoc eſt, ſeptimo Idus Septembris, ibidem nobilium Turcorum ſtrages facta eſt, quantam ab annis retro quadraginta, vt fertur, vno die Saladinus expertus non fuerat. De noſtris vero occubuit Iacobus de Auenijs, vir plane optimus, & meritis præcellẽtibus vniuerſo exercitui Chriſtiano chariſſimus, qui eiuſdem exercitus pręclara per annos aliquot columna exſtiterat, atq; in propoſito pie ſuſcepto, ſyncere & ſtrenue perſeuerãs: nec leuem vnquam maculam dederat in gloriam ſuam. Cuius profecto laudabili deuotioni diuino munere retributum eſt, vt Omnipotentis Dei obſequio glorioſe occumberet, & mediante

diante diſcrimine breui temporalẽ felicitatẽ, vt piũ eſt credere, æterna mutaret. Deniq; luxit vehementer cum omni exercitu Rex Anglorum, aſſumtum tanquam emeritum a Rege Angelorum. Indeque progreſſus vſque ad Iopen: incurſione iam pridem tyrannica Chriſtianis vacuatam ciuibus, tunc vero derelictam & deſolatam ab hoſtibus, loci opportunitate cõſpecta, eandem totis cœpit viribus inſtaurare. Audiens autem Saladinus, quod Aſcalonam oppugnare diſponeret: eãdem clariſſimam ciuitatem & Ptolemaïda, quæ longo tempore exercitum fatigauerat Chriſtianum, multo firmiorem: ſubita euerſione damnauit. Tantus eum poſt recentem ſuorum cladem Chriſtianę conſtantiæ terror inuaſerat: atque ita Turcorum animos, eorũ qui apud Ptolemaidem in manus Chriſtianorum inciderãt, recens exemplum perſtrinxerat. Vrbes quoque reliquas, & Caſtella terrę illius, præter ſanctam ciuitatem, & munitiones pauciſſimas complanauit, totamque prouinciam, abraſis bonis omnibus inutilẽ reddidit. Nec iam aliquid audendum putabat aperto Marte, ſed nocebat inſidijs, & inceſſanter abſcondebat tendiculas fraudium. Noſtri quoque poſt tam lęta principia, nihil iam magnum & memorabile agere poterãt: propter internum diſcordię malum, quo lã-

 guebant.

guebant. Principes enim non cohærebant, ſed mordaci æmulatione diſsétiebāt ab inuicé: nec poterant in commune conſulere, ſtudijs in diuerſa nitenribus, cōtraria decernentes. Denique Cōradus Marchio, & Princeps famoſiſſimę firmiſſimæq; vrbis Tyri, adiūcto ſibi Duce Burgundiæ & nobilibus Francorū cūſubiectis copijs: Regi aduerſabatur Anglorum, æmulanti pro Guidone olim Rege Ierosolymorum. Rex vero propter magnitudiné animi & virium, quos forte per manſuetudinem vnire ſibi poterat, indignātis animi motibus exaſperabat. Quia ergo in noſtro exercitu non idipſum dicebāt omnes, ſed ſchiſmata pullulabant, tantæ expeditionis iam ſtabat negotium, & non procedebat.

Quomodo Conradus Marchio a ſicarijs interfectus eſt. CAP. XXII.

VERVM ſupradictorum duorum æmulorum, quanto animoſior tanto vanior pro regno incerto contentio, poſtquam motus in exercitu domini plurimos peperit: extremæ demum ſortis beneficio cōquieuit. Regina quippe Ieroſolymorum, quę (vt ſuperius plenarie dictum eſt) memorato Guidoni infeliciſſime nupſerat, ſera tandem morte deficiens: illi ratione tantum

tum Regij coniugij de regno contendenti ſilentium indixit. Marchio quoque neſarie a ſicarijs necatus: regnum ambire ceſſauit. Incertum a quo malignante immiſſi duo ſicarij in eius obſequio ſub ſchemate militãtium diuſcule fuerant: patrandi vel cum proprio periculo ſceleris opportunitaté ingiter obſeruantes. Qua inuenta: clariſſimum virũ ſolito paucioribus forte ſtipatum miniſtris: in medio proprię ciuitatis, cum prope tanquam noti aſſiſterent, repente aggreſſi: clandeſtinis cultris extractis mactârunt. Fertur enim eſſe in Oriente agens ſub ditione cuiuſdam potentis Saraceni (quem Senem nominant) quoddam hominum genus adeo ſeductibile, atque in propriam procliue perniciẽ, vt ab eodem, quẽ ſcilicet loco prophetæ colunt, artificioſiſſimis fallacium pollicitationum præſtigijs ſollicitatum atque illectũ: immortalia ſe poſt mortem commoda percepturos exiſtimẽt: ſi illi imperanti vſque ad mortem obtemperent. Qui nimirũ cum forte a quolibet præpotenti infeſtari metuit, ſiue iam infeſtatur, ad eius peremtionem ſubornatos ex illo genere emittit ſicarios. Illi vero exitium tanquã ad ſolemne epulum cum gaudio properantes: nihil aliud ambiunt vel explorant, niſi vt arrepto tempore pro certa mandati impletione: certo ſe diſcri-

mini

crimini exponentes: deſignatum hoſtem commorituri interimant. Denique propter hoc maxime genus Oriẽtales Principes prouiſiori ſe cuſtodia muniunt, & præter familiariſſimos nullius ad ſe; niſi proprijs ſtipatoribus medijs, patiuntur acceſſum. Verũ quoniam ijdem peſtilẽtes plerumque, dum forte minus obſeruarentur, ad necem clariſſimorum virorum per medias cuſtodias irrupêrũt: nullus magnorum, qui ſunt in terra tributum, vel obſequium quodlibet a memorato ſene per potentiam exigit, vel quietẽ eius aliquatenus perturbare præſumit. Soli Tẽplarij dum in Syria res Chriſtianæ florerent: tanquam mortis contemtores, auſi ſunt eum impetere, & fœderatum obſequia coëgêrunt præſtare. Sciebat enim parum actum eſſe, ſi forte per miniſtros proprios, quemlibet magiſtrorum eiuſdem militiæ perderet: quæ vtique mox alium ſibi creãs, acrius pro extincti vltione ſæuiret. Ex hoc ſane funeſtiſſimorum ſatallitum genere fuiſſe credũtur: qui memoratum Tyri Principem aſtu auſuque nefario peremêrunt, commori non timentes. Comprehenſi autem & ſubtiliter requiſiti, quo id auctore vel incentore egiſſent: ad mortem promti, & hilares nihil certum dixêrunt. Itaque latet adhuc, quis tãto viro necem fuerit huiuſmodi machinatus.

Ve-

Verum occaſione recentis diſcordiæ, qua diceptauerat cum Rege Anglorum : procliues fuêre plurimi ad ſuccenſendum ſuper hoc eidem Regi, Francis maxime illum infamãtibus, qui pro Marchione ęmulati fuerant, multamque illi de morte viri præclari, inuidiam conflantibus, per omnem fere orbem Latinum.

Quomodo Rex Francorum necem Marchionis refudit in Regem Anglorum, & de conuentu Pariſiacenſi. CAP. XXIII.

SANE poſtquam percrebuit apud Regem Francorum, quod Marchioni acciderat: de amici quidẽ indigno exitu doluit: ſed mox hunc dolorem ſuſcepta cum ingenti gaudio ſugillandi Regem Anglorum occaſio compenſauit. Cumque in proprijs eſſet tam lõge finibus a Syria conſtitutus: illius in Oriente conſiſtentis, vel fruſtra timebat, vel potius ſe, ad augendam inuidiam, timere fingebat inſidias, & tanquam ab eo ſubornati imminerent ſicarij : præter morem maiorum ſuorũ, non niſi firmata vallatus cuſtodia procedebat, adeo vt quidam familiari auſu propius accedentes, non ſine periculo hoc auſi dicantur. Mirantibus hanc nouitatem Regiam plurimis : vt pro ea ſatisfaceret, gentemque ſuam

ſuam in Regem Anglorum accenderet, Præſulum, Procerumque ſuorum concilium Pariſios conuocauit. Vbi allegans contra eundem Regem plurima tanquam certa, atque inter cætera, quod virum illum nobiliſſimũ nequiter per diros ſatellites peremiſſet: litteras quoque protulit, a quibuſdam potẽtibus ſibi (vt dicebat) tranſmiſſas, quibus monebatur propenſiorem ſuimet habere cautelam: ſciens quod Rex Anglorũ inſidiaturos animæ ſuæ ab Oriente iam direxiſſet ſicarios. Quamobrem (inquit) nemo debet mirari, quod præter ſolitum diligẽtiorem meiipſius curã habeam, quam tamen ſi reputatis vel indecentem, vel ſuperfluam: decernite amouendam. Adiecit etiam, cordi ſibi eſſe de manifeſto proditore proprias mature vlciſci iniurias. Adhæc plurimi adulatores reſpondêrunt, bonum, honeſtumque eſſe, quod pro cautela faciebat: & quod pro vltione diſponebat. Prudentes vero dixêrunt. Cautelam quidem tuam Rex, qua tibi contra incertos caſus forte abundantius proſpicis: non culpamus, præmaturæ vero vltionis propoſitum minime approbamus. Nam & ſi vera ſint, quę de Rege Anglorum dicuntur: non tamẽ eſt petulanter & pręmature agendum, ſed reſpectu honeſti ſuſtinendum, quouſque ad propria reuertatur, qui propter Chriſtũ peregrinari

grinari

grinari noſcitur. Denique ſi reuerſus vel obiecta purgare potuerit, vel de exceſſibus ſatisfacere voluerit, bene actũ erit: ſin minus, expetendę vltionis, iuſtitia comite, congruum tempus erit. Quod ſi noſtrum conſilium minus placet: Romanus Pontifex, qui de rebus modernorum peregrinantium quietem ſub graui cenſura ſanciuit: ſuper his conſulatur, eiuſque (vt dignum eſt) ſententia exſpectetur. Hæc dicentes viri cordati, & ſobrijs rationibus aſtruentes: ſæuientis impetum ad tempus frenârunt, ne peregrinantis terras inuaderet. Quieuit ergo ad modicum: non tamen in illo extorto magis quàm ſpontaneo otio, regno deſijt, & Regi Anglorum cruentum moliri negotium, veteres ſcilicet Anglorum hoſteis Danos ad mortuam olim querelam artificioſe ſuſcitare conatus. Verum hęc tam maligna molitio, Deo ordinante, Anglis non nocuit: auctorem vero ſuum næuo inexpiabili denigrauit. Famoſa res eſt & propter claritatem perſonę mundo notiſſima.

Quomodo Rex Francorum duxit ſororem Regis Danorum, & quomodo repudiauit eam.

CAP. XXIIII.

IGITVR Rex Francorum miſſis ad Regem Danorum viris honoratis, germanę

næ eius laudatiſſimę virginis nuptias ſolemniter expetiuit. Rex autem Dacorum magnifice legatos ſuſcipiens: petitionem quoque Optimatum ſuorum conſilio libenter amplexus eſt. Et quid, inquit, Dominus veſter vult ſibi dari dotis nomine? Illi vero pro ut in mandatis acceperāt, antiquum, inquiunt, ius Regis Dacorum in regno Anglorum, & ad hoc aſſequendum claſſem exercitumque Daciæ in annum. Tum ille, rem inquit difficilem, poſtulat: veruntamen deliberabo an concedi debeat. Cumque ſuper hoc regni ſui inclitos ſeorſum conſuleret, reſpōderūt, Satis nobis negotij eſt contra Paganā, & noſtris vicinam finibus gentem Wandalorum. Illiſne ergo dimiſſis, hoſtiliter aggrediemur Anglorum gentem Chriſtianam, atque innoxiam, duplici noſmetipſos periculo immergentes? Nam ſi Anglos aggrediemur: ferociſſimis, qui iuxta nos ſunt barbaris fineis noſtros exponimus. Porro Anglorum gens magna & valida, opibuſque famoſa, propriæ vel ſaluti, vel libertati contra omnem vim externam tuendæ ſufficere creditur. Proinde aliud petat Rex Francorum, ſi voluerit dotis nomine: cum tu Rex non debeas, cum propriæ gentis periculo Germanæ tuæ honorabiles nuptias prouidere. Placuit Regi ſobrium conſilium, iuſſitque

Legatos aliud dicere, si quid haberent. Illi vero exspirāte petitione prima: decem marcarum argenti milia petierunt. Ad hæc Rex magnanimus, rem (inquit) Rex Francorum a Rege Danorum nunc petit pertenuem ratione negotij & personarum, petitionem eius grate suscipimus, & votum mature implebimus. Tunc pactis initis, & sacramento a legatis præstito pro completione pactorum: ornatam (vt decuit) cum summa postulata tradit virginem, & de suis honoratos quosdam, qui persequerentur eam, vsque in Franciam direxit. Rex autem Francorum occurrit ei Ambianis, ibique solemniter nuptiali sibi fœdere copulatam, etiam thoro acciuit. Verum post initi fœderis (vt dicitur) noctem vnam, incertum, vnde offensus abiecit eam: rem plane faciens, non tantum illicitam, sed etiam personæ regiæ multum indecoram. Causæ sane pudendæ leuitatis huius variæ assignantur. Dicunt enim quidā, quod propter fœtidum oris spiritum: Alij, quod propter latentem quandam fœditatem repudiauerit eam: vel quia non inuenit eam virginem. Indignæ procul dubio causę huiusmodi, atque ad dirimendum coniugium Christianum inualidæ. Verum cum pręcipitati repudij causa sit incerta: incertum tamen non est, eum qui fodit foueam, incidisse in

eam, scilicet illum, qui sub prætextu nuptiarum gentis innoxiæ & Christianæ sitiuit impie sanguinem: perspicuo Dei iudicio ex ipsis nuptijs sempiterni dedecoris reportasse mercedem. Porro, vt infami facto honestæ speciei colorem superduceret, & vel ad homines, quod vtiq; ad deum non poterat, contracti matrimonij fœdus abrumperet: Romano Pontifici per responsales callidos insinuare curauit, surreptione quadam, propriã 1
se duxisse affinẽ, postulans, a vinculo minus legittimo eximi. At ille delegauit iudices ex regno postulantis, forti tamẽ mandato astrictos: vti in hoc negotio iuxta integritatem canonicę procederent sanctionis. Illi autem Regis sui iniusto desiderio plus ęque fauentes, affinitate periurio Belluacensis & Carnutensis Episcoporum asserta, diuortium fieri debere decreuêrunt. Et Belluacensis quidem periurus Episcopus, post nõ multo in manus 2
Regis Anglorum traditus, eundem satis idoneum expertus est in seueritate vltionis Dei ministrũ. Carnutensis vero, qui morũ proluuie minus esse Episcopus dicitur: Dei adhuc patiẽtia sustinet, vt tarditatẽ pœnæ quãtitate 2
compenset. Sic itaq; Rex Francorũ in facie Ecclesiæ exosi connubij lege solutus: ad alias paulo post nuptias aspirauit, quibus tamen potitus non est, vt suo loco dicetur.

Quomodo

Quomodo Eboracenſis Archiepiſcopus præcipitauit ſententiam excommunicationis in Epiſcopum Dunelmenſem. CAP. XXV.

HIs diebus Godefridus Archiepiſcopus Eboracenſis, & Hugo Epiſcopus Dunelmenſis ſua fortius, & remiſſius ea quę ſunt Chriſti, quęrentes: cum multo & graui ſcandalo diſceptârunt. Ille, vt præeſſet: Iſte, ne ſubeſſet: neuter vero, vt prodeſſet. Ita quippe in diebus noſtris paſtorale decus euanuit: vt inter paſtores Eccleſiaſticos admodum rarus inueniatur intelligens; vel requirens Deum: dum fere omnes, quæ ſua ſunt, quærunt. Equidem paulo ante eiuſdem Godefridi electi adhuc Eboracenſis pendente fortuna: Clemens Romanus Pontifex intercedentibus obſequijs eundem Epiſcopum cum ſuis omnibus ab Archiepiſcopi Eboracenſis iuriſdictione exemerat. Porro ſucceſſor eius Cæleſtinus Eboracenſis Eccleſiæ iura & dignitates redintegrans: eandem exemtionem caſſauit. Godefridus itaque de mandato Apoſtolicæ ſedis Turone ordinatus, & ad ſedem propriam cum Metropolitani honore reuerſus: de memorato Epiſcopo, quem ante ordinationem ſuam infeſtum expertus fuerat: triumphare cupiens, Canonicam ab eo profeſſionem inſtanter exegit. Ad quam ex more præ-

prę$\!$ſtandam, cum ille nullatenus inclinaretur: ſed appellationis ſe diffugio, & quodam enormium capitulorum obiectu tueri niterentur: idem Archiepiſcopus excommunicationis in eum ſententiam præpropere,& motu magis proprio, quàm prudentium cõſilio promulgauit. Verum ſicut hic appellationem & obiecta: ita ille ſpreuit, deriſitque ſententiam. Vterque mox ad ſedem Apoſtolicam inſtructos reſponſales direxit. Hic pro confirmanda, ille pro infirmanda, euacuandaque ſententia, quę lata fuerat. Et hic quidem cupiens experiri ſynceritatem Romanam, vel potius ſufficere iudicans, quod pro fuſioribus obſequijs pro negotio promotionis ſuę paulo ante placaſſet Romanos, ſimpliciter poſtulauit. Ille vero ſagacius, prout a Romanis poſtulari oportuit: poſtulandũ putauit: tantoque factus eſt in cauſa potior: quanto & pollicendo ponderoſior. Deniq; non ſolum pro eo eſt pronuntiatum, quod ſententia illa non teneret; verumetiam ei, ſiue pro acceptæ iniuriæ conſolatione, ſiue etiam pro inſolentis aduerſarij humiliatione indultum, vt illi tanquã Metropolitano ſubeſſe vlterius non deberet. Sic ergo exemtus a iuriſdictione poteſtatis ſuſpectæ, victoriam ſuam quanto glorioſius, tanto & vanius oſtentauit. Porro idem Archiepiſcopus

poſt

poſt ſucceſſus præclaros: initium malorum hoc habuit, vti ſequentia declarabunt.

Cur minus ſit a noſtris in Oriente profectum, & de repatriatione peregrinorum. CAP. XXVI.

INTEREA exercitus Chriſtianus Regi Regum in Oriente militans: in multo laborum & periculorũ experimento agebat. Verumtamen Chriſtianũ negotium minus procedebat, tum propter diſſenſiones, ęmulationeſque Ducum (vt dictum eſt) tum propter difficultates plurimas, tanquam Deo minus propicio, obſiſtentes. Decernebant quidam adeundam totiſque oppugnandam viribus ſanctam ciuitatem, quam impij prophanabant. Alijs vero hoc impoſſibile videbatur: certis ex cauſis. Terra quippe, quę paulo ante fertiliſſima fuerat, & quaſi omnimodæ copię promtuarium, maligna & callida Saladini prouiſione redacta erat in ſolitudinem, ne ſcilicet Chriſtianus exercitus quantulumcunque ex ea ſubſidium caperet, vnde nec poterat a mari ad aliquod maius negotium longius progredi, cum ſolum ei mare nauigijs neceſſaria miniſtraret. Rex autem Anglorum exacta hyme in montanis cum aliud nõ poſſet: vrbes maritimas, quas Turci euerſas reliquerant, & maxime Aſcalonam ſummo

mo ſtudio & profuſis opibus inſtaurare cœpit,carpentibus eum æmulis, & rumores de illo peſſimos per totum fere orbem Chriſtianum ſpargentibus, ſcilicet quod Regem Francorum inſidijs appetiſſet, quod Conradum Marchionem virum Chriſtianiſſimũ nefarie per ſicarios peremiſſet, quod cum Saladino de proditione terræ ſanctæ nequiſſime colluſiſſet, atque ideo ad expugnandam ciuitatem ſanctam accedere noluiſſet. Porro ille cœptis inſiſtens prę animi magnitudine ęmulantium maledicta & molimina contemnebat. Sane poſt memorati Marchionis interitum,cum & Guido quondam Rex Ieroſolymorum, qui cum eo contẽderat,vxore ſublata, ſolo iam Regis nomine eſſet contentus: deliberauit Rex Anglorum cũ Ducibus & nobilib⁹ vniuerſis, cuinã fineis Chriſtianos crederẽt,mature ad propria reuerſurus. Et cõcordi decreto conſtituêrunt Principẽ Chriſtianæ adquiſitionis Héricum, illuſtrem Gallicanę Campanię Comitẽ,vtriuſq; Regis, Francorum ſcilicet& Anglorum communem ex communi Germana nepotẽ, tantis condignum auunculis. Quo facto, & nouo Principi integre traditis munitionibus Chtiſtianis, ordinatiſque præſidijs vrbium: Princeps & populi,tanquam expleto militiæ tempore,cum iam ſumtus ad moram deficerent

rent

rẽt,certatim repatriare cœpêrũt, anno ab expugnatione Ptolemaïdis ſecundo, tempore autumnali. Verũtamen eorũ, qui poſt Chriſtianæ in terra ſancta plebis excidiũ, propter Chriſtũ peregrinati fuerant: ne quarta quidem pars ad propria redijt. Cũ enim ex omni fere orbe Chriſtiano infinita hominũ milia ad illam peregrinationem ſanctæ deuotionis feruor accendiſſet: vel morbus, vel gladius, vel inedia, vel laboris intolerãtia maiorem longe partem abſumſerat. In qua re conſiderãda eſt altitudo ſapientię Dei, de ſuorũ, quos ad vitam præordinauit ęternam, temporali vel ſalute, vel felicitate minus curantis, & eorum clades temporales ad ſupernæ ciuitatis completionem ſubtili prouiſione deriuantis. Non enim eſt dubium eos, qui relicta patria, atque omni neceſſitudine carnali tantis ſe periculis, laboribus & cladibus propter Chriſtum exponentes in hac laudabili deuotione vitam temporalem finire meruêrunt, illis annumerandos, de quibus dicitur, Beati mortui, qui in Domino moriuntur, cum non ſolum in Domino, ſed pro Domino mortui eſſe probentur. Proinde fidenter dixerim, quod multo clementius ſuperna cum illis pietas egerit, qui in illa peregrinatione vitam terminantes felici

compendio ad æterna migrârunt: quàm qui repatriantes cum ſoſpitate corporali ad ſordeis priſtinas remeârunt. Quippe eos quos ex illa peregrinatione ad propria reuerſos cognouimus, etiã ad mores priſtinos poſt tanta propter Chriſtum tolerata incommoda reuetſos videmus. Mirum quidem videtur, quod Dominus ſuæ incarnationis, paſſionis, reſurrectionis, aſcenſionis ſanctiſſima loca: a gente ſpurciſſima occupari & prophanari permiſerit. Verum diuinæ permiſſionis huius tunc quidem occulta erat: nunc autem manifeſta eſt ratio. Quippe occaſione eius, tam dolendi, pudendique caſus infinitis peccatoribus ad ſtudium pietatis conuerſis, tanta piarum milia animarũ in quinquennali iam ſpatio ad æternam requiem ſuperni ordinatoris manus aſſumſit, quanta per integritatem terrenæ Ieruſalem, illa quæ ſurſum eſt, quæ eſt mater noſtra, ad ſuam cõpletionem annis retro plurimis non ſuſcepit. Ita ergo Rex noſter attingens a fine vſq; ad finem fortiter, & diſponens omnia ſuauiter, & malis quoq; hominum vtens optime, dum terrenã ſuam Ieruſalem, & fineis eius propter peccata habitantium in manus hoſtium tradidit: cæleſtis ſuę Ieruſalem vberiora ſubtiliter lucra quæſiuit.

Quo-

Quomodo Rex Anglorum liberauit Ioppen, & de inducijs Christianorum & Turcorum.

CAP. XXVII.

SANE repatriantibus cæteris præter eos, qui ordinati erant ad pręſidia vrbium: nec illuſtri Anglorum Regi, qui iam proprios in ſumtibus diuturnæ militiæ theſauros exhauſerat, productioris morę in Syria facultas fuit. Rebus ergo diſpoſitis & datis nepoti, quem regni exigui Principem relinquebat mandatis: In Cyprum cum ſuis redijt, inde opportune profectur⁹. Quibus agnitis Saladinus: ſuper Ioppen minus ſufficienti munitam præſidío cum exercitu irruit, eaque celeriter expugnata, & facta Chriſtianorum ſtrage non modica: reliquos in arce concluſos obſedit. Tum noſtri eo modo, quo poterant præcauentes, ne vſq; ad internecionem reliquię delerentur, cum immaniſſimo tyrãno pacti ſunt dedituros ſe arcem, niſi ad dié certum forte Chriſtianus ſuperueniret exercitus. Et ille quidem noſtrorum, qui abierant, reditum non metués: quietus iam erat, tanquam incruento negotio arcem mature ingreſſurus. Rex autem Anglorum, vbi ſiniſtri euentus nuntium accepit: triſtitia mox in virtutis materiã verſa cum omnibus, quos eum non ſequi pudebat, ſecundis flatibus in Syriam celeriter redijt, & Turcos inopinato

eius reditu impetuque perterritos in fugam conuertit. Qui rurſum conglobati, fretique ingentibus numeris: eũ in Ioppe clauſum fruſtra conati ſunt obſidere. Egreſſus quippe in ſpiritu fortitudinis, & non ſolum optimi Ducis, verumetiam fortiſſimi militis implens officium: per dies aliquot cum eis in campo conflixit, & manu longe impari tremendas Turcorum copias, tandem Chriſto propicio ita protriuit: vt inuictum eius animũ mirantes, & nihil contra eum vlterius audendum putantes recederent. Ioppe igitur liberata: apud caſtellum, quod dicitur Cephas, diebus aliquot ægrotauit. Quo audito Saladinus (vt dicitur) non tanquam de hoſte debilitato exſultauit: ſed tanquam de inuictiſſimi Principis incommodo doluit. Miſſiſq; ad eum nuntijs: Scio (inquit) quod in hac terra etiam ſoſpes prolixiorem moram facere nequeas: te autem abeunte: quod a Chriſtianis cum tãto labore adquiſitum eſt, certo exponetur periculo, & mediocri negotio incidet in manus meas. Verũtamen propter te, cuius egregiam magis virtutẽ veneror, quàm animũ hoſtilẽ auerſor, triennij inducias Chriſtianis indulgeo. Aſcolona tamen nec mihi, nec illis ſit, ſed deſtruatur. Rex autem licet ægre ferret vrbem euerti, in cuius recenti inſtauratione ſumtuoſiſſimo fruſtra labore ſudauerat,

dauerat, conſilio tamen Patriarchæ, & noui Principis, omniumque Chriſtianorum terræ illius, inducias amplexus eſt: reſpectu quidem vrbis euertendæ minus honeſtas: ſed fortiori ratione multum neceſſarias. Itaque per operam Regis Anglorum ſolis culpandam æmulis: celebratę firmatæque ſunt inter Chriſtianos in Paleſtina conſiſtentes, & Turcos Saladino ſubditos induciæ, a Paſchali ſolemnitate proxima in treis annos, treis menſes, treis ſeptimanas, treis horas. Indultum quoque, firmiterque ſtatutum eſt a Saladino in gratiam Regis Anglorum, vt Chriſtiani toto induciarum tempore, ſecure & libere ſepulchrum Dominicum orandi ſtudio viſitarent, nihilque moleſtiæ a Saracenis in acceſſu vel reditu patientes: expletis orationum ſolemnibus cum fructu deuotionis ſuæ Chriſtianis ſe finibus redderẽt. Quamobrem ſancitis, prout oportebat, inducijs: Chriſtianorum ingens numerus ad ſanctam ciuitatem contendit, & votis potitus cum longi ſatisfactione deſiderij hilariter repatriauit. Et Rex quidem, qui vnus pro decem milibus computabatur, dum propter caſus ancipites de conſilio ſapientum propriæ cautius ſaluti proſpiceret: minus ſatisfecit deuotioni. At vero Hubertus Saliſbiriẽſis Epiſcopꝰ, qui eiꝰ in illa expeditione comes

comes indiuiduus & fidus, prudenſque cooperator exſtiterat: regiæ deuotionis vicem implere curauit. Denique (vt dicitur) pro ſe & Principe ſepulchrum Principis Principũ viſitans: fuſo ibidem piarum profluuio lachrymarum, & ſacra hoſtia immolata ſuorum pariter & regiorum compos votorum ad Principem rediјt. Quibus actis idem Rex repatriandi propoſitum declarauit. inſulam Cyprum Guidoni olim Ieroſolymorum Regi viro ſtrenuiſſimo mera liberalitate donauit. dilecto nepoti, quem finibus Chriſtianis præfecerat, ſuã (Chriſto propicio) reuerſionem circa induciarum expletionem pollicitus, charactere Dominico, quo inſignitus aduenerat in argumentum propoſitæ reuerſionis retento, infidis ſe flatibus credidit.

Quod Deo diſponente plus actum ſit illa expeditione pro ſuperna quàm terrena Ieruſalẽ, & de morte Saladini.

CAP. XXVIII.

HVNC exitum occulto Dei iudicio habuit Chriſtiana illa tam ſumtuoſa, laborioſa, periculoſa contra immaniſſimum ſacri & tremendi nominis hoſtem Saladinum expeditio, magnorum Regum, inclitorũ Ducum, innumerabilium populorum. Et quidem tantis ſumtibus, periculis, laboribus, pro

pro recuperanda terrena Ieruſalem parum actum eſt: pro inſtauranda vero ſuperna Ieruſalem plurimum, vti ſuperius oſtéſum eſt, Deo enim melius, quâm humana erat intétio, diſponente, tam multa Chriſtianorum, (ſuſcepta pro Chriſto tam laborioſa peregrinatione) occumbentium milia, quæ quidé ſecundum intentionem pro recuperatione terrenæ Ieruſalem fruſtra ſudaſſe videntur, cum fructu pij laboris tanquam viui lapides in illius, quę ſurſum eſt Ieruſalem, ædificiũ tranſiêrunt. Verumtamen ſicut defectui temporum noſtrorum, quibus vtique abundãte iniquitate, refrigeſcit charitas, imputandum eſt, quod loca ſacra, in quibus redemtionis noſtræ celebrata ſunt ſacraméta, tradita ſunt in manus impiorum: ita & illud, quod pro recuperatione eorundem locorum tantis laboribus & ſumtibus Chriſtianũ minus proceſſit negotium. Itaque propter noſtrorum defectum & dedecus temporum: oportet ciuitatem ſanctam conculcari & prophanari a gentibus vſque ad tépus, quod ſolus Deus nouit. Nam ſuo tempore procul dubio iuxta morem priſcum terra ſancta ſpurciſſimos euomet incolas, & forte per parciorem manum Chriſtianam: vt virtus diuina in negotio clarius eluceſcat. Vnde veraciter a quodam bellatore fideli dictum eſt. Facile eſt

conclu-

concludi multos in manus paucorum, & nõ eſt differentia in conſpectu Dei, liberare in multis aut in paucis, quod vtiq; declaratũ eſt cũ vnus perſequeretur mille, & duo fugarẽt decem milia: cum Gedeon amota multitudi ne per trecentos viros, qui aquã lamberant de innumerabilibus populis triumpharet. At non eſt tentandus Deus: vt Chriſtiani pro eo, quod Dominum potentem habent, petulanter & inconſulte contra multos aduerſarios pauci proſiliant. ita enim ſuos Deus vult in ſe credere: vt non negligant prudenter & prouide agere. Vnde ſcriptũ eſt, quod ſancti olim Duces prȩliaturi prælia Domini, & futuræ victoriæ ipſo hanc pollicente non ignari, ipſo plerumque iubente, plerumque non iubente, conuocauerint multitudinẽ, nec ſe cum paucis vel honeſtum, vel vtile duxêrunt offerre diſcrimini, nõ vtique quod Omnipotenti facilior eſſet per impetum multitudinis præſtandȩ victoriæ copia: ſed quia illius ſaluberrimi præcepti, ſcilicet Non tentabis Dominum Deum tuum, homo non debet eſſe negligens, & quia melius eſt, vt multi quàm pauci Deo militent, non plane ex ſuo numero omnipotenti plus facultatis allaturi: ſed pro numero ab eo, qui ſibi nil minuit, quantiſlibet diſtribuat, militiæ præmia percepturi. Sane paulo poſt

exerci-

exercitus Chriſtiani ex Syria digreſsũ: ſtillauit Dominus ſuper populum ſuum miſericordiæ modicum, tãquam arram quandam gratię plenioris. Virga quippe furoris Domini, formidabilẽ Chriſtiani nominis malleum confregit Saladinum. Qui nimirum cum in multa lætitia & ſecuritate ageret, tãquam eluſa omni fortitudine magnorum Regum Occidentis: repente incidit in manus Dei viuentis: magnumque illud imperium, quod ex regnis opulentiſſimis homo non Regij ſanguinis: ſed aſtutia & virtute conflauerat: cum ingenti rixarum, bellorumque materia delicatis hæredibus moriens dereliquit. Denique eo mortuo iuxta numerum ſuccedentium ſciſſum eſt imperiũ eius. ipſiſque inter ſe diſſidentibus facta eſt ſumma confuſio in domo eius. Chriſtiani vero ſub Principe Henrico in ſuis vrbibus quiete commorantes expletionem induciarum præſtolabantur.

Quomodo Rex Anglorum naufragium paſſus & captus eſt a Duce Auſtriæ.

CAP. XXIX.

IGITVR Rex Anglorum a Syria digrediens: duabus Reginis, ſorore ſcilicet vidua, & con-

& coniuge cum omni fere familia pręmissis: ipse cum paucis expeditioribus agiliori nauigio sequebatur. Impatientior quippe tædij, dum lentum & morosum latissimi asperneretur pelagi transitum: tutiorem grauioris nauigij, & suo pondere minus timentis spiritus procellarum, euectioné recusauit, quod vtique factum est illi in scandalum. Et quidem Reginæ cum omni comitatu suo, lento sed prospero cursu in Siciliam venientes, ibidem sub Tancredo in tuto pro tempore substitêre. Porro Rex naui, qua vehebatur inclementioribus auris abrepta: tractus est ad partes Istrię, atque inter Aquileiam & Venetiá naufragium passus: ægre cum paucis æquoreum discrimen euasit. Vbi propriam pro tépore propter casus incertos naufragos cęlans personam: didicit Regem Anglorum hominibus regionis illius ob necem Conradi Marchionis, quæ ipsi imputabatur, esse inuisum, nec posse se ibidem tutum habere hospitiú. Quamobré imminens inani studuit illudere cautela periculum. Nam cito percrebuit insignem naufragum latere vel aberrare in terra illa, mox nobilibus simul & populo ad vestigandam eum intentis: quidam Comes Mamardus nomine, ipso latenter per fugam elapso, octo de comitibus eius comprehendit. Deinde in Archiepiscopatu Salsburgési, loco

loco qui vocatur Friſcarium, ſex de comitibus eius a quodam Frederico detentis, cum tribus tantum comitibus noctu ad parteis Auſtriæ properauit. Humboldus vero Dux Auſtriæ, qui (vt ſupra dictum eſt) ſtipendiarius eius in exercitu Domini fuerat, profuſam eius circa ſe largitatem, cum egeret, expertus: oblitus beneficij, atque in vltionem cuiuſdā læſionis exiguæ ſæuiens, magis autem opum Anglicanarum, homo auarus & perfidus ſitiens, cautiſſimos per omneis viarum tranſitus & diuerticula, vt inſigni profugo euadendi locus non eſſet: cuſtodes diſpoſuit, quem tandem in ſuburbano quodā, indicio (vt dicitur) cuiuſdam ex comitibus eius, dum eſcas lautiores emeret, caute notati, & ad prodendum cuinam peregrino talia procuraret, intentata morte coacti, inuentum, per immiſſos ſatellites captiuauit. Denique ingreſſi ad eum ſollicite occultantem ſe directi a Duce armati, aue, inquiunt, Rex Anglorū, fruſtra perſonam tuam pallias, facies tua manifeſtum te facit. Cumque vir ingentis animi gladium arriperet: noli, inquiunt, Rex, vel timere, vel temere agere, nō enim morieris, ſed potius a morte ſeruaberis in medio hoſtiū tuorum, propinquorum ſcilicet Conradi Marchionis, quærentium animam tuam, in quorum vtique manus ſi

 forte

forte etiam centum vitas habens incideres, ne vna quidē earū salua tibi esse posset. Captus igitur Rex nobilis a Duce nequissimo
1192 anno gratiæ M.C. nonagesimo II. mēse Decembri, citra decus Regium in vinculis seruabatur.

Quomodo Rex Francorum delusus a filio Ducis Saxoniæ speratis nuptijs caruit. CAP. XXX.

RES mature defertur ad Imperatorē Teutonicum, in Germanię tunc partibus constitutum. Qui nimirum vel imperialis vel etiam Christianæ negligens honestatis, & occasione captiui insignis, diripiendis plurimarum regionum opibus inhians, gauisus est valde. Moxque Regem Francorum suæ lętitiæ fieri volens participem: gratissimum illi super aurum & topazion quinto Calendas Ianuarij a Rinhuza nuntium destinauit. Ille vero lętatus super infelicitate aliena, sicut qui inuenit spolia multa, sinistrum Principis euētum ad frangendos subditorum animos mox late vulgauit, animumq; hostilem declarans, vt perpetua captiui esset deiectio, modis omnibus agendum putauit. Denique magnis pollicitationibus sollicitare atque allicere sibi curauit Ioannem, captiui Regis Germanū, in Anglia, Hybernia, Normānia, multarum virium opumq; virū.

Quem profecto facile ad ſuas potuit parteis traducere, iam pridē quātum regni fraterni, tantū & fraterni periculi cupidū. Accepto ergo idē in Anglia cōſtitut⁹ fraternę captionis nuntio, illico tranſfretauit, & nutanti regno ſperans facile ſe poſſe intrudi, ſi Francorum ſibi vireis adiungeret, inito cū eis fœdere, & fratris in periculo poſiti fidelitate exufflata eius ſe hoſtem inuerecundiſſime declarauit. Rex quoque Francorum Imperatorem Teutonicum, ad cuius fortuna Regis captiui pendebat arbitrium, affinitate ſibi cupiens deuincire, conſobrinæ eius, vnicæ ſcilicet filię Palatini Comitis, miſſis ad eum nuntijs connubium expetiuit. Petitionem Imperator gratanter amplexus: eius complendæ gratia Comitem Palatinum, virum (vt dicitur) in imperio ſummæ poſt Imperatorem amplitudinis, accerſiuit. nec latuit ea res matrem puellæ. Quæ vnicam ſobolem ſecreto conueniens, vis, ait, honorabiles nuptias, & thorum regium? Rex enim Francorum te comparem poſtulat. Tum illa, audiui, inquit, a multis de Rege hoc, quomodo fœdauit atque abiecit puellam nobiliſſimam, ſcilicet Regis Danorum germanam, & verę- or exemplum. Ad quam mater, & quis, ait, in votis tuis eſt potior? Tum illa, ſi mea,

inquit,vota proſperentur,ab eo certe,cui me didici in annis infantiæ deſponſatam , nunquam diſiungar: Hérico ſcilicet Ducis Saxonici filio. Et mater, confide,ait, filia, quia per maternam operam formidato liberata exemplo, optato potieris connubio. Mox eundem Henricum elegantiſſimum & ſtrenuiſſimum iuuenem , Regis Anglorum ex ſo rore nepotem,virago mirabilis ſecretis litteris accerſiuit. Qui feſtinus occurrit, & votis promtiſſime concurrentibus dilectam virginem tradente matre accepit, qua nimirum propter euentus ancipites accelerante negotium , illico ritu ſolemni celebratæ ſunt nuptiæ, vt quos Dominus iam coniunxiſſet, homo ſeparare iam non poſſet. Interea nouæ nuptæ pater ab Imperatore inductus, vt regijs filiam nuptijs honeſtaret, actæ rei repente famam accepit . Imperator quoque rem audiens , credenſque hoc præter eius conſcientiam fieri minime potuiſſe: acri cõtra eum motu excanduit, & ad ſe vocatum mordaciter increpauit, tum quia iuuenem oderat, tum quia factum erat aliter quàm volebat. Ille vero ſtomachanti atque obiurganti ſatiſfaciens, per ſalutem, inquit,tuã Imperator, mea hoc neque voluntate neque conſcientia actum eſt,ſed coniugem meam, conſobrinam tuam contemplatione iuramenti

menti, olim a me & illa, felicis memorię patri tuo Imperatori, Duci Saxoniæ præſtiti, abſente me credo patraſſe, vnde tua mihi celſitudo ſuccenſet. Tum imperator, vade, inquit, & nebulone illo expulſo reſcinde quod actum eſt. Et ille, noli ait, ſic loqui Imperator. Nam eo vſque (vt dicitur) res proceſſit, vt abſque ſempiterno filię meæ dedecore reſcindi non poſſit. Reuerſus autem idem ad propria, genero blande locutus eſt, adoptanſque eum, filiam egregie dotauit. Sic ille, qui propriam paulo ante cum dedecore repudiauerat coniugem, optatis ſperatiſque, Dei iudicio, caruit nuptijs.

Quomodo Rex Anglorum per Ducem Auſtriæ deuenit in cuſtodiam Imperatoris.
CAP. XXXI.

IGITVR illuſtris Rex Anglorum a Duce Auſtriæ, qui paulo ante illi in Syria contra Turcos militauerat, tenebatur in vinculis. Imperator allegans Regem non debere teneri a Duce, nec eſſe indecens, ſi ab Imperatoria celſitudine decus Regium teneretur, inſignem ad ſe trahere curauit captiuum. Et cum negari non poſſet: a Duce reſignatum in propriam auarus Imperator traduxit cuſtodiam, pactus tamen Duci competentem

ex proueniente commodo portionem. Sic ergo Chriſtianus Imperator auaritia deprauatus, memorato Regi verſus in Saladinum nouo atque inexpiabili næuo Romanum fœdauit imperium. A ſeculo enim non eſt auditum, quod aliquis Chriſtianorum vel Regum, vel Imperatorum, quemlibet alium principem Chriſtianum a ſancta militia redeuntẽ, & per ſuos fineis ſimpliciter tranſeuntem captiuum detinuerit. Verum quid nõ mortalia pectora cogis auri ſacra fames? Imperator Romanus (proh pudor) præ cõmodi eſurie ad omne honeſtũ, omne ius faſque oculos clauſit, imperiale decus neſciuit, alter eſſe Saladinus non erubuit. Princeps autẽ Chriſtianus, qui tam procul a proprijs contra Saladinum & Turcos Chriſto militauerat, ad propria pro tempore cum pio propoſito remeans, & in argumentum conceptæ ad Orientem reuerſionis, characterem adhuc dominicum geſtans, in Alemannos Turcis incurrit peiores. Imperator quidem auaritiam pallians, & quod fœdiſſime faciebat adumbratæ iuſtitiæ colore obducens, illuſtrem captiuũ concinnatis maculabat mẽdacijs, & gloriabatur voluntate Dei incidiſſe in manus ſuas plectẽdum ſeuerius hoſtem imperij, & terræ ſanctæ, in cuius medio Dominus ſalutem operatus eſt, proditorẽ. De-

nique circa Dominicam palmarum ſolénì-
ter ſibi præſentatum, coram omni frequen-
tia nobilium & populi, grauium obiectu ex-
ceſſuum terrere tentauit. Ille vero hilari fre-
tus conſcientia, conſtanti & libera reſpon-
ſione ita obiecta diluit, vt Imperator quo-
que non ſolum ad miſericordiam, verum e-
tiam ad venerationem eius flecti videretur.
Multis enim præ gaudio in lachrymas reſo-
lutis, inclinatum Regem dignanter erexit,
vberiorem de cætero gratiam, & fuſiora ſo-
latia pollicens, re autem vera ingenti ſum-
mæ, mediante Duce Auſtriæ ab ipſo Rege
pro ſua liberatione promiſſæ, ſitibunde in-
hians. Vnde nec relaxandum duxit, quem
ſic honorare voluit, nullum commodius
iudicans pignus promiſſionis, quàm corpus
promiſſoris. Sane iam viſitabatur a pluri-
ribus nuntijs, & toto detentionis ſuæ tem-
pore, officioſiſſimam ſuorum experiebatur
circa ſe charitatem. Venit autem ad eum
Eliéſis Epiſcopus, principalis ab eo, vt ſupra
dictum eſt, cum ad Orientem tenderet, re-
gni procurator relictus, & de ſuis expulſori-
bus regijs malum auribus inſuſurrans. Ve-
nerabilis quoque Hubertus Salesbirienſis
Epiſcopus, qui eiuſdem Regis in Syria Co-
mes indiuiduus fuerat, cum applicuiſſet in
Sicilia: cognito, quod ei acciderat, propera-

uit ad eum. Quem ille mox direxit in Angliã tum pro neceſſaria regni cura, tum etiã pro maturando redemtionis ſuæ negotio. Quippe alium non habebat, de cuius prudentia & fidelitate tam crebra in varijs caſibus experimenta ſumſiſſet. 5

Quomodo Rex Francorum inuaſit Normanniam, & quomodo Ioannes turbauit Angliam. CAP. XXXII. 1

REBVS igitur ita ſe circa Regem Anglorum habentibus, Philippus Rex Francorum miſſis ad eum in Alemanniam a latere ſuo viris honoratis, hominium, quo videbatur ſibi aſtrictus, ſolemniter refutauit, 1
bellumque vincto indicens, hoſtile propoſitum declarauit. Indecorum plane viſum eſt omnibus, homini vincto & ſui penitus impoti bellum indicere; ſed malitia nocendi auida reſpectũ honeſti non habet. Diſpli- 2
cere viſa eſt Imperatoriæ maieſtati regiæ perſonæ tanta indignitas, eique, vt a vincti rebus quieſceret: ſupplicandum putauit. Porro ille promiſſis ingentibus, & vel coæquantibus vel etiam excedentibus ſummã a 2
vincto promiſſam, Imperatorem tentauit corrumpere, vt eundem ſibi cautius cuſtodiendum traderet, allegans mundum componi non poſſe: ſi tantus turbator emergeret.

ret. Et Imperatoris quidem animum minus
ſolidum forte ad hoc pellicere potuit, ſed
principes imperij vinctum ingenue miſeran-
tes, nefariæ molitioni obſtitêre. Ille vero
erumpente malitia quieſcere neſcius, con-
gregato exercitu inuaſit Normanniã, moxq;
Giſortium caſtellum nobile munimentis a-
bundans, cuiuſdã Gileberti, cuius fidei cre-
ditum fuerat, proditione recepit. Conſe-
quenter ad quædam alia verſus caſtella, ne-
minem obſiſtentem inuenit. Ita quippe in-
digna ſors Principis ſubditorum animos fre-
gerat: atque omnem in eis fiduciam eneruâ-
rat, vt tanquam oues non habẽtes paſtorem,
vel ſponte manus darent, vel a facie fugerent
inſequentis. Cumque iam Albemarliam,
Angum atque alia caſtella plurima in eius
poteſtatem tranſiſſent, Metropolim Nor-
manniæ Rothomagum cum exercitu adijt,
minatuſque internecionem, ni ſe dederent,
vrbem reſignari præcepit. At Comes Leice-
ſtrenſis Regis Anglorum comes in Oriente
fidiſſimus, præcognito eius aduentu, paulo
ante vrbem ingreſſus, animos ciuium erexe-
rat, atque vt contra hoſtem immaniſſimum
viriliter agerent, egregie roborârat. Ille ve-
ro, vrbe per dies aliquot fruſtra oppugnata,
& iactura maiori accepta, quàm illata, receſ-
ſit, atque ad faciliora exercitum reuocans,

munitiones nobiles, Paſcy & Wiery, abſq; multa difficultate obtinuit. Tunc ad frænandum eius pro tempore impetum, illi, qui res vincti vtcunque gerebant, inducias ad tempus certum ingentis ſummæ pactione redimendas duxêrunt, & quatuor caſtella electa loco pignoris tradidêrunt. Nec Ioannes, regni ambitu hoſtis iam naturæ effectus, illis diebus a fratris infeſtatione quieuit; Regis Francorũ in omnibus cooperator. Quippe illo in finibus Normanniæ debacchante, hic fretus munitionibus regijs, quas fratri in Oriente conſtituto doloſe ſubtraxerat, caterуis improborum vndecumque contractis, Angliȩ turbabat prouincias, atque infinita in caput regis maledicta congerebat. Regni autem Optimates fide integri, animiſque infracti, collecta manu valida vecordiſſimi iuuenis nepharijs ſe auſibus oppoſuêrunt, & caſtellum Windeſoram, quod in eius ditionem diu inciderat, fortiter oppugnantes, ad deditionem coëgêrunt. Nam quum Ioannes videret obſeſſos, quibus ſubuenire nõ poterat, periclitari, pro eorum ſalute inducias ad tempus petijt, & caſtellum reſignauit, traiectoque Oceano ad Regem Francorum ſe contulit.

Quomodo

Quomodo Hubertus Saleſbirienſis Epiſcopus, factus eſt Archiepiſcopus Cantuarienſis, & de quibuſdam contradicentibus:

CAP. XXXIII.

EODEM tempore Rex ſalubri inſtinctu Cantuarienſem eccleſiam vacare noluit diutius. Nam venerabili Balduino, qui, vt ſuperius dictũ eſt, ſub charactere dominico in Orientẽ ſecũ erat profect⁹ Tyri decedẽte, ſcripſit, Epiſcopis, cæteriſque, ad quos tantũ ſpectabat negotium, vt primæ ſedis pro tempore prouidentiam habentes, Metropolitani electionem maturarent. Nec propriæ prouiſionis arbitrium tacuit, ſed virum, in quo ſibi cõplacebat, vtpote in multis probatum, & præclare agnitum electuris commendabat. Itaque Cantuarienſes cum Epiſcopis conuenientes, approbata voluntate regia, Hubertum Saleſbirienſem Epiſcopum ad primæ ſedis regimen concorditer & ſolemniter elegêrunt. Qui poſtulato atque accepto a Romano Põtifice pallio inthronizatus, mox ſumto apud Meretonam Canonicæ profeſſionis habitu, religioſæ propoſitum mentis cultu exteriori declarauit. Cantuarienſibus ſane, quos prædeceſſoris ſui feruor paulo indiſcretior exulcerârat, ſaluo defuncti

functi honore moleſtus non fuit. Ille enim Cantuarienſibus (vt dicitur) monachis plus iuſto infeſtus, proprium eligendi Pontificẽ ius & prærogatiuam ab eo tranſferre voluit. Huius rei gratia ædem maioris eccleſiæ, in qua monachi miniſtrant, quaſi æmulã Cantuariȩ fabricare adorſus, prȩbendas quoque clericorum inſtituit ibidem, vbi videlicet defuncto Cantuarienſi Archiepiſcopo Suffraganei conuenirent, & ſimul cum eiuſdem clericis loci de ſucceſſoris electione deliberarent. Cantuarienſes vero monachi in ſuæ dignitatis prȩiudicium hoc fieri non ferentes, ingentis controuerſiæ turbinem ſuſcitârunt, & Priore proprio cum alijs pluribus emiſſo, ſedem Apoſtolicam interpellârunt. Et Archiepiſcopus quidem fauore Regio fortior: ſubactis & protritis non ſine ſanguine contradictoribus vrgebat opus, quod tamen aduerſarijs poſtmodum per Apoſtolicæ ſedis iudicium, & fortia mandata inualeſcentibus coactus eſt intermittere. Deniq; tam fæda contentio inter paſtorem, & oues proprias per annos aliquot, cum multo ſcandalo tracta eſt, dum neutra pars cedendum putaret, & vtraque palmam dare alteri ignominioſiſſimum iudicaret. Quemobrem cum idem Pontifex in hoc plane indiſcretior, alias vero vir bonus & prudens, & religioſus,

gioſus,

gioſus, in Oriente tam procul ab Eccleſia propria defeciſſet, Cantuarienſes eum parcioribus lamentis plangẽtes, opus illud quoque, quod totius diſſenſionis ſeminariũ fuerat, iam pridem intermiſſum, ſubito motu cum ingenti lætitia complanârunt.

De nece Leodienſis Epiſcopi, cuius occaſione pene periclitatus eſt Rex Anglorum.

CAP. XXXIIII.

ILLVSTRIS igitur Rex Anglorum Richardus ſeruabatur in Alemannia, ſed placata Imperatoris auaritia, matura eius liberatio ſperabatur. Contigit autem incidenti caſu vacillare ſpem iſtam, & inſignem periclitari captiuũ hoc modo. Ducis Louanienſis germano ad Epiſcopatũ Leodienſem electo Imperator eſt offenſus, veritus ſcilicet, ne forte Dux fortis, facili occaſione contra imperium iunctis ſibi fraternis intumeſceret viribus. Leodienſis enim Epiſcopus numeroſam habere militiam, & magnarum eſſe virium noſcitur. Cum itaque electus, Imperatore obſiſtente, a proprio conſecrari metropolitano non poſſet: nihilominus impetrato Pontificis Romani mandato ad Epiſcopos Franciȩ, vt ei manus imponerent, ordinatus eſt. Et metu quidem iratȩ poteſtatis propriam

propriam ſedem non adijt, ſed motum eius tempore lenitum iri ſperans, in Francia pro tempore moratus eſt. Indignatus autem Imperator in indigniſſimũ ſcelus exarſit. Quippe ab eo(vt creditur)ſubornati quidam audaces, aſſumta exſulũ ſpecie, eundẽ Epiſcopum adiêre,ſuamque apud eum de natali Alemanniæ ſolo expulſionem callide deplorantes, ita irrepſêre incauto, vt miſeratione vaniſſima hoſtes teterrimos in propriam aſciſceret clientelam. Illi vero patrandi facinoris opportunitatẽ aſtu peruigili obſeruantes: quodam forte die ſpaciandi gratia cum pauciſſimis vrbe egreſſum repente aggreſſi,cum vno clerico perêmerunt, & dum comites eius in vrbẽ refugerent, fuga elapſi euaſêrunt. Ad Ducis quoque memorati aſtu conſimili necem patrandam, alij ſicarij miſſi dicuntur, qui forte deprehenſi, totum myſterium nequitiæ reuelârunt. Denique propter hoc tam grande piaculum, Colonienſis & Maguncienſis Archiepiſcopi: Duces quoque plurimi animis effrenati,contra Imperatorem conſpirârunt. Huius autem neceſſitatis articulo Imperator conſtrictus, vt ſibi Francorum vireis adiungeret, cogitauit rupta fide tradere in manus Regis Francorũ Regem Anglorum, & propter hoc,illius ad diem certum apud Vallem colorũ ſolemne collo-

colloquium concupiuit. Verum hoc maligniſſimæ molitionis colloquium alio ſaluberrimo præuentum & diſſipatum eſt. Viris enim ſapientibus, & turbationi imperij, & periculo Regis Anglorum laudabili prouiſione occurrentibus, inter Imperatorem & Optimates proprios concordia (Deo propicio) celebrata, vniuerſa, quæ inter parteis emerſerat malignādi occaſio, exſpirauit. Poſt paucos autē dies Imperator ad locū vbi Rex Anglorum ſeruabatur, veniens: pręſentibus & mediantibus Epiſcopis, Ducibus atque alijs dignitatibus plurimis, per dies aliquot cum eo colloquium habuit, & tandem in vigilia beatorum Petri & Pauli Apoſtolorū omni, quę inter eos vertebatur, quęſtione decisa, & ſumma redemtionis regiæ declarata, Imperator Regem de cętero honeſtius, id eſt ſine cathena, ſeruari decreuit. Denique iubente Imperatore Epiſcopi & Duces cum vniuerſa nobilitate, quę aderat, iurauêrunt in animam Imperatoris, certam Regis liberationē poſt ſatifactionē eiuſdē ſummæ, i. centum milium librarum argēti: cuius pars tertia Duci Auſtrię, qui eundem Regem captiuauerat, competere dicebatur.

Quomodo afflicta sit Anglia per captiuitatem Regiam. CAP. XXXV.

EODEM tempore Rex Anglorum diutinæ detentionis oppido pertęsus, procuratores regni Anglici, cunctosque fideles, & deuotos suos, qui alicuius momenti esse videbantur, frequentibus cõmonebat mandatis, vt redemtionis suę precium modis omnibus præparantes, liberationem suam maturarent. Vrgebant ergo negotium in cunctis Angliæ finibus executores regij, nulli parcentes, nec erat vlla distinctio clerici & laici, secularis & religiosi, sed omnes indifferenter, vel iuxta vireis substantiæ suæ, vel iuxta reddituum quantitatem indictum soluere modum pecuniæ cogebantur. Silebant & vacabant priuilegia prærogatiua ecclesiarum & monasteriorum. Omnis dignitas siue libertas oppilabat os suum, nec alicui licebat dicere, tantus ac talis sum; habete me excusatum. Cisterciensis quoque ordinis monachi, qui ab omni exactione regia hactenus immunes exstiterant, tanto magis tunc onerati sunt, quanto minus antea publici oneris senserant. Quippe quod illis in substantia pręcipuum esse noscitur, & quod fere pro omni reddi-

ditu

ditu ad vſus ſumtuſque neceſſarios habere videntur, lanam ſcilicet pecudum ſuorum, exacti coactique reſignâtunt. Putabatur quidem tanta pecuniarum coaceruatio redemtionis regiæ ſummam excedere, quam tamen non attigit, cum vniuerſæ particulæ Lundonijs conueniſſent ad ſummam, quod accidiſſe creditur per fraudem executorum. Denique propter hanc primæ collationis inſufficientiam, miniſtri Regij, ſecundam tertiamque inſtaurant, quoſque locupletiores pecunijs ſpoliant, manifeſtumq; rapinarum dedecus honeſto redemtionis regię nomine palliant. Poſtremo, vt nulla vacaret occaſio, & reſiduũ erucę locuſta, reſiduum locuſtæ bruchus, eiuſque reſiduum rubigo abſumeret, ad vaſa ſacra ventum eſt. Et quoniam ea in redemtionem quorumlibet fidelium captiuorum expendi non tantum conceſſit, verumetiam monuit veneranda patrum diſcretio: multo fortius eadem captiui Principis redemtioni debere proficere iudicatum eſt. Itaque per omnem regni Anglici latitudinem traduntur calices ſacri exactoribus regijs, vel indulgenter, i. paulo infra pondus redimuntur. Cumque iam fere exinanita pecunijs Anglia videretur, & laſſatis executoribus regijs, exquirendi quoque pecunias occaſiones langueſcerent, tota ta-

men illa opũ coaceruatio (vt dicitur) ad cõplẽdam regiæ redemtionis atque expenſarũ eius ſummam minus ſufficere potuit. Quãobrem prætaxatę ſummæ parte maiori miniſtris Imperatoris appenſa: rex conſulte, ne ſua ſupra modum protraheretur relaxatio, pro parte reliqua Imperatori per obſides idoneos ſatiſfecit.

De prodigio ruboris inſoliti ter in aëre diuerſis temporibus apparentis. CAP. XXXVI.

EA tempeſtate per occaſionem captionis Regiæ, Anglia ſub multiplici & quantam pri9 nec vereri poterat, attritione gemebat, cuius mali atrocitas recentibus (vt creditur) e cælo prodigijs claruit. Denique illius anni, quo idem Rex in manus hoſtium incidit, menſe Ianuario, ſignum in cęlo terribile vidimus, venturę procul dubio afflictionis noſtræ præſagium. Nam circa primam noctis vigiliam media inter Boream & Subſolanũ cæli plaga ita rubuit, vt quaſi ardere videretur, cum nec leui obduceretur nubecula, ſed ſydera clare micarent, eodem tamẽ rubore igneo, & quaſi albentibus lineis interciſo ita infecta, vt luce quadam ſanguinea rutilarent. Cumque hęc horribilis ſpecies per cunctos Angliæ fineis duarum fere horarum ſpatio, oculos animoſque cum ſtupore

pore

pore intuentium tenuiſſet intentos, tandem paulatim euaneſcens, multa ſui quęſtione relicta, diſparuit. Anni vero ſequentis menſe Februario, cum iam Rex Anglorum in Alemannia teneretur, detentionis eius nondum in Anglia rumore vulgato, ſimilimum plaga cæli non mutata per vniuerſam Angliam ſignum emicuit poſt mediam noctem, cum viri religioſi conſuetis Domino laudibus concreparent. Quos nimirum in diuerſis prouincijs exhorrendi ruboris repercuſſione per feneſtras vitreas ita territos nouimus, vt plurimi caſum incendij in ædificijs proximis accidiſſe putãtes, relicta Pſalmodia exſilirent, & notato ſigno horribili ſtupidi Pſalmodiæ ſe redderent. Cumque iterati ſigni non parua eſſet quęſtio: ſubito captionis regiæ fama percrebuit. Eodem ſane anno cum iam grauis eſſet in Alemannia Regis detentio, & ſperaretur matura eius liberatio, quarto Nonas Nouembris ante crepuſculum matutinum idem ipſum ſignum in eadem cæli plaga tertio apparens, minus quidẽ iam illi aſſuetos intuentium animos terruit, ſed quęſtionem ſuſpicionemque auxit portenti.

Quomodo Rex Francorum cum non poſſet impedire liberationem Regis Anglorum, iterum inuaſit Normanniã. CAP. XXXVII.

CVM igitur illuſtris Rex Anglorum Richardus redemtionis ſuę maiori parte, vt dictum eſt, auaro Imperatori appenſa, pro reliqua ex nobilibus, qui ad eũ viſitandum acceſſerant, obſidum exactum numerum tradidiſſet, tandem poſt diutinam detentioné certus dies relaxationis eius deſignatus ſoléniter & pręfixus eſt. Quod vbi innotuit Regi Francorum, atque hoſti naturæ Ioanni: deſperantes ſe iam non poſſe ad perpetuandam inſignis captiui detentioné animum Imperatoris corrumpere, modis omnibus niſi ſunt, eam ſaltem in annum ſequentem protelare, ſcilicet vt hoc ſpatio terras ditionis ſuę nullo obſiſtente libere occuparent, quo facto inanis foret eius poſt annum regreſſus. Cum ergo pro hac re Imperatori per nuntios ſupplicarent, & non imparé acceptæ a Rege Anglorum pecunię ſummam promitterent, ille ſupra modum corruptibilis ſuper hoc proprios Optimates conſuluit. Qui nimirum imperatoriæ leuitati ſuccenſentes, honeſtioris conſilij pondere obſtitêrunt dicentes; Sufficit domine Imperator hucuſque fœdatum eſſe indigna nobi-

nobiliſſimi Regis captione imperiũ, ne in expiabilem imperiali maculam generes honeſtati. Itaque infecto fœdiſſimæ molitionis negotio, nuntij redeuntes dominos ſuos animis ſaucios reddidêrunt. Erat autem hyems, & tempus bello omnino inhabile, nec tamen erga Regem captiuum flagrantis poterant malitiæ ſtudia deferuere. Denique Rex Frãcorum Ioanne cooperatore, ruptis concinnata occaſione inducijs, quarum reſpectu modicum quieuiſſe videbatur: iterum inuaſit Normanniam, & ferociſſimorum olim indigenarum languentibus animis, eo quod non haberent ducem nec pręceptorem, ciuitatem Ebroicenſem cũ caſtellis plurimis minimo & incruento negotio occupauit. Verum poſt multã debacchationem quaſi laſſatus, ſuſpenſa ad tempus reuocatis inducijs feritate quieuit. Sane nec in Anglia illis diebus pax fida vel tuta erat, cum & munitiones Ioannis gentẽ peccatricem, & prædarum auidam continentes, prouinciarum quietem turbarent, & prouinciales accepto ex Alemãnia Regis mandato earundem munitionum oppugnationem atque obſidionem pararẽt. Sane inter Eboracenſem Archiepiſcopum & Clerum proprium fœda illi diebus contentio vertebatur; nata quidem ex leui cauſa, tanquam ex ſcintillula rogus ingens. Cuius

initium, progreſſum aque exitum exponere commodior locus erit.

Quomodo Rex Anglorum de captiuitate relaxatus applicuit in Anglia.

CAP. XXXVIII.

IGITVR Rex Anglorum poſt Alemānicæ detentionis tædium, quod iam annum exceſſerat, menſe tandem Ianuario ſolemniter relaxatus eſt, relictiſque apud Imperatorem loco obſidum Rothomagenſi Archiepiſcopo, Batonienſi Epiſcopo, & nobilibus plurimis, ſiue pro expletione ſummę nondū perſolutæ, ſiue etiam pro quorundā fide pactorum, portum, qui Swina dicitur, adijt, inde in regnum proprium Deo propicio tranſiturus. Verum cum ibidem diuſcule demorari cogeretur, ſiue neceſſarij apparat⁹ gratia, ſiue etiam propter flatus aduerſos, indultę ei gratiæ, vt dicitur, Imperatorem pœnituit, & relaxatum ad perpetuam reuocare cuſtodiam cogitauit. Miſſiſque ſatellitibus ſuis, vt comprehenderent Principem, Reuocetur, inquit, ad vincula non relaxandus in ſecula. Non latuit nequiſſimæ molitionis ſuſurrus quendam eiuſdem forte Regis beniuolum. Qui tantæ malignitatis myſterium nihil tale ſuſpicanti feſtino ſignificans nuntio, cautum eum reddidit, & vt ſe confeſtim nauigio in

por-

portum daret, amica ſollicitudine monuit. Quod & factum tã celeri quàm ſalubri cautela. Mox Imperatorij (vt dicitur) apparitores affuére, atque non potentes nobilem prędam in arido non inuentam, per liquidum perſequi, cum ſuę fruſtrationis excuſatione congrua ad præceptorem perfidum rediêre. Qui ſera ſibi pœnitudine imputans irrecuperabilis captiui elapſum; præcipitem motum in innoxios obſides tranſtulit, ac prius apud ſe indulgentius liberiuſque habitos arctiori cuſtodia caſtigauit. Porro Regem Anglorũ a facie hoſtilium ſatellitum refugientem in pelagus, ſecundi flatus excipientes, & quaſi ſatiſfacientes pro eo, quod illum anno præterito Alemannicę immanitati prodiderant, ſaluum atque incolumem cum omni comitatu regno proprio reddidêrũt. Applicans ergo apud portum Sanduicum menſe Martio, tempore quadrageſimalis ieiunij, tunc primum captiuitate liberatum ſe credidit, cum naui egrediens Anglicum ſolũ calcauit.

Quomodo Rex pacificato regno Wintonæ coronatus eſt. CAP. XXXIX.

DIv exſpectatum & iam fere deſperatum Principis regreſſum Euro velocior fama vulgauit, qui mox a Prouincialibus cõgratulatorio exceptus occurſu, venit Lundonias.

Quæ nimirũ aduentu eius præcognito, ſumſère oleum gaudij pro luctu, & pallium laudis pro ſpiritu mœroris. Denique ad ingreſſum Principis ita ornata eſt facies ampliſſimę ciuitatis, vt Alemanni nobiles qui cum ipſo venerant, & redemtione regia exinanitam bonis Angliam credebant, conſpecta opum magnitudine obſtupeſcerent. Quorum vnus in ipſa Põpa ſolemni conuerſus ad Principẽ dixit. Re vera ſi has opes Anglicas Imperator ſciſſet, nec ṭe niſi ſub intoleranda redemtionis ſumma dimittendum duxiſſet. Sane regreſſo Regi Optimatum & Procerum regni admodum pauci occurrerãt, quia fere omnes de mandato regio circa oppugnandas munitiones Ioannis iuſta neceſſitate occupati fuerant. Et quidem ante Principis ad propria reditum munitionem de Merſebourg fortiter oppugnatã moroſa difficilique opera ceperant: tunc vero Notingeham & Tikehil, caſtella munitiſſima diuerſo exercitu obſidebant. Rex autem poſt recens captiuitatis tædium, otium & delicias aſpernatus, mora exigua Lundonijs facta: Notingeham feſtinus cõſcendit. Eſt autem id caſtellum natura & manu ita munitum, vt ſola inedia, ſi defenſores idoneos habeat, expugnabile videatur. Porro aduerſus hoc malum prouiſione ſagaci habet in annos pluri-

mos

mos repoſita ciborum ſubſidia, armorum quoque &virorũ fortium copiam. Verum cũ Rex, qui ab improbis nunquã rediturus putabatur, repentinus adeſſet: ita illorũ, qui in munitione erant, illius inopinata præſentia perſtricti ſunt animi, vt, ſicut fluit cera a facie ignis, ſic eorũ omnis fiducia a facie, quaſi gigantis ſubito apparẽtis, liqueſceret, ſtatimq; de caſtri & inexpugnabilis, & nulla re neceſſaria ad tolerandam obſidionem diutinã indigentis, deditione, enerues & languidi pertractarent. Cumque apud ferociſſimũ Principem honeſtam non poſſent gratiam inuenire, pudendis conditionibus munitionem cum omni armatura, ſuppellectili atque ſubſidio reſignantes, ſua quoque corpora pro declinanda ſeueritate iudicij incertæ atque inexpreſſæ miſericordiæ tradidêrunt. Qui autem in alia munitione erant, quę diſparis eſſe firmitatis noſcitur, paulo excuſabilius in idem periculũ & dedecus incidêrunt. Itaq; vt leui Rex negotio firmiſſimas munitiones obtinuit, eiſq;, qui ſe dediderant, ſub ſpe clementię cuſtodiæ mãcipatis, Ioãni fratri ſuo, cui per immoderatam atque indiſcretã largitatem cornua contra ſe dederat, ob enormem culpam ingratitudinis atque perfidiæ omne ius priſtinum ſolemni iudicio Procerum abiudicauit. Sic ergo tanti turbatoris,

qui paulo ante regni Anglici Tetrarcha eſſe videbatur, abraſa potentia, omnis in Anglia motus hoſtilis conquieuit. His Deo propicio feliciter geſtis: Rex ad ſuperiora remeans, ſolēnitatem Paſchalē Hamtonę in multa lætitia cum Optimatum ſuorum frequentia celebrauit, atque in octauis Paſchæ Wintonæ regni Diademate fulgidus deterſa captiuitatis ignominia, quaſi Rex nouus apparuit.

CAPI-

CAPITA LIBRI QVINTI.

De

LI-

Quæ acta sunt a Rege Angliæ postliminio reuerso antequã transfretaret in Normanniã. CAP. I.

REx igitur post redemtionem suam, non diu in Anglia demoratus, rerũ statum tanquã tunc primum Rex factus, denouo curauit disponere, & fere quicquid illi placuisse videbatur in prima regni susceptione, mutandum atque innouandum duxit in secunda. Denique regnum, quod iter Orientale arrepturus, vt suo loco plenius dictum est, multifariam sciderat, ad integritatem satagens pristinam reformare, quicquid ab illo tunc fuerat vel leuiter datum, vel ponderose venundatum, sub nomine repetijt commodati. Nec cuiquam fas erat ratione cuiuslibet vel pacti, vel tituli, vel instrumenti perfunctorium ius tueri, dum omnes magnitudinis Regiæ mole premerentur, nec quisquam auderet ei dicere, Nolo multa fortitudine contendas mecum, nec magnitudinis tuæ mole me premas. Astu tamen mollius loquebatur, regiarũ dicens possessionum emtoribus; Non decet vos sublimitati regiæ fœnerari, si ergo sortem vestram de fructibus rerum nostrarum iam percepistis, ea contenti esse debetis. Sin minus, supplebo de proprio, omnem amputans occa-

sionem

ſionem retentionis. Nouit enim prudentia veſtra, reſcriptum ſedis Apoſtolicæ, quo prohibeamini Regi proprio ſortem veſtram excedendo fœnerari, mihi ſuo tempore ſi forte neceſſe ſit, minime defuturum. Denique illi Regis imminente metu attoniti, tunc demum artem intuentes, qua eos in ſumtus Ieroſolymitanę profectionis nudârat pecunijs, nec leui quidem quęſtione habita de ſorte minus percepta, vniuerſa reſignârunt. Nec Dunelmenſis Epiſcopus, qui Comitatum, Scottorum finibus proximum graui ſumma comparatum iam per aliquot annos poſſederat, in hac parte pręcœteris preuilegium habuit. Sed Comes eſſe deſinens, in ſimplicem Epiſcopum redijt, ſicque illi tanta opera, & tanta pecunia perijt, quæ vtique non periſſet, ſi pijs aptata vſibus in cęleſtes theſauros abiiſſet. Qui nimirum animum Principis minus ſibi arridentis ex vultus mutatione coniectans, non exſpectata repetitione Comitatum reſignauit, nec tamen (vt dicitur) commodis amplioribus inſatiabiliter inhiantem ſatis placauit. Pręterea Rex ſiue pro liberandis obſidibus apud Imperatorem relictis, ſiue etiam in ſumtus belli cum Rege Francorum gerendi, tributum minus vſitatum vniuerſo regno indixit, a ſingu-

lis

lis ſcilicet carucatis terrę indifferenter geminatū ſolidū exigens, vacantibus clericorum religioſorum, & quorumlibet aliorum priuilegijs. Pręſentibus quoque ad congratulandum illi quibuſdam maioribus Ciſtercienſis ordinis Abbatibus, Deuotionem inquit, veſtram & liberalitatem circa nos, qua potiſſimum ſubſtantiæ veſtræ (id eſt) vellera ouium veſtrarum redemtioni noſtrę impendiſtis, vt dignum eſt, approbamus, & vberiorem ſuo tempore, ſi vita comes fuerit, rependere gratiam pro gratia iſta cogitamus. Vt autem vobis perpetuo ſimus gratiæ debitores, oportet vt adhuc ſemel veſtrum ad nos declarantes affectum, lanam veſtram anni pręſentis nobis nō grauemini commodare. Nam cum ab Impēratore dimiſſi in multa paupertate ad propria tenderemus, confiſi de vobis, vrgentiſſima neceſſitate, a trāſmarinis mercatoribus in vſus neceſſarios, eiuſdem lanæ veſtrę precium ſumſimus, quod procul dubio ad Saccarium noſtrum menſis Octobris probatæ charitati veſtrę cum gratiarum actione reddemus. Hoc modo religioſos illos quaſi blandiendo ſpolians, clariſſimis monaſterijs egeſtatem inſolitā irrogauit. Rebus igitur in Anglia diſpoſitis, & viro induſtrio, Cātuarienſi ſcilicet Archiepiſcopo principali pro-

procuratore regni conſtituto, exercitu quoquæ Anglico, qui cum eo tranſfretaret ordinato, diſceſſit ad mare. Vbi accepto de tranſmarinis partibus nuntio, quod Francorum copiæ irruptionem in Normanniam meditantes conueniſſent, cum graui tædio tranſfretauit, ſuſceptuſque a ſuis cum gratulationibus, ſua præſentia poſt longum torporem ad pręclaram fiduciam animos eorum erexit.

Quæ acta ſint inter Regem Anglorum & inimicos eius poſtquam tranſfretauit.

CAP. II.

INTEREA Rex Francorum Vernullum oppidum munitiſſimũ, quod olim pater eius obſederat incaſſum, cum infinitis copijs paternę in hac parte ſortis hæres futurus obſedit. Rex autem Anglorũ opportune ſuis in Normanniam redditus, contracto paulatim exercitu, nõ longe a Vernullo, apud caſtellũ, quod dicitur Aquila, caſtra poſuit. Cũq; per dies aliquot ibidem conſediſſet, Francorum exercitus, conferendi cum eo pręlij diſcrimẽ declinans, poſtquã in oppugnatione oppidi multo caſſoq; labore ſudauerat, ſoluta obſidione receſſit. Porro Rex eorum, tanquã ad detergendũ pudẽdę receſſionis dedecus, vrbẽ Ebro-

Ebroicenſem, quam prius ſpoliârat, peruicaci furore euertit, nec celeberrimæ in illis regionibus Eccleſiæ beati Gaurini pepercit. Cum enim eandem incendi iuſſiſſet, & nullus ex tanto exercitu diuini timoris intuitu nefariæ iuſſionis executor exiſteret: ipſe (vt dicitur) cum quibuſdam perditis ex illo hominum genere, quos Ribaldos vocãt, ingreſſus ſacris ædibus ignem immiſit. Denique (vt fertur) quod ex eadem Eccleſia ſublatum eſt, Carnutenſi ciuitati illatum, eidem clariſſimæ ciuitati quaſi ignis fuit, quæ nimirũ conſequenter pæne vſque ad conſumtioné fuit in combuſtionem & cibus ignis. Bellum igitur inter duos reges magnos alternantibus, vt aſſolet, circa parteis dextris, ſiniſtriſq; caſibus agebatur. Verum Regis Anglorum, quem paulo ante & theſauris dura ſpoliauerat captiuitas, & integritate finium ſuorũ hoſtilis mutilârat immanitas: feliciores poſt tãtam circa eum fortunæ malitiam ſucceſſus fuêre. Quippe in hoc bello nec vnius paſſum pedis de terra poſſeſſionis ſuæ perdidit: de munitionibus autem quas perdiderat, caſtellum nobile, quod Luches dicitur, cum quibuſdam alijs bellica ſorte recepit. Hoſtiũ quoque fineis ingreſſus: nõnullis fortiter & proſpere geſtis, Vindocinum veniés, ibidem per dies aliquot exercitum recreauit. Rex au

tem Francorum, cum eum hinc abiſſe putaret: non longe a Vindocino caſtra locauit. Sed hoſtis vicinitate comperta, de nocte receſſit. Mane facto Rex Anglorum abeuntem exercitum perſecutus, Regis fugientis plauſtra & clitellas cum quibuſdam arcanis & gaza multiplici, variaque ſupellectili comprehendit. Sane ipſo tempore infeſtabatur etiam a quibuſdam nequiſſimis deſertoribus in Aquitania, Geofrido ſcilicet Ranconenſi, & Comite Engoleſmenſi viris prępotentibus, & Francorũ, a quibus inſtigati fuerant in eum, fiducia multum ferocibus. Sed filius Regis Nauarrorũ, Germanus Berẽgerię Reginę Anglorum, cum exercitu Aquitaniã ingreſſus: terra vtriuſque deſertoris vaſtata, cum forte paterni deceſſus nuntium accepiſſet, ſucceſſionis gratia ad propria remeauit. Cumque poſt modicũ fatalis memoratum Ranconenſem neceſſitas ſuſtuliſſet, Rex Anglorum cum exercitu ſuperueniens famoſiſſimum caſtrũ eius (quod dicitur Tailleburg) matura deditione obtinuit, moxque impetũ in alium deſertorem conuertens: ciuitatem Engoleſmã cruẽta celeritate expugnauit, Rege nimirũ Francorũ, dũ hęc fierẽt, molliꝰ agẽte, quem ſcilicet ſpes induciarum, de quibus inter eos iam tractabatur, aſtute ſuſpenderat.

De

De inducijs inter Reges factis, & de pace prouinciarum, prӕterquam ab exactoribus regijs.

CAP. III.

ANNO a partu virginis M. C. nonageſimo quarto, circa feſtum Principis Apoſtolorum, quod dicitur ad Vincula: poſt multam conflictationem & caſus varios, mediantibus honoratis, induciæ, quas Treugas vocãt, inter Reges ſancitę ſunt in annum, Regi quidem Anglorum per captiuitatem multum attenuato, ad reparationem virium admodum vtiles: licet, vt quibuſdam videbatur, parum honeſtæ, cum inter fineis iam breuiores Normanniam poſſideret. Sed præponderauit ratio vtilitatis, & rebus cum aliquantula etiam honeſtatis iactura oportuit conſuli. Quo facto modicam laborantes prouinciæ pauſam recepêre. Verum in illa interpolatione malorum: exquirendarum ſtudio pecuniarum vehementius excanduit in ſubditos auaritia Principum, dum cogitarent cogitationes magis belli, quàm pacis, & ad futuros ſe motus modis omnibus præpararent. Denique in hac re nulla vacauit occaſio, & vbi forte occaſio vel imaginaria defuit: mera tamẽ per exactores regios ad extorquendum violẽtia non quieuit, illis maxime onera inſolita fruſtra cauſantibus: 1194.

qui de ſuperiorũ religioſa indulgentia Principum ab omni exactione ſeculari immunes & liberi eſſe ſoleant, viri ſcilicet religioſi. Et memoratorum quidem Regum Chriſtianiſſimi patres, religioſorum pręcipui patroni & protectores fuiſſe noſcuntur, filios vero in hac parte minus patriſſare dolemus. Et quidem Rex Anglorum, propter inquietã adoleſcentiam, in regni ſui primordijs plus formidabatur tanquam immitior Princeps futurus. Porro de Rege Francorum ob patris memoriam & ætatis teneræ mores innoxios in ſuis auſpicijs meliora ſperabantur, atque omne hominũ genus imprecabatur illi proſpera: At cum a partibus Orientis (vt ſupra memoratum eſt) ad propria remeaſſet: implacabili odio Regis Anglorum in virum al terum mutatus eſt, & tanquam ſe de illo in proprijs vlturus ſubditis: fere omnibus, & maxime religioſis, clericiſque grauis apparuit. Rex vero Anglorum de captiuitate reuerſus: Deo propicio mitior inuentus eſt. Vnde venerabilis Ioannes Lugdunenſis Archiepiſcopus, qui ipſo forte tempore in An gliam venerat: cum Lundonijs conſtitutus ſederet cum viris honoratis, & plurimi corã eo de proprij Principis duritia conquererentur, nolite (inquit) ſic loqui, dico enim vobis, quia Rex veſter in comparatione Regis Fran-

Francorum heremita eſt. Et pauca de moribus eiuſdem Principis ſubtexens adiecit, eũ ætate proxime exacta ita proprijs pepercisse theſauris: vt omneis ſumtus belli, quod cum Rege gerebat Anglorum, ab eccleſijs maximeque monaſterijs extorqueret.

Quomodo tyronum exercitia tempore Regis Richardi eſſe in Anglia cœperunt.

CAP. IIII.

CVRRENTIBVS igitur inter Reges inducijs meditationes militares, id eſt, armorum exercitia (quæ torneamenta vulgo dicuntur) in Anglia celebrari cœperunt, Rege id decernente, & a ſingulis qui exerceri vellent indictæ pecunię modulum exigente. Nec mouit hæc regia exactio alacritaté iuuenum, in arma flagrantium: quo minus flagrarent: atque exercendo ſtudio ſolemniter conuenirent. Sane huiuſmodi, nullo interueniente odio, ſed pro ſolo exercitio atq; oſtentatione virium, concertatio militaris nũquã in Anglia fuisse noſcitur, niſi in dieb[9] Regis Stephani, cum per eius indecentem mollitiem nullus eſſet publicę vigor diſciplinæ. Porro temporibus Regum priorum, Henrici quoque ſecundi, qui Stephano ſucceſſit, tyronum exercitijs in Anglia prorſus

inhibitis,qui forte armorum affectantes gloriam exerceri volebant: transfretantes in terrarum exercebantur confinijs. Conſiderans igitur illuſtris Rex Richardus Gallos in conflictibus tãto eſſe acriores,quãto exercitatiores atque inſtructiores: ſui quoq; regni milites in proprijs finibus exerceri voluit,vt ex bellorum ſolemni præludio, verorũ addiſcerẽt artẽ vſumq; bellorũ, nec inſultarẽt Galli Anglis militibus, tanquam rudibus & minus gnaris. Sciendum vero huiuſmodi armorum exercitia tribus generalibus conſilijs ſub tribus venerabilibus Romanis Pontificibus eſſe prohibita. Vnde in Concilio Lateranenſi Alexander Papa, felicis memoriæ, Papæ (inquit) Innocentij & Eugenij prædeceſſorum noſtrorum veſtigijs inhærentes: deteſtabiles nundinas, quas vulgo Torneamẽta vocant,in quibus milites ex condicto cõuenire ſolent, & audacia temeraria congrediuntur, vnde mortes hominum & pericula animarum ſæpe proueniunt, fieri prohibemus. Quod ſi quis eorum ibidẽ mortuus fuerit, quamuis ei poſcenti pœnitentia non negetur: Chriſtiana tamen careat ſepultura. Cum ergo ſolemnem illum tyronum concurſum tanta ſub graui cenſura vetet auctoritas, feruor tamen iuuenum, armorum vaniſſime affectantium gloriam,gaudens fauore Prin-

re Principum probatos habere tyrones volẽtium, ecclesiasticæ prouisionis vsque in præsens spreuit decretum.

De reditu Joannis ad fratrem. CAP. V.

EODEM tempore Ioannes, frater Regis Anglorum cum multo dedecore cõtra fratrẽ militabat Regi Francorum, a quo scilicet dũ frater in Alemãnia teneretur, abstractus erat atque illectus, vt ruptis naturę legibus fraternis hostibus iungeretur. Qui nimirum dũ plurimum potuit, Regi Francorum honorabilis fuit. Vbi vero captis munitionibus, quas in Anglia patris vel fratris profusa largitione acceperat, tanquam nihil habens ad nocendum fratri, factus est impotens: spreuit eum Rex Francorum, tanquã opera eius non indigens. Ille autem videns fratrem nõ modo saluum ad propria remeasse: verumetiam prosperari: tandem dignatus est ei reconciliari. Itaque mediante matre supplex ad fratrem rediјt, a quo satis fraterne susceptus, ei de cætero contra Regem Francorum fideliter & fortiter militauit, priores excessus nouis officiјs expians, & fraternam in se charitatem ad plenum reformans. Hugo quoq; Viuantinus, Cestrensis Episcopus, vir inconstans in omnibus viјs suis, qui a facie Regis Anglorũ pungẽte mala cõscientia in Franciã

fugerat: eundem Regem non modica summa placauit, & Episcopatu suo recepto: Regijs magis negotijs, quàm sollicitudinis pastoralis officijs, de cætero inseruire curauit.

Do horrenda morte Ducis Austriæ.

CAP. VI.

1195. ANNO a partu virginis M. C. LXXXXV. ingresso: illustri Anglorum Regi post grauium experimenta malorum fauor cœpit arridere diuinus. Cum enim plusquam viginti marcarum milia præparasset Duci Austriæ, cum multo periculo transmittẽda: illi, quos eidem Duci pro satisfactione summæ exactę obsides dederat: repente affuêre, habentes mel & lac sub lingua sua: hostem scilicet immanissimum diuini pondere iudicij obrutũ nuntiantes: & pro fide nuntij seipsos cum gaudio ostentantes. Referebant autem eiusdem potentis terram antę eius interitum flagello multiplici ita diuinitus fuisse attritã: vt ex his posset agnoscere, sibi quoque non lento iam pede appropinquare iudicium, nisi maturius faceret fructus dignos pœnitentiæ, homo tantorum reus malorũ: quæ procul dubio in regnis Christianis prouenisse noscuntur, ex infelicissima illa captiuitate regis Anglorum. Denique (vt dicitur, ciuitates

tes terræ illius incertam prorſus cauſam habentibus incendijs conflagrârunt. Danubius fluuius maximus tanquam ad vltionem egreſſus, adiacentia quædam loca cum ingenti hominum exitio occupauit. ęſtate media tota illa regio præternaturali atque inſolita ariditate deficiens intempeſtiue, viroris ſui gratia caruit. ſemina frugum terræ mandata cum deberent erumpere, degenerârunt in vermes. nobiliores quoque terrę illius, tanquam effuſa peſtis morbus abſumſit. Non terruêrunt iſta cor nequam & auarum, quo minus opibus Anglicanis inhiaret adhuc, cũ plurima iam marcarum milia a Rege captiuo ſumſiſſet. Et quidem a Romano Pontifice: pro his quæ in eundem Regem commiſiſſet, anathemate innodatus: auaritia tantũ fortius perurgente ſuperbe deriſit ſententiã. Iam poſita erat diuinæ animaduerſionis ſecuris ad radicem arboris malæ. Sed quia ſcriptum eſt, contritionem pręcedit ſuperbia, & ante ruinam exaltatur ſpiritus: de inſignis captiui quaſi manubijs inclitus, conuocatis nobilibus terræ, Dominici natalis ſolemnitatem in multa oſtentatione & gloria celebrare voluit. Et die quidem primo glorioſus effulſit: in craſtino vero gloriam Deo dedit. Cum enim in natali beati Stephani iam pranſus exiſſet, vt in campo cum ſuis militibus lu

deret: forte equus eius decidens, ſeſſorem quoque deiecit, pedemque eius ita comminuit: vt oſſa hinc inde confracta, rupta cute exterius prominerent. Acciti mox medici adhibuêre quę expedire credebãt. In craſtino vero pes ita denigratus apparuit: vt a medicis incidendus decerneretur. Quod cum ipſe præ vitę amore fieri poſtularet: non eſt inuentus vel medicus, vel familiaris, vel filius, qui hoc patraret. Tandem accitus cubicularius eius, & ad hoc coactus pedem abſcidit. Medici vero appoſitis medicaminibus, cum eũ in craſtinum viſitarẽt: ſignis haud ambiguis mortem eſſe in ianuis cognoſcentes: vultu & voce dixerunt, Diſpone domui tuæ, quia morieris tu & non viues. Deſperatus igitur accitis Epiſcopis, qui ad ſolemnitatem inuitati venerant, in conſpectu Optimatum a vinculo anathematis, quo eum Romanus innodauerat Pontifex, petijt relaxari. Reſponſum eſt ab vniuerſo Clero, quod nullatenus poſſet abſolui, niſi ſub iuratoria cautione, quod ſuper iniurijs Regi Anglorum illatis iudicio eccleſię ſtaret, Optimatibus quoque pariter iurantibus. quod forte ſi iudicium eccleſiaſticũ minus procederet: ipſi modis omnibus procurarent, ne quid ex his, quę ſtatuerent: in irritum cederet. Hac cautione ſolemniter præſtita: abſolutionis munus promeruit,

moxque

moxq; obſides Regis Anglorũ liberari præcepit. Verum cum poſt modicum in graueſcente moleſtia exſpiraſſet, ſuccedens filius, paternæ quoque auaritiæ hęres eſſe voluit, & ne vltima patris defuncti voluntas impleretur, adiunctis ſibi quibuſdam nobilibus obſtitit. Vnde factũ eſt per laudabilẽ Cleri zelum, vt tanti Ducis corpus diebus aliquot inhumatum inobedienti filio maculam irrogaret. Qui tandem conſternatus: memoratos obſides abſolute relaxauit: eiſq; quattuor marcarum milia, Regi Anglorum reportanda contradere voluit. At illi propter viarum pericula expediti repatriare maluerũt, & tanto velocius, quanto & alacrius reuertentes ſuæ liberationis nuntij primi exſtiterunt. Gauiſus rex, nuntio gratias egit Deo, & ex eo correctior vixiſſe dicitur.

Quid Dei ordinatione euenerit in pago Cenomannenſi ad coronationem Regis.

CAP. VII.

ALIVD quoque ipſo tempore in pago Cenomannenſi accidiſſe fertur, quod eundem Regem non fruſtra territum ſuæ propenſius ſalutis admonuit. Res pluribus nota eſt, quam noſtræ ſimpliciter narrationi inſerimus: prout nobis viri venerabiles, & fide digni tradidêre, a Cenomannenſi

Epiſco-

Epiſcopo idipſum ſe accepiſſe proteſtantes. Vir quidam ex eiuſdem Epiſcopi clientela pię deuotionis inſtinctu profectus in Hiſpanias ad memoriam beati Iacobi Apoſtoli: cũ ſoſpitate ad propria remeârat. Qui poſt modicum calore fideli & deuotionis fortius igneſcens: longe laborioſiori peregrinatione ſepulcrum inuiſere Dominicum voluit. Valedicẽs ergo ſuis iter opportune arripuit. Et cnm forte ſolus graderetur, repente in iſta via obſtitit ei quidam enormi corpore & vultu terribili. Pauefactus homo: eleuata manu Chriſtianam ſumſit armaturam. Ille vero tanquam non reputans ſalutare ſignaculum: nequaquã, inquit, hoc modo tueri te poteris, quin meus ſis: porro ſi procedens adoraueris me, faciam te locupletem & inclitum valde. Ad hęc homo pauorem fiducia ſuperans: cum libertate reſpondit. Liquet te eſſe partis ſiniſtræ, ſint tua tibi, nam mihi ſufficit omnipotentis Dei largitio, quem ſolum adoro. Et ille, oportet (inquit) te vel inuitum aliquid habere de meo. Et proferens tanquã pallium ſubtilis materię, iactauit ſuper caput hominis, quod mox a tractu igneo capillis exuſtis cutem quoque capitis denigrauit. Proſilienſque hoſtis: hominem periculo anxium per brachium apprehendit. Homo vero cum tanta perurgeret neceſſitas: ſan

ctum

ctum Iacobum ex recentis obsequij consciẽtia fortiter inclamauit. Qui beatus Apostolus in specie reuerẽda manifeste mox affuit, & potenti verbo inuasorem improbum increpauit. Vt autem homo de manu inimici furentis ereptus, tuto iam auditu perciperet, quorũ (vt creditur) audiendorũ gratia per volũtatem Dei articulum illum inciderat: Apostolus ad nequam illũ, dic (inquit) quis sis, vel quid negotij habes. Qui constrictus imperio: dęmon (inquit) sum generi humano infestus, & mille nocendi artibus instructus. Ego enim grande illud scandalum & Christianæ possessionis iacturam in Oriente patraui: ego inter Reges Christianos in terra promissionis, vt nil ab eis ageretur, nec prosperaretur opus Dei in manibus eorum: detestabilem discordiam seminaui. Regem Anglorum a Syria digressum per ministrum nequitię meæ, Ducem scilicet Austriæ captiuaui, multimodam exinde malorum occasionem regnis Christianis concinnans: eundẽ quoque Regem de captiuitate propria reuertentem comitatus: in partibus istis nunc cõsisto, cubili Regis tanquam familiaris minister frequenter assisto, & circa thesauros eius apud Chinonem repositos peruigili cautela obseruo. His dictis, malign⁹ disparuit. Apostolus etiam confortato homine in suę se claritatis

ritatis ſecretum recepit. Homo vero ad vrbē Cenomannēſem mature reuerſus: Epiſcopo vrbiſque prudentibus cuncta per ordinem replicauit, in argumentum fidei caput depilatum, & brachium manus peſtiferæ contactu vſtulatum indicauit. Quibus actis poſt dies aliquot propoſitum iter repetijt, nec latuit hoc Regem Richardum. Qui nimirum eius, qui tangit montes, & fumigant, timore compunctus; ſalubrioris inſtinctu conſilij cubiculum ſuum, vt (accepimus) de cętero caſtius eſſe voluit, & de theſauris ſuis largiores indigentibus eleemoſynas erogare.

De morte Hugonis Dunelmenſis Epiſcopi.

CAP. VIII.

His diebus Hugo, Dunelmenſis Epiſcop⁹ extrema ſorte defecit, anno ſacerdotij ſui quadrageſimo ſecundo. Et quidem electorū Pontificū, quibus dignus nō erat mūdus, paucos raro legimus tāto tēpore officio functos: noſtri autem temporis Epiſcopis mundus non eſt crucifixus, ſed infixus, neſcientibus cum Propheta dicere. Heu mihi quia incolatus meus prolōgatus eſt, quib⁹ etiā productius, in illa excellentia tēpus breue videtur, tantuſque hos, cum ſuas vel diuitias, vel delicias deſerere coguntur, torquet dolor: quantus illis, dum affluerent, hæſit amor. Dicitur autē Epiſcopus ille, neſcio vnde deceptus

ptus, dũ in prosperis ageret, tã annosam sibi prophetasse ętaté: vt audiẽtibus plurimis pronuntiaret, se, oculis senio caligãtibus, annos decẽ in cęcitate acturũ. Quamobrẽ mundo securus incubans, extremis tandem ex improuiso vrgentibus huius fatuæ suæ prophetiæ certum dat experimentum. Sane vtrum in hoc aliquis eum quasi diuinãdo deluserit, an ipse abundans in sensu suo, ex consideratione bonæ valetudinis suæ, vitã sibi longiorem pollicitus fuerit, incertum est. Quippe vsque ad septuagesimum annum, quo decessit, sospes & veget⁹ vixisse perhibetur; Homo in terrenis disponendis prudẽtissimus, & sine multis litteris eloquẽtissimus pecuniarũ sitiẽtissimus, earũq; scientissimus quærendarum. Spirituali potentia siue excellentia Episcopus non contentus, secularem ambiuit, & multa ecclesiasticę pecuniæ religiosis potius vsibus applicandæ iactura, quæsiuit sibi nomen grande iuxta nomen magnorum, qui sunt in terra. Castellorum instructioni, atque insignium in locis plurimis ædificiorum fabricæ deditus: quo plus studuit ædificare in terra, eo remissius ædificare curauit in cælo. Hic nimirum ob solam generis nobilitatem ex secularis vitę illecebris in ætate minus canonica ad Episcopatum assumtus: studiose impleuit illud Salomonis;

Omnia

Omnia quæ deſiderauerunt oculi mei, non negaui illis: nec prohibui cor meum, quin omni voluptate frueretur. Cumque opibus plerunque non parceret: ſed multo ſtudio congeſta, ne quid magnis animi ſui conceptibus deperiret, indiſcrete effunderet: alias tamē multo plus erat congregans quàm diſpergens. Leproſis indulgentior: nobile illis Xenedochium, non longe a ciuitate Dunelmenſi, profuſa quidem, ſed tamen ex parte minus honeſta largitione conſtruxit. Alieni quippe iuris non modicum huic deuotioni per potentiam applicans, dum propria ſufficienter impendere grauaretur. Sane cum poſt plebis Chriſtianæ in Oriente excidium Chriſtiani Principes, multuſque populus characterem Dominicum ſuſcepiſſent: ipſe quoque eiuſdem piæ deuotionis conſors eſſe voluit. Denique in capite ieiunij ſignum Domini ſolemniter ſumſit, & pro caſtigandis peccatis ſuis ſub veſte exteriori durum cilicium cælauit, quo tamen diu vſus non eſt. Porro vt abijciendi etiam ſacri characteris occaſio non deeſſet: tepide rogatus a Principe, publicę adminiſtrationis ſollicitudinē, (vt ſuo loco plenius dictum eſt) minime recuſauit, ac deinde ab eodem callide inductus, appenſa illi vniuerſa pecunia, quam in ſumtus lōgiſſimę peregrinationis congeſſerat, co-

geſſerat, Comitatum Northumbrię compara uit. Quo facto, & Rege in Orientem profe- cto, a ſacro tandem charactere humerum li- berauit, ac geminato honori Epiſcop⁹ ſenior Comeſque nouitius incubãs, potentiã ſuam & gloriam vſque ad eiuſdem Principis redi- tum magnifice oſtentauit. Cum autem eius de captiuitate Alemannica in regnum regreſ ſi faciẽ minus ſibi arridentẽ notaſſet, non ali ter eũ quàm reſignato Comitatu, quẽ graui ſumma emerat, & ſpatio breui poſſederat, placari poſſe credidit. Non tamen vel ſic pla care eum potuit, quem nimirum exactionib⁹ importunis poſtmodum grauem ſenſit, cre- dentem ſcilicet tanti Epiſcopi ſacculos non facile poſſe exhauriri, prę̨ſertim cum ille pro redimẽdo Comitatu, quẽ olim fruſtra eme- rat, in multa quãtitate pecuniam nouã offer- ret. Proinde Regi in partibus tranſmarinis conſtituto: & oblatã quidem pecuniã aucto ritate Regia exigenti, non tamen Comitatũ reddenti, per reſponſales & munera ſuppli- cauit, vt vel mediãte ipſa pecunia Comitatũ redderet, vel non reddens ab exactione ceſſa ret. Rex autẽ callide, vt olim, hominẽ palpãs litteris reuerentia plenis, mandauit: vt obla- tam ſummã appenſurus, Lundonias accede- ret, & tanquã Pater patriæ cum Archiepiſco po Cantuariæ, totius regni moderator de cæ

tero reſideret. Qua gratia exhilaratus Epiſcopus Lundonias iter arripuit. Venienſque ad villam propriam, quæ dicitur Craet, dominica, qua mos eſt ſacerdotibus caput quadrageſimalis ieiunij ſolemni eſu carnium præuenire: ibidem ſupra virtutem corporis ſenilis ingurgitauit ſe epulis, dum miſer, cui nil ſapit venter, per ſaporum illecebram de numeroſitate ferculorum vſque ad grauamẽ proprium ſuſcipere cogeretur. Cumque per vomitum vitio crapulæ mederi voluiſſet: eo ipſo afflictus eſt magis. Ab illo ergo die ſenſim deficiens: obſtinato tamen animo progreſſus eſt itinere dierum aliquot vſque Doncaſtrum. Nec vlterius excreſcente incommodo reluctari valens: itinere liquido circa primam Dominicam quadrageſimæ delatus Houedénam, ibidem decubuit. Et cum ingraueſcẽte moleſtia iam deſperaretur, amicis qui aderant ſuadentibus, teſtamentum condidit, & pro tempore faciens fructus vel ſerę pœnitentiæ: ſenſu quidem doloris modico, ſicut fatebatur, ſed defectu paulatim ſerpente, & tandem præualente, vitam finiuit. Illo autem mortuo, & Epiſcopatu illico per miniſtros regios in fiſcum redacto: ijdem omnia ſecreta eius ſcrutantes, quicquid repertum eſt Regijs applicuêre cõmodis. Sed nec miniſtri & familiares eius

euaſêre

euaſêre quæſtionẽ, qui nimirum iuſſione regia tanquam ſubtractores bonorum eius diſtrictę diſcuſſioni addicti: pro viribus quiſq; ſubſtantiæ ſuæ ſatisfacere ſunt compulſi.

De tribus ſpurijs eiuſdem Epiſcopi, & quis ei ſucceſſerit. CAP. IX.

SANE memoratus Epiſcopus dum adhuc Eboracenſis Eccleſiæ eſſet Theſaurarius: paulo ante Epiſcopatũ diuerſis ex matribꝰ tres ſpurios fuderat, nec tamen hoc vel ipſum diuini reſpectu iudicij ab Epiſcopatu ambiẽdo terruit, vel electionem eius, quod & canones remiſſius, & homines indiſcretius agerent, impediuit. At enim beatus Gregorius ſcribens Clero & nobilibus ciuitatis Neapolis; Ioannem Diaconum, qui ab altera parte electus eſt, paruulam habere filiam quorundam relatione cognouimus. Vnde ſi rationem voluiſſent attendere: nec alij eum eligere, nec ipſe debuerat conſentire. Nam qua præſumtione ad Epiſcopatum audet accedere, qui adhuc longam ſui corporis continentiam filiola teſte conuincitur non habere. Si ergo iſte propter vnam filiolam ad Epiſcopatum non debuit aſpirare, vel eligi: multo minus ille propter tres filios. Epiſcopatum tamen nactus, ſuſceptam qui-

quidem ante Epiſcopatum ſobolem per illecebram carnis affectus ſtuduit ad diuitias & nomen grande prouehere. Porro in Epiſcopatu ſobolem minime procreauit. Primogenitus eius nobiliori matre procreatus: ſecularem militiam plus amauit. Sequens vero cũ Archidiaconatu Dunelmenſi eccleſias plurimas ad vſum magis deliciarũ, quàm vtilitatem animarum paterna prouiſione poſſedit. Tertius autem, quem pater tenerius diligebat, multa eius opera & impenſá Regis Francorum Cancellarius: immatura morte paternum verberauit affectum. Medius quoque filiorum patri ſuperſtes relictus in multa felicitate terrena: ab eius deceſſu menſe ſexto eiuſdem felicitatis vanitatem atque fallaciã, patrẽ ſequendo, probauit. Sane anno a morte eiuſdem Epiſcopi expleto: & Epiſcopatu per officiales regios multifariam ſpoliato: accepit eandẽ ſedem nutu regio Philippus, genere Aquitanus. Cum enim eſſet idem circa Principem multo tempore ſedulus, laborum particeps, & conſcius ſecretorum, tanquam de ſe optime meritum præclare remunerari idem Rex voluit. Ne autem ſumere ſibi honorem videretur: ſed potius vocari a Deo, tanquam Aaron, callide prouiſum eſt, atque intentato implacabili Regis motu, ſi quis refragandum duceret, electuris extortum, vt

præele-

pręelectum regium eligerent, & veritatem electionis imagine adumbrarẽt. Solent enim plurimi, qui per potentum operam ad ecclesiasticos honores aspirant, vt manifestæ intrusionis euitent opinionem, terroribus elicitæ electionis, quasi honestam prætexere speciem. Id vero frustra, cum dicat Apostolus: Nolite errare. Deus non irridetur, quę enim seminauerit homo, hæc & metet.

Quomodo Hubertus Cantuariensis Archiepiscopus in Eboracensi ecclesia nomine Legati celebrauit Cõcilium, & de lite, quæ vertitur inter Cantuariẽsem et Eboracẽsem de prioratu.

CAP. X.

DEFVNCTO igitur Dunelmensi Archiepiscopo ad placãdam Regis iram, quæ aduersus eum vehementer excanduerat, in transmarinis partibus constituti, Hubertus Cantuariensis Archiepiscopus, vices, non tãtum regias in regni moderatione, verumetiã Apostolicas in Ecclesiastica ordinatione per totam habens Angliam: ostentaturus gloriã vtriusque potestatis, Eboracum Metropolim adijt: Prælatos totius prouincię, vti solemniter sibi occurrerent atque assisterent, præmissa auctoritate imperauit, suppresso pro tempore Primatis nomine, ipsam Ecclesiam Me-

tropolitanam nomine legati Apoſtolicæ ſedis cum pompa ingreſſus: poteſtatem in ea magnam exercuit, & nullo obſiſtente vel reclamante, eo quod omnes vel terrore eius perſtricti, vel Metropolitano proprio minus eſſent deuoti: Concilium magnifice celebrauit. Quibus actis, & ſeculari quoque pro tẽpore ibidem iuriſdictione expleta, propriæ ſe prouinciæ reddidit. Hic commemorandum puto, qua ratione vel occaſione duo Metropolitani Anglorum per longa iam tempora de prioratu contenderint. Eboracenſis quidem perſpicua ſe beati Gregorij auctotitate tuetur. Scribens enim Auguſtino Anglorum Epiſcopo: Eboracenſem (inquit) Epiſcopum tuæ fraternitatis diſpoſitioni volumus ſubiacere, poſt obitum vero tuum ita Epiſcopis, quos ordinauerit præſit: vt Lundonienſis Epiſcopi nullo modo ditioni ſubiaceat. & adiecit; Sit vero inter Lundoniæ & Eboraci Epiſcopos in poſterum honoris iſta diſtinctio: vt ipſe prior habeatur, qui prius fuerit ordinatus. Cantuarienſis vero Epiſcopus (quem beatus Gregorius Lundonienſem vocat) aſſerit huic auctoritati poſteriori tempore abrogatum: quando ſcilicet Romanus Pontifex doctiſſimum virum Theodorum (vt venerabilis Beda refert) Cantuarienſis Eccleſiæ ordinauit Epiſco-

piſco-

piſcopum: quem & præfecit vniuerſis Angliæ Epiſcopis, tanquam primatem. Cuius ſucceſſores per multa tempora eadem prærogatiua inſignes fuiſſe noſcuntur: vnde conſtat eam non perſonę, ſed eccleſiæ fuiſſe conceſſam. Reſpondetur a parte Eboracenſis, quod beatus ſanciuit Gregorius: manifeſti & ſolidi eſſe iuris, quod nullo quidem tempore abrogatum: ſed quodam tempore, ratione ipſius temporis in vſu non fuit, tanquam ſoporatum, & ſuo tempore excitandum. Anglis ſiquidem nuper ad fidem Chriſti conuerſis iuxta venerabilis Bedæ hiſtoriam, rudes & indocti ex ipſa gente Epiſcopi præeſſe cœperant: quibus neceſſario informandis Romanus Pontifex pia prouidentia doctum præfecit Theodorum, non quidem euacuans decretum beatiſſimi patris Gregorij, ſed tantum conſulens tempori. Succeſſores vero Theodori, aut ſimiliter tempori conſulendum duxerunt, aut temporibus melius ſe habentibus præſumtores fuerunt: cum Angli Epiſcopi Eboracenſi eccleſię prę ſidentes ſimplicitate quadam ruſtica de propriæ ſedis prærogatiua minus curarent; & vſum quoque pallij a diebus Paulini Epiſcopi per tempora multa negligerent. Ad hæc dicit Cantuariẽſis, quia & poſt quã vſus pallij Eboracẽſi eccleſię eſt redditꝰ:

plures eiuſdem eccleſiæ Pontifices Cantuarienſis eccleſiæ, ſiue Pontificis, tanquã proprij Primatis iuriſdictioni ſubiacuiſſe. Reſpondit Eboracenſis, quia ſicut ratio neceſſitatis temporalis iuri Eboracenſis Eccleſiæ, quod non perfunctorium, ſed ſolidum & perpetuum eſſe beatus Gregorius voluit: præiudicium generare non potuit, ita nec ſimplicitas ſiue negligentia Antiſtitum eiuſdem Eccleſiæ. Denique iſta de prioratu tam vana contentio: Anglorum Metropolitanos longo & ſumtuoſo labore exercuit. Vaniſſime autem vterque illorum ſe ſcribit totius Angliæ Primatem, cum neuter habeat ſignificatam hoc nomine poteſtatem. Inde eſt, quod memoratus Cantuarienſis, vt ſuſciperetur ab eccleſia Eboracenſi, tanquam Apoſtolicæ ſedis legatus, ſupprimendum putauit nomen Primatis, quod vtique nõ ſimpliciter eſt ſuppreſſũ, ſed, cũ aliter non poſſet ſuſcipi, quod non tanquam primas adueniret, expreſſum. Verum nec legationis ſuæ ratione facile ſuſcipi potuiſſet: ſi Clerus eiuſdem eccleſiæ priuilegio ante annos aliquot a ſede Apoſtolica impetrato vti voluiſſet, quo ſcilicet a iuriſdictione cuiuſlibet legati in Anglia inſtituti cum ſuo eximebatur Pontifice. Quem nimirum, quoniam non fruſtra velut terribilem, formidabant: pro eius prærogatiua tepide

æmulan-

æmulandum duxit, & legato potius, quem amicum & patronũ optabat, maluit ſubijci: quàm illius non frænandã potentiã experiri.

De exercitu Saracenorum, qui ex Aphrica Hiſpanias intrauit. CAP. XI.

IISDEM dieb⁹, hoc eſt, anno M.C.LXXXXV. 1195.
a partu virginis, Chriſtianis adhuc Regibus, Francorum & Anglorum, execrabilis in alterutrum odij morbo laborantibus, atque ægræ ſuſtinentibus expletionem induciarũ, quibus eorum, vel ad modicum malitia nocendi auida frænabatur: Saracenorum ex Aphrica tremendus exercitus, Duce (vt dicitur) quodam ſuę ſuperſtitionis Pſeudophiloſopho grandia pollicente, Hiſpanias intrauit, iunctuſque Saracenis indigenis: Chriſtianis ſe finibus pernicioſus immerſit. Æmulantes quippe Aphri Orientalium Saracenorum feruentem adhuc fortunã, qui ſub Principe Saladino regnũ Ieroſolymitanum inuaſerant, & Chriſtiani nominis titulum ex Arabia funditus, ex Syria vero vſque ad contemtibiles reliquias exturbârant, eoſque fortudine & gloria æquare cupientes: vicinas gentes Chriſtianas moliti ſunt vel expellere, vel delere, totaſque ſpurciſſimę ſectę ſuæ Hiſpanias applicare. Augebat autem eorum fi-

duciam: quod tempus eos iuuare videretur, diſſidentibus ſcilicet inter ſe fere totius Europæ Principibus Chriſtianis, atque ita circa nepharios cupiditatum ſuarum motus explēdos intentis, vt vix aliquis eorum pro fidei Chriſtianæ vel propagatione vel defenſione in Hiſpaniam accingendus ad militiam crederetur. Itaque fretum, quod Aphricam Hiſpaniamque diſterminat tranſmeantes, iunctis Hiſpanorum infidelium copijs cruenta & effræni audacia debacchabantur in finibus Chriſtianis. Noſtri vero primo repentina infinitæ multitudinis irruptione attoniti: mox reſumtis animis diſcrimen experiri bellicum ſtatuerunt. Denique a Regibus Chriſtianis eiuſdem terrę, quę nimirum adeo ſpacioſa eſt, vt extra partem ſui non modicam, quę a Saracenis poſſidetur, quinque nō ignobilibus regnis Chriſtianis ſit inclyta: varia contra perfidos illos ſorte pugnatum eſt. Et multum quidem vtrimque ſanguinis fuſum eſt, ſed tandem Deo noſtris propicio, hoſtilis exercitus plurima ſui parte mutilatus: ad propria cum dedecore redijt, minus forte de cętero de vana ſui Ducis philoſophia præſumturus. Sane rumor irruptionis hoſtilis late diſcurrens: totamque in breui percurrens Europam: atrociora nuntiauit, populis Chriſtianis alte gementibus, & Principes

cipes ſuos iuſta querela incuſantibus, qui
non ſe zelo igniti diuino graſſanti perfidiæ
opponerent: ſed iuxta Apoſtolum, mor-
dendo & comedendo inuicem, conſume-
rentur ab inuicem. Non minus enim ani-
mauit atque adiuuit contra nos hoſtem ſa-
cræ Religionis Saladinum propriarum fi-
ducia vel potentia virium, quàm noſtro-
rum, qui terram ſanctam regere videban-
tur, callide explorata diſcordia Proce-
rum. At hoc parum eſt veterum reſpectu
damnorum, quæ profecto ex noſtrorum
diſcordijs robur eneruantibus Chriſtianum,
profluxiſſe noſcuntur. Cum enim floren-
te olim Republica Romana tantus immo
& latior eſſet orbis Chriſtianus, quàm or-
bis Romanus, qui nimirum præter Euro-
pam clariſſimas, maximaſque Aſiæ prouin-
cias cum tota fere Aphrica intra ſuos li-
mites cohibebat: inteſtinis Chriſtianorum
Principum & populorum bellis actum eſt,
vt Agarenis, qui & Saraceni dicuntur,
inualeſcentibus, & ſecta nepharia replen-
tibus mundum, Chriſtiana Religio extra
fineis Europæ modicum poſſideret. Quin
etiam Europę ex Aphrica prius infecta idem
peſtilentiſſimus error irrepſit, atque vſque in
hodiernum diem partem Hiſpaniarum non
modi-

modicam maculauit. De origine autem huius ſpurciſſimæ ſectę, & quomodo in tantum inualuerit, vt tot genteis, regnaque corrumperet; propter eos, qui forte neſciunt, iuxta maiorum traditionem paucis perſtringere libet.

De Mahometo Pſeudopropheta, & de lege, quã per ſpiritum erroris introduxit, & quomodo eadem lex plurimas genteis infecit.

CAP. XII.

POST tempora beati Papæ Gregorij cum Romanum Imperium, quod olim ab Oceano Britannico vſque ad fineis Perſidis porrigebatur, tyrannicis motibus, belliſq; ciuilibus ita eſſet attritum, vt propriæ aduerſus genteis exteras defenſioni iam minus ſufficeret: paganus exercitus Perſarum in Chriſtianos efferatus minimo negotio quaſdam Orientales Romanæ ditionis & Chriſtianæ religionis prouincias, militiæ vacuas occupauit. Secuta eſt e veſtigio Iſmaëlitarum, qui proprie quidem Saraceni, ſed verius Agareni dicũtur, peſtis edacior: quæ nimirum iuxta quod ſcriptum eſt, reſiduum erucæ comedit locuſta: Chriſtianas in Oriente reliquias fere vſque ad internecionis extremum perſecuta eſt, agens ſub Principe Mahome-

to Pſeudopropheta. Sane hic in adoleſcentia negotiandi gratia plurimas peragrans regiones, crebra cum Chriſtianis & Iudæis conuerſatione, cum eſſet acer ingenio, vtriuſque religionis ritus, cultuſque addidicit, & vt ad explēda, quę iam animo cōceperat, nequiſſimorum ſibi ſpirituum familiaritas & cooperatio non deeſſet: magicis quoque artibus imbui curauit: quibus inſtructus homo mire callidus & facundus, nationi ſe proprię (nam Iſmelita erat) auſurus ingentia, reddidit, ſimiliſque illi malæ beſtiæ de Apocalypſi, quę habebat duo cornua ſimilia agni, & loquebatur quaſi draco, vt ſeduceret plurimos innocētiæ & ſimplicitatis mendaci ſpecie, peſtilentium virus adumbrabat verborum. Denique ſuæ gentis Dominam (quippe moris erat eam gentem regi a feminis) ita verbis ad ſeducendum compoſitis & nefarię artis pręſtigijs dementauit, vt eum tanquam ſummum Dei Prophetā coleret, atque eius nuptias exoptaret. Cuius coniugio nactꝰ eiuſdem gentis Principatum: multo fortius populos ſeducebat, dum non tantum moueren tur reuerentia Principis: verumetiam motū diuinum ſe incurſuros crederent, ſi ſummo eius Prophetæ in aliquo remiſſius obtemperarent. Quippe in omnibus, quæ ſeductis vel ſeducendis a ſe populis præcipiebat, perſo-

nã tanquã loquentis in ſe Dei aſſumens: fal laci verorum imitatione Prophetarum pręmittebat, hæc dicit Dominus: Et quia in traditione ſacræ legis ſcriptum eſſe nouerat, locutus eſt Dominus ad Moyſen dicens, vt ſcilicet diuinum, non humanum eſſe intelligeretur, quod per hominem tradebatur; Ipſe quoque ſuis libris inſerendum putauit. Locutus eſt Dominus ad Mahometum Prophetam ſuum dicens, vt ſcilicet diuinæ auctoritatis pondus habere crederetur, quod ab eo ſeductore fingebatur.
Cumque non tantum ſubditi, verumetiam alij plurimi ad eum ſponte inclinati ad eius in omnibus penderent arbitrium, accenſus libidine latius dominandi, ſub prætextu propagandæ Religionis, tanquam ex pręcepto Dei finitimas genteis bello aggreſſus eſt. Et Chriſtianas quidem in Oriente prouincias primo inuaſit: conſequenter vero ad perfidæ ditionis terras arma conuertit, arte & aſtu perficiens, quod armis minus potuit. Vt autem in omnibus Religioſus videretur: ſubactos populos patrijs ritibus abdicatis in ſuam ſuperſtitionem quacunque ratione traducere ſtuduit, paganis quidem, quos ſubegerat, idolatriam inhibens: Chriſtianos vero vſque ad ſacri nominis exterminium atterens. Hoc modo in Ægypto & Lybia, Meſopo

ſopotamia & Syria regnis clariſſimis, alijſq; ꝓuincijs Oriẽtis, in quibus olim Chriſtianæ Religionis cultus excelluit: vſque ad reliquias modicas, præualentibus Agarenis, defecit. Cumque idem peſtifer dimiſſus a Deo ſecundum deſideria cordis ſui iret proſpere in inuentionibus ſuis, & iuxta formam nouiſſimi Antichriſti dolus in manus eius dirigeretur: excogitato per ſeductorem ſpiritũ modo, quo ſeductionis virus diffuſius ſpargeret, & ſeductos a ſe populos, quibuſdã quaſi ſacramẽtis incorporãs irretiret: nouas viuẽdi leges, nouoſque ſacrorũ ritus aſtuta vanitate cõpoſuit, &, vt tanquã diuinę ſanctiones ſuo tanquam prophetico miniſterio ſuſciperentur: artificioſiſſime procurauit. Camelũ nãq; elegantis formę in ſecretis ſuis a tenero nutritum, & ſolis eius manibus aſſuetum: ſuſpenſo ad collum eius ſacrilego codice ante lucẽ emiſit. Qui nimirũ inſolita libertate gaudens, atque omnium accedentiũ contactus refugiens: ſpaciabatur per campos. Fama mox nuntiat apparuiſſe camelum ſpecioſiſſimum collo gerentem myſteria. Concurrit populus ad inuſitatæ rei ſpectaculum. ad ipſum quoque nefariæ molitionis artificem res defertur. egreditur, tãquam viſurus miraculum. Animal eminus conſpecto nutritore occurrit, & notiſſimas manus allambit.

Accla-

Acclamat populus clarere Prophetæ meritũ, rogat codicem ſacris eius manibus accipi, & quid in eo myſterij cõtineretur, aperiri. quo aperto: Ecce, ait, hæc eſt lex ſcripta non atramento hominis, ſed manu Angelica: quam genti noſtræ Deus omnipotens perpetuis ſeruandam temporibus, per hoc animal mittit de cęlo. Hic liber docebit vos, quomodo Deum colere, & quanta ab eo, ſeruata lege eius, ſperare debeatis. Hoc modo ſub nomine religionis ſacrilega cordis ſui commenta promulgans: diem quoque, quo hæc facta ſunt, annis ſingulis ſtatuit eſſe ſolemné, qui a Saracenis (vt accipimus) Feſtum cameli dicitur, atque vnius menſis ieiunio præuenitur. Sane quoniam Chriſtianas pariter & Hebræas traditiones didicerat: ex vtriſque nonnulla proprijs figmentis inſeruit, ne ſcilicet omnino inuſitata prædicanti vel ſancienti fides difficilius haberetur. Nempe vt Iudęos mulceret, ſuillę carnis eſum inhibuit, & propter circumciſum ſuæ gentis patriarcham Iſmaëlem: circumciſionis ritum admiſit. Noſtri quoque baptiſmatis quadam ſacrilega imitatione crebras in aquam ſingulorum tinctiones membrorum, quaſi pro expiatione inſtituit. Illius Apoſtolicę ſententiæ, Non in commeſſationibus, & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitijs: partem primam am-

amplexus eſt, & docuit, reliquam vero grata laſciuis indulgentia relaxauit. Cum enim ipſe eſſet flagrantiſſimę libidinis, ne aliter videretur facere quàm docere, omnē ſuis impudicitiam carnalis voluptatis indulſit, impudenter mentiens; Deum pro talibus non iraſci, atque hac fœda pudendaque licentia animos ſibi concilians gentis obſcœnę. Guloſos vero atque ebrioſos orbi terrarum graueis abominatus, ſobrietatē docuit, vini vſum, præterquàm paucis certiſq; diebus ſolēnibus interdixit. Inde eſt, quod cum Saraceni in luxu libidinum de ſui (vt dictum eſt) ſeductoris indulgentia probentur eſſe ſpurciſſimi, noſtris (proh dolor) in frugalitate ſuperiores eſſe videntur, nobiſque (proh pudor) commeſſationum, & ebrietatum ſordeis improperant. Denique Malleus Chriſtiani nominis Saladinus ante annos aliquot cum noſtrorum mores explorans, audiſſet, quod pluribus in prandio ferculis vterentur, dixiſſe fertur, tales terra ſancta indignos eſſe. Vnde cōſtat, quod luxus noſtrorū cōſpect⁹, Agarenos, de frugalitate gloriantes cōtra nos incitet, animetque tanquam dicentes; Deus dereliquit crapulatos ipſos, perſequamur & comprehendamus, quia non eſt qui eripiat. De eodem autem Saladino rem memorabilem, quam a viro veraci audiui, paucis perſtrin-

ſtringam, quo eluceſcat quàm argutus fuerit ad propriæ ſectæ commendationem, noſtræ religionis ſugillator. Præſentati ſunt ei aliquando duo monachi Ciſtercienſis ordinis capti a Turcis prædonibus. Quos ex ſchemate inuſitato intelligens eſſe de genere philoſophantium Chriſtianorum: per interpretem ſciſcitatus eſt, quinam eſſent, & cuius conditionis, vel profeſſionis. Reſponderunt ſe eſſe monachos, regulam beati patris Benedicti profeſſos. Ille de inſtitutis eiuſdem regulæ plura percunctatus, cũ inter cetera de celibatu eorum audiſſet, tandẽ quæſiuit an vinum biberent, & carnibus veſcerentur. Reſponderunt ſe omni tempore certum vini modulũ habere ad vſum, eſum vero carnium non niſi ratione neceſſitatis ſeu infirmitatis admittere. Tunc iuſſit eos indulgentiori cuſtodiæ mãcipari, & per duas decentis formæ mulierculas ad eorũ miniſteriũ deputatas, ſolas eis carnes cũ potu aquę ad victũ miniſtrari. Qui carnibus vſi & aqua madẽtes, exẽplo beati Iob fœdus pepigerunt cũ oculis ſuis, vt ne cogitarent quidẽ de turpitudine, ſed ſobrietate comite ſolliciti pudicitię ſuę cuſtodes, orationi vacabant. Quod vbi cõperit Saladinus, carnes & aquã, piſcibus ac vino iuſſit mutari. Et quidẽ ſi hæc eo animo feciſſet, quo a Salomone dictum eſt, Date vi-

te vi-

te vinũ ijs qui amaro ſunt animo, bibant, & obliuiſcantur egeſtatis ſuæ, beneuole vtique actũ fuiſſet. At inſidiabatur callidus, vt ſimplicitaté arte deluderet, & ex hoc religioni calumniam concinnaret. Vinum ergo ſumẽtes, dum blãdientibus mulierculis triſtitiam ſuam paulo indulgentiori hauſtu lenirent, illam Apoſtolicam regulam, Modico vino vtere popter ſtomachum tuum, minime tenuêrunt. Nam quod ſtomacho ſat eſt, hilaritati minus eſt. Vbi autem in hilaritate honeſtatis irrepſit obliuio: Salomonicę de vino ſententiæ veritas claruit. Quippe ingreſſum eſt blande, ſed in nouiſſimo momordit vt coluber. Denique incidêrunt in fœminas idipſum molientes, mane digeſto vino & reatu agnito, fleuêrunt amare, & lachrymis madidi producti ſunt iubente molitionis artifice. Quibus ait, cur ſolito triſtiores eſtis? Quia, inquiunt, peccauimus grauiter vino abſorpti. Et ille, cũ carnibus, inquit, veſceremini & aquã biberetis, propoſitũ veſtrum caute cuſtodiſtis. Porro abſque eſu carnium vino madentes, regulæ veſtræ, & propoſiti noſtri pręuaricatores inuenti eſtis. Ex quo apparet quod ille veſtræ philoſophiæ auctor Benedictus minus ſapiens fuerit, eſum ſcilicet vobis carnium inhibens, quo animi ſtatus nequaquam tur-

batur,& vini vobis vſum relaxans, quo etiã integerrimæ rationis vigor eneruatur, quod tam recenti veſtro probatis exemplo. An nõ ergò prudentior philoſophus noſter & legiſlator, qui nobis animi turbatoré vini vſum inhibuit, & ſemper innoxium carnium eſum indulſit. Sed vobis eſt quid expiationis apud veſtros cum propoſitum ſoluitis? Et illi,pœnitentia,inquiunt & ſatiſfactio,pro arbitrio ſenioris noſtri. Ergo,inquit,non po- 1
teſtis apud nos expiari, redite ad veſtros,pro ritu veſtro expiandi. Dimiſitque eos libere ad propria reuerſuros, homo inueterata peſte imbutus, & ad ſugillandum, quod ſapere
non valebat,argutus, ita quidem cum no- 1
ſtris illis viſus eſt ludere, qui tamen magis ſtuduit ſanæ doctrinæ, cuius ignarus erat,illudere, cæca vanitate carpens virum ſpiritu Dei plenum,de quo ait beatus Papa Grego-
rius,quod ſcripſerit Monachorum regulam, 2
diſcretione pręcipuam, ſermone luculẽtam. Nã re vera præcipuæ diſcretionis fuit, quod ad ſacram militiam tranſeuntibus ciborum delicias,quę animũ emolliunt & reſoluunt,
curaret reſtringere, iuxta formam Apoſtoli- 2
cam, Modicũ vini vſum, quo & caro infirma refocillatur,& animus non grauatur,voluit relaxare. Sane peſtifera ſecta illa,quę nimirum per ſpiritum erroris, & filium illum perdi-

perditionis (vt dictum eſt) initium ſumſit, cũ plurimas arte & armis auctoris ſui prouincias infeciſſet, poſt mortem tamen eius operatione Sathanæ fortius inualuit, orbiſque partem plurimam occupauit. Siquidem peſtifer ille in fata, vel ſero cedens, reliquit diſcipulos artis & potentiæ ſucceſſores. A quibus poſtea debellati potentiſſimi tunc omnium gentium Perſæ, cum tota imperij ſui latitudine in Arabum ditionem ceſſêrunt, eorumque ſuperſtitionem religionis ſe nomine, & pietatis ſe ſpecie adumbrantem, ſub acti ſeductique recepêrunt. Proceſſu vero temporis Agareni, qui & Saraceni, propagãdæ ſuæ vel ditionis vel ſuperſtitionis cauſa alias orbis parteis hoſtiliter adeuntes, Conſtantinopolim obſidêrunt, qua nimirum cũ Græciæ Thracięque prouincijs ęgre defenſa, in Aphricam tranſiêrunt, & ampliſſimas in ea Romanę ditionis prouincias, ciuilibuſque bellis exhauſtas, haud multo negotio ingreſſi potius quàm aggreſſi eas vſque in hodiernum diem cum ſacræ religionis exterminio poſſident. Nã a tempore Conſtantini Magni late in Aphrica Chriſtiani cultus iura viguerant, & fortiſſimi fidei noſtrę propugnatores, glorioſus ſcilicet doctor, martyrque Cyprianus, & clariſſimum Chriſtianæ vas ſapientiæ, Auguſtinus ibidem claruêrunt. Nec tan-

tis ſucceſſibus contenta gens perfida, Hiſpaniam, quam ab Aphrica medium non multæ latitudinis fretum diſterminat, peruicaci furore inuadens, partem eius non modicam occupauit, quam ſpurciſſimæ ſectæ applicita poſſidet vſque in præſens. Pyrenæos quoque mõteis, quibus Hiſpaniæ Gallięque dirimuntur, tranſgreſſa: Gallicam feritatem eſt aggreſſa, ſperans & moliens procurrente fortuna totam Europam, ſicut & cætera, in ſuum ius erroremque conuertere. At huic tam vndoſo mari omnipotens Deus, cuius iudicia abyſſus multa, cum voluit, poſuit oſtia, & vectim, & dixit, Huc vſque venies, & nõ procedes amplius, & hic confringes tumentes fluctus tuos. Graſſanti quippe veſaniæ regni Francorum, deficiente Romano imperio, ad hoc ipſum paulo ante pręparato, impenetrabilem oppoſuit obicem. ab his enim non proceſſuri amplius, in Hiſpaniã ſunt repulſi. Expoſito igitur, quomodo Agarenorum nephanda lues partibus Orientis, Aphricæ atque Hiſpaniæ primo irrepſerit, quorũ diebus noſtris obſcœna progenies Orientalium exemplo perfidorum aduerſus Chriſtianos in Hiſpania cõſiſtentes nouo motu incanduit, ad ordinem hiſtoriæ redeamus.

De

De rediuiuo post expletionem induciarum bello Regum nostrorum.

CAP. XIII.

IGITVR expleto induciarum tempore, illustres Francorum & Anglorum Reges cum nulla ratione fœdera pacis susciperent, licet vtriusque regni maiores seminandæ paci plurimum studuissent: mense Iulio totis viribus bellum instaurant. Huius autem tam infelicis peruicacię causa hęc fuit, quod Rex Francorum nullo vel consilio vel honestatis respectu flectebatur, vt Regi Anglorum ea resignaret, quæ de iure eius cum in Alemannia teneretur, nullo iure gentium vsurpârat, & eidem Anglorum Regi cum tanta finium suorum mutilatione pacem facere indecorũ videbatur. Pace igitur in reliquum desperata, conuênere cum suis copijs in vallem, quæ Ruly dicitur. Quæ vallis non longe a Rothomago aberat, eratque de iure Regis Anglorum: sed cum eundem fortuna Alemannica premeret, cum sua munitione inciderat, sicut & alia plurima, in manus Regũ Frãcorum. Cumque ibidem exercitus vterque sub meditatione pugnæ per dies aliquot excubaret in castris, interuallo modico atque amne interlabente discretus, visum est Regi Francorum munitione diru-

ta, quod difficulter defendi poſſe videre-
tur,diſcedere,vireiſque integras ad opportu-
nioris pugnæ tempus ſeruare. Itaque arci &
mœnibus ſuffodiẽdis die noctuque inſtabat,
aduerſæ interim partis impetum callide ſu- 5
ſpendens,tractando doloſe de pace. Verum
Rex Anglorum ex repentina ſuffoſſæ arcis
ruina dolum intelligens, ingenti animo tur-
mas ſuas ordinauit ad pugnam. Porro Fran-
corũ exercitus non exſpectato pugnæ diſcri- 1
mine abijt,compoſitis tamen ordinibus, vt
prudenter cedere,non turpiter fugere vide-
retur. Rex vero Anglorum cum ſuis copijs
amne tranſmiſſo cedentibus inſiſtendum nõ
duxit, ſed pro tempore incruenta fortuna 1
contentus,reformandæ munitionis ſtudium
habuit. Sane Rex Francorum,vt accepimus,
in hoc bello nihil memorabile geſſit. Regi
vero Anglorũ fortunę hilarioris fauor arriſit.
Quippe Rex per ſtipẽdiariam militiã, quam 2
Rutas vocant, expugnato & capto Iſondu-
no, cum quibuſdam alijs munitionibus, fi-
neis ſuos in Bituricenſi prouincia egregie di-
latauit, Normanniæ damna compenſans.
Comitem quoque Aluernẽſem, qui pridem 2
ab ipſo deſciuerat, per eoſdem ſtipendiarios
captum, cum ſuis munitionibus in poteſtatẽ
redegit. Tunc ſtudio bonorum virorum cũ
vindemiales feriæ agerentur, & plurimi, qui
prius

prius in arma flagrauerant, iam mollius vrerentur, bimeſtres factæ induciæ, vti hoc ſpatio deliberaretur de ipſis inducijs, vel in ſolidam pacem Deo propicio conuertẽdis, vel ſaltem in annos aliquot protelandis.

Quomodo Rex Anglorum de nece Marchionis purgatus ſit per litteras ſenis Montani.

CAP. XIIII.

HIs diebus ad Europæ Principes Epiſtolæ ſenis Montani venẽrunt. ſic enim nõ pro ætate: ſed quaſi pro ſapientia & grauitate per ſucceſſiones ſe nuncupat Princeps cuiuſdam gentis Orientalis, quam Hanſeſiſios vocant. Cuius Principis vel gentis ſupra plenius notitiam fecimus, cum interitum Conradi Marchionis de monte Ferrato, qui ab eis interfectus creditur, exponeremus. Erant autem eædem Epiſtolæ ſcriptæ litteris Hebraicis, & Græcis & Latinis, erantque ſcriptæ non atramento, ſed re multum inuſitata, ſanguine ſcilicet muricis, ſicut ipſe indicabant. Has nimirum ſe vidiſſe atque legiſſe vir fide dignus mihi proteſtatus eſt, cum Regi Francorum Pariſijs ſolemniter fuiſſent oblatæ, quarum continentia hæc erat. Vetus de monte Principibus, & omni populo Chriſtianæ religionis ſalutem.

Quo-

Quoniam audiuimus illuſtri Anglorũ Regi Richardo necẽ Marchionis de monte Ferrato a pluribus imputari, tanquam eius machinatione ob quandam inter eos exortã ſimultatem interfectus ſit, cum vterq; eſſet in Orientis partibus cõſtitutus, noſtræ honeſtatis intereſt ad purgandã eiuſdẽ Regis famam falſi criminis ſuſpicione denigratã, huius rei veritatẽ, quæ hactenus vos latuit, declarare. Nolumꝰ alicuius innocentiã noſtri operis occaſione laborare, cũ nulli immerito & inſonti mali quippiam irrogemus, eos vero qui in nos deliquerint, Deo auctore, nõ patimur diu de illatis ſimplicitati noſtrę iniurijs gratulari. Significamꝰ igitur vniuerſitati veſtrę, ipſũ teſtantes, per quẽ ſaluari ſperamus, quod nulla memorati Regis machinatione Marchio ille interfectus ſit, qui profecto pro eo, quod in nos deliquerat, & admonitꝰ emendare neglexerat, noſtra voluntate vel iuſſione per ſatellites noſtros iuſte interijt. Conſuetudinis quippe noſtrę eſt eos, qui nobis vel amicis noſtris in aliquo iniurioſi exſtiterint, primo vt nobis ſatiſfaciant cõmonere, quod ſi contẽſerint, per miniſtros noſtros, qui tanta nobis deuotione obtemperant, vt ſe a Deo score glorioſe remunerandos eſſe nõ dubitent, ſi mãdatũ noſtrum exequendo occubant, ſeueritatẽ vltionis expetere. Audiuimus etiã de pręno-

minato

minato Rege vulgatū, quod nos tanquā minus integros & constantes induxerit, vt de nostris aliquos Regi Francorū insidiaturos emitteremus. Quod procul dubio falsum & vanissimæ suspicionis commentū est, cū nec ipse Deo teste tale aliquid circa nos attentauerit, nec nos homini immerito malū moliri respectu honestatis nostrę sineremus. Bene valete. Has denique litteras cum corā se solemniter recitatas Rex Frācorū audisset, dixisse fertur, Regem Anglorū de tam infami nota pręclare purgatū, seque cum illo haud difficulter de cætero posse fœderari, cum in eum nulla causa alia fortius quàm concepta suspicione de nece amicissimi Marchionis exarserit. Hæc dicens causam subticuit, qua nimirum propensius eo tempore ad ineundum cum Rege Anglorum fœdus mouebatur. Quippe, vt dicitur, ad Germanæ eius, quæ Siculi Regis compar exstiterat, nuptias aspirabat, quibus tamen potitus non est. Plures enim fœminę nobiles, Danæ puellæ (cui post vnam noctem initi fœderis turpiter abiectæ cum multo scandalo libellum repudij dederat) exemplum verentes, eius aspernabantur coniugium. Denique præter filiam Comitis Palatini, de qua superius memoratum est, etiam alterius nobilissimę virginis de imperio Teutonico ex-

optatis

optatis exſpectatiſque fraudatus eſt nuptijs hoc modo. Cum eam alius vir potens expetiſſet: parentibus regiam magis petitionem admittentibus, ad Franciam pompatice ducebatur, tranſienſque per fineis proci prioris, eius ſe manibus ſponte iniecit. A quo volens retenta & ſoléniter ducta, regia vota deluſit. Pręterea Rex Danorum repudiatæ ſororis dedecus ægre ferens, diuortium non rite celebratum, ſed concinnatum mendaciter, in gratiam Regis Francorum per reſponſales idoneos in audientia ſedis Apoſtolicæ allegauit, & digeſta pręcedentium temporum ſerie, aſtruens Reges Francorum & Danorum nulla ſe conſanguinitate vel affinitate cõtingere, de cõcinnato in fraudem diuinæ ſanctionis diuortio iudicium fieri pertinaci inſtantia poſtulauit. Verum id fruſtra, cum Regis Francorum vel metus vel gratia plus valeret. Denique poſtmodum idem Rex abſque omni diuini timoris, vel Eccleſiaſtici vigoris obſtaculo, cuiuſdam Ducis Teutonici filiam duxit vxorem, ſi tamen vxoré, cum pellex potius fuiſſe videatur, & ſuperducta magis quàm ducta.

De

De bellico poſt inducias motu Regum, & quomodo apud Iſondunum fœdus inierunt.

CAP. XV.

FINITIS igitur inducijs cum corda Regum ad concordiam facile emolliri poſſe crederetur, cauſis rurſum ingraueſcẽtibus, eorum, inſtigante diabolo, rediuiuus furor excanduit, elanguitque omnis ſpes pacis. Erat autẽ hyems, & dominici natalis ſolemnis exſpectatio, quæ aduẽtus Domini dicitur, erat in ianuis. At neque rigor, neq; religio temporis, quicquam aduerſum malitiã nocendi auidam valuit, rapinis, cædibus, incẽdijs populus atterebatur Chriſtianus, poteratque apud Dominum Dominorũ de ſuis Principibꝰ iuſtiſſime cõqueri & dicere, Quẽ tu percuſſiſti perſecuti ſunt, & ſuper dolorem vulnerum meorum addidêrunt. Eo namque tempore ſub diſciplina Domini deſudabat, & nondum auerſus fuit furor Domini, ſed adhuc manus eius extenta. Denique famis validæ, quæ totam fere premebat Europam, annus iam tertius, duobus præcedẽtibus grauior agebatur. Cũ ergo hinc inde hoſtilis immanitas debacchari cœpiſſet: Rex Francorũ explorato, quod Rex Anglorũ alijs eſſet intentus, Iſondunum oppidum obſedit, ſperans

rans ſe eo expugnato potiturũ, antequã hoſtis remotior poſſet accurrere, ſed ſpe ſua fruſtratus eſt. Inuenit enim oppidum cibis armiſque ſufficienter munitum. Cumque muris imminens, vt defenſoribus terrorem inijceret; ſe non inde niſi expugnato oppido diſceſſurum; petulanti vanitate iuraret, viri virtutis ſtantes ſuper murum, clara fiducia, vt dicitur, nõ ſunt cunctati iurare in contrariũ. fit per dies aliquot expugnatio vehemens ſed expugnãtibus damnoſa magis. Interea Rex Anglorum accepto nuntio impiger aduolat, iuſſas ſequi copias cum expeditioribus antecedens. Oppidum ſecurus ingreditur, obſeſſore ne tentante quidem illi prohibere ingreſſum, ſed potius adornãte diſceſſum, mox turmas ad pugnandum diſpoſitas, ingenti animo educit in campum. Franci vero cum ſe viribus impares cernerent, animis elanguêre. Poterat ſane dies illa longi certaminis declarare victorem: niſi Francorum ſibi prudentia cautius proſpexiſſent. Cum enim ad dimicandum minus ſufficerent, & fugam ingenue detrectarent, hoſtem quoque ferocem, ſi forte vel cũ fugæ dedecore tentarent euadere, in proprijs finibus a tergo vrgentem vix poſſent effugêre: Dominum ſuum ſalubriori cõſilio impulêre, vt vel in arcto poſitus certo belli diſcrimine declinato honeſtam digna-

dignaretur pacem amplecti. Qui nimirum in ſui exercitus, qui facies cõuerſas tanquam recedens habebat, extremo agmine erat, quod fortius cautiſuque inſtructũ erat cõtra faciem inſequentis. Porro Rex Anglorũ in frõte ſui exercitus gradiebatur. Cuius colloquium cum Rex Francorum per viros nobiles expetiſſet, ſicut erant armati in equis, occurrêrunt ſibi mutuo inter duos exercitus modico interuallo diſtantes, & colloquij exitũ ſtando præſtolantes. Itaq; ſoli abſque arbitris diuſcule collocuti, in conſpectu vtriuſque exercitus capitibus exarmatis ſeſe in mutuos dedêre amplexus. Concordiã principum ingens incruentorum exercituum lætitia ſequitur, pacis dulce nomẽ ſonoris vocibus inculcatur. Facta ſunt hæc Deo propicio Nonis Decembris, & populi cũ gaudio rediêre in ſua, intentionem bellicam, ad pacis ſtudia & Dominici natalis in proximo celebrãda ſolemnia cõuertentes. Principes vero formam pacis quam inter ſe ſecreto ſtatuerant, apud ſe continebant, ſuo tempore declarandam. Quippe non poterant, prout decebat, ad tantæ rei confirmationem, niſi iam expletis natalis Dominici gaudijs, iterum ſolemniter conuenire.

Quomo-

Quomodo Principes fœdus initum declarârunt, quod diu ſtetit, & de motu Britannico.

CAP. XVI.

1196 ANNO a partu virginis M.C. nonageſimo ſexto, iam ingreſſo menſe Ianuario, ijdé Principes cum magna nobilium frequentia in terrarum confinijs ad ſolemne colloquiũ conuenêre. Vbi declaratum eſt & conſenſu publico confirmatum, quod inter ſe ſub clypeo egerant. Rex enim Frãcorum reſignauit Regi Anglorum Archas, Augum, Albemarlam, Caſtellum nouum, & cætera, quę de iure eius tempore Alemannicæ detentionis vſurpârat, excepto Giſortio, cum quibuſdam alijs caſtellis, pro quibus, Rege Anglorum conniuente retentis, Rex Francorum ſponte remiſit Regi Anglorum, quicquid de iure eius ſorte bellica occupârat, ſcilicet Burgum Turonenſe, beati Martini corpore inſigne, Iſondunum oppidum, aliaſque in Bituricenſi prouincia munitiones plurimas. Statuta quoque pœna pręuaricatoris pactorũ, caute prouiſum eſt, ne quod in poſterum inter Principes ſcandalum oriretur. At omnis cautela minor fuit ad pacis propoſitum ſolidandum, vti poſt modicum claruit.

Deni-

Denique Rex Francorum pœnitẽtia ductus, & ſuccenſens ſuis, qui pacis ei conſilium dederant, ad reſcindendam, quàm tenendam pacem procliuior fuit. Rex quoque Anglorũ pro ſuorum finium vel modica mutilatione, nulla compenſatione contentus: irritandi Regem Francorum, vt pacem infringeret, ex ipſa (vt dicitur) præſcriptæ pacis formula occaſionem, artemque inuenit. Rurſus ergo bellicæ intentionis inter Principes rabies exarſit, cuius tamen motibus, vel quadrageſimalis & Paſchalis religio temporis, vel ſolito maior & diuturnior aëris inclementia, vel fames per prouincias ſupra modum deſæuiens obſlitit, vt ijdem Principes amicis ſuadentibus refractum pro tempore furorem ſuſpenderent, & tempus, quo ſolent Reges ad bella procedere, mediantibus inducijs exſpectarent. Acuebat autem Regem Francorum, ad experiendã iterum belli fortunam tumultuantium eo tẽpore contra Regem Anglorum turbatio Britonum, qui puerulum ſibi Arturum ſub magno huius nominis omine nutriebant. Cum enim idem Rex eiuſdem nepotis ſui tunc decennis vſque ad annos legittimos tutelam expoſceret, quo ſibi Britanniam aduerſus caſus externos arctius obligaret: primi Britonum magis quadam ſuſpicione, quàm cautela idipſum non ferentes, & pro ipſo puero forti-

ter æmulantes : cum eo a facie patrui imminentis ad interiora Britanniæ ſeceſſerunt. Verum huius Britannici tumultus progreſſus, & exitus ſuo loco plenius exponetur.

De improuiſa morte Abbatis Cadonienſis in Angliam miſsi. CAP. XVII.

IPSO tempore Rex Richardus de partibus Tranſmarinis miſit in Angliam Abbatem Cadonienſem, indulta ei poteſtate in ijs, quæ fiſco competerent, ſubtilius atque diſtrictius exquirendis. Erat autem idem Abbas mediocriter quidem litteratus, ſed in temporalibus egregie prudens & eloquens. Prudens (inquam) iuxta illud, filij huius ſeculi prudentiores ſunt filijs lucis in generatione ſua, quippe ex clauſtrali diſciplina aſſumtus ad monaſterij regimen: cum iuxta Apoſtolum nemo militans Deo implicet ſe negotijs ſecularibus, actionem muneris ſecularis ſuffugiendo lucis eſſe filius debuit, quam vtique ambiendo & amplectendo, filium ſe huius lucis declarauit, dum vel minus attenderet, vel nollet intelligere, vt bene ageret, quantum peccatrix illa actio a profeſſione monachi & Abbatis officio diſcreparet. Denique frequentibus obſequijs nactus amicitiam Principis: ſub prætextu fidei & deuotionis, vt dicitur,

ſugge

ſuggerendum ei putauit, fraude officialiũ Regiorum ærario eius plurimum deperire, qua nimirum deprehenſa & caſtigata: abſque omni prouincialium grauamine duplicia poſſe fiſco accedere. Quibus verbis Princeps aurem libenter accommodans: rogauit eum hãc operam ſumere, & cum poteſtate in Angliam tranfretare. Ille regiam vel petitionem vel iuſſionem deuote amplexus: monaſterij cura poſtpoſita, venit Lundonias, vbi Cantuariẽſi Archiepiſcopo, qui regni curã gerebat, & regiam voluntatem, & ſuam in executione voluntatis regiæ poteſtatem intimauit. Quæ nimirum licet idem Cantuarienſis minus approbaret, refragãdum tamen non duxit, quo minus ille munus exequeretur iniunctum. Mandato igitur regio per vniuerſam Angliam diſcurrente: vti prouinciarum præſides ad diem certum Lundonias occurrerent, de adminiſtrationibus ſuis rationem coram memorato Abbate reddituri: ipſe interim glorioſus & poteſtatem oſtentans quadrageſimali tempore ſedit Lundonijs, Paſchalia gaudia non viſurus, nec cum eis, quos euocauerat, rationem poſt Paſcha poſiturus: ſed ante Paſcha rationem ſuperno iudici de proprijs actibus redditurus, quanto paratior ad rationem cum alijs ponendam: tanto imparatior ad rationẽ ꝑ ſe reddendã. Paucis quippe diebus elapſis,

poſtquam Angliam introijt: de mundo exijt. Porro illi, qui introitum eius expauerant exitum eius non fleuerunt.

De coniuratione Lundonijs facta per quendam Guillelmum, & quomodo idem pœnas ſuæ audaciæ luit. CAP. XVIII.

SANE Lundonijs inter memorati Abbatis exitum, & cuiuſdam, qui nuper emerſerat gaudia molientis exitium, pauci admodum fluxêre dies. Neuter enim fatis vrgentibus Paſchalia gaudia vidit, dum ſors extrema modico interuallo diuideret, qui ſimilitudine vel cauſæ, vel propoſiti conſonare videbantur. Abbas enim, vt commoda regia cum quiete prouincialium quæreret: fraudē atque effrænem auaritiam officialium Regiorum caſtigandam eſſe cenſebat. Iſte vero cum ciuis eſſet Lundonienſis, ſub obtentu quaſi fidelitatis Regiæ cauſam ſe agere pauperum ciuium, contra inſolentiam diuitum aſtruebat, fortiter allegans (nam facundiſſimus erat) quod ad omne edictum regiū diuites proprijs fortunis parcentes, pauperibus per potentiam omne onus imponerent, & ærarium Principis multa ſumma fraudarent. Hic nimirum Lundonijs oriundus Guillelmus dicebatur, agnomen habens a barba prolixa, quam ideo nutriebat: vt hoc quaſi inſigni in cœtu & cō

cione magis conſpicuus appareret: qui,cum eſſet ingenio acer,mediocriter litteratus,eloquens ſupra modum: viua quadam animi & morum petulantia nomen ſibi grande facere volens, moliri noua & audere ingentia cœpit. Denique inhumana & impudens actio eius in proprium germanum, ſignum eſt veſaniæ nequitiæque eius in cæteris. Erat auté ei frater ſenior ciuis Lundonienſis: a quo, ſcholis dum vacaret, conſueuerat ad vſus neceſſarios petere atque percipere ſolatia ſumtuum. Cumque iam grandior atque in expenſis profuſior, ea ſibi quereretur remiſſius miniſtrari: precibus,quod minus poterat,cōminationum terroribus tentauit elicere. Vbi hoc fruſtra tentatum, eo quod frater circa domus ſuæ curam occupatus, illi ſatisfacere minus ſufficeret: tanquam in vltionem ſæuiens exarſit in ſcelus. Poſt tanta quippe fratris beneficia fraterni ſanguinis ſitiens: proditionis regiæ crimen illi oppoſuit. Aditoque Principe, cui ſe pridem vel arte,vel obſequio cōmendârat: quod frater ſuus in animam eius coniuraſſet coram eo propoſuit: tanquam ſuam in hac re circa Principem deuotionem declarans: qui nec fratri pro fide eius parceret. At hoc deriſum eſt a Principe, inhumaniſſimi hominis malitiam forſitan exhorrente, & tanta naturæ iniuria pollui iura non ſi-

nente. Hic nimirum fauore quorundam nactus in vrbe locum aliquē inter magistratus: cœpit paulatim concipere dolorem, & parere iniquitatem. Quippe duobus magnis vitijs stimulantibus, superbia scilicet atq; inuidia, quarum prima est appetitus excellentiæ propriæ; Secunda vero odium felicitatis alienæ: quorundam ciuium siue optimatum, quibus se imparem cernebat, fortunas, gloriamque non ferēs: dum aspiraret ad grandia, sub prætextu iustitiæ & pietatis in ausus impios conspirauit, denique clandestina opera, & venenatis susurris apud plebem insolentiam diuitum & potentum, per quam ipsi indigne tractarentur, sugillans, inopesque & mediocres ad immoderatæ libertatis & felicitatis amorem inflammans: adeo sollicitauit plurimos, & quibusdam, quasi præstigijs fascinatos ita sibi deuinxit, vt ad eius in omnibus nutum penderent; ipsi, tanquam omnium prouisori, quæcunque iuberet, incunctanter in omnibus obtemperare parati. Facta est igitur Lundonijs, tanquam zelo pauperum contra insolentias potentum coniuratio valida. Fuisse autem fertur coniuratorum ciuium numerus, ascriptis (vt postea claruit penes ipsum nefariæ molitionis artificem) nominibus singulorum, quinquaginta duo milia. ferramentorum quoque ingens copia, ad effringendas

domos

domos munitiores pręparata, penes eundem latebat, quæ poſtea reperta maligniſſimæ machinationis argumentũ fuit. Tanto itaq; fretus conſciorum numero, tanquam zelando pro plebe pauperum, & nihilominus ſub prętextu regij commodi cœpit in omni cœtu nobilibus in faciem reſiſtere, & quod eorum fraude fiſco plurimum deperiret, potenti eloquio allegare. Cumque propter hoc contra eum indignarenter & fremerent: deploraturus apud Principem, quod pro eius fidę potentum inimicitias atque calumnias pateretur, tranfretandum putauit. Reuerſuſque ad ſuos, calliditate ſolita cœpit de cætero, tanquam regio fauore ſubnixus fiducialius agere, & proprios complices fortius animare. Cumque iam initæ conſpirationis ſuſpicio rumorque crebreſcerent: Dominus Cantuarienſis, cui principaliter regnum erat commiſſum, non vlterius diſſimulandum ratus, conuocatam plebem blande alloquitur, natos rumores replicat, ad omnem ſuſpicionẽ tollendam obſides pro fide Domino Regi, & pace ſeruanda dari monet. blandiloquio eius populus placatus obtemperat, obſides dantur. Nihilominus homo illis cœptis inſiſtens: vallatus turbis pompatice procedebat, conuentus publicos auctoritate propria faciebat. Regem ſe, vel Saluatorem pauperũ,

arroganter vocitans, & fręnandam a ſe in breui perfidorum inſolentiam granditer intonãs. Sane ex eo, quod viri veracis narratione didici, dicentis ſe ante dies aliquot concioni eius interfuiſſe & concionantem audiſſe, faſtus ſermonũ eiꝰ elucet. Sumto enim vel themate vel teſtimonio de ſcripturis ſacris ita exorſus eſt. Hauriens aquas in gaudio de fontibus Saluatoris; quod ad ſe deriuans: Saluator (inquit) pauperum ego ſum. Vos pauperes duras diuitum manus experti: haurite de fontibus meis aquas doctrinæ ſalutaris, & hoc cum gaudio: quia venit tempus viſitationis veſtrę. Ego enim diuidam aquas ab aquis. Aquæ populi ſunt. Diuidam populum humilem & fidelem a populo ſuperbo & perfido: diuidam electos a reprobis, vt lucem a tenebris. Itaque cum datum illi eſſet os loquens ingentia, habenſque cornua ſimilia agni, loqueretur vt draco: memoratus regni moderator de conſilio Procerum euocauit eũ ſatiſfacturum de obiectis. Qui opportune affuit turbis ita vallatus, vt euocator eius territus mollius ageret, & pro declinando periculo caute iudicium protelaret. Explorato igitur per duos ciueis nobiles tempore, quo inueniri poſſet ſine turbis, præſertim iam cum populus propter periculum obſidum quietius ageret: cum eiſdem ciuibus ad capiendum

eum

eum armatam manum emiſit. Quorum vnũ propius inſiſtentem ipſe arrepta bipenni mactauit. Illico cum paucis ſuorum & concubina inſeparabiliter adhęrente in vicinam eccleſiam beatæ Mariæ, quæ dicitur de Archis, confugit, eaque ad tempus, non tanquam Aſylo, ſed tanquã caſtello tueri ſe voluit fruſtra, ſperãs populum mature affuturum, qui nimirum & ſi de ipſius periculo doluit, tamē vel reſpectu obſidum, vel metu loricatę multitudinis ad ereptionem non accurrit. Audito enim, quod eccleſiam occupaſſet: militares eo copias ex vicinis paulo ante prouincijs accerſitas regni adminiſtrator direxit. Iuſſus ergo egredi & iudicio ſiſti, ne locum orationis ſpeluncam latronum facere videretur: coniuratorum accurſum fruſtra exſpectare maluit, donec oppugnata eccleſia igne & fumo cum ſuis egredi cogeretur. Egrediēti autem filius ciuis quem peremerat, prior occurrens: in vltionem paterni ſanguinis cultro illi ventrem diſſecuit. Captus itaque & iuri exhibitus, iudicio Curiæ regiæ prius equis diſtractus, ac deinde patibulo appenſus eſt cum ſocijs nouem, qui illi deeſſe noluerant. Sic iuxta quod ſcriptum eſt: Qui fodit foueam, incidet in eam: & qui diſſipat ſepem, mordebit eum coluber; tantorum incentor, artifexque malorum dictante iuſtitia

perijt, & nefariæ conſpirationis cum ſuo auctore rabies exſpirauit. Et illi quidem, quibus ſanior, cautiorque mens fuit, lætati ſunt, cum viderent vel audirent vindictam, lauantes manus ſuas in ſanguine peccatoris. Porro coniurati & nouarum aucupes rerũ: extinctum planxêre vehementer, diſciplinæ publicæ circa eum vigori derogantes, & regni prouiſorem, tanquam homicidam pro ſupplicio peſtilentis & homicidæ lacerantes.

Quomodo vulgus voluerit hominem illum, tanquam martyrem honorare, & quomodo error iſte extinctus ſit. CAP. XIX.

QVANTVM autem homo ille audendo & moliendo ingentia animos ſibi conciliauerit impiorum, & quantum etiam plebẽ deuinxerit, tanquam pius & prouidus pro ea æmulator: etiam poſt interitum eius claruit. Quippe vt ab eo puniti per leges dedecus coniuratoris abſtergerent: & damnatores eius impios comprobarent, arte illi martyris nomen & gloriam quæſierunt. Deniq; (vt fertur) quidam ſacerdos propinquus eius cathenam, qua vinctus fuerat, febricitanti ſuppoſuit, & ſalutem mox conſecutam impudenti vanitate confinxit, quo vulgato: populus inſipiens hominẽ indigna paſſum: pro iuſtitia & pietate occubuiſſe credidit, & tanquam

quam martyrem venerari cœpit. Patibulum, quo ſuſpenſus fuerat, vt occultis honori haberetur, de loco ſupplicij furto nocturno ſublatum eſt, terra quoque ſuppoſita, tanquam ſanguine conſecrata ſuſpenſi: veluti aliquod ſacrum in vſus curationum vſque ad foſſam non modicam per minutias a fatuis eſt abraſa. Fama mox late diſperſa, ſtultorum, quorum, vt ait Salomon infinitus eſt numerus, & curioſorum greges confluebant ad locum, quibus etiam aggregabantur, qui forte ex diuerſis Angliæ prouincijs pro negotijs proprijs Lundonias aduentaſſent. Excubabat itaque ibidem iugiter inſulſa multitudo, quãtum honoris defuncto impendens, tantum etiam criminis illi, per quem abſumtus videbatur, impingens. Tantumque inualuit error vaniſſimus, vt etiam prudentes, tanquã faſcinatos rumoribus irretire potuiſſet, niſi ea, quæ de homine illo compererant: cautius ad memoriam reduxiſſent. Excepto enim eo, quod paulo ante exitium (vt ſupra expoſitum eſt) homicidium perpetrauit, quod vtique, vel ſolum ad hoc, ne pro martyre, propter ſupplicium haberetur, cordato cuilibet ſufficere debuiſſet, ipſius ſub ipſa morte confeſſio eorum frontes, qui talem ſibi martyrem fecerãt, iuſto, ſi haberẽt in corpore ſanguinem, debuit rubore perfundere. Quippe vt a viris fide dignis

gnis accepimus:in ipſo ſupplicio,quo abſumtus eſt, cum a quibuſdam moneretur, vel ſero humili peccatorum confeſſione dare gloriam Deo,confeſſus eſt, ſed eccleſiam illam, quam a facie inſequentium cum propria cōcubina fuerat ingreſſus, in illa mora, quam ibidem ſub inani exſpectatione auxilij fecit, ſemine polluiſſe, & quod longe maius eſt, ipſoque dictu horrendum: cum iam hoſtes nullo ſubueniente irrumperent: diabolum, vt vel ab ipſo liberaretur, inuocaſſe. Inficiabantur quidem iuſtificatores eius, atq; in præiudicium ſui martyris maligne conficta dicebant. Porro hanc litem diremit fabricatæ vanitatis in breui occaſus. Veritas quippe ſolida eſt, & tempore conualeſcit. concinnata vero falſitas nil habet ſolidum, ſed in breui euaneſcit: igitur regni adminiſtrator in ſacerdotem illum, qui totius ſuperſtitionis caput exſtiterat, digna eccleſiaſticę ſeueritatis præeunte vindicta, armatorum globum emiſit, qui & ruſticam multitudinem fugarent, & ſi qui forte ibidem perſiſtendum ducerent, comprehenſos Regis carceri manciparent. Armatam quoque in ipſo loco cuſtodiam iugiter obſeruare præcepit, quę non ſolum ad ſupplicationes adueniens vulgus arceret inſulſum:verumetiam curioſe diuertentium inhiberet acceſſum. Cumque hoc per dies nō

mul-

multos fieret: tota illa concinnatę ſuperſtitionis machina funditus concidit, & popularis opinio conquieuit.

Quomodo Alemanni ſecundo ſignum Dominicum ſuſceperunt.

CAP. XX.

SANE Rex Anglorum paulo ante obſides ſuos apud Teutonicum Imperatorem relictos abſolutos receperat: perſoluta illi pactæ redemtionis ſumma. Quibus receptis dixiſſe fertur a captiuitate Alemannica tunc primo ſibi ſe redditum. Liberatus itaque ab exactione tam graui: intentione integra bellicis negotijs inſiſtebat, de reuerſione in Syriam, cui ſe inde rediens deuouerat: nihil vel tepide cogitans. Sed nō illi hoc imputetur. Neceſſitate ſiquidē, quam primo per Imperatorem Teutonicum, ac deinde per Regem Francorum patiebatur: apud ſobrios iudices facile excuſatur. Porro idem Imperator, vt quaſi expiaret, quod in Chriſtianum Principem ab Oriente reuertentem, tam fœdę auaritiæ inſtinctu commiſerat, & pecunias, quibus Angliam nudauerat, pijs vſibus applicaret: Orientalis eccleſię miſerādis reliquijs ſubuenire decreuit. Conſiderabat etiam per ſe actum, quod duo illi magni Reges relictis, quæ Chriſti ſunt, ſua tantum quęrerent,

& ſe-

& feralibus in alterutrum odijs debacchādo
vireis more tyrannico frangerent Chriſtia-
nas. Cupiens ergo hanc iacturam religioſa
opera compenſare: anno a partu ſacræ Vir-
1195. ginis M.C.XCV. circa ſolemnitatem beati An
dreæ Apoſtoli, conuocatis apud Worma-
ciam primis imperij eccleſiaſticis pariter lai-
ciſque perſonis, & deuotione propria cun-
ctis declarata, ad æmulandum pro Chriſto
ſublimi exemplo prouocauit plurimos. De-
nique ſedente eo ſolemniter in Cathedrali
eccleſia continuis octo diebus, & conſe-
dente, qui ad hoc ipſum venerat, Apoſtolicę
ſedis legato, cum omni frequentia inclyto-
rum, His, qui ſapientia, dignitate & facun-
dia præcellebāt, per dies ſingulos in auribus
Chriſtianę multitudinis potenti eloquio de
clamantibus: tantus fidei & deuotionis in
animis audientium feruor incanduit, vt fas
eſſet dicere, digitus Dei eſt hoc. Magnis Prę-
ſulibus, & præclaris Ducibus cum multitudi
ne virorum fortium Dominicum characte-
rem per dies ſingulos certatim ſumentibus:
ipſe quoque Imperator paratus fuit eodem
ſigno cum cæteris inſigniri. Verum hoc ab
omnibus altiori conſilio diſſuaſum eſt, alle-
gantibus Chriſtianæ expeditioni conducere,
vt in imperio manens, de victualibus pro-
greſſo exercitui pro tempore tranſmittendis,
propen-

propenſiori cura ſatageret, &,cum res poſceret,laborantibus ſupplementa militię mitteret. Itaque ſecunda in Syriam Germanicarum atque Italicarum gentium expeditio totis viribus parabatur, cum Reges noſtri nil ſanum aut ſobrium meditantes,proprio tantum in multorum diſcrimen indulgerent furori.

De diſſenſione Regis Richardi & Rothomagenſis Archiepiſcopi.

CAP. XXI.

His diebus orta eſt diſſenſio inter Regem Richardum & Galterium Rothomagenſem Archiepiſcopum,tanto fœdior,quanto maiori prius videbantur amicitia cohærere. Idem enim Pōtifex eidē Principi, & ante Regnum,& in regno deuotus ſemper & fidelis exſtiterat, eiuſque ſibi animum multis & pręclaris obſequijs obligârat. Denique ipſo Orientalem expeditionem ingrediente,domi pro officio reſidere non paſſus, ne illi vel ad tempus deeſſet:animo ſubeūdi quęlibet cum eo diſcrimina,vſque in Siciliā vna progreſſus eſt. Rex vero idem audiens tyrannicos mores Elienſis Epiſcopi, cui regni cuſtodiam regimenque crediderat, remiſit eum in Angliam, datis memorato Epiſcopo mandatis, vt eum in adminiſtratione

regni

regni per omnia collegam aſciſceret. Verum ab homine ſingularem gloriam amante ad collegium non admiſſus: ſuſtinuit ſiluitque ad tempus. Illo vero poſt modicum a regni nobilibus faſtum eius non ferentibus, fortiter debellato atque ignominioſe expulſo, iſte voto & decreto generali ſuſceptam regni curã laudabili moderamine geſſit. Cũq; poſt diutinam in Germania detentioné: pactis tandem cum Imperatore celebratis mature liberandus ſperaretur: deuotum ſibi Præſulem accerſendum putauit: eumque non inuitum apud Imperatorem pro ſumma nõ modica obſidé reliquit. Rege vero in regnũ regreſſo, bellicisque intento negotijs: idem Pontifex in gratiam eius Imperatori de proprio (vt dicitur) ſatisfaciens, ad propria cum gloria remeauit. Verũ Princeps bellica quadam neceſſitate, quæ plerunque & amicis nõ parcit: minorem illi gratiam, quàm ſperabat, impédit, præſertim cum Elienſis Epiſcopus ad auriculam Principis frequenter pro officio poſitus (nã Cancellarius erat Regius) illi apud Principem plurimũ derogaret. Infeſtus quippe illi erat cauſa ſuperius memorata. Exaſperatus ergo Pontifex propter quædam de iure eccleſiæ ſuæ a Rege præſumta, cum Rex bellicam neceſſitatem obtendens nequaquã illi ad pręſens ſatisfaceret, ſed bellis ceſ-

lis cessantibus satisfactionem promitteret: Apostolicæ sedis iudiciũ appellauit, & suspensis in sua Diœcesi diuinæ laudis organis Romam cõscendit. Responsales quoque regij e vestigio secuti: in conspectu summi Põtificis in faciem illi restitere: ea quidem, quæ ab eo contra Regem proponebãtur minime inficiantes: sed necessitatem Regiam verbis ad deprecandũ compositis excusantes. Tunc summus Pontifex actori dixisse fertur. Nota est orbi terrarum iniusta Regis Anglorum vel captiuatio ab Oriente (vbi Christo militauerat) cum signo eiusdem militiæ reuertentis, vel spoliatio, graue & diutinum sub cathena Alemannica tædium patientis. Debuit ergo tua discretio pro tempore dissimulare: etiam si maiora, quàm proponis, ratione necessitatis bellicæ attentasset. Hæc dicẽs Principi quidem tãquam fatigato iniurijs, & iustum bellum gerenti morem gerere studuit. Pontificem vero alias delinitum atque placatum ad propria remisit.

De captiuatione Episcopi Belluacensis.

CAP. XXII.

ANNVS, a partu Virginis M. C. nonagesimus septimus vertebatur, & furor Principum minime deferuebat, tanquam iuuans manum Domini, iramque eius accumulans 1197

ſuperpopulum Chriſtianum. Nam famis vàlidæ, quæ Galliæ, Anglięque Regiones vehementer augebat, annus iam quintus currebat. Sane Rex Francorum, qui anno pręcedenti fortius egiſſe videbatur: cœpit remiſſius agere, & fineis proprios mollius tueri. Rex vero Anglorum paulatim augebatur viribus & proſperabatur magis. Denique vicũ inſignem (qui dicitur ſancti Walarici) repente aggreſſus, potenter effregit, portum commeatibus abundantem obtinuit, opes abſtulit, munitionem euertit, præda onuſtus abijt. Nec multo poſt in pago Belluacenſi caſtrum, quod Miliacum dicitur, per ſuos expugnauit, moxque theſaurum reperit, id eſt ſucceſſum ſpe maiorem. Belluacẽſis enim Epiſcopus, homo ferocis animi, & propinquitate regia inclytus, audiẽs Miliacum oppugnari: ſumtis propere armis, non ſuis, id eſt, militię ſecularis, non ſpiritualis, cum armata multitudine contra hoſtes audacter egreſſus, & fortiter cum eis congreſſus: bellicoſus magis Pontifex, quàm religioſus apparuit, ſed fortunam non recte culpauit. Nam iudicio Dei victus, captus & vinctus cum quibuſdam alijs nobilibus, Regi Anglorum, cui tam in Orientali expeditione & Alemãnicis vinculis cõſtituto, quàm regreſſo ad propria ſupra modum infeſtus exſtiterat: gratiſ-

gratiſsimum munus oblatum eſt. Cumque Rothomagi vinctus ſeruaretur: duo, vt dicitur, ex familiaribus clericis eius ſupplices ad Regem venerunt, poſtulantes gratiam, vt ſibi liceret domino ſuo in vinculis miniſtrare. Quibus ille, vos inquit, iudicate inter me & dominum veſtrum. Vt enim quæ mihi vel intulit vel molitus eſt mala, obliuioni tradantur vſque ad vnũ: certe ab Oriente rediens, & detentus ab Imperatore Romano, reſpectu perſonæ Regiæ mollius tractabar, & cum decenti honore ſeruabar. Superueniens autem idem Dominus veſter veſpere: cuius rei gratia venerit, & apud Imperatorem nocte quid egerit: expertus ſum mane. Aggrauata eſt enim ſuper me manus Imperatoris, tantoque mox oneratus ſum ferro, quantum aſinus vel equus vix ferre poſſet. Iuſte ergo diſcernite, qualem Dominus veſter habere cuſtodiam debeat apud me, qui talem mihi fecit apud detentorem meum. Clerici vero ad hæc non habentes quod dicerent, fruſtrati abierunt. Bellicoſus itaque Pontifex ſeruabatur in vinculis, & tractabatur ab hoſtibus mitius forte quàm meruerat, ſed plane durius, quàm Epiſcopum decebat. Interpellauit autem per ſuos Romanum Pontificem, vt eccleſiaſtici vigoris inſtantia liberaretur de ma-

nibus detentoris. Idem vero ſummus Pontifex prudenter conſiderans, quod Rex Anglorum Epiſcopum non prædicantem, ſed præliantem cepiſſet: & rigidum magis hoſtem, quàm pacificum Præſulem teneret in vinculis: vt vinctum relaxaret, illi moleſtus eſſe noluit, ſed interpellanti ſapienter & diſcrete reſpondit: improperans, quod ſecularem militiam eccleſiaſticę prætuliſſet, & pro baculo paſtorali lanceam, pro mitra galeam, pro alba loricam, & clypeum pro ſtola ſumſiſſet, & gladium ferreum pro gladio ſpiritus, quod eſt verbum Dei: negansque ſe pro eo imperaturum Regi Anglorum, ſed opportune ſupplicaturum pollicẽs. Vinctus itaque Pontifex relaxationem ſuam citra Regum concordiam deſperabat, atque ideo pacem, quam prius incentor belli oderat: in illo vinculorum tædio iugi deſiderio ſuſpirabat.

De defectione quorundam a Rege Francorum, & qua occaſione induciæ factæ ſunt inter ipſum & Regem Anglorum. CAP. XXIII.

EODEM tempore defecerunt a Rege Francorum quidam regni eius potentes, illatis ab eo iniurijs irritati, iunctique Regi Anglorum vireis eius auxerunt, & ab eo viciſſim robur acceperunt. E quibus Comes

Flandrenſis dolens ſe a Rege Francorum iuris hereditarij dimidia fere parte fraudatum: Regis Anglorum pecunijs roboratus, nobile oppidum, quod dicitur Duai, obſeſſum deditione recepit, quaſdam etiam munitiones alias occupauit. Quibus ſucceſſibus confortatus creſcente fiducia, ciuitatem Atrebatenſem obſedit. Sane tunc Reges tanquam ex induſtria mutuum deuitantes occurſum, locis diuerſis exercebantur. Et Rex quidẽ Anglorum in pago Bituricenſi munitiones aliquot expugnauit. Rex vero Francorũ munitionem Dangu nominatam, quæ ab ipſo paulo ante defecerat, caſtris circumdedit. Qua mature dedita & euerſa memoratæ vrbis obſidionem ſoluere feſtinauit. Obſeſſor autem eius aduentu præcognito, obſidionẽ deſeruit, hoſtemque ſuperbum ad perſequẽdũ, cedendo accendens, dum a tergo incautius progreſſi cõfractis omnibꝰ pontibus difficilem vel illi reditum, vel exercitui eius cõmeatum facere ſtuduit, arte quàm viribus plus effecit. Cumque amicis mediantibus inter parteis de pace tractaretur, oblatã Comes pacem nec reſpuit, nec abſolute amplexus eſt, oſtendens ſe Regi Anglorum ſufficientẽ per obſides idoneos præſtitiſſe, atq; ab eo viciſſim accepiſſe cautionem, quod neuter eorum ſine altero bellum pace mutaret.

Pactis tamen inter partes formatis, conſenſu Regis Anglorum pro tempore ſanciendis: Rex Francorũ ad propria redijt. Comes vero cum feſtinatione adijt inuitandũ ad honeſtæ pacis cõſenſum Regem Anglorũ. Itaq; Reges tantum iam pacis auidi, quantũ bellici laboris pertæſi, cum Optimatibus ſuis atq; omni fræquentia ſubditorum ad ſolemne in terminis colloquium conuenêrunt. Vbi de plena quidẽ pace minus actum eſt, eo quod animi Principũ a longa inueterati odij paſſione difficile ſanarentur, ſed inducias vnius anni & quatuor menſium tanquam arram futurę pacis inter ſe ſtatui maluêrunt, adijcientes in pactis, Vt negotiantibus regiones eſſent peruiæ, mutuiſq; prouinciæ gauderent ſolatijs, & vt captiui vtrimque cõpetenti, & tolerabili redemtione relaxari mererentur. Soluto conuentu, militantibus facultas data eſt ad propria remeandi, & feſſæ malis prouincię pauſam modicam cum magnis gratulationibus ſuſcepêrunt.

De cõcordia Regis Richardi & Rothomagenſis Archiepiſcopi & de quodã prodigio CAP. XXIIII.

EODEM tempore illuſtris Rex Richardus & Gualterus Rothomagenſis Archiepiſcopus poſt longam ſimultatem modeſtiori ſtudio veterẽ inter ſe amicitiã reformarunt,

cum

cum & Pōtifex in gratiam Principis iure ſuo cederet, & Princeps Pōtifici ſatiſfaciens pro ijs quæ de iure Rothomagenſis Eccleſiæ ratione neceſſitatis bellicæ vſurpaſſe videbatur iuſtam commutationem daret. Cum enim apud vicum, qui Audelaicus dicitur, & erat patrimonium Rothomagenſis eccleſię, idem Rex locū notaſſet caſtro, pro tuitione Normanniæ ad Sequanam flumen conſtruendo aptiſſimū, timens ne forte idem locus ad hoc ipſum hoſtiliter occuparetur a Rege Frācorum, eundem duxit præoccupādum. Cœpit ergo ibidem natura loci mirabiliter iuuante opus humanum, profuſis ędificare ſumtibus caſtrum firmiſſimum contra faciem Regis Francorum, memorato Pontifice antiquum eccleſiæ ſuæ patrimoniū hoc modo ſibi præripi æquanimiter non ferente: Francis vero videntibus & iraſcentibus, & contra opus ęmulum, quod impedire nō poterant fruſtra frementibus. Eundem ergo Archiepiſcopum Princeps poſtmodum digna compenſatione placauit, virum ſcilicet litigioſum, famoſo illo vico maritimo qui Depa dicitur, Eccleſię Rothomagenſi cōmutans. Quo facto quāto meliori conſcientia, tanto & hilariori fiducia & feruentiori ſtudio operi deinceps inchoato inſiſtens, quantum ex hoc muniminis proprijs in reliquum finibus preparauit,

parauit, tantum etiam ex hoc ipso hostilem ferociam exulcerauit. Sane in loco illo cum magna illa ędificatio fieret, rem prodigiosam contigisse ferunt. Nam sicut quidã non ignobiles, qui se interfuisse asserunt, protestantur, mense Maio paulo ante Dominicæ Ascensionis solemnia, cũ Rex adesset, & opus vrgeret (nam sæpius ad disponendum vrgendumq; opus aderat, & conspectum proficientis operis pro magna voluptate habebat) repẽte imber sanguine mixtus descendit, stupentibus cum ipso Rege cunctis qui aderant, cum & in suis vestibus veri sanguinis guttam cõspicerent, & rem tã insolitam malum protẽdere formidarent. Verum ex hoc idem Rex nõ est territus, quo minus operi promouendo intenderet, in quo sibi (ni fallor) ita complacebat, vt etiam si Angelus de cælo id omittendum suaderet, anathema illi esset.

HIST. ANGL. FINIS.

IN-

INDEX,

Cum nominum illustrium, tum rerum memorabilium.

Con-

Christia-

patri

I.

Philip-

V.

FINIS.

Typographus lectori.

NE forte inter legendum hæreres, hoc monendus es, candide lector: in manuscripto exemplari quod quidem nos nacti sumus, integrum caput libro tertio [puta illud, *Quomodo Patriarcha infecto negotio repatriauit*] abesse. id quod tamen in elencho capitum eius libri reposuimus, duabus potissimum de causis. Primum, vt ne series rerum ab auctore descriptarum, quem lateret. deinde, vt a studioso quopiā antiquitatū aliūde transcripto eo ipso capite, iusta tandem aliquando esset accessio, huic ea in parte manco Chronico. id quod in causa etiam fuit operis nostris, numerum capitum in iam dicto elencho vitiandi, qui numerus in contextu recte est. Vale, & fruere labore nostro.

8